LATINSKA SLOVNICA

za

slovensko mladež.

K. K. LYCEAL BIBLIOTHEK zu LAIBACH

Spisal

P. Ladislav Hrovat,
profesor na c. k. gimnaziji Novomeški.

NOVOMESTO.

Založil Deželni odbor kranjski. — Natisnil Vincenci Boben.

1874.

Primum est, ut, quod (latinščino) *imitaturus est quisque, intelligat, et, quare bonum sit, sciat. Quintilian X. 2.*

Rem tene, verba sequentur. Cato. ap. Cic.

G. Novice 1876
recenzija
(Matlekova lastna dela)

PREDGOVOR.

Prvi in neobhodno potrebni pogoj omike je ta, da umeš svoje misli pristojno izražati; tega pa te uči slovništvo. Slovništvo (slovnica — gramatika) ima nalogo, da opazuje, po kterih načinih in zakonih deluje človeški um, in znači svoje pojmove z dotičnimi izrazi v prikladni zvezi; slovništvo posname po živi govorici, ali pa po pisani besedi izmrlih narodov pravila, po kterih deluje in je deloval človeški um, ter statistično predstavlja umovo delovanje. Slovnica veli: „tako zahteva jezik, tako je, tako rabi ga ti!“ po slovništvu se jame zavedati um samega sebe, ker spoznava zakone, po kterih dela in sklada on sam; slovništvo si vzame za predmet človeško mišljenje, pojmove in izraze, in tako pelje na prvo stopnjo — logike.

Izobraženemu človeku ne zadostvuje, da ume govoriti ta ali oni jezik, on mora zavedati se slovniških zakonov, in teh si mora prisvojiti vsaj v jednem jeziku — se ve da, naj lože v materinskem, ker ga čuti in občuti, toda temeljito bode zavedel se on, ki jih opazuje na raznih jezikih raznih časov.

In ravno k temu pripomoreta klasična jezika — grščina in latinščina.

Grščina po svoji obilnosti in bogastvu v izrazih, gibčnosti in dovršenosti v oblikah, natančnosti v svojih partikulah, ko ima za vsako nüanco v misli že prikladen členek. — Latinščina s svojo krepostjo, konkretnostjo, nepremakljivo strogostjo v konstrukcii; naj opozorimo le na to, s kako logično konsekvencijo rabi svoje tempora verbi.

Rimljani so bili skozi in skozi praktičen narod, toda izobražen še le potem, ko so se seznanili z Grki. Bogati Rimci so pošiljali svoje sinove v Athene, ali ne, da bi se pogrčili, marveč da bi formalno izobraženi vrnivši se delovali na domačem polju v domačem duhu, ter množili literaturo. Ciceron je postal Ciceron po Demosthenu; on ga je prestavljal latinski, in posnemaje grške govornike vadil se govoriti v domačem duhu, kakor pravi sam, Brut. 90: „Commentabar declamitans cum aliquo cotidie, idque faciebam multum etiam Latine, sed Graece saepius; quod Graeca oratio plura ornamenta suppeditans consuetudinem similiter Latine dicendi afferebat.“

Kakor Rimljani Grke, tako so posnemali noveji narodi Rimljane in Grke, — viša formalna omika evropejskih narodov biva na podlagi grščine in latinščine. — Slavni angleški govornik Brougham je imel navado kakih šest tednov brati Demosthena in Cicerona, predno je govoril v parlamentu, in ko ga je nekdo vprašal, od kod ima toliko zgovornost, odgovori: „Obširnost in olikano okroglost od Ciceronа, krepkost in logično skladnost od Demosthena.“ — Spoznavši veliko važnost klasičnih jezikov za formalno omiko, vpeljali so v Belgiji enega teh dveh kot obligatni predmet tudi v realkah.

Da pa morejo imeti klasični jeziki izdaten vpliv na formalno omiko, morajo se učiti v materinskem jeziku; kajti le tako je mogoče primerjati, kombinovati in opazovati, kako izrazujejo razni jeziki isto misel vsak po svoje, ter tako se morejo pravila posneta po drugih obrniti na materinskega. Človek svojega občuti, pa včasi se ne zaveda, zakaj je tako in ne drugače, ako pa pregleda gibčno grščino in krepko latinščino, videl bode, da je ravno to v domačem jeziku, samo po drugem načinu, — um deluje jednotno. Človek se privadi ptujemu jeziku izdatno le na podlagi svojega, ne pa po ovinkih na ptujem priučevati se drugega ptujega, koju nobenega ne čuti; in le tako si more pridobiti za svojega popolne zavednosti. Vrh tega se mu širi okrožje ideij, in množi copia verborum, *ko je primoran iskati za nove ideje prikladnega izraza v domačem; in pa*

ako se vadi dijak primerjati jezike med seboj, če se uči spoznavati, kako razni jeziki izrazujejo časa način razno, na primer kako rabi latinščina svoj imperfectum, perf. historicum, futurum exactum, *in pa slovenščina svoje glagole dovršne in nedovršne (slovenščina ima tri glavne časove dobe, pa za vsako dobo po dva načina [mečem, vržem, bom oblačil, bom oblekl, sem sekal, sem presekal], drugi jeziki naznanjajo časov način v* praeter. *in* futur. *z raznimi oblikami jednega glagola, slovenščina pa ima že v notranjem pomenu glagola naznačen način za vse tri dobe po dvoje), ali mar ni to lepa vaja za bistrenje uma? — In k tej svrhi formalne omike pripomoči slovenski mladeži je namen navzoče slovnice latinske.*

Kar se tiče systeme v syntaksi, vredjena je po slovnicah historične vrste. Rabilo se jih je več, kot: Zumpt, Meiring, Madwig, Kühner, Krüger, Gossrau, Schmidt, Grysar (Theorie des latein. Stiles, njegove „Vorlesungen"), toda izključno držali se nismo nobene. Syntaksa je bila preje delana, in sicer naj prvo verbum *(l. 1864) z lastnimi preiskavami na podlagi Grysarjevega predavanja; bila je pred mnogo obširniša nego je sedaj ta, sedaj smo izgledov in citate izpustili, in stavke za praktično porabo okrajšali — če se bodo nekteri videli preveč okleščeni,* veniam rogo. *— Pogojni (kondicionalni) stavki so obdelani za-se, ker imajo deloma svoje* modi *in* tempora, *in smo nastavili 4 oblike, kakor so narejene za slovenske (Glasnik 1862), in kakor ima Curtius grške, samo da smo Curt. obl. II. deli na mesto IV. (l. IV. III. II.).*

Oblikoslovje je pozneje izdelano, ko je namreč šolski svèt leta 1871. izročil poslo, da naj se spiše latinska slovnica; in tu imamo za mnogo podporo zahvaljevati se gosp. prof. Žepiču; popravljevali smo po Schmidtu. — Zato imata oddelka vsak svoje paragrafe.

O rimskem denarju smo posneli iz razprave prof. Dechanta (Progr. d. Schottner Gymn. Wien, 1871). — V. č. gosp. inspektor

Šolar blagovoli podeliti nam rimske mêre in vago, koje je metrično preračunil koll. Dr. Böhm († 7. maja t. l. lahka mu zemljica!)

Nasvete in opombe gg. recensorjev rokopisa smo hvaležno porabili, toda povsod nismo jedne misli. Gledé pisave smo se držali po moči originalne latinske (k = c); *pri* accusativus *pa smo vzeli jeden* k, *ker dva* kk *v slovenskem ni lepo; kjer je pisano latinski, pa ostaja* acc. c. inf., *pa* accus.; *tudi* mm *ni kaj prijetno, toraj „gramatičen“, kakor ima Janežič.*

Tako podajamo slovenski mladeži latinsko slovnico prvič pisano slovenski, naj bi priučivši se je, lastnih krepkejših moči obdelovala in množila jo. Ad senectutem utinam perveniatis! ut ea, quae ex me audistis, re experti probare possitis. Cic. Cato. fin. — *Drugim pa jo priporočamo v krotko censuro.*

Novomesto, meseca julija 1874.

P. Ladislav.

Kazalo (Index).

PRVI DEL.

Besedoslovje.

Glava I.

Glasovi in črke . . . §. 1—2
razredba glasov . . . 3—6
menjava soglasnikov . . 7
zlogi 8
mera zlogov (*quantitas*) . . 9
naglas (*accentus*) . . . 10

Glava II.

Razpoli besedi . . . §. 11
Oblikovje 12

Glava III.

Samostavnik (*substantivum*):

Pojem . . . . . §. 13
spol 14
spol po pomenu . . . 15—19
število in padeži . . . 20
sklanjatev (*declinatio*) . . 21
sklanjatva I. . . . 22
„ II. . . . 23—28
„ III. . . . 29, 30
izpeljava padežev iz genit. 31—33
dodatki k padežem . . 34—38
grške besede . . . 39
spol gramatični . . . 40—43
sklanjatva IV. . . . 44—47
„ V. . . . 48, 49
Nepravilna sklanjava 50
indeclinabilia 51
defectiva casibus . . . 52
„ *numero* . . . 53
v sing. in plur. različni pomen 54
heteroclita 55
heterogenea 56

Glava IV.

Pridevnik (*adjectivum*) . . §. 57
adj. II. sklanjatve . . 58
„ III. „ . . 59—61
opombe k pridevniku . . 61*b*

Glava V.

Stopnjevanje (*Comparatio*) §. 62, 70*b*

Glava VI.

Prislov (*adverbium*) . §. 71—72

Glava VII.

Števniki (*numeralia*) . §. 73—75
Dodatki . . . . 76—80

Glava VIII.

Zaime (*pronomen*):

Osebna zaimena (*pron. pers.*) §. 81
svojivna „ (*pron. poss.*) 82
kazavna „ (*pron. demon*) 83
nanašavna „ (*pron. relat.*) 84
vprašavna „ (*pron. interr.*) 85
nedoločna „ (*pron. indefinita.*) 86
medsobniki (*correlativa*) . 87
prislovi (*adverbia pron.*) . 88

Glava IX.

Glagol (*verbum*).

Razpoli (*genera verbi*) . . §, 89
spreganje (*conjugatio*) . . 90
osebe, števila . . . 91
časi (*tempora*) . . . 92
načini (*modi*) 93
spregatve (*conjugationes*) . 94
izpeljava časov in načinov . 95—96
verbum — finitum, infinitum . 97
sum — esse (sprega) . . . 98—99
Opombe za spregatve . . 100

Pregled spregatev.

A). Aktiv 101
B). Passiv 102
C). Deponens . . . 103
Conjugatio periphrastica . §. 104
Praeterita in *supina* (pojem) 105

spregatev I. . . . 106—109
„ II. . . . 110—115
„ III. . . . 116—125
„ IV. . . . 126—128
Verba deponentia . . 129
Verba anomala
possum 130
ědo 131
fero 132
volo, nolo, malo . . . 133
eo — ire 134
queo, nequeo 135
fio — fieri 136
coepi, memini, novi, odi . . 137
aio, inquam, fari, quaeso . 138—141
Verba impersonalia . . 142

Glava X.
Členki (*particulae*).
prislovi (*adverbia*) . . §. 143—146
predlogi (*praepositiones*) . 147—151
vezniki (*conjunctiones*) . . 152—153
medmeti (*interjectiones*) . . 154

Glava XI.
Izpeljava besedi.
Kakošne so besede . . §. 155
substantiva verbalia . . 156
„ *denominativa* . 157
adjectiva verbalia . . . 158
„ *denominativa adverbial.* 159
verba verbalia, denomin. . 160

DRUGI DEL.

Skladnja (Syntaxis).

Glava I.
O stavku sploh
glavni, odvisni, . . §. 1—2
priredjeni, podredjeni
verbum finitum
subjekt praedikat . . 3
ujemanje praedikata . . 4
glagolski praedikat . . 5—7
adjektivni „ . . 8—10
substantivni „ . . 11—12
Attributum . . . 13*a*
Apposicija . . . 13*b*
ujemanje apposicije . . 14—16
„ zaimen adjektiva . 17
plural mesti singulara . 18
Sklonoslovje — Pomen . §. 19

Glava II.
Nominativ . . . §. 20
„ dvojni . . 21
Vokativ . . . 22

Glava III.
Akusativ pri glagolih prehajav. §. 22
„ „ „ nepreh. sestavlj. 24
„ „ „ „ *affectuum* 25
„ „ „ „ z akus. obseška 26
„ „ „ posam. (*juvare ect.*) 27
Dvojni Akusativ.
akus. objekta in praedikata §. 28
„ dveh objektov . 29
„ osebe in stvari . 30
(*poscere*)
Akusativ mere (*mensurae*)
„ kako dolgo } . 31
„ „ dolg }
Akusativ pri brezosebnikih.
„ *1. piget ect.* . §. 32
„ *2. fugit ect.* . —
„ *3. decet ect.* . —
Akusativ (*interjectionis*) . §. 33

Glava IV. — Dativ.
pomen . . . §. 34
Pri glagolih, prilogih . . . 35
commodi, incommodi . . 36
namena (*finalis*) . . 37
praedikativni . . . 38
pri raznih glagolih:
1) *mederi etc.* . . . 39
2) sestavljenih . . . 40
3) z dvema sklonoma . 41
4) *esse* = *habere* . . 42
5) glagoli raznega pomena 43
Dativ *Graecus* . . . 44
1) relationis
2) ethicus
3) pri passivu

Glava V.
Genitiv pri substantivih.
1. limitationis . . §. 45
2. subjectivus . . . 45*b*
3. objectivus 45*c*

Qualitatis . . §. 46
partitivus
generis . . . 47
quantitatis . . 48
possessivus . . . 49
pri adjektivih . . . 50
1. zahtevnih
2. dušne deležnosti
3. faktični delež
4. zmožnosti
5. polnivni
pri particípih . . . 51
pri glagolih:
memoriae 52
accusandi 53
aestimandi 54
interest, refert . . . 55
pri adverbih 56

Glava VI.

Ablativ *instrumentalis* . . §. 57
sociativus a) b) c) . . 58
dynamicus . . . 59
causae (vzročni) . . 60
1. zakaj
2. česa
modi 1. 2. 3. . . 61
pretii 1. 2. . . . 62
limitationis . . . 63
copiae, inopiae . . 64
opus est . . . 65
qualitatis . . . 66
localis 67
1. kje?
2. kodi?
3. od kodi?
4. kam? . . . 68
Ločivni . . . 69
temporis . . . 70
1. kedaj?
2. koliko česa
3. koliko pred—pozneje
comparationis . . 71
mensurae . . . 72
Posamezni ablat. . 73
1. frui etc.
2. niti etc.
3. differre
Dostavek.
Raba mestnih imen . . 74
imena otokov
domus, rus, humus . . 75

Glava VII.

Praeposicije

A. z akusativom . . 76
B. z ablativom . . 77
C. akus. in ablat. , . 78

Glava VIII.

Adjektiv
kot pradikat, attrib. appos. §. 79
vez *et* . . . 80
aktiv, passiv . . . 81
prislovni lokal . . . 82
adjektiv mesti advr. . 83
dušno stanje . . . 84
lastna imena adjektivno . 85
substant. mesti adjekt. . 86
adjekt. substantivno . . 87
v pluralu . . . 88
v singularu . . . 89
neutrum . . . 90
Komparativ
pomen 91
quam 1. 2. 92
oba adjekt. v komparat. . 93
komp. pri dveh stvareh . 94
„ brez primerave . 95
„ mesti superlativ . 96
magis — minus quam . 97
quam pri *minus, pl.* . . 98
Notae 99
Superlativ
raba sploh . . . 100
superl. mesti positiva . 101
„ „ komp. . . 102
Opombe k številnikom
števniki (*cardin.*) . . 103
vrstivci (*ordin.*) . . 104
delivci (*distrib.*) . . 105
prislovni (*adverb.*) . . 106

Glava IX.

Pronomina.

A) Določna zaimena.

1. pronomina personalia (osebna zaimena 1. 2. 3. osebe nom.) §. 107
is 108
idem 109
ipse 110
pronomen reflexivum (povratnik).
sui, sibi, se, suus
Razlika med slov. in latin. . 111
raba v latinsk. . , . 112
II. pronomina possessiva (svojivniki).
meus, tuus etc. . . 113
III. pronom. demonstrat. (kazovniki)
hic 114
iste 115
ille 116
Notae hic, ille, is . . 117
IV. pronom. interrogat. (prašavniki) 118
V. Prorom. relativa (nanašavniki)
različnost med sloven. in latin. 119

Relativ pred substant. . . §. 120
„ kot veznik . . 121
„ sklopljen z drugim stavk. 122
razni relativi 123

B) Nedoločna zaimena.

quis 124
aliquis, quispiam . 125
quidam . . . 126
quisquam . . . 127
quisque . . . 128
quotusquisque, quivis, quilibet, quisquis, quiq. . . 129
uter? neuter . . 130
alius, alter . . 131

Glava X.

Glagol (*verbum*).

Genera verbi, (razpoli) . §. 132
sloven. refleks. v lat. . . 133

Glava XI.

Časoslovje, *Tempora*.

doba, način . . . 134
oblike 135

A) Časi v glavnem stavku.

praesens . . . . §. 136
praes. hist . . . 137
perfect absol. . . . 138
„ *hist.* . . . 139
imperfect. . . . 140
infinit. hist. . . . 141
plusquamperf. . . . 142
Časi v listih . . . 143
futur. simplex . . 144
„ *exact.* . . . 145
„ *periphrast.* . . 146

B) Časi v odvisnem stavku.

v glavn. stav. *praes.* . 147
„ „ *perf. abs.* . 148
„ „ *praeterit.* . 149

Dostavki.

praes. hist. . . . §. 150
infin., perf. hist. . . 151
konsekutivno . . . 152
perf. navadno . . . 153
futur za osebo . . . 154
„ „ glagol . . . 155
„ konjunkt. . . . 156
Oblike (pregled) . . . 157

Modi (načini).

Glava XII.

Indikativ.

pomen . . . . . §. 158
različen od slov. . . . 159

Glava XIII.

Konjunktiv.

pomen . . . . . §. 160

A) Konj. v glavnem stavku.

potentialis . . . . §. 161
optativus 162
hortativus . . . 163
jussiv, prohibitiv . . 164
deliberativus . . . 165
concessivus . . . 166

B) Konj. v odvisn. stav. (pri konjunkcijah.

ut, ne — finale
namen . . . . §. 167
naklep 168
želja 169
ut — zahtevni . . 170
ut — izpuščen . . 171
pri *verba dicendi*
ut — *infin.* pri verb. dicendi
verba timendi . . . §. 172
ut — consecutivum.
učinek . . . . §. 173
posledek 174
quam — ut . . . 175
ut explicativum . 176
quo 177
quominus 178
quin — negat . . . 179
„ *dubitandi* . . 180
quasi, quamsi, acsi, utsi . 181
quamvis, licet, nedum . 182
Indikativ in konjunktiv.
dum, donec, quoad . . 183
antequam, priusquam . 184
quum c. conj, . . . 185
„ *c. indic.* . . . 186
quod c. „ . . . 187
„ *c. conj.* . . . 188
Konjunk. v relativ. stav. 189
Konj. pri *quam qui* . . 190
dignus etc. . . . 191
sunt etc. 192
negativno . . . 193
qui značaven . . . 194
Konjunkt. *indirectus* . 195
1. ut, inf. inf. c. acc.
2. oratio obliqua

Glava XIV.

Imperativ

imper. I. et II. . . . § 196
Notae 1. 2. 3. 4. 5. (konj) . . 197
ne, neve . . . 198
imperat. odvisen . . 199

Glava XV

Vprašavni stavki

razdelba — naklon . . §. 200
Enotna vprašanja . . 201
členki *ne, nonne, num* . 202
„ izpuščeni . . 203
quid? 204
si — če (— *num*) . . 205
disjunktivna vprašanja . 206—209
infin. v vprašanju . . 210
odgovarjanje . . . 211

Glava XVI.

Kondicionalni stavki.

A) Pogojni stavki samostojni.
I. Oblika . . . . §. 212
II. „ 213
III. „ 214
IV. „ 215
izjeme v naklonu . . 216
B). Pogojnik stavki zavisni.
I. infin. v 2. členu . . § 217
II. konj. v „ „ . . 218
Nota. *sin, nisi, si non* . 219

Glava XVII.

Infinitiv

pomen 220
infinitiv sam.
kot subjekt . . . §. 221
„ objekt 222
accusat. c. infinit.
konstrukcija . . . §. 223
pri *verba sentiendi* . . 224
„ „ *declarandi* . . 225
„ „ *impersonalia, adj.* 226
impers. convenit. etc, 227
verba voluntatis . . 228
jubere etc. . . 129
verba affectuum . . 230
infin. exclamationis . 231
acc. pri komparat. . . 232
dvoumje 233
Nominat. c. infin.
pomen 234
raba 235
mesti *nom.* je *acc. c. infin.* 236
časi infinitiva . . . 237
Oratio obliqua . . 238

Glava XVIII.

Particip

pojem . . . . . §. 239
kteri part. so v rabi . . 240
pomen participov . . 141
Nota, slov. *morati* . 242

Raba:

I. v jednotnem stavku.
kot adj. subst. verb. . . §. 243
dopolnuje praedikat . . 244
1. praes. perf. pass.
2. perf. pass. (*tenere etc.*)
3. fut. pass.
II. v skrčenem stavku.
participialna konstr. . . §. 245
particip
1. appositiv) . . 246
2. Abl. absol.)
Časova doba . . . 247

participialno oblikani stavki.
odvisni (*relat. temporal. etc.*). 248
koordinirani . . . 249
substant. verbale participialno 250
a). praes. b prf. fut. p.
ablat. abs. prí *esse.* . . 251
Opombe, kedaj ne sme partic. 252

Glava XIX.

I. Gerundium.
pomen . . . . . §. 253
Gerundivum . . . 254
Genitiv . . 255
Dativ . . . 256
Accusat. . . 257
Ablat. . . 258
II. Supinum.
na — *um* . . §. 259
na — *u* . . 260

Glava XX.

Particulae (členeki).

I. Conjunctiones (vezniki).
1. copulativae . . . §. 261
„ dvojne . . 262
2. adversativae . . . 263
3. disjunctivae . . . 264
4. causales 265
„ v odvisnem stavku 266
5. conclusivae . . . 268
II. Negationes (nikavnice).
1. pomen . . . . §. 268
2. raba 299
3. dve nikavnici . . 270

III. Adverbia (prislovi)
[členki v ožjem pomenu] . §. 271
1. nae (ne), vero, profecto, etc.
2. nimirum, scilicet, etc.
3. quidem
4. fortasse etc.
5. modo, tantum etc.

Dodatki.

I. Porazstava besedi.

pojem . . . . . §. 272
Splošna pravila
A) gramatični red . . §. 273
B) rhetorični . . . 274
Posamezna pravila
apposicija, adjekt. genit. . §. 275
pronomina . . . 276
est, fuit, erat . . . 277
praepositiones . . . 278
conjunctiones . . . 279
negatio nes . . . 280
Blagoglasje . . . 281
V zloženem stavku.
A. Gramatični red . . §. 282
B. rhetorični . . . 283
Sloven. in Latin. različni . 284

II. Figurae.
A) Gramatične.
Ellipsis . . . . §. 285
Pleonasmus 286
Anakoluth 287
Attrakcija 288
Hendiadys 289
Zeugma, Syllepsis . . 290
B) *Figurae verborum.* §. 291
C) „ *sententiarum.* §. 291
D) *Tropi* (premene.) . § 293
1. Metaphora
2. Metonymia
3. Synecdoche
4. Allegoria.

Priloge.

Pravila za mero . . . §. 294

Metrika.

Vvodni pojmovi , . . §. 295
elisio, hiatus . . . 296—298
caesura 299
stopice 300
jambus 301
trohaeus 302
dactylus 303
anapaest 304
alcmanius, adonius . . 305
sestavljeni versi . . 306
nazivi 307
Horacijeva metra . . 308
Vaga 309
denar 310
mere . . . . 311—313
koledar 314

Kratice.

PRVI DEL.

Besedoslovje.

Oddelek I.

A. Glasje in razpoli govora.

GLAVA I.

I. Glasovi in črke.

§. 1. Črk ali pismen *(litterae)* ima latinščina za svoje glase 24 pravih, te so:

A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U,
a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u,

V, X, Y, Z.
v, x, y, z.

Nota. Prvotno jih je bilo samo 23, ker se je **v** rabil kot samoglasnik in kot soglasnik; pozneje so vpeljali za samoglasni **v** črko **u**; in za soglasni **i** je pozneje rabila se črka **j**, tako da imamo sedaj 25 črk; toda **j** je nepravilen, ker **i** velja v začetku zloga za soglasnik (npr. **iam** — ne **jam**).

y, **z** nahajate se samo v ptujkah; **k** v zastarelih besedah (npr. *Kalendae.*)

§. 2. Izgovarjajo se latinske črke sploh kakor slovenske, pomniti je le:

1) **c** se glasí pred **e**, **i**, **y**, **ae**, **oe** kakor slov. **c**, sicer pa kakor slov. **k**, toraj: *Cecrops* — slov. Cekrops, *caecus* — cèkus slep, *cicatrix* — cikatriks maroga, *clamor* — klamor vriš.

2) **ti** se glasí pred samoglasnikom kakor slov. **ci**, npr.: *actio* — akcio, akcija, dejanje; *lectio* — lekcio, lekcija, čitanje.

Nota. **ti** pa ostane *a*) če je *i* dolg, npr.: *tītius* — *tītius* celega, *b*) če je pred njim **s**, **t**, **x**, in pa v grških besedah, npr.: *ostium* vrata, *mixtio* — mikstio mešanica, *Miltiades* — Miltiad, *c*) v zastarelem infinitivu na — *ier*, npr.: *nitier* podvizati se.

3) Šumevcev ali nebnikov **č, š, ž.** latinščina nima; **sch** je = **sh**, kot: *schola* — shola šola.

4) **ph** se glasí kakor **f** *(philosophia* — filosofija); **x** kakor **ks** *(Xenophon* — Ksenofon); **y** je grški *v* in je jednak nem. **ü**; **qu** je = **kv** *equus* — ekvus konj: **z** je = **dz**, *zona* — dzona pas.

2. Razdelba glasov.

§. 3. Črke so izrazi glasov, in kot take razdeljujejo se tako:

1. Samoglasniki *(vocales)*.

a) jednoglasni so: *a, e, i, o, u, y.*

b) dvoglasni *(diphthongi)* so: *ae, oe, au; eu, ei, ui.*

Nota. Kedar se ima izgovoriti vsak za se, deva se na drugo črko dvojna pika (··) *puncta diaereseos*, npr.: *aër* zrak, *poëta* pesnik.

2. Soglasniki *(consonantes): b, c, d* itd. ki so jednotni, pa sestavljena sta: **x** iz *gs, cs, qs, hs;* **z** iz *ds.*

§. 4. Soglasniki se ločijo po glasu z ozirom na govorila *(organe)* tako:

a) zobniki *(dentāles): d, t.*

b) ustniki *(labiāles): b, p, f, ph, m, v.*

c) goltniki *(gutturales:) g, h, k* (= *q, c*).

d) sikavci *(sibilantes:) s, c (ce, ci).*

§. 5. Po slovniški so konsonantje razdeljeni na dve glavni versti:

a) liquidae, topljivci: *l, m, n, r.*

b) mutae, krhki, zamolkli in to vsi drugi.

§. 6. Po izreki so nektere *mutae* ali terde *(tenŭes)*, ali mehke *(mediae)*, ali pa zasopnjene *(aspiratae)*.

	dentalni	gutturalni	labialni	
tenues	*t*	*k* (= *c, q*)	*p*	trdi
mediae	*d*	*g*	*b*	mehki
aspiratae	*th*	*ch, h*	*f, ph, v*	zasopnjeni.

3. Menjava soglasnikov.

§. 7. Soglasniki se med saboj mnogo spreminjajo zarad blagoglasja, namreč:

1) pred trdim prehajata mehka *b, g* v trda *p, c: scribo* pišem — *scriptum, rego* vodim — *rectum.*

2) Goltniki prehajajo pred trdim *t* v svoj trdi *c;* goltniki in *s* sestavijo se v *x: veho* peljem — *vexi, vectum; rego, rexi, rectum; coquo* kuham — *coxi, coctum.*

3) Pred topljivci *l, m, n, r* prehajajo često trdi *p, c, t* v svoje mehke *b, g, d: populus* ljud — *publicus; seco* sekam — *segmentum* odsek.

4) Topljivec *m* prehaja pred goltniki in zobniki v *n;* tako včasi pred *f* in *v: com* — *congrego* zbiram; *cum* — *condiscipulus* sošolec; *confero* znašam; *convoco* sklicujem.

5) Topljivec *n* pred ustnikama *b, p* prehaja v *m: imbuo* umakam; *imprimo* vtisnem.

6) Topljivec *r* prehaja pred *t* v *s: uro* žgem — *ustum.*

7) Zobnik pred *s* odpade: *claudo* zapiram — *clausi; sentis* čutim — *sensi.*

8) Ako bi konec besede imela stati dva jednaka soglasnika, onda jeden odpade: *mel* — *mellis* med; *far* — *farris* moka.

9) Včasi se prednji soglasnik upodablja (assimiluje) sledečemu, ter mu postane jednak, *(assimilatio* — upodabljanje). To je zlasti v sestavah s predlogi *(praepositio)*, npr.: iz *ad* — *accedo* pristopim; *aggero* nanosim; *acquiro* pridobim iz *ad* — *quaero;* iz *ob* — *officio* oviram, *ob* — *facio; oppono* ostavljam; iz *sub* — *succurro* pomozim; *suggero* donašam.

§. 8.

4. Zlogi ali slovke (syllăbae).

Iz zlogov nastanejo besede; besede so ali enozložne: *mus* — miš; ali dvozložne *pa-ter* oče; ali mnogozložne *a-gri-cul-tu-ra,* po-lje-del-stvo.

Če je treba konec vrste deliti besede, krojijo se po zlogih tako:

a) Če je med dvema samoglasnikoma jedan soglasnik, jemlje se ta k drugemu zlogu. npr.: *ma-ter* ma-ti; *so-ror* se-stra.

b) Če sta dva soglasnika skupej, jemlje se jeden k prednemu, drugi k sledečemu zlogu, npr.: *val-lis* dolina; *an-nus* leto; *mis-sus* poslan; *al-ter* drugi.

Ako pa je *liquida cum muta,* ali sploh take črke, ktere se dajo skupno izgovoriti, kot: *st, sp, sc, pt, ps* jemljete se obe črki k drugemu slogu, npr.: *a-gri* njive; *pa-tris* očetno;

du-plex dvojno; *fau-stus* ugoden; *ho-spes* gost; *po-sco* zahtevam; *ra-ptus* ugrabljen; *scri-psi* pisal sem.

c) Če se snidejo trije ali več soglasnikov, jemlje se prvi k prvemu, drugi k drugemu zlogu, n. pr.: *sum-psi* vzel; *al-trix* rediteljca; *car-ptus* utrgan; *mon-strum* ogromnost.

d) Sestavljenke se krojijo po svojih oddelkih, n. pr.: *dis-traho* raz-lečem; *abs-condo* za-krivam; *ab-utor* zlo-rabim; *inter-esse* navzočevati.

§. 9. **5. Mera zlogov sploh (quantitas, mensura).**

Zlogi se izgovarjajo ali zategnjeno ali hitro; prvi so dolgi (–), drugi so kratki (⏑), znamenje (⏑̄) znači, da se rabi zlog dolgo in kratko *(syllăba anceps)*.

Zlog je dolg:

1) Če je samoglasnik po naravi dolg *(syllaba naturā longa)*, npr. *spēro* upam, *mōs* navada, *jūs* pravo.

2) Če ima dvoglasnik, npr.: *aūrum* zlato, *mensāē* mize, *cōēna* večerja.

3) Če je samoglasnik nastal iz dvoglasnika, npr. *explōdo*, iz *plaudo* izsikam.

4) Če sta dva samoglasnika skrčena v enega, npr.: *cōgo*, *co-ago* seganjam, *būbus*, iz *bovibus*, *boïbus* volom.

5) Če za kratkim vokalom nastopita dva konsonanta, ali pa sestavljenca *x*, *z*, to je *syllaba positione longa*, ali *positione producitur*, npr.: *ēst*, *vēlle* hoteti, *rēx* kralj, *gāza* zaklad.

Nota 1. *Muta cum liquida* ne dela dolžine, npr.: *cerĕbrum* možgani, *volŭcris* ptica.

Nota 2. *h* v *ch*, *ph*, *th* ne dela dolžine, npr.: *stomăchus* trebuh, *philosŏphus*, *anăthĕma*.

6) Če stoji *i* med dvema vokaloma kot soglasni *j*, ali pa *v* za *i*, npr.: *pēior* hujší, = *pējor*, *vīvus* živ.

Zlog je kratek:

1) Če za samoglasnikom nastopi drug samoglasnik, ali pa *h*, ali pa samo jeden soglasnik, npr.: *dĕus* bog, *plŭs* brumen, *trăho* vlečem, *păter* oče.

2) Dolgi vocal in dvoglasnik postane kratek, ako nastopi za njim drug vokal *(positione corripitur)*, npr.: *dĕambulo* pohajkvam, *audĭeram* sem čul, *pračacutus* preoster.

3) Če nista dva taka konsonanta, ki bi delala posicijo (če je *muta cum liquida*), npr.: *lugŭbris* žalosten.

Nota. Sestavljene besede ohranijo mero besede nesestavljene, in sicer to, če je tudi samoglasnik spremenjen, npr.: *ăvus* — *proăvus* praded, *jūs* — *perjūrus* krivičen, *aequus* — *inīquus* krivičen.

Izpeljane besede imajo mero deblovega zloga, npr.: *păter* — *păternus* očetin, *māter* — *māternus* materin. (Pravila posebna synt. §. 294).

§. 10. 6. Naglas (accentus).

Naglas (povdarek) je ali oster (*accentus acūtus*), ali zategnjen (*acc. circumflexus*). Akcent dobivajo oboji zlogi, kratki in dolgi, in sicer kratki le ostrega, dolgi pa ostrega in zategnjenega. Ločiti je med mero in povdarkom, to ni jedno.

1) Enozložne besede imajo akut (◡́), če je vokal kratek (*vĭr, ŭt*); imajo pa cirkumflex (◡̂), če je vokal (*naturā*) dolg (—) (*jūs, lēx* pravo, postava).

2) Dvozložne besede imajo akcent vselej na predzadnjem zlogu *vĭrum* moža, *mŏrēs* nravi, *mātĕr* mati.

3) Mnogozložne besede imajo akcent na predzadnjem zlogu (*penultima*), če je tisti dolg: *amántur* ljubljeni so, *amárent* ljubili bi; na tretjem (*antepenultima*) pa, kedar je predzadnj zlog kratek: *hóminĕ, hóminŭs, ádvĕnit* pride.

Sploh je pomniti, da kratek zlog se glasí kratko, če tudi je naglašen, kot *călidus* gorek, *cāllidus* prebrisan, *mălus* hudoben, *mālus* jablan.

Nota. Enklitike (brezglasnice) *que, ne, ve, ce, te* potegujejo akcent na zadnji zlog besede (*Senatus populúsque R.; minúsve*).

Ločiti je med *ităque* in tako, in pa *ĭtaque* toraj; *utique* in kakor, pa *útique* istina.

Sestevljenke, ktere so samo skupej pisane, pa ne stopljene, imajo akcen druge besede : *nihilóminus* ničmanj, *calefácit* ogreva, — pa *intérficit* ubije.

GLAVA II.

Razpoli besedí.

§. 11. Vse besede v Latinščini razpadajo sploh, kakor v Slovenščini na tri glavne vrste: Imena (*nomina*), glagoli (*verba*), členki (*particulae*). — Te tri vrste zapopadajo devet različnih razpolov raznovrstnih besedí, namreč:

A) Imena *nomina*, kamor spadajo:

1) samostávnik *(substantivum)*,
2) pridévnik *(adjectivum)*,
3) štévnik *(numerale)*,
4) zaímek *(pronomen)*.

B) 5) Glagol *(verbum)*.

C) Členki *(particulae)*, koji zapopadajo:

6) príslov *(adverbium)*,
7) prédlog *(praepositio)*,
8) véznik *(conjunctio)*,
9) módmet *interjectio*.

B. Oblikovje (Flexio).

§. 12. Imena *(nomina)* in glagoli *(verba)* se v govoru mnogolično pregibljejo, kar se zove pregibanje *(flexio)*; in sicer imena se sklanjajo — sklanjatev *(declinatio)*, glagoli pa spregajo — spregatev *(conjugatio)*. Zovejo se ti razpoli govora pregibni. — Nauk o pregibanji imen in glagolov zove se oblikoslovje *(formatio)*.

Členki se ne pregibljejo, — zovejo se nepregibni razpoli govora.

Oddelek II.

Sklanjatev (declinatio).

GLAVA III.

Samostavnik (substantivum).

§. 13. **Pojem.**

Samostavnik *(substantīvum)* imenuje osebe in stvari, ali pa njih djanja in lastnosti; prvi je posebni — konkretni *(substantivum concretum)*, kot: *homo* človok, pesnik *poëta*, *mons* gora, *aqua* voda; drugi je posneti — abstraktni *(substantivum abstractum)*, kot: *virtus* krepost, *pulchritudo* lepota, *actio* djanje, *lectio* branje.

Konkretni se delé na več vrst: *a)* Lastno ime, *nomen proprium*, ki imenuje posamezne osebe, narode, dežele, mesta, reke, gore idr. npr.: *Cicero, Romani, Italia, Savus etc.* — *b)* Občno ime *(nomen appellativum)*, ki gre vsem stvarem enega razpola, npr.: *agricola* kmet, *miles* vojak, *urbs* mesto, *fluvius* reka. — *c)* Skupno ime *(nomen collectivum)*, ki kažo že v jednini več oseb ali stvari, n. pr.: *civitas* mestnjani, *turba* množica, *lignum* dreva.

Pri substantivu je gledati: 1. na spol *(genus)*; 2. na število *(numerus)*; 3. na padež ali sklon *(casus)*; 4. na sklanjatev *(declinatio)*.

Spol (genus).

§. 14. Spol je v Latinščini troji, kakor v Slovenščini; možki spol, *gen. masculinum*, ženski spol, *gen. femininum*, srednji spol, *gen. neutrum*.

Spol je ali naraven (prirojen), ali pa slovničen (gramatičen); prvi se spoznava po pomenu imen, drugi pa po končnicah pri posameznih sklanjatvah.

Spol po pomenu.

§. 15. I. Možkega spola *(masculina)* so imena možkih oseb, imena narodov, vetrov, mesecev in pa rek, npr.: *agricola* kmet, *scriba* pisar, *Persae* Persiani, *boreas* sever, *Garumna* Garonne reka.

Nota 1. Gramatični spol, kakor ga kaže končnica, imajo imena ktere pomenjajo prvotno le stvari, pa se rabijo tudi za osebe, n. pr.: *opera* delovanje, tudi *operae* dninarji (fem.). *copiae* zakladi, *copiae* čete (fem.), *excubiae, vigiliae* čuvanje tudi čuvaji (fem.), *mancipium* lastnina (neutr.) pa tudi sužnji (neutr.),

Nota 2. Izmed imen rek so feminina: *Allia* reka v Samniju, *Duria* Dora, *Albula* staro ime Tibere, in pa mithična *Lethe, Styx*.

§. 16. II. Ženskega spola *(feminina)* so imena ženskih oseb in bitij, imena dežel, mest, otokov in pa dreves, npr. *māter* mati, *soror* sestra, *ănus* babica, *Aegyptus, Tyrus, Rhodus, fagus* bukva, *mālus* jablan, *pĭrus* hruška, drevo hr.

Nota. Gramatični spol imajo:

a) imena dežel na *-us* in *-um*, npr.: *Bosporus, Latium*.
b) imena mest na *-um*, npr.: *Saguntum* m. v Hispanii, Murviedro.
„ *-a, i* v plur.: *Delphi, Veji, Sūsa (orum)*.
„ *-e, -ur: Praeneste, Anxur*.
„ *-o* (kakih 5): *Hippo, Narbo, Sulmo, Vesontio, Fusĭno*.

§. 17. III. Srednjega spola *(neutra)* so imena črk ali pismen, vse nesklanjane besede, *infinitivi* (kot beseda), in če se jemlje beseda kot beseda, npr.: e *breve*, e *longum* (kratki — dolgi *e*), *illud nefas* tista krivda, *ipsum vivere dulce est* že beseda živeti je prijetna, *virtus disyllăbum est* beseda *(virtus* — krepost, je dvozložna.

Nota. Črke so femin. če se dostavlja beseda litera (*l.* a *longa est*).

§. 18. IV. Občni spol *(gen. commūne.)* Možkega in ženskega spola so imena nekterih oseb, za ktere ima Latinščina za oba spola le jedno grammatično obliko, npr.: *affinis* svak, svakinja, *artĭfex* umetnik, umetnica, *cŏmes* tovarš, tovaršica, *dux* voditelj, voditeljica, *vātes* vedežvavec, vedežvavka.

§. 19. Mobilia, preminljiva, so taka imena, za ktera ima vsak spol svojo obliko, npr.: *filius* sin, *filia* hči, *dominus* gospod, *domina* gospá, *magister* učitelj, *magistra* učiteljica, *rex* kralj, *regina* kraljica, *victor* zmagovalec, *victrix* zmagovalka.

§. 19^b Nota. Živalska imena imajo navadno grammatični spol, ki ga kaže končnica, npr.: *corvus* krokar, (masc.,) *aquila* orel (fem.)

Če je treba spol posebej naznačiti, pridevlje se: mas, masculus (*on*), feminina (*ona*), npr.: *anser mas* gosjak, *anser femina* goska, *vulpes m.* lisjak, *vulpes f.* lisica.

Tudi živalska imena so nektera mobilia, n. pr.: *equus* konj, *equa* kobila idr., — pa: *colŭber*, *colubra* kača, *simius*, *simia* opica, rabijo se za oba spola.

Bōs goved, *mūs* miš, *lĕpus* zajec, *cānis* pes, rabijo se za mascul. če se navaja žival kot žival, sicer po spolu.

Grūs žerjav, *sūs* svinja, sta femin.; *anguis*, *serpens* kača, *tigris* tiger, so femin. in masc., če je brez obzira na spol, sicer po spolu.

Število (numerus). Padeži ali skloni (casus).

§. 20. *Numerus*, število, ima Latinščina dvoji: *Singularis* jednina, *Pluralis* množina.

Padežev ali sklonov *(casus)* ima Latinščina šestero, ti so:

1. *Nominatīvus* (*nom.* imenovavnik) na vprašanje: kdo ali kaj?
2. *Genitīvus* (*gen.* rodivnik) „ „ koga ali česa?
3. *Datīvus* (*dat.* dajavnik) „ „ komu ali čemu?
4. *Accusatīvus* (*acc.* akus., toživnik) „ koga ali kaj?
5. *Vocatīvus* (*voc.* vok., zvavnik) kadar koga ali kaj nagovorimo.
9. *Ablatīvus* (*abl.* jemavnik, druživnik) na vprašanje: skom ali s čim? od koga ali od česa? iz koga, iz česa? kedaj? in kje? kako? (včasi).

Nota. Nominativ in Vokativ sta neodvisna padeža *casus recti*; drugi so zavisni *casus obliqui*.

Sklanjatev (declinatio.)

§. 21. Sklanjatev, *declinationes*, ima Latinščina petero; po kteri sklanjatvi se sklanja (deklinova) vsaktero ime, to kaže končnica (ali sklonilo) v ginitivu singularis; te so pri:

I. *-ae*, II. *-i*, III. *-is*, IV. *-us*, V. *-ei*.

Pregled končnic za vse petere sklanjatve.

Jednina (singularis).

I.	II.	III.
Nom. a, (e, as, es)	*Nom. us, er, um*	*Nom. a, e, i, o, y, c, l, n, r, s, t, x*
Gen. ae (es	*Gen. i*	*Gen. is*
Dat. ae	*Dat. o*	*Dat. i*
Acc. am (en)	*Acc. um*	*Acc. em (im)*
Voc. a (e)	*Voc. e, er, um*	*Voc.* kakor Nom.
Abl. a (e)	*Abl. o*	*Abl. e (i)*

IV.		V.	
Nom.	*us, u*	*Nom.*	*es*
Gen.	*us*	*Gen.*	*ei*
Dat.	*ui (u)*	*Dat.*	*ei*
Acc.	*um, u*	*Acc.*	*em*
Voc.	*us, u*	*Voc.*	*es*
Abl.	*u*	*Abl.*	*e*

Množina (pluralis).

I.	II.	III	IV.	V.
Nom. ae	*N. i, a*	*N. es; a (ia)*	*N. us, ua*	*N. es*
Gen. ārum	*G. ōrum*	*G. um (ium)*	*G. uum*	*G. erum*
Dat. is (abus)	*D. is*	*D. ĭbus*	*D. ĭbus (ubus)*	*D. ēbus*
Acc. as	*A. os; a*	*A. es; a (ia)*	*A. us, ua*	*A. es*
Voc. ae	*V. i; a*	*V. es; a (ia)*	*V. us, ua*	*V. es*
Abl. is (abus)	*A. is*	*A. ĭbus*	*A. ĭbus, ŭbus*	*A. ēbus.*

Sklanjatva I.

§. 22. Po prvi sklanjatvi se pregibljejo vse latinske besede *(nomina)* na *ă*, ktere imajo v Genitivu *ae;* in pa polatinčene grške na *ē, ās, ēs,* ktere imajo v Gen. *ēs, ae.*

Po spolu so lat. na *a feminina*, razun onih, ki so po pomenu *masculina* (§. 15); grške na *ē* so *femin.*, na *-ās, -ēs* pa *masc.*

Paradigma (sklanjalo).

Singularis (jednina).		Pluralis (množina).	
Nom. *mensă*	miza	*Nom.* *mens*ae	mize
Gen. *mens*ae	mize	*Gen.* *mensā*rum	miz
Dat. *mens*ae	mizi	*Dat.* *mensīs*	mizam
Acc. *mensăm*	mizo	*Acc.* *mensās*	mize
Voc. *mensă*	miza!	*Voc.* *mens*ae	mize!
Abl. *mensā*	z mizo, od mize (v, na mizi)	*Abl.* *mensīs*	z mizami, od miz, (v, na mizah).

Nota 1. Samostavnik *familia* družina, ima v sestavkih s *pater, mater, filius, filia* za genit. staro prvotno obliko — *familiās; pater familiās* hišni oče, *mater familiās* hišna mati, *filius familiās* domači sin, *filia familiās* domača hči.

Pesniki rabijo v Genit. *ai* včasi mesti *ae* — *aurai* = *aurae* zraka.

Nota 2. V Genit. plur. nastopi včasi mesti *-ārum* krajša oblika *-ūm*, in to: *a*) pri *drachma* grški denar, *amphora* vrč, tode le s števniki (*millia drachmūm*); *b*) pri sestavljenkah s *-cola, -gena*, npr.: *terrigĕna — terrigĕnum* pozemeljčan, *coelicŏla — coelicŏlum* nebeščan; *c*) pri grških rodbinskih imenih, npr.: *Dardanĭdum — Dardanidārum.*

Nota 3. Imeni *dea, filia* boginja, hči, mate v Dat. plur. *-ābus: deābus, filiābus*, v razloček od možkega spola.

Paradigma za grške imena.

Singularis.		
Nom. *epitŏmē* posnetek	*N.* *borcās* sever	*N.* *anagnostēs* učitelj
Gen. *epitomēs*	*G.* *borcae*	*G.* *anagnostae*
Dat. *epitomae*	*D.* *borcae*	*D.* *anagnostae*
Acc. *epitomēn*	*A.* *borcam* (an)	*A.* *anagnostēn*
Voc. *epitomē*	*V.* *borca*	*V.* *anagnostē*
Abl. *epitomē*	*A.* *borcā*	*A.* *anagnostā* (ē)

Pluralis
ima latinske oblike po *mensa.*

Po tem sklanjalu se sklanjajo: grška lastna imena *(Midas. Aenēas etc.)*; nektera občna imena vzeta iz gršine *(dynastes* svojeoblastnik, *satrăpes* deželski glavar perzijanski). Veliko pa se jih v Latinščini vdomačilo, te se sklanjajo po *mensa* (*musĭca* godba, *poëta* pesnik etc.)

Sklanjatva II.

§. 23. Po drugi sklanjatvi se pregibljejo besede na *-us, -er, -um*, ktere imajo v genit. *-i*.

Besede na *-er* obdržujejo *e* pred *r* le v nom. in vok. sing., sicer pa ga izpahujejo (*ager — agri* njiva). — To pa zato, ker ga ni v deblu, ter se v nom. in vok. vdevlje kot poluglasnik.

Le sledeče besede imajo *e* v deblu, ter obdržujejo po vseh padežih:

a) *adulter* prešestnik, podpežnik
gĕner zet
sŏcer tast
Lĭber Bakh
liberi -orum otroci
puer deček
vesper večer

b) *asper* hrapav, gručast
exter vnanji
lăcer raztrgan
lĭber svoboden
mĭser reven, nesrečen
prosper povoljen
tĕner nežen, šibek, mehek.

c) Sestavljenke na *-fer, -ger* (*fero, gero*):

armĭger oroženosec, ščitonosec, oproda
frūgĭfer plodunosen
signĭfer zastavnik.

Nota. Na *-ir* izhaja subst. *vir* — *viri* mož, s svojimi sestavljenkami: *triumvir* trójica, *septemvir* sedmorica etc.; *levir* déver = moževi brat. Na *-ur* pridevnik *sătur* — *saturi* sit — sitega.

§. 24. Paradigmata (sklanjala).

	Singularis (jednina).			Pluralis (množina).	
Nom.	*domĭnus*	gospod	*Nom.*	*dominī*	gospodje
Gen.	*dominī*	gospoda	*Gen.*	*dominōrum*	gospodov
Dat.	*dominō*	gospodu	*Dat.*	*dominīs*	gospodom
Acc.	*dominŭm*	gospoda	*Acc.*	*dominōs*	gospode
Voc.	*dominĕ*	gospod!	*Voc.*	*dominī*	gospodje!
Abl.	*dominō*	z gospodom, od gospoda	*Abl.*	*dominīs*	z gospodi, od gospodov

Singularis (jednina).			Pluralis (množina).		
Nom.	*agĕr*	njiva	*Nom.*	*agrī*	njive
Gen.	*agrī*	njive	*Gen.*	*agr*orum	njiv
Dat.	*agrō*	njivi	*Dat.*	*agr*is	njivam
Acc.	*agrŭm*	njivo	*Acc.*	*agr*os	njive
Voc.	*ag*er	njiva	*Voc.*	*agri*	njive!
Abl.	*agro*	z njivo od, z njive	*Abl.*	*agr*is	z njivami z njiv.
Nom.	*gĕn*er	zet	*Nom.*	*gener*i	zetje (i)
Gen.	*genĕri*	zeta	*Gen.*	*gener*orum	zetov
Dat.	*gener*o	zetu	*Dat.*	*gener*is	zetom
Acc.	*gener*um	zeta	*Acc.*	*gener*os	zete
Voc.	*gen*er	zet!	*Voc.*	*generi*	zeti
Abl.	*gener*o	z zetom od zeta	*Abl.*	*gener*is	z zeti od zetov.
Nom.	*sign*um	znamenje	*Nom.*	*signă*	znamenja
Gen.	*signi*	znamenja	*Gen.*	*sign*orum	znamenj
Dat.	*signo*	znamenju	*Dat.*	*sign*is	znamenjem
Acc.	*sign*um	znamenje	*Acc.*	*signă*	znamenja
Voc.	*sign*um	znamenje	*Voc.*	*signă*	znamenja
Abl.	*signo*	z znamenjem	*Abl.*	*sign*is	z znamenji.

Dodatki k pádežem.

§. 25. 1) Samostavniki na *-ius* in *-ium* smejo v gen. sing. imeti *ī* mesti *ii*, npr.: *filī* = *filii* sina, *Appī* = *Appii* Appija, *otī* = *otii* brezdelnosti.

2) Besede na *-us* imajo v vok. sing. *e*, npr: *bone domine* dobri gospod; one na *-er*, *-um* so jednake nominativu.

3) Lastna imena na *-ius*, *-āius*, *-ēius* imajo v vokat. singul. *ī*, *āi*, *ēi*, npr.: *Tullius* — *Tullī*, *Gāius* — *Gāi*, *Valērius* — *Valēri*, *Pompēius* — *Pompēi*.

Če je *i* dolg, ima v vok. *-ie*. npr.: *Darīus* — *Darīe*, *Arrius* — *Arrīe*.

4) Občna imena *(appellativa)* na *-ius* imajo v vok. sing. navadno *-ĭĕ*, npr.: *nuntius* — *nuntĭĕ* poslanec; tako tudi pridevniki, npr.: *impius* — *impĭĕ* bezbožni, *Pythius* — *Pythĭĕ* Pythiški.

Nota. i imajo *filius* — *filī* sin, *gĕnius* — *gĕnī* — duh varuh, genij; *meus* — *mī* moj, pa *mea*, *meum* moja, moje.

Beseda *deus* bog ima vok. sing. *deus;* nom. in vok. plur. *dii* (redko *dei*); dat. in abl. plur.: *dīis, dīs* (redko *deis*); gen. plur. *deum* (včasi).

5) v gen. plur. nastopi krajša oblika *-um* mesti *-orum* pri izrazih za mero, vago in denar v zvezi s števniki, npr. *mŏdium (= modiorum), jūgerum (-orum), talentum (-orum), nummum (-orum), denarium (-orum), sestertium (-orum);* primeri: *duo millia nummum, tria millia talentum* tri tisoč talentov.

Tako tudi: *faber* rokodelec, v rabi: *praefectus fabrum* načelnik vojaškega inženirstva.

Večkrat imajo *-um* tudi delivni števnik: *bini, seni* po dva, po šest etc.

Včasi se nahaja *-um* pri *librum = librorum* bukev, *duum = duorum* dveh.

Tako samostavniki: *duumvirum* dvojice, *septemvirum* sedmorice, *decemvirum* desetorice.

§. 26. Nekteri pridevniki in zaimena imajo v gen. sing. *-īus, dat. -ī* za vse spole, namreč: *unus* jeden, *solus* sam = jeden, *totus* cel, *ullus* kedo, *uter* kteri izmed dveh — z svojimi sestavljenimi: *uterque* oba, *utervis, uterlibet* kteri hočeš, *utercumque* kteri koli, *alter* jeden izmed obeh, *neuter* nobeden dveh, *nullus* nikdo, *alius* drugi kdo, ini, n. pr.: *nullīus, nullī, utrīus, utrī.*

alter ima v genit. kratek *ĭ (altĕrĭus)* v prozi.

alteruter jedan ali drugi izmed obeh, sklanja ali oba dela: *alterius utrius*, ali pa samo zadnjega: *alterutrius.* (§. 83.)

§. 27. Grške besede na *-os, -on* sklanjajo se kakor latinske na *-us, -um;* včasi pa imajo v nom. *-os,* v akus. *-on: Dēlŏs, Dēlŏn* Delos otok; gen. plur. *-ōn* mesti *-orum: georgicōn* spev o kmetijstvu.

Besede na *-eus* se sklanjajo po lat. sklanjatvi II., vendar ima vok. singul. *-eu: Orpheus, Orphĕi, Orphĕo, Orphĕum,* pa *Orpheu, Orphĕo.*

Jesus ima v akus. *Jesum,* sicer *Jesu.*

Spol (genus).

§. 28. Po spolu so besede na *-us, -er* masculina, na *-um* pa neutra; feminina so tiste na *-us,* ktere so po splošnih pravilih (§. 16) feminina.

Grške besede imajo svoj grški spol.

Izjeme:

1) na *-us* so feminina:

alvus trebuh
carbasus platno
cŏlus preslica
hŭmus prst-prstí
vannus pol, pletenica.

Nektere posnete po grškem:

dialectus narečje
diphthongus dvoglasnih
paragrăphus paragraf
periŏdus strok, složeni stavek.

2) na *-us* so neutra:

pĕlăgus morje
vīrus strup
vulgus drhal, niže ljudstvo.

Sklanjatva III.

§. 29. Po tretji sklanjatvi se pregibljejo besede, ktere imajo v gen. sing. *-is*. Nominativ jim je različen (§. 21); končujejo se deloma na soglasnike, deloma na samoglasnike.

Vokativ je jednak nominativu.

Vsi padeži — razun nom. in vok. — obražujejo se tako, da se devlje končnica na deblo, ki se prikazuje po svojej naravi v genitivu; nominativ ne daje vselej čistega debla, treba je torej znati vselej genitiv zraven nominativa.

Besede, ki imajo v nom. in genit. jednako zlogov, zovejo se *parisyllăba* (jednakozložne), npr.: *vītis* — *vītis* trta.

Besede, ki imajo več zlogov v genit. nego v nom., zovejo ee *imparisyllăba* (inakozložne), npr.: *ŏdor* — *odŏris* duh.

Spoli so pri III. deklinacii v rabi vsi trije: *masculinum, femininum, neutrum.*

§. 30. Paradigmata (sklanjala).

Singularis (jednina).			Pluralis (množina).		
Nom.	*pastor*	pastir	*Nom.*	*pastōrēs*	pastirji
Gen.	*pastōr*is	pastirja	*Gen.*	*pastor*ŭm	pastirjev
Dat.	*pastōr*ī	pastirju	*Dat.*	*pastor*ĭbŭs	pastirjem
Acc.	*pastōr*ĕm	pastirja	*Acc.*	*pastor*es	pastirje
Voc.	*pastor*	pastir!	*Voc.*	*pastor*es	pastirji
Abl.	*pastōr*ĕ	s pastirjem, od pastirja	*Abl.*	*pastor*ĭbus	s pastirji, od pastirjev

	Singularis (jednina).			Pluralalis (množina).	
Nom.	*nūbes*	oblak	*Nom.*	*nubĕs*	oblaki
Gen.	*nubis*	oblaka	*Gen.*	*nubium*	oblakov
Dat.	*nubi*	oblaku	*Dat.*	*nubibus*	oblakom
Acc.	*nubem*	oblak	*Acc.*	*nubes*	oblake
Voc.	*nubes*	oblak!	*Voc.*	*nubes*	oblaki
Abl.	*nube*	z oblakom, iz oblaka	*Abl.*	*nubibus*	z oblaki, iz oblakov
Nom.	*nōmen*	ime	*Nom.*	*nomĭna*	imena
Gen.	*nominis*	imena	*Gen.*	*nominum*	imen
Dat.	*nomini*	imenu	*Dat.*	*nominĭbus*	imenom
Acc.	*nomen*	ime	*Acc.*	*nomina*	imena
Voc.	*nomen*	ime!	*Voc.*	*nomina*	imena!
Abl.	*nomine*	z imenom, od imena	*Abl.*	*nominibus*	z imeni, od imen
Nom.	*măre*	morje	*Nom.*	*maria*	morja
Gen.	*maris*	morja	*Gen.*	*marium*	morij
Dat.	*mari*	morju	*Dat.*	*maribus*	morjem
Acc.	*mare*	morje	*Acc.*	*maria*	morja
Voc.	*mare*	morje!	*Voc.*	*maria*	morja
Abl.	*mari*	z morjem, iz morja	*Abl.*	*maribus*	z morji, iz morij.

Nota. Po teh sklanjalih pregibljejo se tudi pridevniki III. deklinacije (§§. 59—61).

Izpeljava padežev po deblu (to je iz genitiva).

§. 31. Padeži III. deklinacije se obražujejo po deblu, ki se prikazuje v genitivu; Nominativ je mnogo spremenjen od debla, ter na padeže nima vpliva.

V Nominativu dobi deblo često s (nom. sigmatičen), in ta dela spremembe (večidel). Nominativ je včasi brez s (nom. asigmatičen), pa vendar deblo spremenjeno. Redkoma je deblo v nom. nespremenjeno.

Spremembe debla v nominativu.

1) Pred *s* izpadata zobnika *d, t,* npr.: *lauds — laus — laudis* pohvala, *aetats — aetas — aetatis* doba.

2) *r* odpada, če je sam, npr.: *mors — mos — moris* šega, *jurs — jus — juris* pravo; ako pa ima *r* pri sebi *t,* takrat neizpada, npr.: *morts — mors — mortis* smrt.

3) Goltnika *g, c* (k) prehajata v *x* npr.: *legs — lex — legis* postava, *nocts — nox — noctis* noč, *vocs — vox — vocis* slovo.

4) Ustnika *b, p* ostajata pred *s* npr.: *plebs — plebis* drhal, *stirps — stirpis* steblo; le ustnik *v* prestopa v goltnik *g*, npr.: *nivs — nigvs — nigs nix — nivis* sneg.

5) Kratka *ŏ, ĕ* prestopata po odpadlem *r* v *u*, pa *ĕ* tudi v *i*, npr.: *corpors — corpus — corporis* truplo, *geners — genus — generis* spol, *ciners — cinis — cineris* pepel, *pulvers — pulvis — pulveris* prah.

6) *i* prehaja pred *n, s* v *e*, npr.: *milits — miles — militis* vojak, *praesids — praeses — praesidis* predsednik, *vulpis — vulpes — vulpis* lisica, *nomin — nomen — nominis* ime, *gramin — gramen — graminis* trava.

7) *i* prestopa v *e*, če je zadnja črka (glas) v besedi, npr.: *mari — mare — maris* morje, *suavi — suave — suavis* ugoden, prijeten.

8) Kedar *i* ne prestopa v *e* izpade tudi *n*, in *i* postane *o*, npr.: *homin — homo — hominis* človek, *ordin — ordo — ordinis* red.

9) *i* ostane pred *s* v nekterih besedah, npr.: *canis* pes, *navis* čoln, *civis* mestnjan, *avis* ptica, *vitis* trta, *crinis* las etc.

10) *n* odpada, če tudi ima pred seboj *o*, npr.: *ligon — ligo — ligonis* rovnica, motika, *leon — leo — leonis* oroslan.

11) *r* ostaja konec besede, če ni nom. sigmatičen, npr.: *arbor — arboris*, pa *arbors — arbos — arboris* drevo, *honor — honoris, honors — honos — honoris* čast.

12) *r* dobiva včasi poluglasni *e*, npr.: *patr — pater — patris* oče, *fratr — frater — fratris* brat. Včasi je *e* že v deblu, n. pr.: *anser — anseris* goska, *passer — passeris* vrabec.

13) *l* (kakor *r*) ostane konec besede, npr: *animal — animalis* žival, *sal — salis* sol, *sol — solis* solnce.

§. 32. Pregled spremên.

A. Nominativ brez s (asigmatični).

1) Nominativ ima deblo nespremenjeno v besedah na *-l, -ar, -or;* v nekterih na *-en, -er, -ur*, npr.:

Nom. sōl solnce — *Gen. sōlis*
animal žival — *animālis*

sal, sălis sol, *vectīgal -ālis* davek, *exul -ŭlis* begun, *vigil -ĭlis* čuvaj.

Nota. *mel* med, *fel* žolč, *far* moka, imajo (po §. 7.) *mellis, fellis, farris.*

Nom. calcar ostroga
Gen. calcāris

exemplār -āris izgled, vzor, *Lar -ăris* hišni bog, *par -ăris* enak, *dispar -ăris* inak, *jubar -ăris* bliščava, *nectar -ăris* nektar, pivo bogov.

Nom. pastŏr pastir
Gen. pastōris

amor -ōris ljubezen, *soror -oris* sestra, *creator -ōris* stvarnik, *viator -ōris* potnik, *arbor -ŏris* drevo, *acquor -ŏris* morje in dr.

Nom. lĭen vranica
Gen. lĭēnis

attăgen -ēnis jerebica, *splen -ēnis* vranica, slezena, *ren -ēnis* obist.

Nom. passĕr vrabec
Gen. passĕris

agger -ĕris nasip, *later -ĕris* opeka, *mulier -ĕris* ženska, *carcer -ĕris* ječa, *vĕr vĕris* pomlad, *cĕler -ĕris* hiter, *pauper -ĕris* reven, *ūber -ĕris* rodoviten, *degĕner -ĕris* izvržen.

Nom. fulgŭr blisk
Gen. fulgŭris

Nota. Štiri besede v nom. na *-ur* imajo v genit. *-ŏris: ĕbur -oris* slonokost, *fĕmur -oris* stegno, *jĕcur -oris* jetra, *rōbur -oris* moč, hrast, trd les.

2) Nominativ je različen od debla (genitiva) vsled raznih spremên, namreč:

a) v besedah na *-er* je nastopil poluglasni *e* pred *r*, in to:

1) v vseh deblih na *-tr* (tĕr), npr.: *patr — pater, fratr — frater, utr — uter* meh, *ventr — venter* želodec, *lintr — linter* čoln, — *imbr — imber* ploha.

2) pri adjektivih na *-er*, npr.: *ācer, acris, acre* oster, *September, October, November, December* (*scil. mensis*).

Pravilo: Besede na *-er* imajo v genit. *-ris.*

Nom. pāter oče	*Gen. patris*
imber ploha	*imbris*
ācer oster	*acris*

frāter -ris brat, *māter -ris* mati, *venter -ris* trebuh.

b) v besedah na *-o* je ali *n* odpadel, ali pa je nastal *o* iz *in.*

Pravilo: Besede na *-o* imajo navadno v genit. *-ōnis;* besede na *-do -go* pa *ĭnis.*

Nom. lātro ropar	*Gen. latrōnis*
rātio razlog	*ratiōnis*
ordo red	*ordĭnis*
orīgo izvor	*origĭnis*

c) v besedah na *-en, -e* se je spremenil deblini *i* v zamolkli *e*, toraj: *en -ĭnis, e -is.*

Nom. nōmĕn ime	*Gen. nomĭnis*
măre morje	*maris*
dulce sladko	*dulcis*
rēte mreža	*retis*
agmen -ĭnis vlak	*carmen, -ĭnis* spev

d) zobnika *d, t* in v grških besedah na *-a* odpadata, npr.:

Nom. cŏr srce	*Gen. cordis*
lac mleko	*lactis*
poēma spev	*poēmatis*
hēpar jetra	*hepătis*

Nota. *a*) *iter* ima genit. *itinĕris* potovanje.

b) na *-o* imajo *-ĭnis: hŏmo* človek, *nēmo* nihče, *turbo* vertinec, Apollo, *cāro* meso, ima *carnis.*

c) na *-do, -go* imajo *-ōnis: cūdo* čelada usnjata, *ūdo* črevelj volnati, *praedo* ropar, plenitelj, *līgo* rovnica, *harpāgo* kavelj, mačck.

d) *t* ostaja konec besede v: *căput-capĭtis* glava, kjer je *i* prešel v *u.*

§. 33. *B*) Nominativ dobiva s (sigmatični).

1) Zobnika *d*, *t* izpadata pred *s* v nom. toraj imajo v genit. besede na *-as* — *-adis*, *-atis*; na *-es* — *-edis*, *-etis*, *-idis*, *-itis*; na *-is* — *-idis*, *itis*; na *-os* — *-odis*, *-otis*; na *-us* — *-udis*, *utis*; na *-aus* — *-audis*; na *-ns*, *-rs* *-dis*, *-tis*, npr.:

Nom.		*Gen.*	
vās	porok	*vādis*	
aetās	doba	*aetātis*	

lampas -ādis bakla, *aestas -ātis* poletje, *civitas -ātis* država, *libertas -ātis* svoboda, *paupertas -ātis* revščina, *potestas -ātis* oblast, *veritas -ātis* resnica, *voluntas -ātis* volja, *anas -ātis* raca.

Nom.		*Gen.*	
hēres	dedič	*herēdis*	
sēgēs	setva	*segētis*	
praesēs	branitelj	*praesīdis*	
hospēs	gost	*hospītis*	

merces -ēdis plačilo, mzda, *pes pēdis* noga, *abies -ētis* hojka, *aries -ētis* oven, *paries -ētis* stena, *teges -ētis* odeja, *quies -ētis* pokoj, *obses ĭdis* talnik, *ales -ĭtis* ptica, *comes -ĭtis* drug, *eques -ĭtis* konjik, *miles ĭtis* vojak.

Nom.		*Gen.*	
lapĭs	kamen	*lapĭdis*	
lis	pravda	*lītis*	

cassis -ĭdis čelada, *cuspis -ĭdis* kopje, sulica, *tyrannis -ĭdis* samosilnost.

Nom.		*Gen.*	
custōs	čuvar	*custōdis*	
nēpōs	vnuk	*nepōtis*	

cos, *cōtis* osla, *dos*, *dōtis* dota, *compos -pōtis* zmožen, *impos -ōtis* nezmožen, *sacerdos -ōtis* duhoven.

Nom.		*Gen.*	
palūs	močvir	*palūdis*	
virtūs	krepost	*virtūtis*	

salus -ūtis blagro, *servitus -ūtis* sožnost, *senectus -ūtis* starost, *juventus -ūtis* mladost, *incus -ūdis* naklo, *pĕcus -ūdis* živina.

Nom.		*Gen.*	
laus	hvala	*laudis*	
fraus	prevara	*fraudis.*	
Nom.		*Gen.*	
frons	list, pero	*frondis*	
frons	čelo	*frontis*	
sors	osoda	*sortis*	

glans -dis želod, *dens -tis* zob, *fons -tis* vrelec, *mons -tis* gora, *mors -tis* smrt. *pons -tis* most, *ars -tis* umetnost.

2) Goltnika *c* (k), *g* se stapljata sè *s* v *x*, toraj imajo v genit. besede na *-ax* — *-acis*; na *-ex* — *-ecis*, *-egis*, *-icis*, *igis*; na *-ix* — *-icis*, *-igis*; na *-ox* — *-ocis*; na *-ux* — *-ucis*, *-ugis*, npr.:

Nom.		*Gen.*	
fax	bakla	*făcis*	
pax	mir	*pācis*	

audax -ācis drzen, *rapax -ācis* roparsk, *tenax -ācis* držljiv.

Nom.		*Gen.*	
nex	umor	*nĕcis*	
lex	postava	*lēgis*	
judex	sodnik	*jūdĭcis*	
remex	veslar	*remĭgis*	

grex -ĕgis čreda, *rex -ĕgis* kralj, *prex -ĕcis* prošnja, *index -ĭcis* kazalo, *vertex -ĭcis* teme.

Nota. *sĕnex*, starec, ima genit. *senis*; *supellex* hišna oprava — *supellectilis.*

Nom. *radix* koren — *Gen.* *radīcis*
strix sova — *strĭgis*
cornix -īcis vrana, *nutrix -īcis* dojka, baja, *victrix -īcis* zmagovalka, *calix -ĭcis* kupa, *pix -ĭcis* smola.

Nota. *nix* sneg — *nivis* (iz *niguis*).

Nom. *vox* glas
Gen. *vōcis*
atrox -ōcis grozovit, *ferox -ōcis* divji, *velox -ōcis* hitri.

Nota. *nox* noč — *noctis.*

Nom. *dux* vodja — *Gen.* *dŭcis*
conjux soproga — *conjŭgis*
crux -ŭcis križ, *nux -ŭcis* oreh, *lux -ūcis* luč, *frux -ūgis* sad, *faux -aucis* žrelo.

3) Ustniki *b, p, m* ostajajo pred *s* nespremenjeni; pri sklanjanju odpada *s* in končnice se pridevajo k deblu, npr.:

Nom. *urbs* mesto — *Gen.* *urbis*
plebs drhal, ljudstvo — *plēbis*
stirps deblo — *stirpis*
hĭems zima — *hiĕmis.*

Nota. Besede na *-ceps* imajo v genit. *cĭpis*, če so nastale iz *capio* (loviti, dobiti), npr.: *princeps* prvak — *principis; particeps* deležen — *participis;* pa *auceps* tičar — *aucŭpis.*
Če pa so nastale iz *caput,* imajo *cipĭtis,* npr.: *triceps* triglav — *tricipĭtis, anceps* dvomljiv — *ancipitis.*

4) *r* izpada pred *s* kedar je sam; in *o* njegov prehaja v *u, e* pa včasi v *u,* včasi v *i;* toraj imajo v genit. besede na *-as* — *-aris;* na *-es* — *-eris;* na *-os* — *-oris;* na *-us* — *-uris, -ŏris, -ĕris;* na *-is* — *-eris.* — Tako izpada tudi *n,* npr.:

Nom. *mas* možak
Gen. *māris*
glis -glīris podgana, *vis* sila, pl. *vires* zmožnosti.

Nom. *aes* med (f.) — *Gen.* *aeris*
pūbes dorastel — *pubĕris.*

Nom. *mos* navada — *Gen.* *mōris*
flos cvetka — *flōris*
os — *-ōris* usta, *ros* — *-ōris* rosa, *lepos* — *ōris* šegavost.

Nom. *jus* pravo — *Gen.* *jūris*
corpus telo — *corpŏris*
ŏnus breme — *oněris*
crus — *-ūris* kost, *rus* — *-ūris* dežela, *mus* — *-ūris* miška, *tellus -ūris* zemlja, *lepus -ŏris* zajec, *decus -ŏris* kinč, *frigus -ŏris* mraz, *litus -ŏris* obala, *pectus -ŏris* prsi, *pecus -ŏris* živina idr.; *foedus -ĕris* zaveza, *genus -ĕris* spol, *latus -ĕris* stran, *opus -ĕris* delo, *sidus -ĕris* zvezda, *vulnus -ĕris* rana idr.

Nom. *cĭnis* pepel — *Gen.* *cinĕris*
pulvis prah — *pulvĕris*
vōmis lemež — *voměris*
Nom. *sanguis* kerv, kri.
Gen. *sanguĭnis.*

5) Sikavec *s* ostaja sam brez druzega *s* (§. 7). npr.:

Nom.	*as* denar	*Gen.*	*assis*
	vas posoda		*vāsis*
	os kost		*ossis*

6) Na samoglasnike *e, i, u,* naslanja se *s* brez menjave, npr.:

Nom.	*nūbes* oblak	*Gen.*	*nubis*
	āvis ptica		*avis*
	grus žerjav		*grŭis*

bŏs govedo, *bŏvis,* ima eufoničen *v.*

caedes -is umor, *clādes -is* poboj, poguba, *fămes -is* lakota, *mōles -is* peza, breme, *sedes -is* sedež, *amnis -is* reka, *collis -is* holm, *ignis -is* ogenj, *piscis -is* riba, *ovis -is* ovca (in drugih mnogo), *sus -suis* svinja.

Dodatki k posameznim padežem.

§. 34. V akus. sing. imajo nekteri substantivi *im,* namreč;

1) Vselej imajo *im* ti-le: *amussis* ravnilo, *cannăbis* konoplja, *ravis* hripavost, *sitis* žeja, *tussis* kašelj, *vis* sila.

Večidel imajo *-im,* pa tudi *-em*: *febris* mrzlica, *pelvis* jerin, medenica, *puppis* krma pri ladji, *restis* vrv, *secūris* sekira, *turris* turen.

Navadno imajo *-em: clavis* ključ, *messis* žetev, *navis* ladja.

2) Lastna imena mest in rek na *-is* v nom. (če so parisyllāba, npr.: *Neapolis -im, Tiberis -im.* Tako imena božanstev: *Apim, Asīrim, Serāpim.*

§. 35. V ablat. sing. imajo nekteri *i,* namreč:

1) Vsi, kteri imajo v akus. *-im,* npr.: *Neapoli, siti.*

Nota. *restis* ima le: *reste; navis* le *navi.*

2) Subst. neutra na *-al (ālis), -ar (āris). e,* npr.: *animal — animāli, calcar — calcāri* ostroga, *mare — mari.*

Nota. *e* imajo: *nectar — nectāre,* pijača bogov, *hepar — hepāte* jetra, *far — farre* žito, ker genit. ni *āris*; *sal — sale* sol, *Lar — Lare,* ker sta mascul.

3) Adjekt. treh končajev *(-er, -is, -e)* in oni dveh *(-is, -e)* (§. 59—61), npr.: *celer -ĕris -ĕre, celeri* hiter, *facilis -e, facili* lahek.

Tudi substantivi izpeljani iz takih prilogov, in pa mesečna imena (kot adjektivi) imajo v abl. *-i,* npr.: *natali (sc. die)* rojstveni dan, *aequalis* vrstnik, *affinis (sc. homo), Aprili (sc. mense.)*

4) Subst. *ignis* ogenj, v rekih: *Aqua et igni interdicere* izobčiti, *ferro ignique* z ognjem, in mečem.

§. 36. V ablat. sing. imajo *e* in *i* v obče: *a)* adjektivi jednega končaja: *audax -ācе -aci* drzen, *prudens -ente -enti* previdni; *b)* komparativi *altior -ore -ori* viši; *c)* participi na *-ns*: *gaudente — gaudenti* veseleči se.

Posebej pomniti je:

1) Adjektivi imajo *-e*, če so rabljeni substantivno, ali pa kot ablat. absol., npr.: *de prudente et felice*, o modrem in srečnem; *me imprudente*, brez mojega znanja. Kot pravi adjektivi imajo *-e* pri osebah (*a prudente homine*); *-i* imajo pri rečeh (*prudenti consilio*).

Nota. *-e* imajo vselej ti-le: *vetus -eris* star, *pauper -eris* ubog, *pūber -eris* dorasel, *ales -itis* krilat, *dīves -itis* bogat, *superstes -itis* preživevši, *dēsēs -idis* len, *compos -otis* deležen, *impos* nezmožen, *caelebs -ibis* neoženjen, *princeps -ipis* prvi, *particeps -is* deležen, *sospes -itis* rešen.

2) Komparativ ima navadno *-e*, npr.: *Graviore tempore anni circumacto*, ko je nezdravi čas prešel.

3) Particip ima *-e* in *-i*, če se rabi kot adjektiv, ali pa substantiv (*animo volenti* radovoljno); *-e* ima vselej, kedar je pravi particip, t. j. abl. absol. (*discipulo discente*, ko se učence uči).

§. 37. V nom., akus., vok. plur. za neutrum imajo *-ia* navadno vse besede, ktere imajo v abl. sing. *-i*, namreč:

1) Neutra na *-al* (*ālis*), *-ar* (*āris*) *e*, npr.: *animalia* živali, *calcaria* ostroge, *maria*.

2) vsi participi in adjektivi, kjer je plural v rabi, npr.: *acria* oster, *levia* lahak, *simplicia* jednoten, *stagnantia* kalužen.

Nota. *-a* imajo komparativi in adjektivi, kteri imajo v ablat. sing. *-e* (§. 36. Nota). npr.: *majora, vetera* idr.

§. 38. V genit. plur. imajo *-ium:*

1) Tisti, kteri imajo ablat. sing. *-i;* tedaj: neutra na *-al* (*ālis*), *-ar* (*āris*) *e;* adjektivi in participi: *animalium, levium, gaudentium.*

Nota. *-um* imajo pa:

a) komparativi, razun *plurium* (od *plus*).

b) adjektivi, ki imajo v ablat. sing. samo *-e* (§. 36.), *divitum, veterum.*

c) adjektivi, ki imajo v gen. sing. *-ĕris, -ŏris, -ūris: celer, celerum; memor, memorum; cicur, cicūrum* krotak.

d) ki se končujejo v nom. sing. na *-ceps*, kot: *particeps, participum etc.* in *hebes, hebĕtum* topoglav, bedast.

2) Tisti na *-es, -is*, ki so v nom. in gen. sing. parisyllába (enakozložni): *nubes, nubium; vitis, vitium* trs; *civis, civium* meščan.

Nota. *-um* pa imajo: *vates* prorok, *strues* kùp, *canis* pès, *juvĕn's* mladenič, *sedes* sedež, *apis* bčela, *volŭcris* ptica.

3) Enakozložne na *-er* té: *imber* ploha, *linter* čoln, *uter* meh, *venter* želodec, etc., in pa *caro, carnium* meso.

4) Enozložne na *-s, -x*, če stoji pred njim konsonant: *frons, frontium* čelo, *arx, arcium* grad.

Nota. *-um* pa imajo: *opes, opum; sphynx -gis* pol mož, pol žena; *lynx -cis* ris.

5) Enozložne brez konsonanta pred *s, x* te-le: *as, assium* denar, *os, ossium* kost, *mas, marium* možak, *vis, virium* sila, *glis, glirium* polh, *lis, litium* pravda, *mus, murium* miš, *nix, nivium* sněg, *nox, noctium* noč, *faux, faucium* žrelo.

6) Mnogozložni na *-ns, -rs*, npr.: *cliens, clientium* várvanec, klient, *cohors, cohortium* četa, kardelo vojakov; tudi *compedes, compedium* spona za noge; pa: *parentes, parentum* roditelji.

7) Domovinska imena na *-as, -is*, npr.: *Arpinas, Arpinatium* Arpinec, *Samnis, Samnitium*. Tako tudi *nostras, vestras, nostratium, vestratium* našinec, vašinec; *optimates, optimatium* boljar, *penates, penatium* hišni bogovi.

§. 38*b*. Posebej so pomniti: *Jupiter* (n., v.) *Jŏvis, Jŏvi, Jŏvem, Jŏve; bōs, bŏvis* vol, pl. *bŏves, boum, būbus, sus* prasec, dat. pl. *sŭbus, sŭbus; iter, itineris* potovanje; *jĕcur -ŏris, jĕcĭnŏris, jŏcĭnŏris* jetra.

Grške besede.

§. 39. Grški substantivi imajo v nominat. večidel grški končaj, drugodi sklanjajo se po latinski. — Opombe:

1. Lastna imena na *-ōn -onos* imajo *-o -ōnis (Solo -onis)*; na *-on -ontos* imajo *-on -ontis (Xenophon -ontis)*; na *-eus* imajo *-es*, genit. *-is* in *-i (Achilles -is -i)*; imena I. gršk. sklanj. na *-ēs* grejo po lat. III. deklin. in v akus. imajo *-em -en (Alcibiadem -en, Sokratem -en)*.

2. Femin. na *-ō* imajo v genit. *-us*, sicer po grški (Curt. §. 162) *ēcho, echūs, echō* etc. *Sapphō, Sapphūs*.

3. V akus. imajo *-a: aēr, aĕra* zrak; *aether, aethĕra* viši zrak, sinje nebo; često lastna imena: *Agamemnŏnă, Salamīnă; Pān*, genit. *Pānŏs*, akus. *Pānă* pastirski bog.

4. Parisyllăba na *-is -ys* imajo v akus. lat. *-im, -ym*, ali pa grš. *-in, yn*; v abl. pa *-i: poësim, poësin, poësi; Charybdim, -din, -di.*

Imparisyllăba na *-is, -idos* imajo *-em, im*, če so barytona (*Phalarĭm, Phalarĭdem*); samo *-em* imajo, če so oxytŏna (*tyrannis, tirannĭdem; Colchis, Colchĭdem*).

5. V vokativu odmečejo imena na *-is, ys* svoj *s*, ter imajo po grški samo deblo: *Daphni! Coty! Orpheu!* (§. 26.) Lastna imena na *-ēs*, gen. *-is* imajo vok. *-es, -e*: *Pericles, Pericle!* Imena na *-as*, gen. *-antis* imajo vok. *-ā*, npr.: *Atlas, -antis, Atlā.*

6. Gen. plur. imajo *-um*, npr.: *Gigantum* orjaki, *poëmatum* spevov.

Dat. plur. besede na *-ma* imajo *-ătis* in *-ătibus*: *poëmatis, poëmatibus.*

Spol (genus).

§. 40. Substantivi III. sklanjatve so ali masculina (možkega) ali feminina (ženskega), ali neutra (srednjega spola. Gramatični spol povzeti v trdna pravila, da nebi bilo tajem, to ni mogoče. Toraj stavimo pravila bolj po obče in široko.

§. 41. **I. Masculina.**

Masculina so substantivi na *-o, -ōnis, -ĭnis; -or, -os, -ōris*; *-er, -ĕris, -er, -ris; ex, -egis, -ex, -ĭcis; -ix, -icis; -es*, če dobijo v genit. en zlog več (imparisyllăba); *-is, -ĭnis, -is, -ĕris.*

npr.: *sermo -ōnis* govor, *turbo -ĭnis* vrtinec, vihar, *error, -ōris*, zmota, *mos -ōris* običaj, navada, *agger -ĕris* nasip, *grex -ĕgis* čreda, *cespes, cespĭtis* rušina, trata, *sanguis -inis* krv, *imber -bris* ploha, *cinis -ĕris* pepél, *vomis -ĕris* lemež, *codex -icis* pisana knjiga, *calix -ĭcis* kozarec.

Izjeme.

Feminina so:

na *-o:* *cāro, carnis* meso
na *-os:* *cos, cōtis* osla, brus
dos, dōtis dota
na *-or:* *arbor -ŏris* drevo
na *-ex:* *forfex -ĭcis* škarje
lex, -ēgis postava
nex, nĕcis umor
prex molba
faex -cis drože, tropine
na *-es:* *merges -ĭtis* snop
seges -ĕtis setva, sev
teges -ĕtis odeja, plahta
quies -ētis pokoj
merces -ēdis plača
compes -ĕdis spona za noge.

Neutra so:

na *-er:* *cadāver -ĕris* truplo
iter -ineris potovanje
ver -ēris vigred, pomlad
tuber -ĕris grba
über -ĕris vime
verber -ĕris vdarec
na *-es:* *aes, aeris* med f.
na *-os:* *os -ōris* usta
os, ossis kost
na *-or:* *ador -ŏris* pira
aequor -ŏris površina morja, ravan
cor -dis srce
marmor -ŏris mramor kamen.

II. Feminina.

Feminina so substantivi:

1. kteri imajo nomin. na *-do, go, -io,* npr.:

consuetudo -ĭnis navada
imago -ĭnis podoba
lectio -ōnis branje, čitanje etc.

2. parisyllába na *-es, -is,* npr.:

nubes -is oblak
vītis -is trs, trta vinska.

3. na *-as (-ātis), -aus (-audis), -is (-ĭdis), -us (-ūtis), -us (-ŭdis), -us (-ūdis).*

aestas -ātis poletje
laus -audis pohvala
lis -ītis pravda, spor
cuspis -ĭdis ost (f.)
salus -ūtis blagor, sreča
pecus -ŭdis živina
palus -ūdis močvir etc.

4. na *s*, če stoji pred njim konsonant, npr.:

mors -tis smrt
mens -tis um
stirps -pis deblo

5. večina na *-x*, npr.:

fax -ācis baklja
strix -ĭgis sova
vox -ōcis glas
lux -ūcis luč
falx -lcis srp
nix -nĭvis sneg
fornax -ācis peč etc.

Izjeme.

Masculina so na:

1. *-do: cardo -ĭnis* tečaj
ordo -ĭnis red
-go: ligo -ōnis kramp, motika
margo -ĭnis kraj, obod
na *-io: pugio -ōnis* bodalec, meč
papilio -ōnis metulj
scipio -ōnis palica
septentrio -onis sever
scorpio -onis škorpijon
titio -onis ogorek, glavnja
vespertilio -onis netopir

2. na *-is:* mnogi.

a) vsi na *-nis, -mis,* npr.: *crinis -is* las, *amnis -is* reka, *vermis -is* črv.

b) vsi na *-cis, -guis, -quis: piscis* riba, *unguis* nohet, *torquis* vratnica.

c) vsi na *-alis, -ollis: cănālis* žleb, vodotok, *collis* holmec, *follis* meh.

d) posamezni:

axis ós
callis steza
caulis steblo
ensis meč
fustis krepél, batina
glis -ĭris polh
lapis -ĭdis kamen
mensis mesec dni
orbis okoliš, krog
postis podboj
sentis trnje
torris ogorek
vectis drog, vód

3. na *-as: as -assis* denar bakreni; *adămas -āntis* jeklo, diemant.

4. na *-ns: dens -tis* zob
fons -tis vrelec
mons -tis gora
pons -tis most
rudens -tis vrv
adeps -ĭpis salo

5. na *x: calix -ĭcis* čaša
codex ĭcis pisana knjiga
fornix -ĭcis svod, oblok.
phoenix -ĭcis myth. ptica, fenis

Neutrum je: *vās, vāsis* posoda.

III. Neutra.

Neutra so substantivi: 1. na *-a, -e;* 2. na *-c, t;* 3. na *-l, -n;* 4. na *-ar* (*-āris*), *-al* (*-ālis*), *-ur, -us* (*-ĕris, -ŏris, -ūris*), npr.: *poëma -ătis* pesem, *rēte -is* mreža, *lac -ctis* mleko, *caput -ĭtis, mel -llis* med m., *nomen -ĭnis, exemplar -āris* vzor, *vectigal -ālis* dohodek, *opus -ĕris* delo, *onus -ĕris* breme, *jus -ūris* pravo, *fulgur -ŭris* blisk.

I z j e m e.

Masculina so:

na *-l: sōl -ōlis* solnce
sal -ălis sol

na *-n: pecten -ĭnis* češelj
ren -ēnis obist, ledvica
lien -ēnis vranica, slezena
attăgen -ēnis jereb, leščerka
splen -ēnis vranica

lichen -ēnis lišaj

na *-ur: furfur -ŭris* otrobje
turtur -ŭris grlica
vultur -ŭris jastreb

na *-us: mus -ūris* miš
lepus -ŏris zajec.

Femininum je:

tellus -ūris zemlja.

Sklanjatva IV.

§. 44. Po četrti sklanjatvi se pregibljejo samostavniki, kteri imajo v genit. sing. *-ūs*, v nominat. pa *ŭs* ali pa *ū*.

Debla te sklanje se končujejo na *-u*, ter dobivajo za masc. in femin. v nom. še *-s*, za neutr. pa nič.

us v genit. je skrčen iz *uis;* tako tudi nom., akus., vokat. plur. *us* iz *ues*.

P a r a d i g m a t a (s k l a n j a l a).

Singularis.

Masculinum.			Neutrum.		
Nom.	*fructŭs*	sad	*Nom.*	*genū*	koleno
Gen.	*fructūs*	sadú	*Gen.*	*genūs*	kolena
Dat.	*fructuī*	sádu	*Dat.*	*genū*	kolenu
Acc.	*fructŭm*	sad	*Acc.*	*genu*	koleno
Voc.	*fructŭs*	sad	*Voc.*	*genu*	koleno
Abl.	*fructū*	s sadom, od sada,	*Abl.*	*genu*	s kolenom iz kolena.

Pluralis.

Masculinum.			Neutrum.		
Nom.	*fructūs*	sadje	*Nom.*	*genuă*	kolena
Gen.	*fructuŭm*	sadja	*Gen.*	*genuum*	kolen
Dat.	*fructĭbus*	sadju	*Dat.*	*genĭbus*	kolenom
Acc.	*fructūs*	sadje	*Acc.*	*genua*	kolena
Voc.	*fructūs*	sadje!	*Voc.*	*genua*	kolena
Abl.	*fructĭbus*	s sadjem, od sadja.	*Abl.*	*genĭbus*	s koleni, iz kolen.

Dodatki k padežem.

§. 45. V dat. in abl. plur. ostane včasi prvotni *u*, ter imajo *-ŭbus* mesti *-ĭbus* te-le besede:

ăcus igla	*pecu* živina
arcus lok	*quercus* hrast
artus členek	*specus* votlina, špilja
lăcus jezero	*tribus* tribua, srenja, okraj, srenjska tretjina
partus porod	

veru raženj, *portus* luka, lonka, imata *-ubus* in *-ibus;* bolje pa je *-ĭbus.*

§. 46. Beseda *dŏmus* (hiša, dom, rodbina) sklanja se deloma po II. sklanjatvi, in sicer v pomeni dom, namreč na vprašanje — kje? *domi* — domá; kam? *domum* — domú; od kodi? *domo* — z dóma.

	Singularis.			Pluralis.	
Nom.	*dŏmus*	hiša, dom	*Nom.*	*domūs*	hiše
Gen.	*domus*	hiše	*Gen.*	*domuum, domorum*	hiš
	domi	doma	*Dat.*	*domĭbus*	hišam
Dat.	*domui*	hiši	*Acc.*	*domūs, domos*	hiše
	domo	domu	*Voc.*	*domūs*	hiše!
Acc.	*domum*	hišo, dámo	*Abl.*	*domĭbus*	s hišami.
Voc.	*domus!*	hiša!			
Abl.	*domo*	s hiše, iz dóma			

Tu velja stari rek: *tolle -me -mu -mi -mis, si me declinare vis.*

Beseda *tonĭtrus*, grom, ima v nom. in akus. plur. tudi *tonitrua.*

Besede: *Cupressus* cipresa, *ficus* smokva, *laurus* lovor, *pīnus*

smreka, idejo po II. sklan. pa jemljejo tudi iz IV. sklan. *-us* in *-u; pinus* v abl. *pinu* samo.

Beseda *quercus*, hrast, ima gen. plur. *quercuum, quercorum.*

Nota. Končnica *-ui* skrči se časi v *-ū*, npr.: *equitatū* mesti *equitatui* konjištvo.

Spol (genus).

§. 47. Substantivi na *-us* so navadno mascul.; na *-u* pa neutra. Feminina na *-us* so samo: *acus* igla, *domus* hiša, *manus* roka, *porticus* loza, trém, arkada, *tribus* okraj, *Idus* 13. ali 15. dan meseca, *penus -ūs* živež. Toda *penum -i, penus -ŏris* je neutr.

Sklanjatva V.

§. 48. K tej sklanjatvi spada nekaj malo samostavnikov, kteri imajo v gen. sing. *-ei*, v nom. izhajajo na *-es*.

Rabljeni so po večini samo v singularu: le *dies*, dan, *res* stvar, *species* videz, razpol, imajo vse padeže v obeh številih. — Nekteri imajo v plur. samo nom., akus., vok. kot: *spes* nada, *acies* vojna vrsta, *facies* lice, *effigies* slika. — Druge nimajo plur.

Paradigmata (sklanjala).

	Singularis.		Pluralis.		
Nom.	*diēs*	dan	*Nom.*	*diēs*	dnevi
Gen.	*diēi*	dne	*Gen.*	*diērum*	dnî
Dat.	*diēi*	dnevu	*Dat.*	*diēbus*	dnevom
Acc.	*diĕm*	dan	*Acc.*	*diēs*	dní
Voc.	*diēs*	dan!	*Voc.*	*diēs*	dnevi!
Abl.	*diē*	z dnevom, od dneva	*Abl.*	*diēbus*	z dnevi, od dni.
Nom.	*rēs*	stvar	*Nom.*	*rēs*	stvari
Gen.	*rĕi*	stvarí	*Gen.*	*rērum*	stvarî
Dat.	*rĕi*	stvári	*Dat.*	*rēbus*	stvarem
Acc.	*rĕm*	stvar	*Acc.*	*rēs*	strari
Voc.	*rēs*	stvār!	*Voc.*	*rēs*	stvari!
Abl.	*rē*	s stvarjó, iz stvarí	*Abl.*	*rēbus*	s stvarmí, iz stvarí.

Nota 1. V gen. in dat. sing. je pri *-ei* dolg *ē*, ako stoji pred njim vokal *i*, npr.: *facies* lice, *faciēi; dies* — *diēi*. — Ako ima pred seboj kak konsonant, tu je kratek *ĕ*, npr.: *fides* vera, *fidĕi; res* — *rĕi*.

Nota 2. Nekteri substantivi I. sklanjatve jemljejo včasi nom., akus. abl. sing. iz V. sklanjatve. Taki so: *barbaria — barbaries* sirovost, *durĭtia — durities* trdost, *luxuria — luxuries* nasladnost, *materia — materies* les, tvarina, *mollĭtia — mollities* mehkužnost, *pigritia — pigrities* lenoba.

Spol (genus).

§. 49. Po spolu so substantivi V. sklanjatve sploh feminina; samo *meridies*, poludan, je zmiraj masculin. — *dies* plur. (dnevi) zmiraj masculin. *dies* sing. (dan) je masc. in femin.

dies v pomenu rok, obrok, termin, ali če se rabi za kratko dobo časa, tu je v sing. vselej femin., npr.: *die constituta*, na določeni rok; *dies exigua*, malo časa.

Nepravilna sklanjava *(nomina anōmala)*.

§. 50. So besede, ki se razno ločijo od pravil, stavljenih v peterih sklanjatvah, in sicer:

1. *indeclinabilia*, t. j. besede, ki se nesklanjajo.
2. *defectiva casibus*, t. j. ki nimajo vseh padežev.
3. *defectiva numero*, t. j. ki nimajo obeh števil; ali dobivajo v raznih številih drug pomen.
4. *heteroclĭta*, t. j. ki se sklanjajo po raznih sklanjatvah.
5. *heterogenča*, t. j. ki spreminjajo po številu spol, in včasi tudi pomen.

§. 51. *1. Indeclinabilia.*

fās pravica, prav
nĕfas krivica, krivično } po naravnih zakonih prav — grešno.

instar nalik, po podobi, kakor, z genit. npr.: *montis instar* nalik gore.

mane zutraj, jutro, je nomin., akus., ablat. npr.: *totum mane, toto mane.*

pondo na vago, funt, pl. funtov, je abl. npr. *quinque pondo auri sc. librae.*

Tako tudi: *a)* imena črk, npr.: *primo alpha, ultimo oměga.*
b) besede kot besede, npr.: *dicto tristi vale* zdravstvuj! srečno!

§. 52. *2. Defectiva casibus.*

a) Besede, ki imajo 4 padeža (*tetraptōta*) so:

ŏpis, opi, opem, ope, nom. *ops* ni, pomoč; plur.: *opes, opum — so* vsi padeži, imetek, blago.

frūgis -i -em -e, nom. *frux* ni, sád; plur.: *fruges -um* vsi padeži.
dicionis -i -em, -e, oblast; nom. *dicio* ni.
dapis gostba, nima nom. *daps*, razun pri pesnikih.

b) Besede, ki imajo tri padeže (*triptōta*) so:

lues -em -e kuga; plurala ni.
nēmo -ini -em nihče, nikdor, gen. *nullīus*, abl. *nullo;* plur. ni.
vīs, vim, vi sila; plur. *vires -ium*, idr. moči, zmožnosti.
vĭcis, vicem, vice prememba, mena; plur. *vices, vicibus* (gen. ni).

c) Besedi, ki imate dva padeža (*diptōta*) sta:

fors slučaj, *forte* slučajno.
forās van, skozi vrata, *forīs* zunaj, pred dvermi.

d) Besede z jednim padežem (*monoptōta*) so:

dĭcis causa na videz.
nauci non est ni malo vredno.
derīsui est na porugo.
despicatui est zaničevan, na posmeh.
vēnum dare na prodaj dati, prodati.
jussu, injussu na povelje, brez povelja.
infĭtias īre tajiti.
sponte (mea, tua, sua) sam od sebe, radovoljno.

§. 53. *3. Defectiva numero.*

Nektere besede se rabijo samo v jednini (*singularia tantum*), namreč vsi izrazi za abstraktne pojme, npr.: *libertas* svoboda, *scientia* umenje, znanje, *spĕcĭmen* poskus; imena kovin, npr.: *aurum* zlato; *argentum* srebro, *ferrum* železo itd.; dalje nektere druge besede, ki po svojem pomenu nimajo množine, npr.: *lues* kuga, *ver* pomlad, *meridies* poludan, *vesper* večer, *supellex* hišno orodje.

Nektere besede imajo samo množino v rabi (*pluralia tantum*) in to:

a) Besede, ktere že v pomenu obsegajo več oseb, npr.: *liberi* otroci, *gemini* dvojčeka, *majores* prednamci, *posteriores* potomci, *optimates* boljarji.

b) Glavni dnevi rimskega kalendra: *Calendae* (1. dan meseca), *Nonae* (5. in 7. dan), *Idus* (13. in 15. dan). — *Feriae* (praznik, *nundinae* tržni dan.

c) Iz posameznih sklanjatev so v pluralu bolj navadne te-le:

Sklanjatve I.

augustiae soteska
facetiae šegavost
ineptiae bedarije, neslanost
bīgae jarm volov
deliciae veselje, slast
divitiae bogastvo
excubiae straža
exsequiae sprevod
illecĕbrae vada, vaba
induciae premirje
insidiae zasede
minae pretenje
nugae otročarije, burke
nuptiae svatba, pir, pirovanje
reliquiae ostanki
tenebrae tema
valvae dvokrilne dveri.

Sklanjatve II.

arma orožje
cunabŭla zibel
exta, *intestina* } drob
cibāria živež
fasti kalendar
lustra brlog
praecordia prepóna
spolia srboki, plen, orožje sovražniku vzeto
virgulta grmovje.

Sklanjatve III.

ambāges -um ovinki
cervīces -um zatilnik
compĕdes -um spona za noge
fauces -ium grlo, žrelo
fĭdes -ium strune, gosli
moenia ozidje
mūnia poslo po stanu
renes -um obist
sordes -um gnjusoba.

§. 54. Nota. Nektere besede imajo drugi pomen v sing. a drugega v plur.

Skl. I.

ăqua voda — *aquae* toplice.
cōpia obilnost, zaloga — *copiae* vojne čete, živež.
fortūna sreča, osoda — *fortunae* premoženje, imetek.
gratia milost, dobrohotnost — *gratiae* zahvala.
ŏpera trud — *operae* pomagači, delavci.
litera pismen, črka — *literae* vède, pismo, list.
pinna peruti — *pinnae* vrh.
tăbŭla deska, tabla — *tabulae* zapisnik, slika.

Skl. II.

auxilium pomoč — *auxilia* — zavezniki, pomočne čete.
castrum grad — *castra* tabor.
impedimentum zadržek — *impedimenta* tovor, prtljaga.
rostrum kljun — *rostra* govornica v Rimu.

Skl. III.

aedes -is tempel, — *aedes -ium* sobe, pohišje.
carcer ječa, temnica — *carceres* ograja.
facultas zmožnost — *facultates* premoženje.
naris nosnica — *nares* nos.
ops -is pomoč — *opes* imetek.
pars del — *partes* stranke.
sal sol — *sales* šegavost, zasoljeni govori.

§. 55. *4. Heteroclita*

so take besede, ki menjajo sklanjatve, ter pri enem nom. jemljejo končnice raznih sklanjatev, take so:

vas, vasis posoda, III. sklanj. sing., ima v plur. po II. sklanj.: *vasa -orum -is.*
Bacchanalia Bakhova slovesnost, *Saturnalia* Saturnova slovesnost, III. sklanj. imata v gen. plur. *-ium* in *-orum.*
vesper -eri večer, ima abl. III. sklanj. *vespere, vesperi* na večer; pa: *ad, ante, sub vesperam, vesperum.*
jugerum -i oral, ima gen., dat. plur. po III. sklanj. *jugerum, jugeribus.*
requiēs -etis pokoj, ima akus. *requiētem* (III.), *requiēm* (V.); abl. *requiēte* (III.), *requiē* (V).
fames -is lakota, III. skl. ima abl. sing. vselej *famē* (V. skl.).
Drvesna imena: *cupressus* cipresa, *ficus* smokva, *laurus* lovor, *pinus* smreka, jemljejo časi k II. skl. sklonila na *-us* in *-u* iz IV. skl., npr.: *fici, ficus, fico, ficu* (cf. §. 46.) Za menjave med I. in V. skl. glej §. 48., Nota 2.

§. 56. *5. Heterogeneа*

so besede, ktere spreminjajo v plur. spol, včasi tudi pomen, npr.:

balneum kopel — *balneae* toplice.
jocus -i šala — *joci, joca.*
locus kraj — *loca* kraji, *loci* točka v knjigi, predmet.
coelum nebo — *coeli* nebesa.
tartarus -i pekel — *tartara -orum.*
carbăsus -i predivo špan. — *carbasa -orum* platno.

GLAVA IV.

Pridévnik (adjectivum).

§. 57. Adjektivi (pridevniki) so besede, ki naznanjajo lastnosti ali kakovosti kake osebe ali stvari, npr.: *puer bonus* dober deček, *aqua frigida* mrzla voda.

Adjektiv se vjema s svojim substantivom v spolu, številu in padežu, npr.: *pueris bonis* dobrim dečkom, *aquam frigidam* mrzlo vodo.

Latinščina ima po oziru na končaje tri vrste adjektivov: I. adjektivi na tri končaje; II. adjektivi na dva končaja; III. adjektivi na jeden končaj.

I. na *-us* (masc.), *-a* (fem.), *-um* (neutr.)
-er „ *-a* „ *-um* „
-er „ *-is* „ *-e* „
II. na *-is* (masc. femin.), *-e* „
-ior „ „ *-ius* „
III. na *-ns, -s, -x* in sploh na konsonant (za vse spole).

Sklanjajo se adjektivi iz I. vrste tisti na *-us, -a, -um* in pa *-er, -a, -um* za masc. in neutr. po drugi sklanjatvi, za femin. pa po prvi; tako tudi jedini na *-ur: sătur, satŭra, saturum* (sit, -a, -o). — Vsi drugi *(-er, -is, -e* in pa II. in III. vrsta), grejo po tretji sklanjatvi za vse spole.

Gledé na mascul. nom. sing. imamo toraj adjektive II. in III. sklanjatve po slovniški razdeljene.

A. Adjektivi II. sklanjatve.

§. 58. Adjektivi na *-us, -a, -um* ino *-er, -a, -um* sklanjajo se kakor substantivi II. sklanjatve (masc. neutr.), razun femin. *-a*, ki gre po I. sklanjatvi.

Adjektivi na *-er, -a, -um* izpahujejo navadno *e* v nomin. sing. za femin. in neutr., ravno tako po vseh drugih padežih za vse spole, razun vok. s. m., npr.:

pulcher -chra -chrum lep
aeger -gra -grum bolan
crēber -bra -brum množni
săcer -cra -crum svet
pĭger -gra -grum len
nĭger -gra -grum črn
dexter -tra -trum -ĕra desni
măcer -cra -crum kumrn
sinister -tra -trum levi.

Samo šest jih je, ki imajo *e* po vseh padežih in za vse spole, ti so:

asper -ĕra -ĕrum hrapav
lăcer -ĕra -ĕrum raztrgan
līber -ĕra -ĕrum svoboden
mĭser -ĕra -ĕrum reven
prosper -ĕra -ĕrum ugoden
tener -ĕra -ĕrum nežen;

ino sestavljeni s *fero, gero*, npr.: *frugĭfer -ĕra* sadonosen, *cornĭger -ĕra* rogat.

Paradigma.

Singularis.

Nom.	*altus* visôk-i	*altă* visok-a	*altum* visok-o
Gen.	*altī* — -ega	*altae* — -e	*altī* — -ega
Dat.	*altō* — -emu	*altae* — -i, -ej	*altō* — -emu
Acc.	*altum* — -ega, -i	*altam* — -o	*altum* — -o
Voc.	*altĕ* — -i	*altă* — -a	*altum* — -o
Abl.	*altō* — -im	*altā* — -o	*altō* — -im
Nom.	*nĭger* črni	*nigră* črna	*nigrum* črno
Gen.	*nigrī*	*nigrae*	*nigrī*
Dat.	*nigrō*	*nigrae*	*nigrō*
Acc.	*nigrum*	*nigram*	*nigrum*
Voc.	*nigĕr*	*nigră*	*nigrum*
Abl.	*nigrō*	*nigrā*	*nigrō*
Nom.	*līber* svobodni	*libĕra* svobodna	*libĕrum* svobodno
Gen.	*liberī*	*liberae*	*liberī*
Dat.	*liberō*	*liberae*	*liberō*
Acc.	*liberum*	*liberam*	*liberum*
Voc.	*liber*	*liberă*	*liberum*
Abl.	*liberō*	*liberā*	*liberō*.

Pluralis.

Nom.	*altī* visòk-i	*altae* visòk-e	*altă* visok-a
Gen.	*altōrum* — -ih	*altārum* — -ih	*altōrum* — -ih
Dat.	*altīs* — -im	*altīs* — -im	*altīs* — -im
Acc.	*altōs* — -e	*altās* — -e	*altă* — -a
Voc.	*altī* — -i	*altae* — -e	*altă* — -a
Abl.	*altīs* — -imi	*altīs* — -imi	*altīs* — -imi

		Pluralis.	
Nom.	*nigri* črni	*nigrae* črne	*nigra* črna
Gen.	*nigrorum*	*nigrarum*	*nigrorum*
Dat.	*nigris*	*nigris*	*nigris*
Acc.	*nigros*	*nigras*	*nigra*
Voc.	*nigri*	*nigrae*	*nigra*
Abl.	*nigris*	*nigris*	*nigris*
Nom.	*liberi* svobodni	*liberae* svobodne	*libera* svobodna
Gen.	*liberorum*	*liberarum*	*liberorum*
Dat.	*liberis*	*liberis*	*liberis*
Acc.	*liberos*	*liberas*	*libera*
Voc.	*liberi*	*liberae*	*libera*
Abl.	*liberis*	*liberis*	*liberis.*

B. Adjektivi III. sklanjatve.

§. 59.

1) Adjektivi na tri končaje: *-er, -is, -e.* — Sklanjajo se kakor substantivi III. sklanjatve, samo da imajo v abl. sing. *-i;* gen. plur. *-ium;* nom., acc., voc. plur. neutr. *-ia.* (§. 35, 38)·

e pred *r* imajo v nom., voc. sing. masc. drugodi ga izpahujejo; jedini *cělěr*, hiter, ga ohrani skozi in skozi: *cěler, celěris, celěre;* gen. *celěris;* plur. *celeres, celerum, celeribus.*

Paradigma.

		Singularis.	
Nom.	ācer ostri	*acrīs* ostra	*acrĕ* ostro
Gen.	*acris*		
Dat.	*acri*		
Acc.	*acrem*	*acrem*	*acre*
Voc.	ācer	*acris*	*acre*
Abl.	*acri*		
		Pluralis.	
Nom.	*acrēs* ostri	*acrēs* ostre	*acrĭa* ostra
Gen.	*acrium*		
Dat.	*acribus*		
Acc.	*acres*	*acres*	*acria*
Voc.	*acres*	*acres*	*acria*
Abl.	*acribus*		

Tako se sklanjajo tudi:

alăcer -cris -cre čili	*paluster* močvirni
celĕber -bris -bre slavni	*equester* konjniški
pŭter -tris -tre gnjil, prhel	*pedester* peški
salūber -bris -bre zdravilen	*terrester* zemski
volŭcer -cris -cre krilat; na *-ster:*	*silvester* gozdni; imena mesecev
campester poljski	na *-er: October -bris etc.*

§. 60. 2) Adjektivi na dva končaja *-is* (masc. fem.), *-e* (neutr.); in komparativi *-ior* (masc. fem.), *-ius* (neutr.) — sklanjajo se kakor oni s tremi končaji; toda kompar. ima v abl. sing. *-e, -i*; neutr. plur. *-a*, gen. *-um* (§. 36).

Paradigma.

Singularis.

Nom.	*brĕvis* kratki -a,	*brevĕ* kratke
Gen.	*brevĭs*	
Dat.	*brevī*	
Acc.	*brevĕm*	*brevĕ*
Voc.	*brevis*	*brevĕ*
Abl.	*brevī*	
Nom.	*brevior* krajši, -a	*brevius* krajše
Gen.	*breviōris*	
Dat.	*breviori*	
Acc.	*breviorem*	*brevius*
Voc.	*brevior*	*brevius*
Abl.	*breviore* (i)	

Pluralis.

Nom.	*brevēs* kratki -e	*brevia* kratka
Gen.	*brevium*	
Dat.	*brevĭbus*	
Acc.	*brevēs* (*is*)	*brevia*
Voc.	*brevēs*	*brevia*
Abl.	*brevĭbus.*	
Nom.	*breviōres* krajši -e	*breviora*
Gen.	*breviōrum*	
Dat.	*breviorĭbus*	
Acc.	*breviores*	*breviora*
Voc.	*breviores*	*breviora*
Abl.	*breviorĭbus.*	

Po tem sklanjalu ide mnogo pridevnikov, npr.: *lĕvis -e, grăvis -e*, lahek, težak na vago; *fidēlis* zvest, *mollis* mehek, *rŭdis* sirov, *virĭdis* zelen, *tristis* žalosten etc.

§. 61. 3) Adjektivi z jednim končajem za vse tri spole končujejo se na konsonant. Semkaj spadajo: Vsi participi praes. act. in mnogo adjektivov na *-ns, -s, -x, -r;* na *l* samo: *vigil -ĭlis* (buden, čuječ). npr.:

laudans -tis hvaleč	*hebes -ĕtis* topoglav, top
ingens -ntis ogromen	*dives -ĭtis* bogat
audax -ācis drzen	*par, impar* enak, inak
simplex -ĭcis prost	*memor, immemor -ŏris* pomnjiv, nepom.
felix -īcis srečen	*compos -ŏtis* zmožen
velox -ōcis hiter	*impos -ŏtis* nezmožen

na *-er* so štirje: *degener -ĕris* zvrženi, spačeni, *pauper -ĕris* ubog, *pūber -ĕris* dorastel, *uber -ĕris* obilen, roden. — Ti imajo *e* po vseh padežih.

Paradigma.

Singularis.

Nom.	*prūdens* pametni -a	*prūdens* pametno
Gen.	*prudentĭs*	
Dat.	*prudentī*	
Acc.	*prudentĕm*	*prudens*
Voc.	*prudens*	*prudens*
Abl.	*prudentī* (ĕ)	

Pluralis.

Nom.	*prudentēs* pametni -e	*prudentia* pametna
Gen.	*prudentium*	
Dat.	*prudentĭbus*	
Acc.	*prudentēs*	*prudentia*
Voc.	*prudentēs*	*prudentia*
Abl.	*prudentĭbus.*	

Notae. 1) V abl. sing. imajo *i* in pa *e* (kedaj glej §. 36), namreč: Participi imajo *e*, če se rabijo kot pravi participi (abl. absol.) in kot substantiv, npr.: *regnante Romulo, a sapiente;* — *i* pa kot adjektiv, npr.: *animo volenti,*

Adjektivi, rabljeni kot substantiv in abl. absol. imajo *e*, npr.: *a prudente atque felice; me imprudente.* Ako pa so pravi pridevnik, imajo *e* navadno pri osebah, pri rečeh pa *i*, npr.: *ab homine prudente*, pa *prudenti consilio;* vender tisti na *-ns, -rs* prevladni *i*.

2) za neutr. plur. (ki pa ni pri vseh v rabi) imajo *-ia;* le *vetus -eris* ima *vetera.*

3) v gen. plur. imajo navadno *-ium* (§. 38); toda *-um* imajo:

dīves -ĭtis bogat	*supplex -ĭcis* proseči
inops -ŏpis borni	*vĕtus -ĕris* starinski
memor, immĕmor	*degener*
particeps -cĭpis deležen	*pauper*
quadrŭpes -ĕdis štirinog	*puber*
sĕnex, senis star	*uber.*

superstes -ĭtis nadživeči, preživevši.

§.61[b] Opombe k pridevnikom:

a) Indeclinabilia sta: *frugi* vrli, *nequam* zlobni, npr.: *homini nequam* zlobnemu človeku; *hominum frugi* vrlih ljudi.

b) Defectiva — singulara nimata: *pauci* malikteri, malo jih, *plerique* večina njih, večina jih, tudi za gen. rabi se: *plurimorum.*

ceteri, -ae, -a ostali, -e, -a, ima polni plural; v sing. ima fem. *cetera* ostala, neutr. *ceterum* ostalo, po vseh padežih; za masc. rabi se *reliquus.*

lūdĭcra, ludicrum kratkočasna, -o, nima nom. sing. masc.

c) Abundantia so taki, ki imajo: *-us, -a, -um* in *-is, -e,* npr.: *hilărus, hilaris* vesel, *exanimus, exanimis* brezdušni, mrtev, *semiermus, semiermis* poluorožen, *imberbus, imberbis* mlečnobraden, *sublīmus, sublimis* vzvišen etc.

GLAVA V.

Stopnjevanje (Comparatio).

§. 62. Če se adjektiv spreminja tako, da kaže razun lastnosti tudi mero, v kteri se prilagajo osebam ali stvarem, zove se to stopnjevanje *(comparatio).*

Latinščina ima tri stopnje *(gradus)* kakor Slovenščina, namreč: *positīvus, comparatīvus, superlatīvus.*

1) *Positivus* (nasebna — prva stopnja), prilaga lastnost osebam ali stvarem brez primere z drugimi, npr.: *mons altus* visoka gora.

2) *Comparativus* (primerjavnik — druga stopnja), prilaga lastnosti v viši ali niži stopnji v primeri z drugimi osebami ali stvarmí, npr.: *mons altior* viša gora, t. j. ta gora je viša od druge.

3) *Superlativus* (presežnik, presežna — tretja stopnja), prilaga lastnost samo na sebi v zelô visoki meri, ali pa v naj viši, naj niži izmed vseh drugih oseb ali stvarí, npr.: *mons altissimus* zelô visoka gora, naj viša (med vsemi).

§. 63. **Komparativ**

je po obliki adjektiv III. sklanj. na dva končaja *-ior* gen. *-iōris* (masc. fem.) *-ius* gen. *-iōris* (neutr.); sklanja se po §. 60.

Obrazi se iz adjektiva tako, če se v genitivu končnica *-i* ali *-is* odvrže, ter deblu pridene obrazilo *(suffix* — pripona*)* *-ior -ius*, npr.:

longus, longi	dbl.	*long, longior, -ius*	daljši, -e
pulcher, pulchri	„	*pulchr, pulchrior, -ius*	lepši, -e
miser, miseri	„	*miser, miserior, -ius*	revneji, -je
acer, acris	„	*acr, acrior -ius*	ostrejši, -eje
celer, celeris	„	*celer, celerior, -ius*	hitreji, -eje
suavis, suavis	„	*suav, suavior, -ius*	slajši, -aje
prudens, prudentis	„	*prudent, prudentior, -ius*	pametnejši, -neje
felix, felīcis	„	*felic, felicior, -ius*	srečneji, -eje
uber, uberis	„	*uber, uberior, -ius*	obilneji, -eje.

Nota. Pri adjektivih na *-er* ostaja *-e* v komp. le takrat, če je že v deblu, kar se vidi na srodnih substantivih: *miseria* revšina, *celeritas* hitrost, *ubertas* obilnost; pa *pulchritudo* krasota.

§. 64. **Superlativ**

je po obliki adjektiv II. sklanjatve na tri končaje *-us, -a, -um*; sklanja se po §. 58.

Obrazili ste mu navadno: *a) -issĭmus, -a, -um; b) errĭmus, -a, -um;* in obrazi se tako:

1) Adjektivu se odbije v genit. končnica *-i* ali *-is*, ter pridene obrazilo *-issĭmus, -a, -um* k deblu, npr.:

longi — longissimus
suavis — suavissimus
prudentis — prudentissimus
felicis — felicissimus.

2) Pri adjektivih na *-er* (nom.) pridene se temu nominativu obrazilo *-rimus*, t. j. adjektivi na *-er* imajo v superlativu *-errĭmus, -a, -um*, bodi si da je *e* v deblu ali pa eufonični, npr.:

pulcher — pulcherrimus (gen. *pulchri*)
miser — miserrimus („ *miseri*)
acer — acerrimus („ *acris*)
celer — celerrimus („ *celeris*)

tudi: *vetus, veteris*, star, ima *veterrimus*
austērus, -i, sroben, trd, *austerrimus*.

Nota. Za praktično porabo zadostvuje tudi pravilo: Za kompar. pristavi padežu na *-i* obrazilo *-or, -us*; za superl. prideni padežu na *-is* obrazilo *-simus*, nominativu na *-er* pa *-rimus*.

§. 65. Je šest pridevnikov na *-ĭlis*, ki imajo v superlativu *-illimus*, ti so:

făcĭlis lahek, *facillimus* — *hŭmĭlis* nizek, *humillimus*
difficĭlis težek, *difficillimus* — *sĭmĭlis* podoben, *simillimus*
grăcĭlis droban, *gracillimus* — *dissĭmĭlis* različen, *dissimillimus*;

to so taki, ki imajo pred *ĭlis* še drugo kračino; pa *nōbĭlis, nobilissimus*.

§. 66. Sestavljeni z: *dicus, ficus, volus* imajo komparativ na *-entior*, superlativ na *-entissimus* (izpeljan iz srodnega *dicens, dicentis* idr.)

	maledĭcus opravljiv,	*maledicentior*	*maledicentissimus*
	magnĭficus veličasten, krasen,	*magnificentior*	*magnificentissimus*
	benevŏlus dobrohoten,	*benevolentior*	*benevolentissimus*
tako:	*ĕgēnus, egens* potrebni,	*egentior*	*egentissimus*
	provĭdus, providens, previdni,	*providentior*	*providentissimus*.

Drugi iz srodnega debla obraženi so:

frugi, vrl,	*frugalior*,	*frugalissimus* (iz *frugalis*)	
nequam, zloben,	*nequior*,	*nequissimus*	
dives, bogat,	*ditior, divitior*,	*divitissimus, ditissimus*	
juvenis, mlad,	*junior*,	brez superl.	
senex, star,	*senior, juvenior*		

§. 67. Iz zgolj inega debla obražena, in nepravilna stopnjava je pri:

bŏnus dober,	*melior* boljši,	*melius* boljše,	*optĭmus* naj boljši
mălus zli,	*pejor* gorji,	*pejus* gorje,	*pessimus* naj gorji
parvus majhen,	*minor* manjši,	*minus* manje,	*minimus* naj manjši
magnus velik	*major* veči,	*majus* veče,	*maximus* naj veči
multus mnogi,	—	*plus* več,	*plurimus* naj več.

Nota. *plus* rabi se v sing. le v nom., gen., akus. *neutr.*: v pluralu ima: *plures, plura, plurium etc.*

§. 68. Adjektivi, kteri imajo pred *-us* vokal *(-ĕus, ĭus, ŭus)*, obrazijo stopnjavo tako, da devljejo k positivu za komp. *magis* bolj, za superlativ *maxime* naj bolj, in to, da se ne snide preveč vokalov, npr.:

idōneus sposoben,	*magis idoneus*	*maxime idoneus*
necessarius potreben,	*magis necessarius*	*maxime necess.*
arduus strm,	*magis arduus*	*maxime arduus.*

Nota 1. Vendar adj. na *-uus* imajo večidel navadno stopnjavo, in to zmiraj:
assiduus neprestano delaven — *assiduissimus*
strenuus vrli — *strenuissimus.*

Nota 2. *pĭus* vesten, brumen, ima superlativ *piissimus, pientissimus* (pri poznejih pisateljih).

Nota 3. Adjekt. na *-quus, -guis* grejo pravilno, ker se staplja *u* z *g, q* v jeden glas, npr.: *aequus* pristojen, *aequior, aequissimus; pinguis* debel, *pinguior, pinguissimus.*

§. 69. Nekteri imajo komparativ in superlativ polnoma obražena, positiv pa se naznanja z adverbom ali praeposicijo, taki so:

citerior takrajni,	*citĭmus* najbolj tastranji,	*citra* s te strani
ulterior onostranski	*ultĭmus* naj krajni,	*ultra* z one strani
interior notranji,	*intimus* naj notranji,	*intra* znotraj
propior bliži,	*proximus* naj bliži,	*prope* blizo
prior prednji,	*primus* prvi,	*prae* pred
deterior slabeji,	*deterrimus* naj slabeji,	*de-* doli
potior bolji,	*potissimus* naj bolji,	*potis* mogočen.
ōcior brži,	*ocissimus* naj brži,	

§. 70. Nekteri imajo po dva superlativa, kot:

exterior vnanji,	*extrēmus, extĭmus* naj zadnji,	*extra* zunaj
inferior spodnji,	*infĭmus, ĭmus* naj spodnji,	*infra* pod
superior gornji,	*suprēmus, summus* naj gornji,	*supra* na, nad
posterior posledni,	*postrēmus, postŭmus* naj zadnji,	*poster* sledeč, *post* za, zad.

Nota. Positiv v sing. ni navaden, pač pa v plur., npr.: *exteri* inozemci; *dii superi, inferi; posteri* potomci. — V sing. rabijo se v posameznih rekih, npr.: *mare inferum* etruško morje, *mare superum* adriatiško morje, *postera nocte* drugo noč, *exterus* celó ne.

§. 70*b*. Nekteri adjektivi nimajo komparativa, nekteri ne superlativa, nekteri se celó ne stopnjujejo.

1. Komparativa ni pri: *diversus* nasproten, *falsus* kriv, lažnjiv, *inclĭtus* slavni, *invictus* nezmagan, *nŏvus* nov, *vetus* star, *sācer* svet.

2) Superlativa ni pri: *longinquus* daljni, *propinquus* bližni, *salutaris* zdravilen, *juvenis, senex* mlad, star; pri večini na *-bĭlis*, npr.: *horribilis* strašni; imajo ga pa: *amabilis* ljubeznjiv, *mobilis* premakljiv, nestanoviten, *nobilis* plemenit.

3) Niti komparativa niti superlativa:

a) sestavljeni s *fĕro, gĕro*, npr.: *mortĭfer* smrtni, *corniger* rogát.

b) sestavljeni s *per- prae-*, kar je že superlativ, npr.: *perdoctus* preučeni, *praedurus* pretrdi; ima pa oba: *praeclarus* slovit.

c) mnogi pridevniki že po pomenu ne dopuščajo stopnjevanja, npr.: *graecus, latinus, ligneus* lesén, *puerĭlis* otroški idr.

d) več drugih (ki jih mora učiti raba in slovar), npr.: *ferus* divji, *rudis* sirov, *mirus* čudovit, *lassus* utrujen idr.

Nota. Včasi se izrazuje superlativ s tem, da se predstavlja positivu: *admŏdum, valde* zelo, *imprimis* zlasti, posebno, *perquam* prav zelo.

GLAVA VI.

Prislov (adverbium).

§. 71.

Kakor kaže pridevnik lastnosti oseb (stvari), tako kaže prislov kakovost ali način dejanja; zato ima latinščina tudi prislove izpeljane iz pridevnikov (cf. §. 143).

Izpeljujejo se prislovi iz pridevnikov takó-le:

1) Adjektivi in pa participi treh končajev (= adj. II. skl.) dobivajo k deblu *e*, npr.: *altus (alti) alte*, visoko; *longus (longi) longe*, dolgo; *aeger (aegri) aegre*, težko; *pulcher — pulchre*, lepo; *miser (miseri) misere*, težavno; *doctus — docte*, učeno idr.

Nota. Nekteri adjektivi se rabijo adverbialno tako, da jemljejo ablat. za način, kako se godí dejanje, imajo toraj *o* mesti *e*, taki so:

arcāno) skrivaj
secrēto)
crēbro često
falso napačno, krivo
fortuīto slučajno
gratuīto brez plačila, zastonj
liquĭdo jasno, gotovo
manifesto očitno
necessario primoran
perpetuo zmiraj, vedno
raro redko kdaj
sedŭlo pridno
sero pozno
sērio resno
subĭto hitro, iznenada
tuto varno,

2) Adjektivi III. sklanj. dobivajo k deblu *-ĭter*, ali če je že *t* v deblu, samo *-er*, npr.: *sapiens (sapientis* moder), *sapienter* modro; *utilis — utiliter* hasnovito; *celer (celeris), celeriter* brzo; *acer (acris), acriter* ostro; *simplex (simplicis), simpliciter* prosto; *prudens — prudenter* pametno, *audax -cter* drzovito idr.

Nota. Nekaj malo rabi jih za adverb svoj neutrum v nominativu, ti-le so: *impūne* brez kazni, *sublīme* visoko, *facile* lahko — toda *difficilis* ima *difficulter* težko — Enako tem imajo tudi nekteri II. sklanjatve le neutrum, kot: *cetĕrum* v ostalom, *multum* veliko, *plurimum* zeló veliko, *paulum* malo, *parum* kaj malo, *nimium* preveč, *potissimum* zlasti.

3) Pritiklino *-im* imajo nekteri prislovi, izpeljani iz supina; in *-ātim*, izpeljani iz substantiva. — Taki so:

caesim udarcem, udarec za udarcem
cursim leté
passim semtertje, raztrešeno
carptim kosoma, po samem
contemptim zaničevaje
certatim za stavo
nominātim po imenu
strictim površno, na kratko
statim precej (za peto)
catervātim tropoma
curiātim po oddelkih
centuriatim po centurijah
gregatim v čredi, kupoma (čredama)
summatim splošno
singillatim posebej, po samem; kos za kosom
viritim na moža, mož za možem.

4) Pritiklino *-ĭtus* imajo nekteri, izpeljani iz substantiva, in kažejo od kodi sem gre dejanje. — Taki so:

fundĭtus iz tál, do dnà
radicĭtus s korenino vred
divinĭtus po božji naredbi, od boga
coelĭtus z neba
humanĭtus po človečje
antiquĭtus od nekdaj
penĭtus zgolj (od znotraj).

5) Včasi se rabi samostavnikov padež (večidel abl. akus.) prislovno; ali tudi tako da se praeposicija strini s substantivom, kot:

partim deloma (akus. *pars.*)
noctu po noči
foris zunaj, *foras* vèn } *fores* duri, dveri
forte slučajno (*fors* slučaj)
sponte dragovoljno
gratis zastonj, brez plačila (*gratus*)
hodie danes (*hoc die*)
denuo zopet (*de novo*)
magnopĕre zelo (*magno opĕre*) z velikim trudom.

6) Nekteri imajo po dve obliki, na *-e* in *-iter*. Taki so:

hilare, hilariter veselo	*large, largiter* obilno
humane, humaniter vljudno	*facile* — lahko
dure, duriter tvrdo	— *gnaviter* pridno
firme, firmiter stalno	— *violenter* siloma.

Stopnjevanje prislovov.

§. 72. Stopnjujejo se adverbi tako, da se vzeme za komparativ neutrum adjektiva (na *-ius*); za superlativ pa se dene *-e* mesti *us* k superlativu adjektiva.

npr.: *alte, altius, altissime*	visoko, više, naj više
raro, rarius, rarissime	redko, redkeje, naj reje
turpiter, turpius, turpissime	sramotno, sramotneje, naj sr.
facile, facilius, facillime	lahko, laglje (lože), naj laglje
acriter, acrius, acerrime	ostro, hudo
audacter, audacius, audacissime	drzno, drznejše, naj drz.
miser, miserius, miserrime	revno
celeriter, celerius, celerrime	hitro, hitreje, naj hitreje.

Nota 1. Kjer ima adjektiv nepravilno stopnjevanje, ima tudi adverb, kot:

(*bonus*) *bene, melius, optime*	
male, pejus, pessime	
valde, magis, maxime	
parum, minus, minime	
saepe, saepius saepissime	
diu, diutius, diutissime	(od adj. nenavadnih).

Nota 2. Nekteri prislovi imajo komparativ, ne pa positiva (*defectiva positivo*).

kot: *potius, potissimum*	marveč, raji, zlasti
ocius, ocissime	hitreje, naj hitreje
deterius, deterrime	slabeje, naj slabeje
prius, primum	prej, naj prvo, naj prej
(*valde*) *magis, maxime*	bolj, naj bolj, zelo.

GLAVA VII.

Števniki (numeralia).

§. 73. Števnik (brojnik) naznanja število oseb ali stvari. In sicer kažejo: *a)* določno število, ali *b)* naznanjajo nedoločno večo ali manjšo množico *(multi, plerique, omnes etc.)*. — Določni razpadajo se po raznih razmerah v več vrst, namreč:

1) Glavni števniki *(cardinalia)* naznanjajo število predmetov; stojé na vprašanje koliko? — trije, tri, *tres*.

Sklanjajo se prvi trije *(unus, duo, tres)*; od 4—100 so nepregibni; od 200—900 sklanjajo se kakor adjektiv treh končajev v plur.; *mille* je nepregiben; *milia* sklanja se po III. decl. v pluralu.

2) Vrstivni števniki *(ordinalia)* kažejo stopnjo v vrsti med druzimi; stojé na vprašanje: kteri, -a, -o? — tretji, -a, -e *tertius*; ali koliki, -a, -o v redu? hrvaški: koji u redu?

Sklanjajo se kakor adjektiv treh končajev *(-us, -a, -um)*.

3) Delivni števniki *(distributīva)* na vprašanje: po koliko? (ima vsak — se vzame vsakrat); — po pet, po petero, po šest, po šestero, *quīni, seni*.

Sklanjajo se kakor adjektivi treh končajev v pluralu.

4) Ponavljavni števniki *(adverbia)* odgovarjajo na vprašanje kolikrat? se ponavlja dejanje; — trikrat, *ter*.

Rabijo se kot adverb in se nesklanjajo.

5) Množivni števniki *(multiplicatīva)* kažejo kolikerna, kolikojna (kolikoguba) je kaka stvar, — na vprašanje kolikeren, -a, -o? *simplex* jedin, samogub; *duplex* dvoj, dvogub; *triplex* trojnat, troji, trigub; *centŭplex* stotern.

6) Razmerni števniki *(proportionalia)* kažejo razmere na vprašanje kolikrat toliko? *septuplus* sedemkrat toliko.

§. 74. **Pregled**

Štev.	**Cardinalia** *quot* — koliko?	**Ordinalia** *quotus* — kteri?
1	*ūnus, a, um*, jeden, na, no	*primus, a, um*, prvi, a, o
2	*duo, ae, o*, dva, e	*secundus (alter)*, drugi
3	*trēs, trĭa*, trije, tri	*tertius*, tretji
4	*quatuor*, štirje, štiri	*quartus*, četrti
5	*quinque*, pet	*quintus*, peti
		(tako dalje)
6	*sex*, šest	*sextus*
7	*septem*, sedem	*septĭmus*
8	*octo*, osem	*octāvus*
9	*novem*, devet	*nonus*
10	*decem*, deset	*decĭmus*
11	*undĕcim*, enajst	*undecimus*
12	*duodecim*, dvanajst	*duodecimus*
13	*tredecim, decem et tres*, trinajst	*tertius (a, um) decimus(a, um)*
14	*quatuordecim*	*quartus decimus*
15	*quindecim*	*quintus decimus*
16	*sedecim, dec. et sex*	*sextus decimus*
17	*septemdecim, decem et septem*	*septimus decimus*
18	*duodeviginti, decem et octo*	*duodevicesimus, octav. dec.*
19	*undeviginti, decem et novem*	*undevicesimus, nonus dec.*
20	*viginti*, dvajset	*vicesĭmus (vigesimus)*
21	*unus et viginti, vig. unus*	*unus et vicesimus, vices. prim.*
22	*duo et vig., vig. duo*	*alter et vicesimus, vices. sec.*
28	*duodetriginta, viginti octo*	*duodetricesimus, vic. octavus*
29	*undetriginta, vig. novem*	*undetricesimus, vic. nonus*
30	*trīgintā*, trideset	*tricesimus*
40	*quadrāgintā*	*quadragesimus*
50	*quinquaginta*	*quinquagesimus*
60	*sexaginta*	*sexagesimus*
70	*septuaginta*	*septuagesimus*
80	*octoginta*	*octogesimus*
90	*nonaginta*	*nonagesimus*
99	*undecentum, novem et nonaginta, nonag. nov.*	*undecentesimus, nonag. non. non. et nonag.*
100	*centum*, sto, stotina	*centesimus*

številnikov.

Distributiva *quoteni* — po koliko?	Adverbia *quoties* — kolikrat?	znamki
singŭli, ae, a, po jeden, a, o	*sĕmĕl,* enkrat	I
bīni, po dva, e (dvoje)	*bĭs,* dvakrat	II
terni, po tri (troje)	*ter,* trikrat	III
quăterni, po štiri (četvero)	*quater,* štirikrat	IV
quini, po pet (petero)	*quinquiēs,* petkrat	V
(tako dalje)	(tako dalje)	
sēni	*sexies*	VI
septēni	*septies*	VII
octōni	*octies*	VIII
novēni	*novies*	IX
dēni	*deciēs*	X
undēni	*undecies*	XI
duodeni	*duodecies*	XII
terni (ae, a), deni (ae, a)	*tredecies (terdecies)*	XIII
quaterni deni	*quaterdecies, quatuordec.*	XIV
quini deni	*quindecies, quinquies dec.*	XV
seni deni	*sedecies, sexies dec.*	XVI
septeni deni	*septiesdecies*	XVII
duodevicēni, octoni deni	*duodevicies, octiesdecies*	XVIII
undeviceni, noveni deni	*undevicies*	XIX
vicēni	*vicies*	XX
viceni singuli	*vicies semel, semel et vic.*	XXI
viceni bini	*vicies bis, bis et vic.*	XXII
duodetriceni, viceni octoni	*duodetricies, octies et vic., v. o.*	XXVIII
undetriceni, viceni noveni	*undetricies, novis et vic., v. n.*	XXIX
tricēni	*tricies*	XXX
quadragēni	*quadragies*	XL
quinquageni	*quinquagies*	L
sexageni	*sexagies*	LX
septuageni	*septuagies*	LXX
octogeni	*octogies*	LXXX
nonageni	*nonagies*	XC
undecentēni, nonageni noveni	*undecenties, nov. et nonag., nonag. nov.*	IC
centēni	*centies*	C

Štev.	Cardinalia *quot* — koliko?	Ordinalia *quotus* — kteri?
101	*centum et unus, cent. unus*	*centesimus et primus*
102	*centum et duo, cent. duo*	*centes. et alter, cent. alt.*
200	*ducenti, ae, a*	*ducentesimus*
300	*trecenti, ae, a*	*trecentesimus*
400	*quadringenti, ae, a*	*quadringentesimus*
500	*quingenti, ae, a*	*quingentesimus*
600	*sexcenti, ae, a*	*sexcentesimus*
700	*septingenti, ae, a*	*septingentesimus*
800	*octingenti, ae, a*	*octingentesimus*
900	*nongenti, ae, a*	*nongentesimus*
1000	*mille* tisoč, jezer	*millesimus*
2000	*duo milia (millia)*	*bis millesimus*
10000	*decem milia*	*decies millesimus*
100000	*centum milia*	*centies millesimus*
1000000	*decies centena milia* miljon	*millies millesimus* ali *decies centies millesimus*
2000000	*vicies centena milia*	*vicies centies millesimus*

§. 75. *5) Multiplicatīva* — kolikoren, kolikogub?

V rabi so samo ti-le:

simplex jedinj, -a, -o
duplex dvojen (dvogub)
triplex trojen (trogub)
puadrŭplex četveroren (četverog.)
quincŭplex peteren (peterogub)
septemplex sedmeren
decemplex deseteren (deseterogub)
centŭplex stoteren.

6) Proportionalia — kolikrat toliko?

V rabi so samo ti-le:

simplus, -a, -um jednina, samina (enkrat toliki)
duplex, -a, -um dvojina, na pol več
triplex trojina
quadrŭplus četverina
septŭplus sedemkrat toliki
octŭplus osemkrat toliki.

Distributiva *quoteni* — po koliko?	Adverbia *quoties* — kolikrat?	znamki
centeni singuli	*centies semel*	CI
centeni bini	*centies bis*	CII
ducēni	*ducenties*	CC
treceni	*trecenties*	CCC
quadringēni	*quadringenties*	CCCC
quingeni	*quingenties*	D, IↃ
sexceni	*sexcenties*	DC
septingeni	*septingenties*	DCC
octingeni	*octingenties*	DCCC
nongeni	*nongenties*	DCCCC
singula milia	*millies*	M, CIↃ
bina milia	*bis millies*	IIM
dena milia	*decies millies*	CCIↃↃ
centena milia	*centies millies*	CCCIↃↃↃ
decies centena milia	*decies centies millies*	CCCCIↃↃↃↃ
vicies centena milia	*vicies centies millies*	—

Opomba.

Latinske številke imajo ta pomen:

I je = 1; V = 5; X = 10; L = 50; C = 100; M (okrajšani *mille*) ali CIↃ = 1000; D, IↃ = 500.

Vsak C zad IↃ pomnoži število desetkrat, npr.:

IↃↃ = 500 × 10 = 5000; IↃↃↃ = 5000 × 10 = 50000.

Da pa se števila podvojijo, vzeme se toliko C pred I kolikor jih je za njim, npr.:

CIↃ = dvakrat 500 = 1000; CCIↃↃ = dvakrat 5000 = 10000;
CCCIↃↃↃ = dvakrat 50000 = 100000.

Dodatki.

§. 76. *Cardinalia.* 1) V številih od 11—17 sta številnika strinjena tako, da stoji manji spredej *(duodecim, septemdecim).*

2) Od 20—100 se stavlja manje število za večim brez *et (viginti quinque, quinquaginta quinque),* ali pa tudi stoji pred njim, ter se veže z *et (quinque et viginti, quinque et quinquaginta).*

3) Od 100 naprej stoji vselej veče število spredej, in *et* se rabi ali pa ne, vse je jedno *(centum viginti quinque, centum et viginti quinque).*

4) Pri številih sestavljenih z 8, 9 (18, 19, 28, 29 idr.) vzame se 1 ali 2 od večega z *unde-, duode- (duodeviginti, undeviginti; duodetriginta, undetriginta etc.);* ali pa se sestavljajo, in če je manjše število spredej, rabi se *et (octo et viginti,* pa *viginti octo* brez *et).*

5) Tisoč (1000) se izražuje z *mille,* ki je nepregiben adjektiv *(mille militibus);* samo v nom. in akus. velja včasi za substantiv, ter ima pri sebi genitiv *(mille militum);* v množini je *milia* pravi substantiv in zahteva genitiv; število tisoč pa se izraža: *a)* ali z glavnimi številniki, ali pa *b)* z delivniki *(tria milia militum, terna milia militum);* ako ima tisoč še kako manje število zraven sebe, takrat nastopi mesti genitiva dotični padež štete stvari v zajemi z manjim številnikom *(tria milia et quingenti milites).*

6) Milijon se izražuje tako, da se naznanja z adverbi kolikrat desetkrat se vzemejo stoterniki s tisoči, (t. j. koliko tisočkrat tisoč), toraj 1 milij. (10|00.000) *decies centena (centum) milia;* 2 milij. (20|00.000) *vicies centena milia;* 50 milij. (500|00.000) *quingenties centena milia.* — To pa zato, ker pri pomnoževanji *(multiplicatio)* se rabijo distributivi, oni pa kot adjektivi imajo pred seboj adverbe, npr.: *bis terna sunt sex,* dva krat po tri je šest.

Ordinalia 1) od 13—17 imajo manje število pred večim brez *et (septimus decimus);* od 20 naprej imajo ali veče pred manjim brez *et (vicesimus sextus),* ali pa manje pred večim z *et (sextus et vicesimus).* — Tisti, kteri imajo v sebi 1 ali 2 (21, 22, 32, 31 idr.), rabijo mesto *primus, secundus* raje *unus, alter (vigesimus unus, tricesimus alter etc.).*

§. 77. 2) Drobiž (lomke) izraža latinščina z vrstivniki, kot: $^1|_3$ (tretjina) *tertia* (namreč *pars*), $^1|_4$ *quarta*, $^1|_5$ *quinta* idr., samo za polovico ima *dimidium, dimidia (pars)*.

3) Ordinalia se rabijo kot adverbi, kedar se našteva in pove kterikrat se kaj godi, npr: *primum* prvič (*primo* je = od začetka), *iterum* drugič, *tertium* (in *tertio*), *quartum, quintum — postremum* zadnjikrat, (*postremo, denique* zadnjič).

4) Ordinalia se rabijo, kedar se naznanja leto, dan, ura — tudi stran knjige, glava, paragraf, npr.: leta 1868, dne 10. marca, ob šestih sem bral idr. *Anno millesimo octingentesimo sexagesimo octavo, die sexto (ante) Idus Martias hora sexta — pag. quinquagesima quarta, cap. undevigesimo, §. nona.* Tu se čisto vjemate slovenščina in latinščina.

§. 78. *Distributiva* rabijo se mesti glavnih številnikov *(Cardin.)*:

1) pri samostavnikih, kteri imajo le samo množino, npr.: *binae literae* dvoje pisem, dva lista; *quaternae aedes* štiri poslopja, *bina castra* dva tabora. — Vendar pa se v tem pomenu nerabi *singuli*, ampak *uni, ae, a; trini* (ne *terni*); *una castra ex binis facta* — dva taborišča v enega sedinjena), *trina castra*. cf. slov. dvoja vrata, petere grablje.

2) pri multiplikaciji, kot: 2 × 2 = 4 — *bis bina sunt quatuor*.

§. 79. *Unus* ima plural pri besedah, ktere so v rabi le v množini, in pa kedar poménja samo *(unae quinque minae* samo pet min); dalje tudi, če je govor o strankah, ki obstoje vsaktera iz več oseb *(uni atque alteri)*, sklanja se:

Nom. unus, una, unum
Gen. unīus
Dat. unī

(dalje kakor adjektiv II. sklanj. cf. §. 83).

Duo (dva) in *ambo, uterque* se ločijo med sabo tako, da *duo* kaže samo število (ne več ne manj); druga pa, da se prikлada obema jeden praedikat, vendar tako, da pri *uterque* opravlja djanje vsaka oseba posebej, pri *ambo* obe eno in isto dejanje, kot: oba neseta drva, t. j. vsak svojo butaro *(uterque ligna portat)*; oba jeden hlod *(ambo lignum)*.

Nota. *uterque* ima po svojem pomenu le singular, rabi se vendar v pluralu, če je govor o oddelkih, ki imajo vsakteri več oseb (*utrique et Socratici et Platonici*).

Sklanjata se *ambo* in *duo* tako-le:

		tres:	
Nom.	*duo, duae, duo*	*Nom.*	*trēs, trĭa*
Gen.	*duōrum, duārum, duōrum*	*Gen.*	*trĭum*
Dat.	*duōbus, duābus, duōbus*	*Dat.*	*trĭbus*
Acc.	*duos, duo, duas, duo*	*Acc.*	*trēs, tria*
Abl.	*duobus, duabus, duobus.*	*Abl.*	*trĭbus.*

§. 80. *Primānus* prvega razreda, ali legije; *secundānus* druzega razreda; *tertiānus* tretjega.

bīmus dveletnik, *trīmus, quadrīmus* (3, 4 leta imajoči); tudi se sestavlja število z besedo *annus*: *biennis, triennis, quadriennis* 2, 3, 4 letni; z *dies: biduum, triduum (sc. tempus)* 2, 3 dni; z *mensis*: *bimestris, trimestris, semestris* = dva-, tri mesečen, polletni.

GLAVA VIII.

§. 81. **Zaimé, zaiménica (pronōmen).**

Zaiména (zaiménice) so besede, ki služijo zato, da ni treba samostavnikov ponavljati, ali pa kažejo, na ktero osebo se ima ozir. Ona naznanjajo osebo (stvar) ali določno, ali pa nedoločno, ter se razpadajo po svojem pomenu v več vrst, namreč:

I. Osebna zaimena *(pronomĭna personalia).*

I. oseba jaz, mi — *ego, nos;* II. ti, vi — *tu, vos;* za III. osebo latinščina nima posebne oblike v nominativu; če je treba rabiti jo, vzame *is, idem, ipse etc.* — pač pa ima za druge padeže povračavni (*reflexīvum*) *se*, ki zastopa vse one tri.

Singularis.

I. oseba:	II. oseba:	III. oseba:
Nom. ĕgŏ, jaz	*tū*, ti	—
Gen. meī mene, me	*tuī* tebe, te	*suī* sebe, se, njega, nje (ga, je)
Dat. mĭhĭ (*mī*) meni, mi	*tĭbĭ* tebi, ti	*sĭbĭ* sebi, si
Acc. mē mene, me	*tē* tebe, te	*sē, sese* sebe, se
Abl. mē z menoj, od mene	*tē* s teboj, od tebe	*sē* s seboj, od sebe.

Pluralis.

	I. oseba:		II. oseba:		III. oseba:
Nom.	*nōs*	mi	*vōs*	vi	—
Gen.	*nostri*	nas	*vestri*	vas	*suī* sebe, njih
	nostrum	izmed nas	*vestrum*	izmed vas	
Dat.	*nōbīs*	nam	*vōbis*	vam	*sibi* sebi
Acc.	*nōs*	nas	*vōs*	vas	*sē, sese* sebe
Abl.	*nōbīs*	z nami, od nas	*vōbīs*	z vami od vas	*sē* s seboj od sebe.

Vokativ je povsodi enak nominativu.

Nota. Povračavni *se* rabi latinščina samo za 3. osebo, ne pa kakor slovenščina (sebe, se) tudi za 1. in 2. (*laudo me* hvalim se, *laudas te* hvališ se, pa *laudat se* hvali se.

Če se izgovarjajo zaimenice z večim povdarkom, pristavlja se besedica *met* (*egomet, mihimet, temet, semet*); *tu* ima *tute; se* pa se ponavlja (*sese*).

Kedar je ablat. s *cum*, stopi ta predlog kot enklitika za pronomen (*mēcum, tēcum, sēcum, nōbīscum, vōbīscum.* — cf. §. 84).

§. 82.

II. Svojivna zaimena (*pronomina possessīva*).

Svojivna zaimena kažejo, ktere osebe last ali čegava je kaka stvar. — Izpeljana so iz genit. dotične osebnice v obeh številih *meus* (iz *mei*), *tuus* (iz *tui*), *noster* (iz *nostri*), *vester* (iz *vestri*), *suus* (iz *sui*). — Sklanjajo se kakor adjektivi II. sklanjatve.

Svojivniki so:

meus mea, meum moj, -ja -je, svoj | *tuus, tua, tuum* tvoj svoj
noster, -ra, -rum naš, najni, najin | *vester, -ra, -rum* vaš, svoj, vajni, vajin.

suus, sua, suum svoj
eius njegov, njen, nje
eorum, earum njihov, njih, njun, nijni.

Nota. Latinščina se loči od slovenščine v tem, da rabi *suus, -a, -um* (svoj) samo za 3. osebo, in to če se nanaša svojivnik na subjekt tistega stavka, ali pa glavnega; za 1. osebo ima za slov. svoj *meus, -a, -um*; za 2. osebo *tuus, -a, -um*; plur. *noster, vester.*

Če se naznanja last kake druge osebe v istem, ali drugem stavku, izražuje se z genit. zaimenice *is, ea, id* (slov. njegov, njen, njihov, nju).

npr.: čislam svojega dobrotnika *meum benefactorem*
čislaš svojega dobrotnika *tuum benefactorem*
čisla svojega dobrotnika *suum benefactorem*
poznam njegovega dobrotnika *eius benefactorem*
poznamo njihove dobrotnike *eorum benefactores etc.*

Nota 2. Ablativu *suo, sua* prideva se včasi za krepljenje pritiklina *-pte*, npr.: *suopte pondere* po lastni pezi; *suapte manu* z lastno roko (lastnoročno).

Nota 3. Iz svojivnikov so izobraženi substantivi *nostras -ātis* našinec, *vestras -ātis* vašinec, *cujās* od kodi? kje domá?

§. 83. III. Kazavna zaimena (*pronomina demonstratīva*).

Kazavniki kažejo na osebe ali reči, o kterih je — je bilo — bode govorjenje, in so ti-le:

hic, haec, hoc ovi, ta (= ta moj, ta naš, ta tukaj);
iste, ista, istud tisti (= ta tvoj, ta vaš, ta ondi);
ille, illa, illud oni, uni (= uni njegov, oni tam);
ipse, ipsa, ipsum sam, on;
is, ea, id on, ona, ono;
īdem, eădem, īdem isti, ista, isto (ravno isti, a, o).

Singularis.		Pluralis.	
Nom. hīc, haec, hōc	ta, ta, to	*hī, hae, haec*	ti, te, ta
Gen. hūius	tega, té, tega	*hōrum, hārum, hōrum*	teh
Dat. huic	temu, tej	*hīs,*	tem
Acc. hunc, hanc, hoc	tega, to, to	*hōs, hās, haec*	te, te, ta
Abl. hōc, hāc, hōc	s tem, s to od tega	*hīs*	s temi, od teh.

Nota. Včasi se obesi padežem še zlog *-ce*, zlasti tistim na *-s: hicce, haecce, hocce, huiusce, hisce, hosce, hasce* — ta-le, oni-le.

Singularis.		
Nom. istĕ, istă, istŭd		tisti, a, o, ta tvoj -a, -e
Gen. istīus		tistega, tiste, -ega
Dat. istī		tistemu, tisti, -emu
Acc. istum, istam, istud		tistega, tisto, -to
Abl. isto, ista, isto		s tistim, tisto, -tim.

Pluralis.

Nom.	*isti, istae, ista*	tisti, tiste, tista
Gen.	*istorum, istarum, istorum*	tistih
Dat.	*istis*	tistim
Acc.	*istos, istas, ista*	tiste, tiste, tista
Abl.	*istis*	s tistimi.

Tako se sklanja tudi: *illĕ, illă, illŭd* oni — njegov, njihovi; gen. *illīus*, dat. *illī*.

V gen. *-ĭus*, v dat. *-ī* imajo še nekteri drugi, ki se pa sicer sklanjajo kakor adjektivi na *-us, -a, -um*, in ti so:

ipse, ipsa, ipsum	sam, on
unus	jeden (§. 79)
ullus	kak, kedo
nullus	nobeden, nihče
solus	sam
totus	cel, ves
alius, a, ud	drugi (izmed več)
uter, utra, utrum	kteri izmed dveh
alter, altera, -erum	drugi izmed dveh
neuter, -ra, -rum	nobeden dveh
uterque, -raque, -rumque	oba
utervis *uterlĭbet*	kterikoli dveh
alteruter, -ra, -rum	jeden ali drugi dveh. — Ta sklanja ali oba dela, ali le drugega: *alterius utrius* — *alterutrius*. (cf. §. 26).

Singularis.		**Pluralis.**	
Nom.	*ĭs, eă, ĭd* on, ona, ono	*ii (ei), eae, ea*	oni, one, ona
Gen.	*ēius* njega, nje	*eorum, earum, eorum*	njih, jih
Dat.	*eī* njemu, njej	*iis (eis)*	njim, jim
Acc.	*eum, eam, id* njega, njo	*eos, eas, ea*	njih, jih, nje, je
Abl.	*eo, ea, eo* ž njim, ž njo, od njega	*iis (eis)*	ž njimi, od njih.

Tako se sklanja tudi sestavljeni: *ĭdem, eădem, ĭdem* ravno tisti, samo da se *m* pred *d* spremeni v *n*: *eundem, eandem, eorundem, earundem*.

§. 84. IV. Nanašavna zaimena *(pronomina relativa)*.

Nanašavne (oziravne) zaimenice naznanjajo, da se nanaša dejanje odvisnega stavka kot praedikat na kako osebo ali stvar v glavnem stavku. — Take so:

1) *qui, quae, quod* — kteri, -a, -o, koji, -a, e; kdor, kar; ki (za vse spole).

Singularis.

Nom.	*quī, quae, quŏd*	kteri, a, o
Gen.	*cūius*	kterega, ktere, -ega
Dat.	*cui*	kteremu, kteri, -emu
Acc.	*quem, quam, quod*	kterega, ktero, ktero
Abl.	*quo, qua, quo*	s kterim, -ro, -rim od kterega.

Pluralis.

Nom.	*quī, quae, quae*	kteri, -re, ra
Gen.	*quorum, quarum, quorum*	kterih
Dat.	*quĭbus*	kterim
Acc.	*quos, quas, quae*	ktere, -re, -ra
Abl.	*quibus*	s kterimi od kterih.

Nota. Kedar ima abl. praeposicijo *cum*, stavi se ona večidel kot enklitika za relativ: *quocum, quacum, quibuscum.* (§. 81).

V abl. ima včasi obliko *quī* mesti *quo, qua;* in sicer *a)* za neutr. *quo* pri glagolih imeti, premoči, npr.: *vix reliquit, qui efferretur; b)* mesti *quocum, quacum* pri zgolj nedoločnih besedah: *nemo erat, quicum loqueretur* — s komur bi govoril.

2) *uter, utra, utrum* kteri, -a, -o izmed dveh; kdor, kar. Sklanja se kakor *ipse, ipsa, ipsum* — §. 83.

3) *quisquis* (masc. fem.), *quodquod* (adj.), *quicquid, quidquid* (subst.) — kdor koli, kar koli; vsak ki; vse kar.

Sklanjata se oba dela, npr.: *quoquo, quibusquibus, quiqui integri.*

Vendar v rabi sta navadno nom. masc. in neutr. kot substantiv; abl. *quoquo* kot adjektiv.

npr.: *quisquis es, quicquid tibi nomen est* — kdorkoli si, karkoli ti je ime; *quoquo modo* kakorkoli; *quoquo tempore* kedarkoli.

4) Sestavljene s *-cumque, -cunque:*

quicumque, quaecumque, quodcumque	kteri koli, vsak ki,
utercumque, utracumque, utrumcumque	kdor koli izmed dveh.
qualiscumque, qualecumque	kakoršen koli,
quantus, -a, -umcumque	kolikoršen koli (tudi *quantus-quantus*),
quotus, -a, -umcumque	kterikoli v vrsti,

pri vseh teh se sklanja prvi del, in sicer po svoje, kot nanašavnik , ali pa kot adjektiv; nesklanjata se:

quotquot
quotcumque } kolikor koli njih.

§. 85. **V. Vprašavna zaimena** *(pronomina interrogativa).*

Vprašavniki poprašujejo po kaki osebi (réči) ali po lastnostih. Taki so:

1) *quis? quid?* kdo? kaj? (subst.) in *quis, quae, quod* s substantivom vpraša po osebi (réči).
qui, quae, quod? kteri, a, o; kak, a, o? vpraša po lastnostih.

Singularis.

Nom.	*quĭs*	kdo?	*quĭd*	kaj?
Gen.	*cūius*	koga?	*cūius*	česa?
Dat.	*cŭi*	komu?	*cui*	čemu?
Acc.	*quem*	koga?	*quid*	kaj?
Abl.	*quo (cum)*	s kom? od koga?	*quo*	s čim? od česa?

Nota. V ablat. je včasi *-quī* (*quī fit* kako to?
Včasi se sestavlja:

ecquis? ecquid?	jeli kdo? jeli kaj?
quisnam? quidnam	kdo neki? kaj neki?
quinam, quaenam, quodnam	kteri vendar?

nam okrepčuje lahko vse oblike.

2) *uter -ra -rum* (subst. in adj.) kdo naju, vaju, nju?
3) vprašavni adjektivi: *qualis -e* kak, kakošen; *quantus -a -um* kolik? *quotus -a -um* kteri (v redu?) *quot* koliko jih? *cujas -atis* kje doma? od kodi? (subst.) *cuius* čegav, čij, čija, čije?

§. 86. VI. Nedoločna zaimena *(pronomina indefinīta)*

so tiste zaimenice, ki kažejo na kako osebo (stvar), ktera govorečemu ni prav znana, ali pa da je neče imenovati.

One so večidel sestavljene iz relat. *qui*, interrog. *quis?* nektere so samostavne. Take so:

1) quis, quid, kdo, kaj (v rabi s *si, nisi, num* ako bi kdo rekel), substantiv.

qui, quae, quod kteri, koj, kak (če kak, a, o, kdor, kak), adjektiv.

2) aliquis, aliquid nekdo, nekaj; neki (nevem pa kdo, naspr. *nemo*).

quidam, quaedam, quid- quoddam nekdo (subst.), neki (adj.), (pa nočem povedati kdo).

quisquam, quidquam nekdo, nekaj; v nikavnih stavkih, = nihče, nikdor, nič.

3) quispiam, quaepiam, quid-, quodpiam kdo, kteri (morda — baje bo kdo rekel), marsikdo.

quisque, quaeque, quid-, quodque vsak, vsakteri, vsakdo.

quilibet, quaelibet, quid- quodlibet } kdor hočeš; kdor ti drago;
quivis, quaevis, quid- quodvis } kteri hočeš.

unusquisque, unaquaeque, unumquid, -quodque (genit. *uniuscuiusque*) vsak, vsakdo, vsi.

4) uterque, utrăque, utrumque oba, jeden in drugi, vsakteri nju.

alterŭter -tra -rum (genit. *alterutrīus*) jeden nju.

neuter -tra -trum nobeden nju, ne jeden ne drugi.

uterlĭbet, utralibet, utrumlibet }
utervis, utravis, utrumvis } vsakteri nju.

5) alius, alter drugi izmed več, drugi izmed dveh.

ullus nekdo (v zanikanih stavkih) = nobeden.

nonnullus nekteri, marsikdo.

nullus (adj.) nobeden, nijeden.

nemo (subst.) nihče, nikdor.

Nota. V sklanjavi ostanejo pritikline; *-dam, -piam, -quam, quae, -libet, -vis* nespremenjene, drugo se sklanja pravilno.

§. 87. VII. Medsobniki *(correlatīva)*.

Nektere besede se rabijo, bodi si nespremenjene bodi si z malo spremembo, v raznih pomenih tako, da še zmiraj imajo nekako medsobnost. So pa take ali zaimena, ali pridevniki, ali števniki, kot:

Pronomina

vprašavno	nanašavno	kazavno	nedoločno
quis? kdo? *qui?* kteri?	*qui* kteri (ki)	*is* on	*aliquis* nekdo
cuius? čegav?	*cuius* čegar	—	*alicuius* nekogar
uter? kteri nju (vaju)?	*uter* kdor nju	—	*utervis* kteri hoče *uterlibet* kdor koli
qualis? kakošen?	*qualis* kakoršen	*talis* tak	*qualiscunque* kakoršen koli
quantus? kolik?	*quantus* kolikoršen	*tantus* tolik	*aliquantus* nekolik
quot? koliko njih?	*quot* kolikor njih	*tot* toliko njih	*aliquot* nekoliko njih
quotus? kolikeri?	*quotus* kolikeri	(*tōtus* tolikteri)	—
quotusquisque? kolikeri med njimi?	*quotuscumque* kolikori	—	—

§. 88. VIII. Prislovi *(adverbia pronominalia)*.

Kakor zaimena so tudi medsobni prislovi; nekteri so izpeljani iz zaimen, nekteri so samostojni. Tu jih denemo skupej brez ozira na vir.

vprašavno	kazavno	nanašavno	nedoločno
ubi? kje?	*hic* tu *istic* ondi *ibi* tam	*ubi* kjer	*alicŭbi* nekje *ubicunque* kjerkoli *ubīque, ubivis, ubilĭbet* povsodi
unde? od kodi?	*inde* od onodi *hinc* od todi *istinc* od ondi *illinc* od tam	*unde* odkoder	*undecunque* odkoder koli *undīque, undelĭbet* od vseh strani
quo? kam?	*eo* tje *huc* sem *illuc, istuc* tje	*quo* kamor	*quocunque* kamorkoli *quovis, quolibet* na vse strani *alio* drugam

vprašavno	kazavno	nanašavno	nedoločno
quoties? kolikrat?	*toties* tolikrat	*quoties* kolikorkrat	*aliquoties* nekolikrat *quotiescunque* kolikorkrat koli
quo? kamo? *quorsum?* kam? *quonam?* kam pa?	*horsum* semkaj *sursum* gori *deorsum* doli *retrorsum* nazaj	—	*aliorsum* drugam
quando? kedaj?	*nunc* sedaj *tum, tunc* tedaj	*quando* kedar	*aliquando* včasi *quandocunque* kedar koli *nunquam* nikdar
quam? kako?	*tam* tako *ita, sic* tako	*quam* kakor *ut, uti* kakor	*utut*) kakor *utcunque*) koli
quā? kodi?	*ea* todi *hac* po tem *istac* tistem *illac* onem potu, ovod, tod, onod	*quā* kodar	*aliqua* nekodi *quavis*) kodar *qualibet*) koli
quātĕnus? doklej?	*eatĕnus* do sem *hāctenus* dotlej	*quātĕnus* dokler	*aliquatenus* do nekam, donékle
ex quo? od kedaj?	*abhinc* od sedaj *subinde* potem *deinde* potlej	*ex quo* od kar, kar, od kler	—
quamdiu? kako dolgo?	*tamdiu*) tako *tantisper*) dolgo	*quamdin* kakor dolgo, dokler	*aliquamdiu* nekaj časa, do nekle
quousque? doklej?	*adhuc* do sedaj, doslej	*quoad, donec* kolikor časa, dokler	—
cur? quare? zakaj?	*eo, ideo* zato *propterea* toraj, zavolj tega	*quod* ker, ka *quapropter* česar radi	—
quī? kako?	*ita, sic* tako	*quī, uti, ut* kakor	*utĭque* vsekako *neutĭquam* nikakor *alioquin* sicer, drugače.

Oddelek III.

Spregatev (conjugatio).

GLAVA IX.

Glagol (verbum).

Glagoli *(verba)* so besede, ki dopovedujejo, kaj oseba (stvar) dela ali trpi, ali pa v kakošnem stanju se (ona) nahaja.

§. 89. **Razpoli (genera).**

Po pomenu se delijo latinski glagoli na tri glavne razpole *(genus)*, namreč:

1) Tvorni *(verba actīva)* so tisti glagoli, kteri kažejo, da oseba dela, ter je djavna *(scribo, disco* pišem, učim se).

Tvorni razpadajo se zopet v dve vrsti:

a) Prehajavni *(verba transitīva)*, če prehaja dejanje na kako drugo osebo ali stvar *(laudo discipulum* hvalim učenca);

b) neprehajavni *(verba intransitīva)*, če je dejanje samo ob sebi izraženo *(dormio* spim, *ambulo* hodim).

2) Trpni *(verba passīva)* so glagoli, ki kažejo, da se z osebo kaj godi, ter dejanje od drugod na njo gre *(discipulus laudatus est* — je bil pohvaljen; *discipulus monetur* — svarijo ga, svarjen biva.

3) Odložni *(verba deponentia)* so glagoli, ki imajo tvoren pomen, obliko pa trpno (odvržejo djavno obliko in trpni pomen), *hortor* opominjam, *consōlor* tolažim (Slov. tega nima).

Nota 1. Tvorne oblike, pa trpnega pomena so: *vapŭlo* tepen biti, *veneo* na prodaj, prodavan biti, *fio* storiti se, goditi se.

Nota 2. Tvorni, ki imajo v perf. obliko terpno, so: *audeo, ausus sum* drznem; *gaudeo, gavīsus sum* veselim se; *soleo, solītus sum* navado imam; *fido, fisus sum* zanesem se; — *verba semideponentia* (polu-odložni glagoli).

§. 90. **Spreganje (conjugatio).**

V spreganju se glagol pregiblje tako, da naznanja osebe, število, čase, načine (naklone); to je glagole spregati (konjugovati).

§. 91. **Osebe in števila.**

Glagolska oseba se imenujeto, če se po glagolu izrazi, ktera oseba je subjekt, namreč: ali tista ki govori (jaz, mi — 1. oseba), ali tista, kteri se govori (ti, vi — 2. oseba), ali tista, o kteri se govori (on, oni — 3. oseba). — Latinščina ima kakor slovenščina, tri glagolske osebe.

Število ima latinščina dvoje, *singularis* (jednina) in *pluralis* (množina); duala nima.

Da se izrazijo osebe in števila, ima latinščina pritikline (osebila), ki se devljejo na glagolovo deblo ter naznanjajo osebo in število; osebnih zaimkov jej ni treba (enako slovenščini).

§. 92. **Časi (tempora).**

Glagolski čas je to, če se z glagolovo obliko pokaže, kedaj se godi dejanje, ali v sedanjosti, ali preteklosti, ali v prihodnjosti. Latinski glagol sam na sebi ne kaže po pomenu, jeli dovršni ali nedovršni, kakor slovenski kaže; zato je izrazil latinski jezik za čase več oblik, da kaže to. Ima latinščina šest časov (slov. le tri), namreč:

1. Sedanji čas *(praesens)*, za dovršni in vršivni pomen.

2. V preteklosti trajni čas *(imperfectum)*, za dejanje vršivno se v preteklosti (slov. nedovršniki).

3. Pretekli čas *(perfectum)*:
   a) historĭcum, za dejanje, ki se je v preteklosti zgodilo (slov. dovršniki in nedovršniki).
   b) absolūtum, za dejanje, ki je sedaj dovršeno, in traja v nasledkih. — Oblika obema jedna.

4. Predpretekli čas *(plusquamperfectum)*, za dejanje, ki je preteklo pred drugim preteklim.

5. Prihodnji čas *(futurum)*, za prihodnje dejanje, dovršeno in vršivno.

6. Prihodnje pretekli čas *(futurum exactum)*, za dejanje, ki se bo zgodilo pred drugim prihodnjim.

Nota. *Praes.*, oba *futur.*, *perf. abs.* se zovejo glavni časi; *imperf.*, *perf. hist.*, *plusquamperf.* se zovejo historični časi.

§. 93. **Naklonl ali načini (modi).**

Naklon se imenuje pri glagolih to, kedar se izrazi po glagolski obliki način, kako predstavlja glagol dejanje, in to so:

1. Določni ali znanivni naklon *(indicatīvus)*, če glagol naravnost pové, kaj je, kaj se dela, godí.

2. Vezni naklon *(conjunctīvus)*, če se naznanja dejanje domišljeno, ali zavisno od drugega (slov. nima za ta naklon posebne oblike).

3. Zapovedni naklon *(imperatīvus)*, če se naznani, kaj naj se godi.

4. Nedoločni naklon *(infinitīvus)*, če se izrazi le pojem glagola, brez ozira na osebo in naklon.

Razun teh se prištevajo k naklonom še druge oblike glagolove, ki jih zovejo *participalia*, ker je izražen glagol ali v obliki samostavnika, ali pa pridevnika, in sicer te-le oblike so:

5. Deležnik *(participium)*, to je, glagol v obliki adjektiva. Latinščina ima:

a) Partic. praes. actīvi (sedanjega časa) na *-ns: doce -ns* učeč.

b) Partic. perf. passīvi (pretekli trpni) na *-us -a -um: doctus -a -um* učen.

c) Partic. fut. (praes.) passivi na *-ndus -a -um: docendus -a -um* ki se ima učiti.

d) Partic. fut. activi na *-ūrus -a -um*: *docturus -a -um* hoteč učiti.

6) *Gerundium*, kjer se infinitiv sklanja v obliki participa fut. pass. *(docendi -do -dum)*. Kedar se pri prehajavnih glagolih gerundium v padežu assimiluje s svojem substantivom, zove se to *gerundivum*.

7. Namenivnik *(supīnum)*, glagol v obliki samostavnika četrte sklanj.; sta pa dva:

a) tvorni na *-um*, če je dejanje namen (*eo cubitum* grem ležat),

b) terpni na *-u* (*surgo cubitu* vstajam od leže).

§. 94. **Spregatve (conjugationes).**

Latinski glagol razpada se gledé na spreganje na štiri glavne vrste, ter ima 4 spregatve (*cojugationes*). Spregatev se spozna po infin. praes.

Končuje se infin. I. *-āre*, II. *-ēre*, III. *-ĕre*, IV. *-īre*.

Suffiks (pritiklina) infinitivov je *-re,* ki se dodaje pri I., II., IV. spregatvi deblu, pri III. spreg. vtakne se med deblo in med *-re* še veznik *-ĕ-* (*lauda-re, mone-re, impedi-re, em-ĕ-re*).

Nota. Tudi tako: suffiks je *-ĕre* za vse, pa se staplja v I., II., IV. z deblovim končajem: *a-e* = *ā; e-e* = *ē; i-e* = *ī;* pri III. deva se na deblo nespremenjen. (*lauda-ere -dāre, mone-ere -nēre, impedi-ere -dīre, em-ĕre, indu-ĕre, emĕre, induĕre; reg-ĕre, acu-ĕre.*

Osebila (personalni suffiksi) za čase, števila, načine glej v pregledu spregatev (§. 100 idr.).

Tu samo za praes. act.

Sing. 1. *o*
2. *s*
3. *t*
Plur. 1. *mus*
2. *tis*
3. *nt*

} ova se strinjajo z glagolovim samoglasnikom (značajem, charakter) v jeden zlog, če pa je glagolov končaj kak konsonant (v III. spregatvi), dobivajo še veznika *-i-, -u-,* in to je gramatično osebilo.

I.	II.	III.	IV.
lauda-o, laudo	*mone-o, moneo*	*reg-o, rego*	*audi-o audio*
laudas	*mones*	*reg-i-s regis*	*audi-s audis*
laudat	*monet*	*reg-i-t regit*	*audi-t audit*
laudāmus	*monēmus*	*reg-i-mus regĭmus*	*audi-mus audīmus*
laudātis	*monētis*	*reg-i-tis regĭtis*	*audi-tis audītis*
laudant	*monent*	*reg-u-nt regunt*	*audi-u-nt audiunt.*

Nota 1. Pri I. spregatvi se skrči v 1. osebi sing. sklonilo *o* z značajem *a,* ter dasta jen glas, *a-o* = *o.*

Nota 2. Nekteri glagoli III. spregatve dobijo veznik *i* že tudi v prvi osebi, ter se glasi praes. na *io,* in ta *i* ohranijo v vseh časih izpeljanih iz sedanjika (t. j. pred *a, o, u, ē*).

Da se tedaj vé, h kteri spregatvi spadajo glagoli na *-io,* treba je gledati na infinitiv; tisti kteri imajo v inf. *-ĕre,* so III. spregatve, uni na *-ire* pa IV. spregatve. — K tretji vrsti jih spada le nekaj malo na *-io,* kot:

căpio (*capĕre*)	lovim	*quătio* (*quatĕre*)	tresem
făcio (*facere*)	storim	*răpio* (*rapere*)	ugrabim
cŭpio (*cupere*)	želim	*săpio* (*sapere*)	umen biti
fŏdio (*fodere*)	dolbem	*grădior* (*gradi*)	stopati
fŭgio (*fugere*)	bežim	*mŏrior* (*mori*)	umreti
jăcio (*jacere*)	mečem	*pătior* (*pati*)	trpim.
părio (*parere*)	roditi		

§. 95. **Izpeljava časov in naklonov.**

Latinščina ima 4 izvorne čase *(tempora primitiva)*, iz kterih izpeljuje svoje čase. To so 4 oblike glagola, ki so v tem oziru kot četvero debla, namreč: *praesens, infinitiv praes., perfectum, supinum.* Te je treba poznati pri vsakem glagolu, da moreš spregati glagol.

Nota. Značaj (charakter) perfektov je *i*, kteremu se predstavi v I. in IV. spreg. eufonični *v* (*āvi, īvi*), pri II. se *ev* včasi spremeni na *u* (*ui*) (*monui delevi*); pri III. spreg. je pri samoglasnem značaju *i*, pri soglasnem *si*, in soglasnik pred njim se spreminja po pravilih za soglasnike (glej §. 6). (*acui, clausi, rexi, scripsi*).

Charakter supinov je *tum*, ki pri II. spreg. po odpadlem *e* vzeme pred se včasi veznik *i* (*monitum, doctum*); pri III. spreg. se spremeni goltnik v *c* (*tractum*), *b* v *p* (*scriptum*), *d, t* se ž njim stopi v *s* (*clausum, missum*). — Supina nimajo vsi glagoli.

Oblike:

I. *o, are, āvi, ātum,*
II. *eo, ēre, ui, itum,*
III. *o, ĕre, i, si (xi, psi), tum (ctum, ptum, sum)*
IV. *io, īre, īvi, ītum.*

§. 96. Izpeljuje se tako:

A. Praesens activ daje:

1) praesens konjunktiv, če se *o* spremeni pri I. v *em* za akt., v *er* za passiv, pri drugih *o* v *am, ar (laudo, laudem, lauder; moneo, moneam, monear; rego, regam; capio, capiar; audio -am -ar).*

2) imperfectum indikativ, I. *o -abam, abar;* II. *eo -ebam, -ebar;* III. *o -ebam, -ebar;* IV. *io -iebam, -iebar. (laudabam -abar, monebam, regebam, capiebar, audiebar).*

3) futurum indik., I. *o -abo -abor;* II. *eo -ebo -ebor;* III. *o -am -ar;* IV. *ior -iam -iar. (laudabo, laudabor; monebo, regam, capiar, audiam, audiar).*

4) particípium praes. aktiv., I. *o -ans;* II. *eo -ens;* III. *o -ens;* IV. *io -iens. (laudans, monens, regens, capiens, audiens).*

5) particip. fut. passiv., I. *o -andus;* II. *eo -endus;* III. *o -endus;* IV. *io -iendus. (laudandus, monendus, regendus, capiendus, audiendus).*

B. Infinitiv daje:

1) imperfectum konjunktiv, če se mu pristavi za aktiv *m*, za passiv pa *r. (laudarem, laudarer; monerem, monerer; regerem, regerer; audirem, audirer).*

2) imperativ akt., če se odvrže suffiks *re (lauda, mone, rege, cape, audi);* v množini dobijo glagoli III. spreg. na *-io* mesti veznika *e*, veznik *i (capite, fodite).* — V passivu se vzeme za imperativ celi infinitiv *(laudare, monere, capere, impedire).*

3) infin. praes. pass., kjer gre I. *-are* v *-ari;* II. *-ēre* v *-eri;* III. *-ĕre* v *-i;* IV. *-ire* v *-iri (laudari, regi, audiri).*

C. Perfectum daje:

1) perfectum konjunkt. če se charakter *i* spremeni v *-ĕrim*
2) plusquamperf. indik. „ „ *-ĕram*
3) plusquamperf. konjunkt. „ „ *-issem*
4) infinitiv perf. „ „ *-isse*
5) futur. exactum „ „ *-ĕro*

npr.: *laudaverim, rexerim, audiverim*
laudaveram, monueram
laudavissem, audivissem
monuisse, rexisse
laudavero, cepero.

D. Supinum daje:

1) Participium perf. passivi, če se *um* spremeni v *us, a, um (laudatus -a -um).*

2) Partic. futur. aktivi, *um* gre v *-urus -a -um (auditurus -a -um).*

E. V passivu so sestavljeni ti-le časi: perf., plusquamperf., fut. exact. iz participa perf. pass. in pa glagola *esse*, in sicer tako, da se dene k participu za perf. *sum* (praes.). za plusquamperfekt. *eram* (imperf.), za futur. exact. *ero* (fut.). — Ravno to velja tudi za *verba deponentia.*

§. 97. Če je glagol v indikativu, konjunktivu, imperativu zove se *verbum finītum* (določni glagol), ker pripisuje dejanje določni osebi.

Če je v infinitivu, participu, gerundiju, supinu — zovo se *verbum infinītum* (nedoločni glagol).

§. 98. Sprega *(conjugatio)* glagola **esse** biti (sem).

Praesens.

Indikativ.	Konjunktiv.
Sing. *sŭm* sem	*sim* naj bom, da sem
ĕs si	*sis* bodi, da si
est je	*sit* naj bo, da je
Plur. *sŭmus* smo	*sīmus* bodimo naj
estis ste	*sītis* bodite, da ste
sunt so	*sint* bodejo naj, da so.

Imperfectum.

Sing. *ĕram* bil, a, o sem	*essem* bil, a, o bi jaz
erās bil, a, o si	*esses* bil, a, o bi ti
erat bil, a, o je	*esset* bil, a, o bi on, a, o.
Plur. *erāmus* bili, e, a smo	*essēmus* bili, e, a bi mi
erātis bili, e, a ste	*essētis* bili, e, a bi vi
erant bili, e, a so	*essent* bili bi oni, e a.

Perfectum.

Sing. *fui* bil, a, o sem	*fuĕrim* da sem bil, a, o
fuisti bil, a, o si	*fuĕris* da si bil, a, o
fuit bil, a, o je	*fuerit* da je bil, a, o
Plur. *fuĭmus* bili, e, a smo	*fuerĭmus* da smo bili, e, a
fuīstis bili ste	*fuerĭtis* da ste bili, e, a
fuērunt (fuēre) bili so	*fuĕrint* da so bili.

Plusquamperfectum.

Sing. *fuĕram* ko sem bil, a, o	*fuissem* ko bi bil, a, o
fueras ko si bil	*fuisses* (jaz, ti, on, a, o)
fuerat ko je bil	*fuisset*
Plur. *fuerāmus* ko smo bili	*fuissēmus* ko bi bili, e, a
fuerātis ko ste bili	*fuissētis* (mi, vi, oni, e, a).
fuĕrant ko so bili	*fuissent*

Futurum I.

Sing. *ĕro* bom (bodem)	*fŭtūrus, a, um sim (essem)*, da bom
eris boš (bodeš)	*futurus, a, um, sis* da boš
erit bo (bode)	*futurus, a, um, sit* da bo
Plur. *erimus* bomo	*futuri, ae, a, simus* da bomo
erĭtis bote	*futuri, ae, a, sitis* ea bote
erunt bojo (bodo)	*futuri, ae, a, sint* bojo. (cf. §. 157 Synt.).

Futurum II. (exactum).

Indikativ.	Konjunktiv.
Sing. *fučro* ko bodem (postanem)	(niga; mesti njega perfekt. ali
fueris bodeš	plusquamperf. konj.).
fuerit bode	(cf. Synt. §. 157).
Plur. *fuerĭmus* bodemo	
fuerĭtis bodete	
fučrint bodejo.	

Imperativ.

I.	II.
Sing. 2. *ĕs* bodi (ti)	Sing. 2. *esto* bodi ti
Plur. 2. *ĕste* bodite	3. *esto* naj bo, bodi on, a, o
	Plur. 2. *estōte* bodite
	3. *sunto* naj bodo oni, e, a.

Infinitiv.	Particip.
praes. *esse* biti	praes. (*praesens* navzočen)
perf. *fuisse* da sem bil	perf. —
fut. *futurus, a, um esse* da bom.	fut. *futurūs, a, um* bodoče (ki ima, hoče, namerja biti).

Nota. Mesti *fuerunt* rabi se včasi *fuēre*; mesti *essem* etc. je *forem, es* etc.; mesti *futurum esse* tudi *fore* v rabi.

§. 99. Sestavljenci z *esse*, ki se spregajo tudi po paradigmi *sum*, so ti-le:

absum nenavzoč sem, odsostvujem; partic.; *absens, absentis*.
adsum navzoč sem, prisostvujem.
desum manjkati.
insum v čem, pri čem biti (udeležiti se česa).
intersum med čem, kje biti.
praesum pred čim biti; partic.: *praesens, -entis* sedanji (načelnik biti).
subsum pod čim, blizo česa biti.
supersum nad kom biti, ostajati (preveč biti).
obsum proti komu biti (nasprotovati, škodovati).
prosum za koga biti (koristiti, pomagati komu).

Nota. *pro-sum* jemlje lepoglasni *d*, kedar sledi za *pro* samoglasnik *e* (*prodesse, prodest, proderam*).

§100. Opombe za spregatve.

Nota 1. V perf. na *-āvi -ēvi -īvi* rabi se včasi neka krajša oblika, namreč pritikline *ve vi* se izpustite pred črkama *r, s,* tako postane: iz *-ave, -avi* = *ā;* iz *-ivi* = *ī;* iz *-ive* = *ie, laudasti* mesti *laudavisti; laudarunt* m. *laudaverunt; audisse* m. *audivisse; deleram* m. *deleveram; audieram* m. *audiveram.* V I. osebi kračijo navadno: *peto — petii; desino — desii;* in vse sestavljenke iz *-ire — redii, perii, interii etc.*

Nota 2. Za III. osebo perf. plur. rabi se mesti *-ērunt* včasi *-ēre,* npr.: *laudavēre, monuēre, audiēre.*

Nota 3. Za II. osebo v praes. konj., imperf. indik. in konj., fut. indik. nastopi mesto suffiksa *-ris* včasi *-re,* npr.: *videāre, videbare, nascerēre, hartabēre, partiēre.*

Nota 4. V imperat. praes. II. osebe sing. odvržejo *e* ti-le glagoli: *dico, duco, facio, fero,* ter imajo: *dic, duc, fac, fer. Scio* ima: *scito, scitote.*

Nota 5. Tvorni pomen pa trpno obliko imajo v partic. perf. *jurare, juratus* ki je prisegel; *coenare, coenatus* naobedovavši se, po večerji; *prandēre, pransum* po kosilu; *potare, potatus* opivši se, pijan.

Nota 6. Glagoli III. spreg. na *-io* (cf. §. 94. Nota 2.), ki obdržijo *i* pred *a, o, u, ē,* ter se spregajo deloma po IV. spreg., imajo obliko to-le:

Praesens.		Imperfectum.		Futurum.
Indic.	Conj.	Indic.	Conj.	
Activum.		Activum.		Activum.
căpio lovim	*capĭam*	*capiēbam*	*capĕrem*	*capiăm*
capis	*capĭas*	*capiēbas*	*caperes*	*capies*
capit	*capĭat*	*capiēbat*	*etc.*	*capiet*
capĭmus	*capiāmus*	*capiebāmus*		*capiemus*
capĭtis	*capiātis*	*capiebātis*		*capietis*
capiunt	*capĭant*	*capiēbant*		*capient*
Passivum.		Passivum.		Passiv.
capior	*capiar*	*capiēbar*	*capĕrer*	*capĭar*
capĕris	*capiāris*	*capiebāris*	*caperēris*	*capiēris*
capĭtur	*capiātur*	*capiebātur*	*etc.*	*capiētur*
capĭmur	*capiāmur*	*capiebāmur*		*capiēmur*
capimĭni	*capiamĭni*	*capiebamĭni*		*capiemĭni*
capiuntur	*capiantur*	*capiebantur*		*capientur.*

Imperativus.

Act.

I. *capĕ* — *capĭte*

II. *capĭto* — *capito* — *capitōte* — *capiunto*

Participium.

capiens -entis — *capiendus a, um.*

Pregled

§.101. A. Ak·

Indikativ.

Praesens.

	I.	II.	III.	IV.
S.	*laudo* hvalim	*mǒnĕo* opominjam	*ěmo* kupujem	*impedio* zadržujem
	laudās hvališ	*monēs* opominjaš	*emš* kupuješ	*impědīs* zadržuješ
	laudāt hvali	*monět* opominja	*emět* kupuje	*impedīt* zadržuje
P.	*laudāmus* hvalimo	*monēmus* -njamo	*emmus* kupujemo	*impedīmus* -ujemo
	laudātis hvalite	*monētis* -njate	*emtis* kupujete	*impedītis* -ujete
	laudant hvalijo	*monent* -njajo	*emunt* kupujejo	*impedĭunt* -ujejo

Imperfectum.

S.	*laudābam*	sem	*monēbam* opominjal -a		*emēbam* kupoval -a		*impediēbam* oviral-a-o	
	laudābas	si	*monēbas* „		*emēbas* „		*impediēbas* „	
	laudābat hvali -a	je	*monēbat* „	kakor v I.	*emēbat* „	kakor v I.	*impediēbat* „	kakor v I.
P.	*laudābāmus*	smo	*monēbāmus* -njali -e		*emēbāmus* kupovali -e		*impediēbāmus* -ali -e	
	laudābātis	ste	*monēbātis* „		*emēbātis* „		*impediēbātis* „	
	laudābant hvalili -a	so	*monēbant* „		*emēbant* „		*impediēbant* „	

Futurum.

S.	*laudābo*	bom	*monēbo*		*emam*		*impediam*		
	laudābis	hvali -a	*monēbis*	opominjali opominjal	*emēs*	kupovali kupoval	*impedies*	zadrževali zadrževal	
	laudābit	bo pohvalil	*monēbit*	opomenili opomenil	*emět*	kupili kupil	*impediět*	zadržali zadržal	
P.	*laudābĭmus*	-e bomo	*monēbĭmus*		*emēmus*		*impediēmus*		
	laudābitis	hvalili -e bote	*monēbĭtis*		*emētis*		*impediētis*		
	laudābunt	bodo	*monēbunt*	kakor v I.	*ement*	kakor v I.	*impedient*	kakor v I.	

Perfectum.

S.	*laudāvi*	-a sem	*mŏnŭi* -enil -a	sem	*ēmi* kupil -a	sem	*impedīvi*		
	laudavisti	si	*monuisti* „	si	*emisti* „	si	*impedivisti*	zadržali -e obrazil -a	
	laudāvĭt	je	*monŭit* „	je	*emĭt* „	je	*impedivĭt*		
P.	*laudāvĭmus*	-e smo	*monŭĭmus* -enili -e	smo	*emĭmus* kupili -e	smo	*impedivĭmus*		
	laudāvistis	ste	*monuistis* „	ste	*emistis* „	ste	*impedivistis*		
	laudavērunt	pohvalili so	*monuērunt* „	so	*emērunt* „	so	*impedivērunt*		
	(*laudavēre*)		(*monuēre*)		(*emēre*)		(*impedivēre*)		

Plusquamperfectum.

P.	*laudāvĕram*	-a sem	*monuĕram*	-a	*emĕram*	-a	*impedivĕram*		
	laudāvĕras	si	*monuĕras*	opomenili opomenil	*emĕras*	kupili -e kupil	*impedivĕras*	zadržali -e zadržal	
	laudāvĕrat	je	*monuĕrat*		*emĕrat*		*impedivĕrat*		
P.	*laudaverāmus*	smo	*monuerāmus*		*emerāmus*		*impediverāmus*		
	laudavĕrātis	ste *bili -e*	*monuĕrātis*	kakor v I.	*emerātis*	kakor v I.	*impedivĕrātis*	kakor v I.	
	laudavĕrant	so	*monuĕrant*		*emĕrant*		*impedivĕrant*		

s p r e g a t e v.

t i v.

Konjunktiv.

Praesens.

I.	II.	III.	IV.
S. *laudem* naj hvalim	*mŏnĕam* da- naj op.	*ĕmam* da -ujem, naj kupim	*impedi*am naj,da zadržujem
laudēs hvali	*moneās* (imper.)	*emās* kupi	*impediās* (imper.)
laudĕt naj hvali	*moneăt* da, naj	*emăt* naj kupi	*impediăt* naj -uje
P. *laudemus* hvalímo	*monāmus* (imper.)	*emāmus* kupímo, naj -ímo	*impediāmus* -ujmo
laudētis hvalíte	*moneātis* (imper.)	*emātis* kupite	*impediātis* (imper.)
laudent naj hvalijo	*moneant* da- naj	*emant* naj kupijo	*impediant* naj -ujejo

Imperfectum.

S. *laudārem*	da sem	*monērem*	opominjal opomenil	kakor v I.	*emĕrem*	kupoval kupil	kakor v I.	*impedīrem*	zadrževal zadržal	kakor v I.
laudāres	naj bi	*monēres*			*emĕres*			*impedīres*		
laudāret	si	*monēret*			*emĕret*			*impedīret*		
P. *laudarēmus*	je	*monerēmus*			*emerēmus*			*impedirēmus*		
laudarētis	da bi, smo	*monerētis*			*emerētis*			*impedirētis*		
laudārent	ste	*monērent*			*emĕrent*			*impedīrent*		
	oni									
	hvalil-a, hvalili-a		opomenili opomenil						zadržali zadržal	

Futurum.

n i g a.

Nota. Za konjunkt. fut. rabi se: konj. praes.: konj. imperf. : partic. fut. act. z *sim, essem.* — cf. synt. §. 157.

Perfectum.

S. *lardāvĕrim* da sem	pohvalil	*mŏnuĕrim*	opomnil opomenil	kakor v I.	*ĕmĕrim* da sem	kupil		*impedīvĕrim*		kakor v I.
laudāvĕris si		*monuĕris*			*emĕris* si	„		*impedivĕris*		
laudāvĕrit je		*monuĕrit*			*emĕrit* je	„		*impedivĕrit*		
P. *laudavĕrimus* da smo	pohvalili	*monuerĭmus*			*emerĭmus* da smo	kupili		*impediverĭmus*		
laudavĕrĭtis ste		*monuerĭtis*			*emerĭtis* ste	„		*impediverĭtis*		
laudāvĕrint so		*monuĕrint*			*emerint* so	„		*impediverint*		

Plusquamperfectum.

S. *laudāvissem*	bil -e, bil -a bi	*monŭissem*	opomnijal opomenil	opomenil	*ēmissem*	kupoval -e kupoval kupil -i kupil -a		*impedivissen*	zadrževal zadržal	
laudavisses	hvalil -e hvalil -a	*monuisses*			*emisses*			*impedivisses*		
laudavisset	pohvalil pohvalil	*monuisset*			*emisset*			*impedivisset*		
P. *laudavissemus*		*monuissēmus*			*emissēmus*			*impedivissēmus*		
laudavissetis		*monuissetis*			*emissetis*			*impedivissetis*		
laudavissent		*monuissent*			*emissent*			*impedivissent*	ovital -e ovital -a	

Indikativ.

I.		II.	III.	IV.
		Futurum exactum.		
S. *laud*āvĕro ko bom	pohvalil	*mon*ŭĕro če -enim	*ēm*ĕro ako kupim	*impedī*vĕro če zadržim
*laud*avĕris boš		*mon*uĕris -niš	*em*ĕris	*impedi*vĕris
*laud*āvĕrit bo		*mon*uĕrit -ni	*em*ĕrit	*impedi*vĕrit
P. *laud*averīmus bomo	pohvalili	*mon*uerīmus -nimo	*em*erīmus	*impedi*verīmus
*laud*averītis bote		*mon*uerītis -nite	*em*erītis	*impedi*verītis
*laud*āvĕrint bodo		*mon*uerint -nijo	*em*erint	*impedi*verint

Imperativ.

I.	II.	III.	IV.
I.	I.	I.	I.
S. 2. *laudā* hvali	*monē* opominjaj	*emĕ* kupi, kupuj	*impĕdī* zadržuj
P. 2. *laudā*te hvalite	*monē*te opomenite	*emī*te -ite, -ujte	*impedī*te zadržujte
II.	II.	II.	II.
S. 3. *laudā*to imaš -iti	*monē*to imaš -njati	*emī*to imaš kupiti	*impedī*to zadržuj
*laudā*to naj hvali	*monē*to naj opomeni	*emī*to naj kupi	*impedī*to naj -uje
P. 2. *laud*atōte imate -ti	*mon*etōte imate -njati	*emi*tōte imate kupiti	*impedi*tōte imaš -ati
*laud*anto naj -lijo	*mon*ento naj -enijo	*em*unto naj kupujejo	*impedī*unto naj -ujejo

Infinitiv.

I.	II.	III.	IV.
Praes. *laudāre* pohvaliti hvaliti	*monē*re opominjati, opomeniti	*ĕmĕre* kupovati kupiti	*impedīre* zadržavati zadržati
Perf. *laudāvisse* —	*monŭisse* —	*ēmisse* —	*impedīvisse* —
Fut. *laudāturum esse*	*moniturum esse* —	*emturum esse*	*impeditūrum esse*

§. 102. B. **Pas-**

Indikativ.

I.		II.		III.		IV.	
			Praesens.				
S. *laudŏr* sem	hvaljeni hvaljen-a-o	*monĕor* me	opominjajo	*emor*	-i -e-a, kupljen-a-o kakor I.	*impedĭor*	zadržan -a -o zadržujejo kakor I. II.
laudāris si		*monēris* te		*emĕris*		*impedīris*	
laudātur je		*monētur* ga, je		*emĭtur*		*impedītur*	
P. *laudāmur* smo		*monēmur* nas		*emĭmur*		*impedīmur*	
laudamĭni ste		*monēmini* vas		*emĭmĭni*		*impedīmini*	
laudantur so		*monēntur* jih, je		*emuntur*		*impedĭuntur*	
			Imperfectum.				
S. *laudābar* sem	hvaljeni-e-a hvaljen-a-o bili -e -a bil -a -o	*monēbar* me	opominjali so	*emēbar* me	drugo kakor v II. kupovali so	*ĭmpediēbar* me sem	drugo po II. in III. zadržavali so zadržavani zadržavan bili -e -a bil -a -o
laudabāris si (-re)		*monebāris* te (-re)		te		te si	
laudabātur je		*monebātur* ga, je		ga, je		ga je	
P *laudabāmur* smo		*monebāmur* nas		nas		nas smo	
laudabāmini ste		*monebāmini* vas		vas		vas ste	
laudabantur so		*monebantur* je		je		je so	

Konjunktiv.

I.	II.	III.	IV.

Futurum exactum.

n i g a.

Nota. Za konj. futura exact. rabi se konj. perf.; konj. plusq. cf. synt. §. 157.

Particip.

Praes. *laudans* hvalé, hvaleč	*monens* opominjaje opominjajoč	*emens* kupovaje kupujoč	*impediens* oviraje, ovirajoč
Fut. *laudatūrus -a -um* (hoteč hvaliti)	*monitūrus -a -um* (misleč opominjati)	*emtūrus -a -um* (namenjen kupiti)	*impeditūrus -a -um* (ki kani ovirati)

Gerundium.

N. *laudāre* hvaliti (-ljenje)	*monere*		*ěměre*		*impedire*		
G. *laudandi* -jenja	*monendi*		*emendi*		*impediendi*		
D. *laudando* -jenju	*monendo*	kakor v I.	*emendo*	kakor v I.	*impediendo*	kakor v I.	
A. (*ad*) *laudandum* hvaljenje	(*ad*) *monendum*		(*ad*) *emendum*		(*ad*) *impediendum*		
Ab. *laudando* s -jenjem	*monendo*		*emendo*		*impediendo*		

Supinum.

laudātum hvalit	*monĭtum* opominjat	*emtum* kupovat	*impedītum* zadrževat
laudātu za pohvaliti	*monĭtu* za opomeniti	*emtu* za kupiti	*impedītu* za zadržati

s i v.

Konjunktiv.

I.	II.	III.	IV.

Praesens.

lauder da sem, naj bom	*monĕar* da sem	*emar* da kupujejo me	*impediar* naj -ajo me
laudēris (*-re*) si, boš	*moneāris* (*-re*) si	*emāris* (*-re*) te	*impediāris* (*-re*) te
laudētur je, bo		ga	ga
laudēmur smo, bomo	kakor v I.	(drugo po II.) nas	(drugo po II.) nas
laudēmĭni ste, bote		vas	vas
laudentur so, bojo		je	je

hvaljen, hvaljen-a-o

Imperfectum.

laudārer bi bil -a -o jaz		*monērer* da so me			*emĕrer* da bi me			*impedīrer* naj bi me			
laudarēris (*-re*) ti		*monerēris* (*-re*) te			*emerēris* (*-re*) te			*impedirēris* (*-re*) te			
laudarētur on -a -o		ga			ga			ga			
laudarēmur mi		nas			nas			nas			
laudarēmĭni vi		vas			vas			vas			
laudarentur oni -e -a		je			je			je			
hvaljen-e-a		drugo po I.	opominjali		drugo po I.	kupovali		drugo po I.	zadrževali		

Indikativ.

Futurum.

I.			II.			III.			IV.	
S. *laudābor*	pohvaljen	bom	*monēbor*	opominjali posvarili bodo	me	*emar*	kupilo se bo	jaz	*impedĭar*	kakor v I. II. III.
laudāběris		boš	*monēběris*		te	*emēris* (*-re*)		ti	*impediēris*	
(*-re*)			(*-re*)						(*-re*)	
laudābĭtur		bo	drugo po I.		ga, jo	*emētur*		on-a-o	drugo po III.	
P. *laudābĭmur*	pohvaljeni	bomo			nas	*emēmur*		mi		
laudabĭmini		bote			vas	*emēmini*		vi		
laudabuntur		bodo			je	*ementur*		oni-e,a		

Perfectum.

S. *laudā-*	*sum*	pohvaljen -i	sem	*monĭ-*	opomenili, posvarili so	me	*emtus*	kupil -a -o se	sem	*impe-*	kakor v I. II. III.
-tus	*es*		si	*-tus-a*		te	*-a -um*		si	*-dītus*	
-a -um	*est*		je	*-um*		ga			je	*-a -um*	
P. *laudā-*	*sumus*		smo	*monĭ-*		nas	*emti*		smo	*impe-*	
-ti	*estis*		ste	*-ti*		vas	*-ae -a*		ste	*-dīti*	
-ae -a	*sunt*		so	*-ae -a*		je			so	*-ae -a*	

Plusquamperfectum.

S. *laudā-*	*eram*	sem bil-a	*monĭ-*	opomenili so bili	me	*emtus*	bil -a -o	sem se	*impe-*	kakor I. II. III.
-tus	*eras*	pohvaljen -i	*-tus*		te	*-a -um*		kupil -a -o	*-dītus*	
-a-um	*est*		*-ae -a*		ga				*-a -um*	
P. *laudā-*	*eramus*		*monĭ-*		nas	*emti*			*impe-*	
-ti	*eratis*		*-ti*		vas	*-ae*			*-dīti*	
-ae -a	*erant*		*-ae -a*		je	*-a*			*-ae -a*	

Futurum exactum.

S. *laudā-*	*ero*	ko bom	*monĭ-*	ko bodo posvarili	me	*emtus*	ko bom se	kupil -a -o	*impedī-*	kakor I. II. III.
-tus	*eris*	boš	*-tus*		te	*-a -um*	boš		*tus -a -um*	
-ae -a	*erit*	bo	*-a -um*		ga		bo			
P. *laudā-*	*erimus*	pohvaljen -a -o	*monĭ-*		nas	*emti*			*impedī-*	
-ti	*eritis*		*-ti*		vas	*-ae -a*			*ti -ae -a*	
-ae -a	*erunt*		*-ae -a*		je					

Imperativ.

I.	I.	I.		I.	
S. 2. *laudāre* bodi h.	*monēre* daj se op.	*emĕre*	kakor I. II.	*impedīre*	kakor I. II.
P. 2. *laudāmĭni* bodite h.	*monēmĭni* dajte se op.	*emĭmĭni*		*impedīmĭni*	
II.	**II.**	**II.**		**II.**	
S. 3. *laudātor* naj te	*monētor* naj te op.	*emĭtor*		*impedītor*	
laudātor naj ga	*monētor* naj ga op.	*emĭtor*		*impedītor*	
P. 2. *laudantor* naj jih hvalijo	*monentor* naj je svarijo	*emuntor*		*impediuntor*	

Konjunktiv.

I.	II.	III.	IV.

Futurum.

ni ga.

Nota. Za konjunkt. fut. nastopi: konj. praes.; konj. imperf. cf. synt. §. 157.

Perfectum.

laudā-	*sim*	da sem	pohvaljen -i	*monĭ-*	da so	posvarili	me	*emtus*	da sem	se	kupil -a -o	*impe-*
-tus	*sis*	si		*-tus*			te	*-a -um*	da si	se		*-dītus*
-a -um	*sit*	je		*-a -um*			ga		da se je			*-a -um*
laudā-	*sīmus*	smo		*monĭ-*			nas	*emti*				*impe-*
-ti	*sītis*	ste		*-ti*			vas	*-ae -a*				*-dīti*
-ae -a	*sint*	so		*-ae -a*			je					*-ae -a*

kakor I. II. III.

Plusquamperfectum.

laudā-	*essem*	bil -a -o bi	pohvaljen -i	*monĭ-*	bili -e bi	posvarili -e	me	*emtus*	bil -a -o bi	se	kupil -a -o	*impe-*
-tus	*esses*			*-tus*			te	*-a um*				*-dītus*
-a -um	*esset*			*-a -um*			ga					*-a -um*
laudā-	*essemus*											
-ti	*essetis*											
-ae -a	*essent*											

kakor I. II. III.

Futurum exactnm.

ni ga.

Nota. Rabi se konj. perf. pass., plusquamp. pass. cf. synt. 157.

Infinitiv.

Praes.	*laudāri* -ljen biti	*monēri* -njan biti	*ĕmi* kupovati se	*impedīri* ovirati se
Perf.	*laudātus -a -um esse* da sem bil -ljen -a	*monĭtus -a -um esse* da sem bil -njan	*emtus -a -um esse* da se je kupilo	*impedītus -a -um esse* da se je zadržalo
Fut.	*laudātum iri* da bom hvaljen -a -o	*monĭtum iri* da bom opominjan -a	*emtum iri* da se bo kupilo	*impedītum iri* da se bo ovrlo

Particip.

Praes.	—	—	—	—
Perf.	*laudatus -a -um* pohvaljen -a -o	*monitus -a -um* posvarjen -a -o	*emtus -a -um* kupljen -a -o	*impeditus -a -um* zadržan -a -o
Fut.	*laudandus -a -um* ki se mora hvaliti	*monendus -a -um* ki se mora svariti	*emendus -a -um* ki se mora kupiti	*impediendus -a -um* ki se mora ovirati

§. 103. C. **Depo-**

Deponentia so verba, ki imajo obliko glagola trpnega, pomen futur. act.; infin. futur. act.; — pomen passiven imajo V rabi je tudi *supinum* in *gerundium*.

Indikativ.

Praes. *hortor* nagovarjam	*polliceor* obetam	*fruor* uživam	*partior* delim
-tāris -jaš	*-ēris* -aš	*-ĕris* -aš	*-īris* -iš
Impf. *hortabar* -arjal	*pollicebar* obetal	*fruebar* užival sem	*partiebar* delil sem
-āris sem	*-āris* sem	*-aris*	*-āris*
Fut. *hortabor* -arjal,	*pollicebor* obetal	*fruar* užival, užil	*partiar* delil, raz-
-abĕris -oril bom	*-ebĕris* -ljubil bom	*-ēris* bom	*-iēris* delil bom
Perf. *hortatus sum*	*pollicĭtus sum* oblju-	*fruĭtus sum* užil sem	*partītus sum* razdelil
nagovoril sem	bil sem		sem
Plsqpf. *hortatus eram*	*pollicitus eram* ob-	*fruitus eram* užil sem	*partitus eram* raz-
nagovoril sem bil	ljubil sem bil	bil	delil sem bil
Fut.ex. *hortatus ero* ko	*pollicitus ero* ko ob-	*fruitus ero* ko užijem	*partitus ero* ko raz-
nagovorim	ljubim		delim

Imperativ.

hortare nagovarjaj	*pollicēre* obetaj	*fruĕre* uživaj	*partīre* déli
drugo	kakor	v pas-	sivu.

Infinitiv.

Praes. *hortāri* nagovar-	*pollicēri* obetati	*frui* uživati	*partīri* deliti
jati, nagovoriti			
Perf. *hortatum -am esse*	*pollicitum esse* da je	*fruitum esse* da je	*partitum esse* da je
da je nagovoril	obljubil	užil	razdelil
Fut. *hortaturum -am*	*pollicĭturum esse* da	*fructurum esse* da	*partiturum esse* da
esse da bo na-	bo obljubil	bo užival	bo delil.
govarjal			

Supinum.

hortatum nagovarjat	*pollicitum* obetat	*fructum* (*-ĭtum*) uži-	*partitum* delit
		vat	
hortatu za -arjati	*pollicitu* za obljubiti	*fructu* (*-ĭtu*) za užiti	*partitu* za razdelíti.

pa tvornega. Vendar imajo obliko aktivno v partic. praes. act., glagoli prehajavni v partic. futur. pass. *(gerundivum)*.

Konjunktiv.

horter naj nagovar-	*pollicear* naj obetam	*fruar* naj uživam	*partiar* naj delim
-ēris (re) jam	*-eāris (re)*	*āris (re)*	*-āris (re)*
hortarer -arjal bi	*pollicērer* obetal bi	*fruērer* užival bi	*partirer* delil bi
-rēris (re)	*-erēris (re)*	*-erēris (re)*	*-irēris (re)*
—	—	—	—
hortatus sim da sem	*pollicitus sim* da sem	*fruitus sim* da sem	*partitus sim* da sem
nagovoril	obljubil	užil	razdelil
hortatus essem na-	*pollicitus essem* bil	*fruitus essem* bil bi	*partitus essem* bil bi
govoril bi bil	bi obljubil	užil	razdelil
—	—	—	—

Gerundium.

hortandi nagovarja-	*pollicendi* obetanja	*fruendi* uživanja	*partiendi* deljenja
nja			
dalje	kakor	v ak-	tivu.

Particip.

hortans nagovarjaje,	*pollicens* obetaje	*fruens* uživaje	*partiens* delé
nagovarjajoč			
hortātus -a nagovo-	*pollicitus -a* oblju-	*fruĭtus -a -um* po-	*partītus* razdelivši
rivši	bivši	uživši	
hortaturus -a hoteč	*polliciturus* misleč	*fruiturus* hoteč uži-	*partiturus* ki hoče
nagovoriti	obljubiti	vati	deliti
Fut. pass. *hortandus -a*	*pollicendus -a -um*	*fruendus -a -um* ki	*partiendus* ki se mora
-um ki se mora	ki se mora ob-	se mora užiti	deliti.
nagovarjati	ljubiti		

§104. D. Opisna spregatev (conjugatio periphrastica).

Conjugatio periphrastica (opisna spregatev) zove se to, da se strinja pomožnik *esse (sum, es, est etc.)* s participom fut. act. in pa fut. pass., ter rabi v časoslovji kot glagol jednoten.

Raba ta more nastopiti po vseh časih in naklonih, ako jo zahteva in dopušča pomen stavka.

To naj uči skladnja (cf. §§. 157, 240, 241).

Oblika jej je:

Praes. *laudaturus -a -um sum, sim* hočem (mislim, kanim, namerjam) hvaliti.
monendus -a -um est, sit moram (imam) se hvaliti.
pollicendus est, sit.

Impf. *emturus eram, essem* hotel sem kupiti.
impediendus erat, esset moral -a -o se je ovirati.
largiendus erat, esset. i. t. d.

Futur. *cavendum erit,* —
partiendum erit, —

Perf. *partiturus fui, fuerim.*
utendum fuit, fuerit.

Plusqpf. *hortaturus fueram, fuissem.*
pugnandum fuerat, fuisset.

Fut. ex. *moniturus fuero,* —
utendum fuerit, —

Praeterita in supina.

§105. Latinski jezik je izobrazil mnogo glagolov v perfektu in supinu drugače, nego kažejo spregala v štirih spregatvah (§. 96). Ta različnost obstoji po obče v tem, da jemljejo glagoli svoje perfekte in supine iz raznih drugih spregatev; včasi tudi v tem, da se ponovi prvi zlog *(reduplicatio)*. Vse te razlike imajo svoj temelj v zakonih in naravi latinskega jezika, in niso nepravilne.

I. Spregatev.

§106. 1. perf. *-ui*, supin. *-ĭtum.*

crĕpo -āre škripati, *crepui, crepĭtum.*
Comp. *discrĕpo* slabo doneti, razlikujem se.
incrĕpo karam.

cŭbo -āre ležati, *cubui, cubĭtum.*

Comp. *accŭbo* prilegam; *excŭbo* čuvarim.

dŏmo -āre krotiti, *domui, domĭtum.*

Comp. *edŏmo, perdŏmo* ukrotim.

mĭco -āre bliščati se, *micui* brez supina.

Comp. *emicāre* zasvetiti se, *emicui, emicātum.*

sŏno -āre doneti, *sonui, sonĭtum;* pa *sonaturus.*

Comp. *consŏno* vjemam se.

resŏno odmevam, *resonavi.*

tŏno -āre grmeti, *tonui, tonĭtum.*

Comp. *attŏno* omamim, napadem; *attonitus* omamljen.

vĕto -āre prepovedati, *vetui, vetĭtum.*

§107. 2. perf. *-ui*, supin. *-tum.*

frĭco -āre drgniti, *fricui, frictum, fricatum.*

Comp. *infrĭco* namancam, *perfrico* premancam.

enĕco -āre ubiti, *enecui, enectum.*

Comp. *neco* ubijem, umorim; *necāvi, necātum.*

sĕco -āre sekati, *secui, sectum;* pa *secaturus.*

Comp. *desĕco* odsekam; *insĕco* nasekam.

plĭco -āre gubáti, ubrati, grbati, *plicāvi -ātum; plicui, plicĭtum* je v rabi ko sestavljen:

applĭco pridenem, sklopim *(-avi -atum).*

complĭco stikam, zložim.

explico razvijem.

implico zavijem, zamotam; *implĭcitus* zamotan.

§108. 3. perf. *-i*, supin. *-tum.*

jŭvo -āre pomagati, *jūvi, jūtum;* pa *juvaturus.*

Comp. *adjuvo* pomorem, *adjūvi, adjutum, (adjuturus).*

lăvo -āre umivati, *lāvi, lavātum, lautum, lōtum;* pa samo *lavaturus.*

§109. 4. perf. ponavlja prvi zlog (reduplikacija).

do dăre dati, dajati, *dĕdi, dătum.*

Comp. *circumdo* obdajem, *circumdĕdi, circumdătum.*

pessumdo pogubim.

venumdo prodam.

satisdo zadostujem, porokujem.

Drugi sestavljeni z *-dare* grejo po III. spreg. §. 123.
sto, stāre stati, *stĕti, stātum.*

Composita imajo tako:

a) Če je *stāre* zložen z dvozložno praeposicijo ima perf. *stĕti.*
circumsto okoli stati, *circumstĕti.*
antesto preseči koga, *antestĕti.*
superstо ostanem, *superstĕti.*

b) Če je zložen z jednozložno praeposicijo ima *stĭti.*
consto obstati iz česa, *constĭti.*
insto pritiskam, *instĭti.*
persto obstajam, *perstĭti.*
obsto oviram, *obstĭti.*
resto ostajam, *restĭti.*

Opomba. Particip perf. pass. ima pomen aktiven (§. 89) pri glagolih I. spreg.
jūro prisežem; *juratus* ki je prisegel.
coeno kósim; *coenatus* ki je kósil.
pōto popivam; *pōtus* ki je napil se.

II. Spregatev.

§ 110. 1. perf. *-ui*, supin. *-tum.*
doceo -ēre učiti koga, *docui, doctum.*
misceo -ēre mešati, *miscui, mistum, mixtum.*
Comp. *admisceo* primešam, *permisceo* premešam.
teneo -ēre držati, *tenui, tentum.*
Comp. dobijo *i: retineo* zadržavam, *retinui, retentum.*
contineo skup držim,
obstineo zdržim se,
obtineo obdržim, imam,
sustineo vzdržim,
attinet tiče se; brez supina.
torreo -ēre sušiti, pražiti, *torrui, tostum.*
censeo -ēre ceniti, *censui, censum.*
recenseo pregledujem, *recensui, recensĭtum.*
sorbeo -ēre srkati, *sorbui, sorptum.*
taedet -ēre mrzi se kaj, *taeduit, pertaesum est.*

Mnogo glagolov ima perf. *-ui* brez supina, to so zlasti ne prehajavni:

arceo -ēre oddržavati, *arcui*, —

Comp. *co-erceo* omejujem, *co-ĕrcui*, *co-ercĭtum*.
exerceo vadim, *exercui*, *exercĭtum*.

calleo -ēre zveden biti, *callui*.
candeo -ēre belo svetiti se.
egeo, *indigeo -ēre* trebovati.
emĭneo -ēre odlikovati se.
flōreo -ēre cveteti.
frondeo -ēre zeleneti.
horreo -ēre strmeti.
langueo -ēre truden biti.
madeo -ēre moker biti.
niteo -ēre svetiti se.
oleo -ēre dišati.
palleo -ēre bledéti.
rubeo -ēre rudečeti.
sĭleo -ēre molčati.
sorbeo -ēre srkati.
splendeo -ēre svetiti se.
studeo -ēre podvizam se.
stupeo -ēre osupniti.
timeo -ēre bati se.
tumeo -ēre otekati.
vigeo -ēre živahen biti.
vireo -ēre zelen biti.

§111. 2. perf. *-ēvi*, supin. *-ētum*.

deleo -ēre brisati, podreti, *delevi*, *deletum*.
fleo -ēre jokati, *flevi*, *fletum*.
neo -ēre presti, šivati, *nevi*, *netum*.
pleo -ēre polniti (*plēvi*, *plētum* ni v rabi).

Navadni so comp.:

compleo dopolnim,
impleo napolnim,
expleo izpolnim,
suppleo namestim.

Supin. *-ĭtum* imata:

aboleo -ēre odpraviti, *abolēvi*, *abolĭtum*.
cieo, *cīēre* vzbuniti, *cīvi*, *cĭtum*.

Comp. grejo po IV. spregatvi (§. 127).

accio, *accīre*, *accītus* poklican (od *ac-cĭeo -ēre*).
concio, *concīre*, *concīti* sklicani.
excio, *excīre*, *excitus* zbujen, spoden.

§112. 3. perf. *-i*, supin. *-tum*.

căveo -ēre varovati se, *cāvi*, *cautum*.
făveo -ēre godovati, prijati, *fāvi*, *fautum*.
fŏveo -ēre greti, pestovati, *fōvi*, *fōtum*.

mŏveo -ēre gibati, *mōvi, mōtum.*
Comp. *commoveo, permoveo* nagnem.
admoveo privedem.
vŏveo -ēre obljubiti, *vōvi, vōtum.*
păveo -ēre bati se, *pāvi, —*
ferveo -ēre buliti, vreti, *fervi, ferbui, —*
conniveo -ēre pomižavati, *connīvi, connixi, —*
strideo -ēre sikati, *strīdi, —*

§ 113. 4. perf. *-i.* supin. *-sum.*

prandeo -ēre zajuterkovati, *prandi, pransum.* — Partic. perf. ima tvorni pomen = *pransus* ki je zajuterkoval (§. 89, Nota 2).
sĕdeo -ēre sedeti, *sēdi, sessum.*
Comp. *assideo* zraven sedim, *assēdi, assessum.*
obsideo oblegam,
possideo posedim, imam,
supersĕdeo opustim.
vĭdeo -ēre videti, *vīdi, vīsum.*
Comp. *invideo* zavidam,
provideo oskrbim,
praevideo previdim.

Prvi slog ponavljajo *(reduplicatio).*

mordeo -ēre grizti, *mŏmordi, morsum.*
pendeo -ēre viseti, *pĕpendi* brez sup.
spondeo -ēre obljubiti, *spĕpondi, sponsum.*
Comp. *respondeo* odgovorim, *respondi, responsum.*
tondeo -ēre striči, *tŏtondi, tonsum.*
Comp. *attondeo* nastrižem,
dotondeo odstrižem.
(Sestavljeni nimajo reduplikacije).

§ 114. 5. perf. *-si (xi),* supin. *-sum.*

ardeo -ēre goreti, *arsi, arsum.*
haereo -ēre viseti, tičati, *haesi, haesum.*
jŭbeo -ere velevati, zapovedati, *jussi, jussum.*
măneo -ēre ostati, *mansi, mansum.*
Comp. *permaneo* ostanem, *remaneo* zaostanem.

mulceo -ēre božati, gladiti, *mulsi, mulsum.*
mulgeo -ēre mlezti, *mulsi, mulsum.*
rīdeo -ēre smejati se, *rīsi, rīsum.*
suādeo -ēre svetovati, *suāsi, suasum.*
Comp. *dissuadeo* odsvetujem, *persuadeo* pregovorim.
tergeo -ēre brisati, *tersi, tersum.*
Comp. *abstergeo* obrišem, *detergeo* zbrišem.

§ 115. 6. perf. *-si (-xi)* supin. *-tum.*
augeo -ēre množiti, *auxi, auctum.*
indulgeo -ēre ugoditi, *indulsi, indultum.*
torqueo -ēre viti, *torsi, tortum.*
Comp. *contorqueo* zavijem,
extorqueo izvijem.

Brez supina so neprehajavni:

algeo -ēre zmrzovati, *alsi.*
fulgeo -ēre bliskati se, *fulsi.*
turgeo -ēre otekati, *tursi.*
urgeo -ēre tišati, *ursi.*
frigeo -ēre zebe me, *frixi.*
lūceo -ēre svetiti, *luxi.*
lūgeo -ēre žalovati. *luxi.*

§ 115.*b* Niti perf. niti supin. nimajo:
ăveo hlepim *(avidus).*
calleo umen, zvit biti (*callidus*).
calveo plešast sem (*calvus*).
cāneo siv sem, belolas (*canus*).
līveo bled sem (*lividus*).
polleo možen sem.
squāleo umazan sem (*squalidus*).

III. Spregatev.

§ 116. Pri III. spregatvi je charakter *i, si.*
Charakter *si* imajo v rabi tisti glagoli, kterih deblo se končuje na konsonant; tu se *s* vtaplja po slovnih pravilih, in sicer:

a) Goltniki *g, h, c* (k) v *x;*
b) *b* pred *s, t* gre v *p;*
c) *d, t* odpadata, ali pa *t* v supinu gre v *s*, npr.:
a) *dico, dicĕre* reči, *dic-si = dixi,*
rego, regĕre voditi, *reg-si = rexi,*
traho, trahĕre vleči, *trah-si = traxi,*
coquo, coquĕre kuhati, *coc-si = coxi.*
b) *scribo, scribĕre* pisati, *scripsi, scriptum.*
c) *claudo, claudĕre* zakleniti, *clausi, clausum,*
mitto, mittĕre poslati, *mīsi, missum.*

Če imajo konsonantični glagoli charakter *i*, takrat se spreminja deblo, in sicer:

a) Vokal v deblu se zatégne,

b) nastopi reduplikacija, npr.:

a) *lĭgo, legĕre* brati, *lēgi, lectum,*
fŏdio, fodĕre kopati, *fōdi, fossum,*
ăgo, agĕre gnati, *ēgi, actum,*

b) *posco, poscĕre* zahtevati, *pŏposci,*
cădo, cadere pasti, *cĕcĕdi, cāsum.*

Vendar je razlik mnogo, toraj je treba pregledati glagole po skupinah.

§ 117. 1. perf. *-si*, supin. *-sum.*

claudo -ĕre zakleniti, zapreti, *clausi, clausum.*
Comp. *conclūdo* sklenem, *conclūsi, conclusum.*
inclūdo zaprem, *reclūdo* odprem.
divĭdo -ĕre deliti, *divīdi, divīsum.*
laedo -ĕre raniti, žaliti, *laesi, laesum.*
Comp. *allīdo -ĕre* spotakniti se, *allīsi, allīsum.*
collīdo nasprotovati s kom, *-si, sum.*
elīdo izpahnem.
lūdo -ĕre igrati, *lūsi, lūsum.*
Comp. *allūdo* cikam na kaj.
elūdo, delūdo, illūdo rugam se komu.
plaudo -ĕre ploskati, *plausi, plausum.*
Comp. *explōdo* izpodim, *explōsi, explōsum.*
rādo -ĕre škrbati, praskati, *rāsi, rāsum.*
rōdo -ĕre glodati, *rōsi, rōsum.*
Comp. *abrōdo* odgriznem, *corrōdo* zgrizem.
trūdo -ĕre suniti, pahniti, *trūsi, trūsum.*
evādo -ĕre iziti, *evāsi, evāsum.*
Comp. *invādo* napadem.
fido -ĕre zanesti se, *fisus sum* (§. 89, N. 2).
Comp. *confido* zaupam, *diffido* nezaupam.
mitto -ĕre poslati, pustiti, *mīsi, missum.*
Comp. *admitto* dopustim, *permitto* dovolim,
amitto zgubim, *promitto* obljubim,
committo izročim, *remitto* pošljem nazaj.
omitto, intermitto opustim,

cēdo -ĕre stópiti, ogniti se, *cessi, cessum.*

Comp. *accēdo* pristopim, *procēdo* dalje idem,
concēdo dovolim, *praecēdo* naprej idem,
antecēdo presežem, *recēdo* nazaj idem.

prĕmo -ĕre tlačiti, stiskati, *pressi, pressum.*

Comp. *comprĕmo* stisnem, *compressi, compressum,*
exprĕmo iztisnem, *opprĕmo* zaterem.

quătio -ĕre tresti, *quassi, quassum.*

Comp. *concŭtio* stresem, *concussi, concussum,*
excŭtio iztresem, *percŭtio* bijem.

mergo -ĕre potopiti, *mersi, mersum.*

Comp. *demergo* potonim, *submergo* utapljati.

spargo -ĕre trositi, *sparsi, sparsum.*

Comp. *adspergo* škropiti, *adspersi, adspersum,*
conspergo pokropim, *dispergo* razstresem.

tergo -ĕre, tudi *-ēre* brisati, *tersi, tersum.*

figo -ĕre lópiti, pribiti, *fixi, fixum.*

Comp. *affigo*, prilepim, *transfigo* prebodem.

flecto -ĕre pripogniti, *flexi, flexum.*

Comp. *deflecto* ognem se, *reflecto* pomišljujem.

necto -ĕre vozlati, pripeti, *nexi, nexum.*

Comp. perf. *-ui.*
annecto priklopim, *annexui -exum.*
connecto sklopim, *connexui -exum.*

pecto -ĕre česati, *pexi, pexum.*

Perf. *-si (xi* iz *cs, gs, hs),* supin *-tum.*

cingo -ĕre opasati, okóliti, *cinxi, cinctum.*

dīco -ĕre reči, *dixi, dictum* (tako: *edico* ukazati, *praedico* napovedati; pa *indicare -avi -atum* ovaditi, naznaniti).

dūco -ĕre vesti, peljati, *duxi, ductum.*

cōmo -ĕre kinčati, lišpati. *compsi, comptum.*

dēmo -ĕre odvzeti. *dempsi, demptum.*

fingo -ĕre obraziti, izmisliti, *finxi, fictum.*

fligo -ĕre udariti, *flixi, flictum.*

(tako composita: *affligo* pobiti etc., toda *profligo -are -avi -atum* v beg pognati).

frigo -ĕre pražiti, *frixi, frictum.*

glūbo -ĕre lupiti, *glupsi, gluptum.*
jungo -ĕre vezati, *junxi, junctum.*
(tako *adjungo* pridati etc).
exstinguo -ĕre ugasniti, *exstinxi, exstinctum.*
distinguo -ĕre razločiti, *distinxi, distinctum.*
lingo -ĕre lizati, *linxi, linctum.*
mingo -ĕre scati, *minxi, mictum, minctum.*
mungo -ĕre usekniti, *munxi, munctum.*
nūbo -ĕre omožiti se, *nupsi, nuptum.*
pingo -ĕre slikati, malati, *pinxi, pictum.*
plango -ĕre žalovati, jokati, *planxi, planctum.*
prōmo -ĕre vzeti kaj od kodi, *prompsi, promptum.*
rēpo -ĕve laziti, *repsi, reptum.*
serpo -ĕre plaziti, lezti, *serpsi (serptum).*
scalpo -ĕre praskati, drgniti, *scalpsi, scalptum.*
sculpo -ĕre izrezovati, v les rezati, *sculpsi, sculptum.*
sūgo -ĕre sisati, *suxi, suctum.*
sūmo -ĕre vzeti, *sumpsi, sumptum.*
scrībo -ĕre pisati, *scripsi, scriptum.*
tingo, tinguo -ĕre omakati, barvati, *tinxi, tinctum.*
stringo -ĕre plazniti, prasniti, *strinxi, strictum.*
Comp. *adstringo* zategniti, *obstringo* zavezati.
(temno) contemno -ĕre zaničevati, *contempsi, -ptum.*
ūro -ĕre žgati, *ussi, ustum; combūro* sežgati, *inūro* vžgati.
vīvo -ĕre živeti, *vixi, victum.*
ungo, unguo, ungere maziliti, *unxi, unctum.*
carpo -ĕre pukati, trgati, birati, *carpsi, carptum.*
Comp. *e: decerpo, -cerpsi, -cerptum* ubirati.
discerpo razdrapiti, *excerpo* posneti.
ango -ĕre težaviti, *anxi*, brez supina.
ningo -ĕre snežiti, *ninxi*, —
rego -ĕre vladati, voditi, *rexi, rectum.*
Comp. *arrĭgo -ĕre* vzdigniti, *arrexi, arrectum.*
corrĭgo popravim, *porrĭgo* stegnem, pomolim,
dirĭgo vravnam, *pergo* nadaljujem,
crĭgo vzdignem. *surgo* vstanem.
gero -ĕre nesti, *gessi, gestum.*
Comp. *congero* znašam, *digero* vredujem.

§118. 2. perf. *-ui*, supin. *-tum*.

ălo, ălĕre živiti, *alui, altum (alĭtum)*.
cŏlo -ĕre čislati, obdelovati, *colui, cultum*.
consŭlo -ĕre skrbeti, za svet prašati, *consului, consultum*.
occŭlo -ĕre skrivati, *occului, occultum*.
răpio -ĕre ropati, *rapui, raptum*.
abrĭpio -ĕre odtrgati, *abripui, abreptum;* tako comp.:
arripio prijeti, *eripio* vzeti,
diripio raztrgati, *corripio* zgrabiti.
sapio -ĕre moder biti, kušati, *sapui, -īvi*.
texo -ĕre plesti, tkati, *texui, textum*.

perf. *-ui*, supin. *-ĭtum*.

discumbo -ĕre uleči se, *discubui, discubĭtum*.
elĭcio -ĕre izvabiti, *elicui, elicĭtum*.
lăcio, allicio -ĕre, allexi, allectum, tako:
illicio napeljati, *pellicio* zapeljati.
mŏlo -ĕre mleti, *molui, molĭtum*.
frĕmo -ĕre mrmrati, *fremui, fremĭtum*.
gĕmo -ĕre vzdihovati, *gemui, gemĭtum*.
gigno -ĕre roditi, *genui, genĭtum*.
pinso -ĕre drobiti, *pinsui, pinsĭtum (pinsi, pinsum, pistum.)*
pōno -ĕre staviti, *pŏsui, pŏsĭtum*.
strĕpo -ĕre ropotati, *strepui, strepĭtum*.
vŏmo -ĕre bljuvati, *vomui, vomĭtum;* pa:
meto -ĕre kosíti, žeti, *messui, messum*.

§119. 3. perf. *-vi*, supin. *-tum*.

cerno -ĕre ločiti, videti *(crēvi, crētum)*.
(discerno razločim. *decerno* odločim*)*.
lĭno -ĕre mazati, *lĭvi, lĭtum*.
sĕro -ĕre sejati, *sēvi, sătum*.
Comp. *sĭtum, cŏnsĕro, consĕvi, cosĭtum* obsejati.
sĭno -ĕre pustiti, *sīvi, sĭtum*.
sperno -ĕre prezirati, *sprēvi, sprētum*.
sterno -ĕre razprostreti, *strāvi, strātum*.

§120. 4. perf. *-īvi*, supin. *-ītum*.

arcesso ali *accerso -ĕre* pozvati, *arcessīvi, arcessītum*.
capesso -ĕre zgrabiti, *capessīvi, capessītum*.

facesso -ĕre napravljati, *facessīvi, facessītum.*
lacesso -ĕre dražiti, *lacessīvi, lacessītum.*
cŭpio -ĕre želeti, *cupīvi, cupītum.*
rŭdo -ĕre rjuti, *rudīvi (rūdi), rudītum.*
pĕto -ĕre zahtevati, *petīvi, petītum.*
quaero -ĕre iskati, *quaesīvi, quaesītum.*
Comp. *i: inquiro, -sīvi, -ītum.*
tĕro -ĕre treti, *trīvi, trītum.*
incesso -ĕre napadem, *incessīvi.*
(perf. *incēssi*, npr.: *cura incessit me).*

§ 121. 5. perf. na *-i* (vokal debla je zategnjen), supin *-tum.*

a) deblo na *p.*

căpio -pĕre ujeti, *cēpi, captum.*
Comp. *i, e*, npr.: *accipio* prejmem, *acceptum*, tako:
decipio goljufam, *praecipio* zapovem,
incipio pričnem, *percipio* umem.
rumpo -ĕre razrušiti, lomiti, *rūpi, rūptum.*

b) deblo na *c, g, qu.*

ăgo -ĕre gnati, delati, *ēgi actum.*
Comp. imajo *i* mesti *a*, kot:
abĭgo -ĕre odgnati, *abĕgi, abactum.*
adĭgo naganjam,
exĭgo dovršim, zahtevam,
redĭgo vganjam,
subĭgo podvržem,
cōgo (coigo), coëgi, coactum siliti.
le: *circumago* gonim okoli, *perago* dovršim, — ohranita *a.*
lego -ĕre brati, *lēgi, lectum.*
Comp. *i: colligo* zbrati, *collēgi, collectum, dĭligo* izberem; toda *dīlĭgo* ljubiti, *nĕgligo* zanemariti, *intellĕgo* umém, imajo *-exi, -ectum (dilexi, dilectum).*
făcio -ĕre storiti, *fēci, factum.*
Tako comp. z adjektivi, kot:
calefacio -ĕre ogreti, *calefēci, calefactum;* pass. *calefio, calefieri, calefactus sum.*
arefacio posušim, *labefacio* omajem,
patefacio odprem, *satisfacio* zadostim.

Comp. z *re*, in praepos. imajo *i* mesti *a*, kot:
affĭcio -ĕre učiniti komu kaj, *affeci, affectum;* pass. *afficior, affici, affectus sum.*

conficio dovršim, *interficio* ubijem,
deficio opustim, *reficio* popravim,
efficio storim, *proficio* napredujem.

jăcio -ĕre vreči, *jēci, jactum.*
Comp. *i, e, abjĭcio* odvržem, *adjicio* pristavim, *-ēci, -ectum). dejicio* poderem.
frango -ĕre razlomiti, *frēgi, fractum.*
Comp. *i: infringo* nalomiti, *defringo* odlomiti; *-ēgi, -actum.*
relinquo -ĕre zapustiti, *relīqui, relictum.*
vĭnco -ĕre zmagati, *vīci, victum.*
fŭgio -ĕre bežati, *fūgi, fugĭtum.*
fĕro, ferre nesti, *tŭli, lātum.*
īco, icĕre udariti, zadeti, *īci, ictum (icere foedus = ferire* pogoditi se).
(specio, specĕre gledati, *spexi, spectum).*
Comp. imajo *i: adspĭcio, adspexi, adspectum* pogledati.

conspicio ugledati, *prospicio* provideti,
perspicio pregledati, *despicio* prezirati etc.

Deblo na *m.*

ĕmo -ĕre kupiti, *ēmi, emtum, emptum.*
coĕmo skupljujem, drugi comp. *i: adīmo* odvzemem, *dirĭmo* ločim, *emi, emtum.*

Debla na *d*, supin. *sum.*

ĕdo -ĕre jésti, *ēdi, ēsum.*
fŏdio -ĕre kopáti, *fōdi, fossum.*
fundo -ĕre livati, *fūdi, fūsum.*
findo -ĕre razklati, *fĭdi, fissum.*
scindo -ĕre raztrgati, -rezati, *scĭdi, scissum.*
sĭdo -ĕre sesti, *sēdi (sīdi), sessum.*
Comp. *i: consīdo* naseliti se, *subsīdo* postati, postojim, *possido* polastiti se.
strīdo (stridco -ĕre), stĭdĕre brlizgati, škripati, *strīdi.*
frendo -ĕre škripati zobmi, *frēsum, fressum.*

Deblo na *t.*

plecto -ĕre plesti, *plexi, -xui, plexum.*

§122. 6. perf. *-i* (deblo nespremenjeno), supin. *-sum.*

accendo -ĕre užgati, *accendi, accensum.*
defendo -ĕre braniti, *defendi, defensum.*
offendo -ĕre žaliti, *offendi, offensum.*
mando -ĕre žvečiti, *mandi, mansum.*
pando -ĕre, razprostirati, *pandi, pansum*, in *passum.*
prehendo -ĕre zgrabiti, *prehendi, prehensum;* tako:
comprehendo zgrabiti, umeti, *reprehendo* grajati.
scando -ĕro navzgor iti, *scandi, scansum.*
Comp. *e: ascendo, descendo* gor, dol stopiti, *descendi -sum.*
verto -ĕre obračati, *verti, versum.*
verro -ĕre pometati, *verri, versum.*
vello -ĕre cukati, puliti, *velli, vulsum.*
cūdo -ĕre kovati, *cūdi, cūsum.*
vīso -ĕre ogledati, poséčati, *vīsi, vīsum.*
bĭbo -ĕre piti, *bĭbi.* — (pa *bibiturus).*
lambo -ĕre lizati, *lambi,* —
psallo -ĕre citrati, pevati, *psalli,* —
scăbo -ĕre praskati, *scābi* —

Supin. *-tum.*

volvo -ĕre valjati, *volvi, volūtum.*
solvo -ĕre razvezati, *solvi, solūtum.*

§123. 7. perf. prvi zlog ponavlja *(reduplicatio).*

căd̆o -ĕro padem, *cĕcĭdi, casum.*
Comp. *i: occĭdo -ĕre, occĭdi, occāsum* zatoniti, *incĭdo* napadem. *recĭdo* nazaj padem, *decĭdo* doli padem.
caedo -ĕre sekati, *cĕcīdi, caesum.*
Comp. *ī: occīdo, occīdi, occīsum, concīdo* posekati, *incīdo* nasekati, *praecīdo* presekati.
căno -ĕre piti, *cĕcĭni, cantum;* toda *concĭno, cocinui, concentum.*
crēdo -ĕre vérovati, verjeti *crēdĭdi, crēdĭtum*, tako:

abdo skriti,	*prōdo* izdati.
addo dodati,	*reddo* nazaj dati,
condo vstanoviti,	*trādo* izročiti,
abscondo skriti,	*vendo* prodati,
perdo pogubiti.	

curro -ĕre tekati, *cŭcúrri, cursum.*

Comp. perf. *curri: adcurri* priteči, *occurri* srečati.

fallo -ĕre ukaniti, *fĕfélli, falsum.*

Comp. *refello* ovržem, *refelli,* brez sup.

pango -ĕre zabíti, *pepĭgi, pēgi, pactum.*

Comp. ĭ, perf. *pēgi: compingo, pēgi, pactum* stisniti, *impingo* vtakniti.

parco -ĕre varovati, prizanašati, *pĕperci, parsi, parsum.*

părio, parere roditi, *pĕpĕri, partum (parīturus -a).*

pello -ere pregnati, *pĕpŭli, pulsum.*

Comp. perf. *pŭli: compello, compŭli, compulsum* sterati, *expello* izgnati, *repello* nazaj zapoditi.

pendo -ĕre obésiti, *pĕpendi, pensum.*

tango -ĕre dotakniti se, *tĕtĭgi, tactum.*

Comp. *i,* perf. *tĭgi: attingo, attĭgi, attactum; contingit, contĭgit; obtingit, obtĭgit* pripeti se.

tendo -ere razpeti, *tĕtendi, tensum, tentum.*

tundo -ĕre tleči, *tutŭdi, tūsum.*

Comp. perf. *tūdi: contudo, contudi, contusum* stleči; *obtundo -tūdi* skrhati.

pungo -ere bosti, *pŭpŭgi, punctum.*

Comp. perf. *punxi; compunxi* nabosti.

tollo -ĕre vzdigniti, odpraviti, *sustŭli, sublātum.*

disco -ĕre učiti se, *didĭci,* brez supina; (pa *disciturus*).

Comp. tudi tako: *addisco, addidĭci* naučiti se.

posco -ĕre zahtevati, *pŏposci,* brez supin.

Comp. tudi: *deposco, depŏposci* térjati.

(cello -ere, cecŭli, celsum gibati).

Comp. perf. *cŭli: percello -ere* prešiniti, *percŭli, perculsum.*

antecello / *praecello* } preseči; —, —

excello odlikovati se.

§ 124. 8. perf. *-ui,* supin. *-utum* imajo glagoli, kterih deblo se končuje na *-u,* npr.:

acuo, -ĕre brusiti, *acŭi, acūtum.*

arguo, -ĕre dolžiti, *argui, argūtum.*

exuo, -ĕre sleči, *exui, exūtum.*

induo, -ĕre obleči, *indui, -ūtum.*
imbuo, -ĕre namočiti, *imbui, -ūtum.*
ruo, -ĕre rušiti se, *rui, rŭtum (ruiturus).*
nuo -ĕre kimati, *nui,* brez sup.; *adnuo, renuo* prikimati, odkimati.

Izvzeta sta:

fluo, -ĕre teči, *fluxi, fluxum.*
struo, -ĕre staviti, *struxi, structum.*

Supina nimajo:

congruo -ĕre ujemati se, *congrui.*
metuo -ĕre bati se, *metui.*
corruo -ĕre zrušiti se, *corrui.*
irruo -ĕre napadem, *irrui.*
sternuo -ĕre kihniti, *sternui.*
pluĕre dežiti, *pluit, plūvit.*
trĕmo -ĕre trepetati, *tremui.*
compesco -ĕre krotiti, *compescui.*
sterto -ĕre smrčati, *stertui.*

§125. 9. Verba inchoativa, kažeča začetek (perf. in supin. brez *-sc.*

a) inchoativa po deblu:

pasco, pascĕre pasem, *pāvi, pastum.*
cresco, -scere rasti, *crēvi, crētum.*
quiesco -scere počivati, mirovati, *quiēvi, quiētum.*
suesco -scere privajati se, *sŭēvi, sŭētum.* (tako comp.).
nosco, noscere poznavati, *nōvi, nōtum.* (Comp. supin. *-ĭtum*; sam *ignosco* supin. *-ōtum.*

b) Izpeljani:

inveterasco -scĕre, (inveterare) zastarati se, *inveteravi, inveteratum.*
exardesco, (-ardere) uneti se, *exarsi, exarsum.*
coalesco -ĕre zrasti se, *coalui, coalitum.*
indolesco, (-dolēre) oboleti, *indolui, indolĭtum.*
scisco, (scire) skleniti, *scīvi, scītum.*
revivisco, (vivere) oživeti, *revixi, revictum.*
concupisco, (cupere) poželeti, *concupīvi, concupītum.*

obdormisco, (dormīre) zaspati, *obdormīvi, obdormītum.*
adolesco -ĕre vzrasti, *adolēvi, -ultum.*
abolesco -ĕre giniti, *abolēvi, —*

Brez supina:

aresco -ĕre, (arēre) posušiti se, *arui.*
putesco -ĕre, (putēre) sogniti, *putui.*
rubesco -ĕre, (rubēre) zarudeti, *rubui.*
calesco -ĕre, (calēre) ogreti se, *calui.*
extimesco -ĕre, (timēre) ustrašiti se, *extimui.*
intumesco -ĕre. (tumēre) oteči, *intumui.*
stupesco -ĕre, (stupēre) ostrmeti, *stupui.*
crebresco -ĕre, (creber) razširiti se, *crebrui.*
evanesco -ĕre, (vanus) izginiti, *evanui.*
innotesco -ĕre, (notus) razglasiti se, *innotui.*
maturesco -ĕre, (maturus) dozoreti, *maturui.*

IV. spregatev.

§126. 1. perf. *-i*, supin. *-tum.*

compĕrio, -īre zvediti, *compĕri, compertum.*
repĕrio, -īre najti, *repĕri, repperi, repertum.*
vĕnio, -īre priti, *vēni, ventum;* tako comp.
advenio pridem, *invenio* najdem idr.

§127. 2. perf. *-ui (-vi)*, sup. *-tum.*

apĕrio, -īre odpreti, *aperui, apertum.*
opĕrio -īre, pokriti, *operui, opertum.*
sălio -īre, skakati, plesati *salui, — (saltus* skok).
Comp. *i* (sup. *sultum), insĭlio, -ire, -ĭlui.*
sĕpĕlio -ire pokopati, *sepelīvi, sepultum.*
cio, cire vzbuniti, *cīvi, cītum;* tako comp.:
accio pozvati, *concio* sklicati. (cf. §. 111).
eo, ire iti, *īvi, ĭtum.*
amicio -ire obleči, — *amictum.*

§128. 3. perf. *-si*, supin. *-tum (sum).*

farcio, farcīre natlačiti, basati, *farsi, fartum.*
Comp. *e, refercio, fersi, fertum.*

fulcio -ire podpreti, *fulsi, fultum.*
sarcio -ire krpati, *sarsi, sartum.*
sancio -ire posvetiti, potrditi, *sanxi, sanctum, sancītum.*
saepio ali *sēpio -pire* ograditi, *-epsi, -eptum.*
vincio -ire vezati, *vinxi, vinctum.*
haurio -ire zajemati, *hausi, haustum.*
sentio -ire čutiti, *sensi, sensum.*

Nota. 4. perf. in supina nimajo:
fĕrio, ferīre udariti, mahniti,
fĕrōcio, ferocīre divjati,
singultio, singultīre ihtiti se,
sŭperbio, superbīre prevzeten biti, ponašati se,
ēsŭrio, esurīre gladovati, lačen sem.

§129. Verba deponentia.

Deponentia imajo večidel pravilno obliko. Tu so navedeni samo oni glagoli, kteri se odlikujejo od pravil navadnih.

I. Spregatve deponentia grejo pravilno po *hortor, hortatus sum.* — Navadni so:

adversor nasprotjem,
adūlor prilizujem se,
aemulor tekmecam,
arbĭtror menim da,
auxĭlior pomagam,
comĭtor spremljem,
cōnor tvegam, podvzimam,
contemplor ogledujem,
cunctor pomišljam,
domĭnor gospodarim,
indignor nevoljen sem,
infĭtior tajim,
insidior zalezujem,
interpretor razlagam,
iocor šaljm se,
laetor veselim se,
luctor borim se,
meditor premišljujem,
mĭnor pretim,
miror čudim se,
mōror obotavljam se,
opīnor menim,
popŭlor pustošim,
prĕcor prosim,
scrutor preiskujem,
specŭlor opazujem,
suspĭcor slutim,
testor pričam,
tūtor varujem,
veněror spoštujem.
vēnor lovim.

II. spregatev večidel pravilno, npr.:
polliceor -ēri, pollicitus sum obljubiti.
vereor, verēri, verĭtus sum bati se česa.

tueor, tuēri, tŭĭtus sum čuvati kaj.
pa: *mereor -ēri, meritus sum* zaslužiti.
făteor -ēri, fassus sum priznati, izpovedati, obstati.
Comp. *e; confiteor, confessus.*
reor -rēri, rătus sum meniti.
medeor -ēri, — (curavi).

III. spregatev ima svoje lastno:

fruor, frui, fructus sum uživati *(fruiturus).*
fungor, fungi, functus sum službovati.
loquor, loqui, locūtus sum govoriti.
morior, mori, mortuus sum umreti *(moriturus).*
plector, plecti, plexus sum plesti; *amplector* objeti.
quĕror, queri, questus sum toževati.
sĕquor, sequi, secūtus sum nasledovati.
(consĕquor doseči, *exsequor* dovršiti, *persĕquor* preganjati.
grădior, grădi, gressus sum stopati (češče comp. *aggredior* napadam, *congredior* sniti se etc.).
lābor, lābi, lapsus sum padem, omahnem.
nītor, nīti, nisus, nixus nasloniti se.
enītor, enixus roditi, *adnisurus* podvizati se.
pātior pati, passus sum trpeti *(perpetior, perpessus).*
ūtor, ūti, usus sum rabiti.
vertor, verti, versus sum obrniti se, *revertor* vrniti se, *devertor* vniti.

Inchoativa.

defetiscor, defetisci, defessus sum omagati, utruditi se.
expergiscor -sci, experrectus sum vzbuditi se.
īrāscor, irasci jeziti, jaditi se, *iratus sum* jezen sem.
meniscor -sci, mentus sum misliti; češče comp. *reminiscor -sci,* spominjam se, *comminiscor -sci, commentus sum* izmislim.
nanciscor -sci, nactus (nanctus) sum prejeti, dobiti.
nāscor, nasci, nātus sum rojen biti *(nasciturus).*
oblīviscor -sci, oblītus sum pozabiti.
paciscor -sci, pactus sum pogoditi se.
proficiscor -sci, profectus sum potovati, oditi.
pascor -sci, pastus sum pasti se.

ulciscor -sci, ultus sum maščevati se.
vescor -sci rediti se sčim (perf. *pastus sum*).
apiscor, apisci, aptus sum doseči; raje comp. *adipiscor, adeptus sum* dobiti, doseči.

IV. spregatev.

blandior, blandīri, blanditus sum prilizevati se.
mentior -īri, mentītus sum lagati se.
mōlior -īri, molītus sum lotiti se (kaj težkega).
partior -īri, partītus sum deliti.
Comp. *dispertior* razdeliti, *impertior* podeliti.
pōtior -īri, potītus sum polastiti se česa.
sortior -īri, sortītus sum po žrebu dobiti, srečkati.
experior -īri, expertus sum skusiti.
opperior -īri, oppertus (opperītus) sum čakati.
assentior -īri, assensi, assensum priznavati.
mētior -īri, mensus sum meriti.
ordior -īri, orsus sum pričeti.
ŏrior, orīri, ortus sum vstati, vshajati, nastati, izvirati.

praes. indic. imperat. po III. spreg.
* *orĕris*
orĭtur
orĕre
imperf. conj. po IV. spreg.
oriebatur
orīrctur
(part. *oriturus*).

Glagoli nepravilni *(verba anomăla)*.

Verba anomala so glagoli, ki imajo vsak svojo lastno spregatev. To so stare oblike, koje je latinski jezik izobrazil včasi iz raznih debel za jeden glagol. Ločijo se od navadnih 4 spregatev deloma v osebilih, deloma v perf. in supinu.

§ 130. *1) possum, posse, potui* — moči.

nastal je iz *pot (potis* zmožen) in *sum* mogoč sem. Sprega se kakor *esse;* samo *t* pred *s* se mu assimiluje; *f* za *t* pa odpada.

Indikativ.		Konjunktiv.	
		Praesens.	
S. *possum*	morem	*possim*	da morem
potěs	moreš	*possīs*	idr.
potěst	more	*possit*	
P. *possŭmus*	moremo	*possīmus*	
potestis	morete	*possītis*	
possunt	morejo	*possint*	
		Imperfectum.	
S. *potěram*	mogel sem	*possem*	mogel bi jaz
poteras	si	*posses*	ti
i. t. d.		i. t. d.	
		Perfectum.	
S. *potui*	mogel sem	*potŭčrim*	da sem premogel
potuisti	si	*potueris*	si
i. t. d.		i. t. d.	
		Plusquamperfectum.	
S. *potuěram*	mogel sem bil	*potuissem*	mogel bi bil
potueras		*potuisses*	
i. t. d.		i. t. d.	
		Futurum.	
S. *potěro*	mogel bom		ni ga.
poteris	boš		
i. t. d.			
		Futurum exact.	
S. *potuěro*	če morem		ni ga.
potueris	ko moreš		
i. t. d.			

Infinitiv.		Particip.	
Praes. *posse*	moči	(kot adjekt.)	
Fut.	—	*potens*	mogoč, zmožen, mogočen.
Perf. *potuisse*	da sem mogel		

§ 131. *2) ĕdo, edĕre, ēdi, ēsum* — jesti

sprega se sicer po III. spreg. razun da ima v praes. imper. in imperf. še okrajšano obliko, po odpadlem *i*, *ĕ*.

Praes. indik.		Imperf. konjunk.	
S. *ĕdo*	jém	*edĕrem (ēssem)*	jedel bi
edis (ēs)	jéš	*edĕres (ēsses)*	ti
edit (est)	jé	*edĕret (ēsset)*	on
P. *ĕdimus*	jémo	*ederēmus (ēssemus)*	jedli bi
editis (ēstis)	jéste	*ederētis (ēssetis)*	vi
ĕdunt	jedó.	*edĕrent (ēssent)*	oni

Imperativ.

I. S. 2. *ede (ēs)*	jéj	P. 2. *editōte (ēstōte)*	da jéste,
P. 2. *edite (ēste)*	jejte	3. *ĕdunto*	naj jedó.
II. S. 2. *edito (ēsto)*	jéj	**Infin. praes.**	
3. *edito (ēsto)*	naj jé	*ĕdere (ēsse)*	jesti.

§ 132. *3) fĕro, ferre, tŭli, lātum* — nesti, nositi

ide po III. spregatvi, samo da v praes ind. act. in pass.; infin. act.; imper. act. in pass.; imperf. konj. act. in pass. *i* in pa *ĕ* izpadeta, ter ima okrajšano obliko. Po odpadleme snideta se dva *rr* (*ferre* = *ferere*, *ferris* = *fereris*).

Praes. indik.

aktiv.		pass.	
S. *fĕro*	nosim, nesem	*feror*	žene me (nošen bivam)
fers	idr.	*ferris*	
fert		*fertur*	
P. *ferĭmus*		*ferĭmur*	
fertis		*ferĭmini*	
ferunt		*feruntur*	

Imperf. konjunk.

S. *ferrem*	nesel, nosil bi jaz	*ferrer*	gnalo bi me (bil bi nošen)
ferres	ti	*ferrēris*	te
ferret	idr.	*ferrētur*	idr.
P. *ferrēmus*		*ferrēmur*	
ferrētis		*ferremĭni*	
ferrent		*ferrentur*	

Imperativ.

	aktiv.		pass.
I. S. 2.	*fer* nesi	2. *ferre*	bodi nesen
P. 2.	*ferte* nesite	2. *ferimini*	
II. S. 2.	*ferto* nosi	2. 3. *fertor*	naj te — ga nosijo
3.	*ferto* naj nosi	*feruntor*	naj jih nosijo
P. 2.	*fertote* nosite		
3.	*ferunto* naj nesó		

Infinitiv.

ferre nesti
ferri nošen biti;

vse drugo oblikuje se pravilno, kot: *ferebam, ferebar, tuleram, tulissem, latum est.*

Tako tudi sestavljenke s praeposicijami, kterih poslednja črka se včasi spremeni ali assimiluje. — Pomni te-le:

affĕro (ad- afferre), attŭli, allātum donesti.
auffĕro (abs- auferre), abstuli, ablatum odnesti.
diffĕro (dis- differre), distuli, dilatum odložiti.
conffĕro (con- conferre), contuli, collatum znašati.
effĕro (ex- efferre), extuli, elatum iznositi.
offĕro (ob- offerre), obtuli, oblatum ponuditi.
suffĕro (sub- sufferre), perf. *sustinui,* supin. *sustentum* prenašati.
tollo (tollĕre), sustuli, sublatum odpraviti.
attollo vzdignem (brez perf. in supin.).
extollo povzdignem (brez perf. in supin.).

§ 133. *4) volo, velle, volui* — hoteti.
nōlo, nolle, nolui (iz *non-ne volo)* ne hoteti.
mālo, malle, malui (iz *mage, magis volo)* raje.

Praesens indikativ.

S.	*vŏlo* hočem	*nōlo* nočem	*mālo* raji čem
	vīs hočeš	*non vis*	*māvis*
	vult idr.	*non vult*	*māvult*
P.	*volŭmus*	*nolŭmus*	*malŭmus*
	vultis	*non vultis*	*mavultis*
	volunt	*nolunt*	*malunt*

Konjunktiv.

S. *vělim* hotel bi	*nōlim* da hočem	*mālim* raji bi
velīs	*nolīs*	*malīs*
velit	*nolit*	*malit*
P. *velīmus*	*nolīmus*	*malīmus*
velītis	*nolītis*	*malītis*
velint	*nolint*	*malint*

Imperfectum indicat.

S. *volēbam -as -at*	*nolēbam -as -at*	*malēbam -as -at*
P. *volebāmus -atis -ant*	*nolebāmus* idr.	*malebāmus* idr.

Konjunktiv.

S. *vellem -es -et*	*nollem -es -et*	*mallem -es -et*
P. *vellēmus -etis -ent*	*nollēmus* idr.	*mallēmus* idr.

Futurum.

S. *volam -es -et*	*nolam -es -et*	*(malam) -es -et*
P. *volēmus -etis -ent*	*nolēmus* idr.	*malēmus* idr.

Perfect. indicat.

S. *volui -isti -it*	*nolui -isti -it*	*malui -isti -it*
P. *voluimus* -istis -erunt	*noluimus* idr.	*maluimus*

Konjunktiv.

S. *voluěrim -is -it*	*noluěrim -is -it*	*maluěrim -is -it*
P. *voluerĭmus* idr.	*noluerĭmus* idr.	*maluerĭmus* idr.

Plusquamperf. indicat.

S. *voluěram -as -at*	*noluěram -as -at*	*maluěram -as -at*
P. *voluerāmus*	*noluerāmus* idr.	*maluerāmus* idr.

Konjunktiv.

S. *voluissem -es -et*	*noluissem -es -et*	*maluissem -es -et*
P. *voluissēmus* idr.	*noluissēmus*	*maluissēmus* idr.

Futur. exact.

S. *voluěro -is -it*	*noluěro -is -it*	*maluěro -is -it*
P. *voluerĭmus* idr.	*noluerĭmus* idr.	*maluerĭmus* idr.

Infinitiv.

velle hoteti	*nolle* ne hoteti	*malle* raji (...)
voluisse	*noluisse*	*maluisse*

Imperativ.

(ni ga)	I. s. 2. *nolī* nemoj, ne, nikar	(ni ga)
	p. 2. *nolīte* nikarte	
	II. s. *nolīto* nikar, nimaš	
	p. *nolītōte*	
	nolunto naj ne.	

Particip.

Pr. *vŏlens* hoté	*nŏlens* nehoté	(ni ga)

Gerundium.

volendi	*nolendi*	(ni ga)

§ 134. *5) eo, īre, īvi, ĭtum* — iti, hoditi,

sprega se do IV. spregatvi, razun praes. in kar je izpeljanega iz njega; korenika kratek *ĭ* podaljša se v *ī*, razun v supin.; part. fut. in pa v *ĭt, ĭens*.

Indikativ.		Konjunktiv.	
Praesens.			
S. *ĕo*	grem, idem	*eam*	naj grem
īs	greš, ideš	*eas*	pojdi
ĭt	itd.	*eat*	naj gre
P. *īmus*		*eāmus*	pojdimo, naj gremo
ītis		*eātis*	pojdite
eunt		*eant*	naj gredo
Imperfectum.			
S. *ībam*	šel (hodil) sem	*īrem*	šel (hodil) bi
ibas	si	*ires*	itd.
ibat	je	*iret*	
P. *ibāmus*	itd.	*irēmus*	
ibātis		*irētis*	
ibant		*irent*	

Futurum.

Indikativ.		Konjunktiv.
S.	*ībo* pojdem, šel bom	ni ga.
	ibis pojdeš, šel boš	
	ibit itd.	
P.	*ibĭmus*	
	ibĭtis	
	ibunt	

Imperativ.		Particip.
I. 2. s.	*ī* pojdi	praes. *iens, euntis*
p.	*īte* pojdite	futur. *ĭturus -a -um* ki pojde,
II. 2. s.	*ito* hódi	namenjen iti.
3. p.	*ito* naj hodi	
2. s.	*itote* hodite	**Gerundium.**
3. p.	*eunto* naj hodijo.	G. *eundi* — D. *eundo etc.*

Infinitiv.		Supinum.
praes.	*ire* iti, hoditi	I. *ĭtum* hodit
perf.	*ivisse (isse)*	II. *ĭtu*
fut.	*ĭturus -a -um esse*	

Perfekt in vse, kar je izpeljanega iz njega, oblikuje se pravilno *(ivi, ivĕrim; iveram, ivissem)*. — Samo, da sestavljenke iz *eo* in praep. navadno *v* izpahujejo. — Take so:

abĕo, abii -ĭtum	oditi	*proterĕo*	minoti, izpustiti
exĕo, exii	iziti	*redĕo*	vrniti se
adĕo, adii	iti h komu	*subĕo*	prevzeti (kaj)
obĕo, obii	opraviti	*vēnĕo (venum eo)*	na prodaj biti,
perĕo, perii	poginiti		ali prodavan.

eo kot intransitivni rabi se v pass. samo za 3. osebo sing. *(itur* hodi, ide se; *ibatur* hodili so).

Nektere sestavljenke dobijo transitivni pomen, ter imajo pasiv za vse osebe povsodi. — npr.:

adeor obiskovan sem	*obeor*
adiris	
aditur etc.	*obitur (munus)* opravljan je *etc.*

praetereor izpuščen sem; *praeterita res est* opuščeno.

§135. *6) queo, quīre (quīvi, quĭtum)* — moči.
nequĕo, nequīre — ne moči

spregata se čakor *eo;* vendar razun praes. ind. in konj. oblike niso mnogo v rabi.

Praesens.

	Indikativ.		**Konjunktiv.**
S.	*nequĕo* ne morem	*nequeam*	da ne morem
	nequis ne moreš	*nequeas*	itd.
	nequit itd.	*nequeat*	
P.	*nequīmus*	*nequeāmus*	
	nequītis	*nequeātis*	
	nequeunt	*nequeant*	

Imperfectum.

nequībam	*nequīrem*
nequības	*nequires*
etc.	*etc.*

Nota. Za passiv nahaja se *nequītur, quitur, nequĭtus -a -um est,* v zvezi z infin. pass. (*res nosci quita non est*).

§136. *7) fio, fĭĕri, factus -a -um sum* — storiti se, zgoditi se, nastati, postati.

Fio je tvorna oblika za trpni pomen glagola *facio;* sprega se po IV. spregatvi, samo z razločkom, da v infin. praes. in konj. imperf. za *i* vtakne se *ĕ.*

Praesens.

S.	*fio*	postajam	*fiam*	naj postanem
	fis	postajaš	*fias*	bodi, postani
	fit	nastaja, zgodi se	*fiat*	naj se zgodí
P.	*fīmus*	nastajamo	*fiāmus*	nastanimo
	fītis	postajate	*fiātis*	postanite
	fiunt	nastajajo, godé se	*fiant*	naj se zgodé.

Imperfectum.

S.	*fiēbam*	nastajal sem	*fĭĕrem*	postajal, postal bi	jaz
	fiēbas	si	*fĭĕres*		ti
	fiēbat	je	*fĭĕret*		on -a
	etc.		*etc.*		

Futurum.

	Indikativ.	**Konjunktiv.**
S.	*fiam* postal bom	ni ga.
	fies boš	
	fiet zgodilo se bo	
	etc.	

Perfectum *(factus sum)* in kar se izpeljuje iz njega, oblikuje se pravilno, npr.:

Perfectum.

factus -a -um sum	storjen sem	*factus sim*	da sem storjen
es	si		si
est	zgodilo se je		je idr.
itd.			

Plusquamperfectum.

factus -a -um eram	storjen sem	*factus essem*	
eras	si	*etc.*	
erat	zgodilo se je		zgodilo bi se bilo.
itd.	bilo		

Imperativ.

S. 2. *fī* bodi, postani
fite

Infinitiv.

praes. *fĭĕri* zgoditi se, postati
perf. *factum esse* da se zgodilo
futur. *factum iri (futurum esse, fŏre)* da se bo zgodilo, da bode.

Particip.

praes. —
perf. *factus -a -um*
futur. *faciendus -a -um*

Nota. Composita iz *facio*, ki obdržijo *a* spregajo se v pass. po *fio*, npr.: *calefacio* grejem, *calefis etc.*, ki pa *a* premenijo v *i*, pravilna so: *perficio* storim, *perficior etc.*

Pomanjkljivi glagoli *(verba defectīva)*.

Verba defectīva so taki glagoli, za ktere jezik ni izobrazil vseh oblik, ker jih ne potrebuje.

§ 137. *1) cŏpi, cŏepisse* — pričel sem, jamem.
memĭni, meminisse — spominjam se, pomnim.
nōvi, novisse — vém, poznam, znam.
ōdi, odisse — sovražim.

Nota. To so prava *perfecta absoluta*, ker dejanje traja v dotični sedajnosti.

Obrazujejo perf. in kar se izpeljuje iz njega pravilno. Perf. veljá za praes.; plusqpf. za imperf.; fut. exact. za fut. simplex.

Perfectum.

Ind. *coepi* začel sem itd.	*memĭni* pomnim (spomnil sem se)	*nōvi* znam (spoznal sem)	*ōdi* sovražim
Konj. *coeperim*	*meminerim*	*nōverim*	*ōderim*

Plusquamperfectum.

Ind. *coeperam* začel sem bil	*memineram* spomnil sem se	*noveram* znal sem	*oderam* sovražil sem
Konj. *coepissem*	*meminissem* pomnil bi	*novissem* znal bi	*odissem* sovražil bi

Futur. exactum.

coepero pričnem	*meminero* spominjal se bom	*novero* znal bom	*odero* sovražil bom

Imperativ.

—	*memento* spomni se *mementōte* -ite se	—	—

Infinitiv.

perf. *coepisse*	*meminisse*	*novisse* (*nosse*)	*odisse*
fut. *coepturum esse*	—	—	*ossurum esse*

Particip.

perf. pass. *coeptus*	—	—	act. *exōsus* sovražeč
fut. *coepturus*			*osūrus -a*

Nota. *coepi* rabi se v pass. z infin. pass., npr.: *castra muniri coepta sunt.*
Nota 2. za praes. rabi se včasi glagol *incīpio* začénjam.

§ 138. *2) āio (aio)* — pravim, velim, dém, da!

ima samo te oblike:

Praesens.

	Indikativ.	**Konjunkt.**
S.	*āio* pravim, dém	—
	āis itd.	*āias* da praviš
	āit	*āiat* da trdi
P.	—	—
	—	—
	aiunt	*āiant* da pravijo

Imperfectum.

S. *ājēbam* djal sem vselej
ajebas (trdil si vselej)
ajebat (pravil je)

P. *ajebāmus* djali smo vselej
ajebātis
ajebant

Perfectum.

S. 3. *āit* djal je, rekel je, velel je.

Nota. Vprašavno *aisne* meniš-li — skrči se v *ain*.

ajo dela govor zavisni *(oratio obliqua)*.

§ 139. *3) inquam* — pravim, dém, velim, djal sem

rabi se le takrat, če se navajajo besede nespremenjeno kake druge besede, stoji pa vselej za eno, ali več besedami navedenega govora. — Oblike ima te-le v rabi:

Praesens. indik.

S. *inquam* dém, pravim
inquis itd.
inquit
P. *inquĭmus*
inquĭtis
inquĭunt

Imperf. indik.

3. *inquiebat* djal je (večkrat)

Futurum.

S. 3. *inquiet* poreče

Perfectum.

S. 2. *inquisti* rekel si
3. *inquit* rekel je, djal je.

§ 140. *4) fari* — govoriti, praviti

je zastareli, pesniški glagol; v prozi je rabljen večidel sestavljen: *affari* nagovoriti; *effari, profari* sprogovoriti; *praefari* vvajati.

Oblike pod * rabijo se le v sestavi.

Oblike navadno v rabi ima te:

Praesens.

S. 3. *fātur* pravi, govorí
P. *pro-fāmur**
*af-fāmini**
*prae-fantur**

Imperfectum.

S. 1. *fābar* govoril sem
Konj. *fārer* govoril bi.

	Futurum.	Perf. Plusquamperf.
S. 1.	*fābor* rekel bom	*fatus sum, sim* idr. vse
	*prae-fabĕris**	
	*prae-fabĭtur**	
P. 1.	*prae-fabĭmur**	*fatus eram, essem* idr. vse.

Infinitiv. *fāri* govoriti.
Part. perf. *fatus* rekši; praes. *fans* rekoč.*
Imperat. *prae-fāre.**
Gerund. *fando* (npr.: *audivi).*
Supinum. *effātu.**

Posamezne oblike.

§141. *1) quaeso* prosim.
quaesŭmus prosimo,
vtakneta se v stavek brez vpliva na konstrukcijo, ter sta mu samo za povdarek.

Rabita se v vprašanji in imperativu.

(quid, quaeso, interest kaj neki je na tem razločka?)
dic quaeso no povéj no!

2) Imperativi:

age, agĭte nuj, nujte *(age lege* nuj beri).
sing. *age* rabi se tudi za množino *(age legite).*
apăge proč! poberi se! *apage hunc* proč ž njim!
cĕdo semkaj! daj! povéj! *(cedo aquam* vode sem! *cedo quid faciam* kaj naj storim?

ave, salve, vale (avēre, salvēre, valēre).

I.	*ave* zdrav bodi	*salve* zdravo	*vale* z bogom
	avēte da ste mi zdravi	*salvēte* zdravi	*valēte* srečno
II.	*aveto* da si zdrav	*salvēto* da si si zdrav	—
		salvēbis	*valēbis*

Nota. *valēre* zdrav, jak sem, veljam, rabi se kot popolni glagol.

§ 142. **Neosebni glagoli** *(verba impersonalia).*

To so tisti glagoli, pri kterih subjekt ni izražen, ter so rabljeni samo v 3. osebi sing. — Pomena so raznega.

a) taki, ki kažejo prizore v naravi, kot:

pluit deži, dež gré	*grandĭnat* toča gre
ningit sneži, sneg gre	*vesperascit* mrači se, večerí se
tonat grmi	*lucescit* daní se.
fulgŭrat bliska se	

b) taki, ki naznanjajo dušne občútljeje, kot:

misĕret smili se mi kdo, perf. *miserĭtum est.*
pŭdet sram me je česa.
pĭget mrzi se mi kdo (česa), mrzi me kaj; perf. *piguit.*
poenĭtet kesam se česa; *poenituit.*
taedet gabi se mi kaj, gnusiti se; *pertaesum est.*

c) taki, ki so čisto (tudi v slov.) neosebni, kot:

decet spodobi se, pristuje, *decuit.*
dedecet nespodobi se.
libet, lŭbet rači se mi, ljubi mi se; *libuit, lubitum est.*
licet svobodno je, dopuščeno je; *licuit, licitum est.*
oportet treba je; *oportuit.*
rĕfert } na tem je, da —
intĕrest } ležeče je, da —

d) taki, ki so sicer personalni, pa v nekterih pomenih rabijo se neosebno, kot:

fit	zgodi se	*restat*	dalje, preotsaja
accĭdit	pripeti se	*superest*	
contingit	nastane.	*sufficit*	dovelj je.
evĕnit			
appăret	jasno	*fugit*	neznano je
lĭquet	znano	*fallit*	
constat	gotovo je.	*praeterit*	
pătet			
praestat	bolje je		
juvat	ugodno, drago je, godí mi.		
expĕdit	koristno je. etc.		
condūcit			

Oddelek IV.

GLAVA X.

Členki *(particŭlae)*.

H členkom spadajo:

1) Prislovi *(adverbia)*.
2) Predlogi *(praepositiones)*,
3) Vezniki *(conjunctiones)*,
4) Medmeti *(interjectiones)*.

§143. I. Prislovi *(adverbia)* vežejo se z glagoli, pridevniki in prislovi, ter naznanjajo dejanju: čas, kraj, način ali vzrok; delijo se toraj po pomenu v:

1) adverbia temporis (časovni) *olim* nekdaj, *nunc* sedaj, *tum* ondaj, takrat.

2) adverbia loci (krajevni) *ibi* tam, *ubi* kjer, kje? *hic* tukaj, *hinc* od tod.

3) adverbia modi et causae (načinni in vzročni) *prudenter* previdno, *clam* skrivaj, *cur, ideo* zakaj? zato!)

Po izpeljavi razpadajo se prislovi takó-le:

1) Adverbia nominalia (imenni prislovi) *alte, eleganter, tuto, facile.* cf. §. 71.

2) adverbia verbalia (glagolni prislovi) *docte* učeno, *secreto* skrivaj, *certatim* za stavo. cf. §. 71.

3) adverbia pronominalia (zaimni prislovi) *ubi* kjer, *unde* od koder, *quando* kedar, *ex quo* od kler. cf. §. 88.

4) adverbia praepositionalia (predložni prislovi), to je, če praeposicije pri sebi substantiva nimajo.

§144. Naj bolj navadni praeposicionalni so ti-le, in sicer krajevnega in časovnega pomena:

ante pred, spredej		*citra* les, na tej strani	
antea	pred tem, pred, prej,	*contra* nasproti	
antehac	poprej	*extra* zunaj	
circa okoli		*intra* vmés	
circĭter nekako, okoli		*intus* znotraj	

interim, *interea* } medtém
interdum včasi
ponc zadej
post, *postea*, *posthac* } potlej
praeterea razun tega
porro dalje
prope blizo
retro nazáj

subtus spodej
desŭper od zgorej
insŭper na vrhu
ultro tje črez
ultra črez to, razun tega.

---

sursum navkreber, kviško
deorsum navzdol
retrorsum nazáj
rursum zopet.

§145. Nekaj bolj navadnih prislovov časovnih brez ozira na izpeljavo:

etiamnunc še sedaj
etiamtum še takrat
alias sicer
adhuc še, doslej
brevi kmali
demum še lé
denique, *tandem*, *extemplo*, *statim* } zadnjič, na zadnje, brž, precej, koj
fere navadno, skor
hodie danes
heri včeraj

cras jutri
nudiustertius pred včerašnjim
jam uže
non iam ne več
intordiu podnevi
noctu po noči
vespĕri zvečer
mane zjutraj
pridie prednji dan
postridie drugi dan
quotidie vsak dan
quotannis vsako leto
semper zmiraj.

§146. Nekaj bolj navadnih prislovov načina in vzroka brez ozira na izpeljavo:

aliter, *secus* drugače
clam na tihem
consulto nalašč
confestim naglo, nemudama
cur? zakaj?
forte, *fortŭito* } slučajno
paulātim, *sensim* } po malom
perinde ravno tako
quomŏdo? kako?
quamobrem česar radi
repente hitro, nagloma
subĭto brzo, vznenada
temĕre tje v dan, nepremišljeno
nequidquam, *frustra* } zastonj, brez uspeha
gratis zastonj, brezplačno.

II. Predlogi *(praepositiones)*.

Praeposicije so besede, ki kažejo razmere med dvema osebama ali stvarema, ali pa med predmetom in dejanjem.

Vežejo se praeposicije ali v ablativom, ali akusativom, ali pa z obema.

§147. 1) Praeposicije z akusativom:

ad k, do, pri	*ad ripam* do brega
adversus proti, zoper	*adversus hostes*
ante pred	*ante hortum* pred vrtom
apud	*apud vicinum* pri sosedu
circa, circum okoli	*circa muros* okol zidov
citra, cis tastran, te plati, takraj	
contra proti, zoper (sovražno)	
erga proti, do (v prijaznem pomenu)	
extra zunaj	*extra hortum* zunaj vrta
infra pod	*infra coelum* pod nebom
intra znotraj, notri, v	*intra hortum* znotraj vrta
inter med	*inter fratres* med brati
juxta tik, zraven, poleg	*juxta aquam* tik vode
ob zavoljo, zarad	*ob injuriam* zarad krivde
penes pri, v rokah	*p. regem* v oblast kralja
per skozi, po (lok.)	*p. pagum* skozi vas, *p. fratrem* po
pone za (soc.)	*-hortum* za vrtom [bratu
post za, po, črez	za vrtom, črez tri dni
praeter mimo, razun	*-hortum* mimo vrta, razun treh
prope blizo, zraven	*-urbem* blizo mesta
secundum po, ob (lok.), za	*-legem* po postavi, ob vodi, za vodó
supra nad, črez	*-aquam* nad vodó, črez sto
trans črez, prek, onostran	*-fluvium* črez reko, onostran reke
ultra črez (akus.)	*-montes* črez hribe
versus proti	*ad orientem versus* proti jutru
	Labacum versus proti Ljubljani.

Nota. *versus* stoji za svojim substantivom; in sicer pri mestnih imenih sam, pri drugih besedah vzeme še *ad*, *in* pred akus.

§ 148. 2) Praeposicije z ablativom.

a, ab, abs od	*a patre, ab amico, abs te* od očeta
absque, sine brez	brez očeta
coram pred (soc.) pričo	*-judice* sodnikom
	-judice sodnika
cum s, z (soc.)	*-patre* z očetom
de o (lok.)	*de re* o tej réči
„ s, z (genit.)	*de colle* s hriba
e, ex iz	*-aqua, domo* iz vode, iz hiše
prae od, zavoljo	*prae timore* od straha
„ pred (soc.)	*-castris* pred taborom
pro za (akus.)	*-patria* za očetnjavo
„ pred (soc.)	pred taborom
„ po (lok.)	*pro re* po okolščinah
sine brez	*-timore* brez strahú
tenus tje do	*ore tenus* do grla.

Nota. *a, e* rabita se pred soglasniki; *ab, ex* pred samoglasniki, in pred *h* (tudi soglasn.), *tenus* stopi za ablat.

§ 149. 3) Praeposicije: *in, sub, subter, sŭper* zahtevajo

akusativ na vprašanje kam?	ablativ na vprašanje kje?
in aquam v vodo	*in aqua* v vodi
sub montem pod hrib	*sub monte* pod hribom
subter cutem pod kožo	*subter se* pod seboj
super domum nad hišo	*super, de* o čem govoriti.

§ 150. Praeposicije v sestavljenih besedah.

Praeposicije se sestavljajo včasi z drugimi besedami (zlasti glagoli in imeni), ter dajo poseben pomen po prvotnem pomenu praeposicije; toda v glasu se spremeni praeposicija večkrat, tako da soglasnik na koncu ali odpade, ali pa preide v srodni, ali v podobni začetnemu soglasniku druge besede (upodabljajo se, assimilujejo se, poenačijo se).

Posamesno je pomniti:

a, ab, abs od — *a* stoji pred *m, v*, npr.: *amoveo, averto; ab* pred vokali in drugimi konsonanti: *abeo, abrĕpo; au* imata: *aufĕro, aufŭgio* odnesem, odbežim; *abs* je pred *c, t: abscondo, abstineo: b* odpade pred *p: asporto* odnesem.

ad do, pri — *d* ostane pred vokali in pred *d, i, j, m, v: adeo, adjungo, admitto, advĕna;* sicer se poenači: *accēdo, affigo, allŏquor etc.; d* se spremeni pred *c* in *q* v *c: acquīro, accurro; d* odpade pred *gn,* tudi često pred *sc, sp, st: agnosco, ascribo.*

circum okoli — ostaja nespremenjen, razun da *m* odpade pri *eo: circuitus* (obhod).

com (cum) s, z — obdrži *m* pred *b, p, m: combībo, compōno, committo;* pred *l, r* se poenači *m; colloquor, corrĭpio;* pred drugimi konsonanti nastopi *con: conf̆ĕro, congĕro.*

e, ex iz — *ex* stoji pred vokali, in pa pred *c, qu, p, s, t: exeo, experior;* pred *f* je *ef: effŏdio;* sicer je *e: emitto, elĭgo.*

in v — pred *l, r* se poenači *n: illūdo, irrumpo;* pred *b, p, m* nastopi *im: impono;* sicer navadno ostane: *indūco, ingĕro.*

inter med — ostane, razun v *intellĭgo.*

ob poenači se pri *c, f, g, p: oppono, offĕro; os* ima v *ostendo;* sicer nespremenjeno.

per skozi — ostane; poenači se v *pellĭcio; r* odpada v *pejero (per-juro).*

post za — ostane, *st* je izpadel v *pomoerium, pomeridianus,* okolica, popoldanšnji.

pro naprej — ostane nespremenjen pred konsonanti in *h: propello; d* se mu priklada v *prodire, prodesse.*

sub pod, izpod — poenačuje se pred *c, f, g, m, p,* včasi *r: succēdo, suffŏco; b* odpade pred *sp: suspĭcio.*

trans črez — ostane; *transeo, transpōno:* včasi odpada *ns: trado, traduco.*

§ 151. Praeposicije neločivne so take, ki se rabijo samo v sestavah, same pa ne.

amb- okoli, ob: *ambire, ambāges* ovinki; *b* odpade pred *p: ampŭto,* obrežem.

dis- raz: *distrāho* raztegnem; *s* se poenači pred *f: diffundo:* včasi *s* odpade: *didūco. dilābor* razpadem se.

in- ne — je nikaven, in v rabi pri subst. adj. part.: *insipiens, inhumānus.*

re- nazaj, raz: *revertor* nazaj pridem, *reséco* razrežem; pred vokali dobi *d: redeo.*

se — od: *secēdo* odstopim; pri adj. je enak *sine* brez: *secūrus* brezskrben; *so* je v *socors* brezsrčen, *sobrius* trezen.

III. Vezniki *(conjunctiones)*.

Konjunkcije so tisti členki, kteri vežejo med seboj ali posamezne besede, ali pa cele stavke, ter kažejo razmere stavkov med seboj.

In kakor so stavki ali priredni (koordinovani) ali pa podredni (subordinovani), tako se ločijo vezniki v koordinovane in subordinovane.

§ 152. *A)* Konjunkcije priredovavne (koord.):

1) copulatīvae (vezavne).

et in, i, pa, ter

atque, *ac* } in pa, in

que ter, pa

etiam, *quoque* } tudi, i

nec, *neque* } niti, tudi ne, ni ne, pa ne.

et et in in; in pa; i, i

nec nec, *neque neque* } niti niti, ne ne

tum tum, *tum cum*, *cum tum* } in ta, in oni; zdaj zdaj; nekaj nekaj; kakor tako

partim partim deloma deloma.

2) disjuntīvae (ločivne).

aut, *vel*, *sive*, *ve* } ali, ali pa

aut aut ali ali

vel vel bodi si, bodi si

sive sive ali, bodi si, bodi si.

3) adversatīvae (protivne).

sed toda, nego, temveč

verum ali, pak, ampak, temveč

vero a, pà

autem pa, a, pak

atqui in pa, pa vendar

at pa, toda

ceterum toda, v ostalem, sicer

tamen vendar, pa vendar.

4) conclusīvae (sklepavne).

ergo torej, zatorej, dakle

itaque zato, zarad tega

igitur tedaj, zatorej

proinde po tem takem, zato

ideo zato, zatega del

eo zato, zarad tega.

5) causales.

a) trdivne (razložne) v prirednem stavku.	*b)* vzročne v podrednem stavku.
nam kajti, zakaj	*quia* ker (objektivno)
enim namreč, kajti, ker	*quoniam* ker, pač, ker že
tĕnim saj, pač da, kajti.	*quod* ker (subjekt.)
	quum ko, ker
	siquidem vsàj.

Notae. 1) *que, ve* ste enklitiki.
2) *quoque, vero, autem, igitur* nepričenjajo stavka, stavijo se vsaj za eno besedo.
3) *ac* ne stoji pred vokalom, in *h*.

§153. *B)* Konjunkcije podredovavne (subord.).

1) temporales (časovne).

quum (cum) ko (jednokratno), kedar; kedarkoli (večkratno)
ubi, *ut* } kakor; kedar; brž ko, kakor hitro
quum primum, *ubi primum*, *ut primum*, *simulatque*, *simulac* } brž ko, kakor hitro, ko; kakor, ob enem, ko
antequam, *priusquam* } predno, ko, dokler ne
postquam potem ko; kedar, pokler
dum med tem ko; dokler
donec, *quoad* } dokler; dotle, da.

2) comparatīvae (primerjavne).

ut, uti, sicut, velut prout kakor, kakor ko; npr.:
quam kakor; nego
quasi, ut si, velut si kakor ko bi, kakor da.

3) conditionales (pogojne).

si če, ako, ko, da, da bi
sin če pa, ako pa
nisi če ne, razun če
dummŏdo če lé, da lé, samo da.

4) concessīvae (dopustne).

etsi, tametsi, etiamsi če tudi, dasi (ravno), če prav
quamquam če ravno, ako ravno
quum ko vendar, če ravno
quamvis kakor koli, kakor naj, kar (kolikor) hočeš
licet naj si, dasi ravno
ut postavimo, da, naj.

5) consecutīvae (posledične).

ut da
ita ut tako da
ut non da ne
quin da bi ne, da nebi, da.

6) fināles (namérne).

ut da, da bi, naj
ne da ne, da bi ne, da naj ne
neve niti da, in da ne, in naj ne
quo da tem (bolj)
quomīnus da ne . . .

7) Interrogatīvae (vprašavne) so tisti, ki vvajajo vprašanje.

ne (enklit.) li? jeli? ali?
num mar? morda? ali? kaj?
nonne ali ne? jeli da? kaj ne?
an ali (pa)
annon morda ne? ali ne?

§ 154. IV. Medmeti *(interjectiones).*

Interjekcije so besedice, ki naznanjajo dušne občutke, ter ne stojé v nikakoršni zvezi slovnični z drugimi besedami.

Izrazi veselja: *ēja!* ju, juhe!
„ žalosti: *heu, ēheu!* joj! gorje!
„ graje: *ohē, hui* fej.
„ nevolje: *ah, ā* ba.
„ začudjenja: *hem, prō* oho, jej, jej!
„ opombe: *en, ecce!* čuj! lej! nuj! evo, eno, eto.
„ trditve: *hercules! hercŭle! mehercle!*
medius fidius bogme! bormež!

Rabijo se tudi imperativi:
age, agite no! nuj! daj!

GLAVA XI.

Izpeljava besedi.

§155. Besede so po stroju:

a) jednotne *(simplicia)*, kot: *aqua, duco* voda, peljem.

b) sestavljene *(composíta)*: *aquaeductus* vodovod.

Jednotne so:

a) debla, včasi tudi korenike *(primitīva)*: *animus, fortis* srce, hraber.

b) izpeljane *(derivāta)*: *animōsus, fortitūdo* srčen, hrabrost.

Izpeljane so:

a) glagolne *(verbālia)*, če so izpeljane iz glagolov: *audītor* poslušavec, *audax* drzen *(audīre, audēre)*.

b) imenne *(denominatīva)*, izpeljane iz imen: *pecunia (pecu), militaris (miles)*.

Izpeljava substantiva.

§156. *A) Substantiva verbalia* (glagolniki).

1) Obražilo *or (tor, sor)* dene se k supinu mesti suff. *um*, in naznanja delajočo osebo, npr.: *arātor* orač *(arare), rector* ravnatelj *(regere), hortator* nagovornik *(hortari) etc.*

Nota 1) Za femin. veljá obrazilo *-trix* (mobil.), npr.: *nutrix* dojka, rednica; *adjutrix* pomočnica; *victrix* zmagavka; *expultrix* proganjavka; *ductrix* voditeljica.

Nota 2) Na *-tor* so izpeljani nekteri iz substantiva, npr.: *janitor* vratar *(janua)*: *viator* popotnik *(via)*; *vinītor* vinšek, vincar *(vinea)*.

2) Obrazilo *-a, -us, -o* obesi se na praesens mesti suff. *o (io)*, in kaže osebo, ki se z dotičnim dejanjem pečá, ali tudi stanje njeno, npr.: *scriba* pisar, *coquus* kuhar, *bibo (-onis)* popijač, *advěna* dohodnik (gost), *transfūga (-us)* uteklec, uskočica.

3) Obrazila, ki kažejo dejanje, stanje samo na sebi, razna so, in se devljejo ali na praes. ali na supin. (brez suff.).

a) -io -us; na *-io* kažejo dejanje kot abstractum; na *-us* kot concretum, npr.: *saltatio* skakanje, *saltus* skok; *consensio* sporazumljenje, *consensus* soglasje; *progressio* napredovanje, *progressus* napredek; *cursio, cursus etc.*

b) -ūra kaže večidel na kako pečanje (opravilo) s čim, npr.: *mercatura* trgovina, *cultura agri* poljodelstvo, *sepultura* pokop.

c) *-ŕum* dušno občutljeje, pa tudi konkretno, npr.; *gaudium* veselje, *odium* sovraštvo, *incendium* požar etc.

d) *-or* večidel dušno stanje naznanjajoč, npr.: *dolor* ból, *furor* besnota, *pallor* bledost etc.

e) *-īgo* kaže iz glagola nastalo stanje, npr.: *rubīgo (rubeo)* rja, *vertīgo (verto)* motljavica.

f) *-ido, -ēdo* kaže dušne in telesne lastnosti, npr.: *cupīdo* želja, pohlep, *pinguēdo* tolstost, debelost etc.

g) *-ēla* kot: *corruptela* pekvara, *querela* tožba.

4) Obrazila *-men -mentum* včasi z *i* spredej, kažejo konkretne rečí, večidel trpnega pomena, in sicer kot pomoček, sredstvo, orodje, npr.: *alimentum* živež, *fragmentum* ulomek, *vestimentum* obleka, *agmen* vlak, krdelo, *lumen* svečava, *acūmen* ost, ostroumnost etc. — Tako tudi

obrazilo *-lum, -bŭlum, -cŭlum*, npr.: *pabulum* piča, *gubernaculum* krmilo, *cingulum* pas, *latibulum* jazbina etc.

§ 157. *B) Substantiva denominativa* (imenni).

1) Kraj, shrambo naznanjajo besede z obrazilom

a) *-arium*, ki daje substantive, ki kažejo shrambo: *aerarium* zakladnica, *granarium* žitnica, kašča, *plantarium* cvetnjak, *seminarium* drevesnica, odgojilnica.

b) *-ētum*, ki pridjan rastlinam, kaže njih množico, tudi kraj: *olivētum* oljkini gaj, šop; *vinetum* vinograd, *dumetum* grmovje, *salictum* vrbovje, *quercētum* dobrava.

c) *-īle*, ki pridjan imenom živali, kaže njih hlev: *equīle, bubīle, ovīle* ovčjak.

d) *-īna*: *pistrīna* pekarija *(pistor)*, *sutrina* čevljarnica *(sutor)*.

2) Lastnosti in zmožnosti na

a) *-ia -itia*, če se pridene adjektivu: *astutia* prekanjenost *(astūtus)*, *ferocia* divjost *(ferus)*, *concordia* sloga, ujemnost, *justitia* pravičnost *(justus)*, *vigilia, vigilantia* budnost *(vigil)*.

b) *-monia -monium: parsimonia* varčnost *(parcus)*, *vadimonium* jamstvo *(vas)*, poroštvo.

c) *-tas -tus: clarŕtas, piŕtas, celerŕtas* idr. ki imajo veznik *i*; *senectus, juventus*.

d) *-tūdo* (vezn. *i*), *altitudo, pulchritudo, similitudo etc.*

3) Družbo, urad, osodo kažejo abstracta na -*um*: *consortium* tovaršija, družtvo, *sacerdotium* duhovščina, *ministerium* služabniki, *magisterium* učiteljstvo, *collegium* zbor, tovarštvo, *exilium* prognanstvo, *servitium* sožnost.

4) Urad kaže tudi -*ātus*: *consulatus*, *tribunatus* kosulstvo, tribunstvo.

5) *Deminutiva* pomanjšavne besede imajo -*ŭlus* -*a* -*um*, -*cŭlus* -*a* -*um*, in sicer:

a) -*ŭlus* prideva se na deblo I. II. deklin. (redko na III.), če se odvrže sklonilo v genitivu. Če je spredej kak vokal, nastopi -*ŏlus*, npr.: *nidulus* gnezdice (*nidus*), *plantula* rastlinčica (*planta*), *rivulus* potoček, *regulus* kraljič (*rex*), *capitulum*; *filiolus* sinek, *filiola* hčerka, *bestiola* živalca.

Nota 1. Včasi izpade *u*, ter nastopi assimilacija, zlasti za *l*, *n*, *r*, in obrazilo je -*ellus* -*illus*, npr.: *corolla* venček = *coronula*; *lapillus* kamenček = *lapidulus*; *agellus* njivica = *agrulus*; *sigillum* podobica = *signulum*; *libellus* knjižica.

Nota 2) Besede na -*ulus* -*ula* -*ulum* spremenijo pri assimilaciji *u* na *e* ali *i*, npr.: *ocellus* očesce (*oculus*); *tabella* tablica (*tabula*); *bacillum* palčica (*bāculum*).

b) -*culus*, prideva se substantivom III. IV. V. deklin., tako:

a) subst. III. na -*l* -*er* obesi se k nom. npr.: *animalculum*, *fraterculus*.

b) pri vokaličnih na deblo: *navicula* čolnič; *plebecula*, *diecula*; *reticulum* mrežica.

c) pri IV. dekl. gre *u* na *i*: *versiculus* vrstica, *articulus* členek.

d) subst. III. dekl. na -*o* imajo -*unculus* -*a*: *homunculus* človeče, *oratiuncula* govorček.

6) *Patronymica* rodbinska imena.

1. Masculina imajo pritiklino -*des*, gen. -*dae*, in sicer:

a) -*ĭdes* tista, ki so izpeljana iz imén na -*eus*, -*cles*, npr.: *Atrīdes* Atrejevič, *Heraclides* Heraklijevič.

b) drugi imajo pred -*des* kratek vokal, npr.: *Priamĭdes* Priamovič, *Danaïdes* Danajev sin, *Laertiădes* Laertov sin, *Telamoniădes* Telamonovič.

2. Feminina imajo -*ēĭs*, gen. -*ĕĭdis* izpeljana iz imen na -*eus*: *Nerēĭs*, *Nerĕĭdis* Nerejeva hči. — Druga imajo -*ias*, gen. -*iădis*: *Thestias*, *Thestiădis*; tako: *Ilias*, *Iliădis* Iliada.

Izpeljava adjektiva.

A) Adjectiva verbalia (glagolski).

Imajo obrazila:

1) *-āx*, kteri naznanjajo nagon, ali zmožnost, npr.: *audax* predrzen *(audere)*, *edax* požrešen, *ferax* rodoviten, *mordax* popadljiv, *rapax* roparski.
2) *-ŭlus*: *credulus* lahkoveren, *querulus* tožljiv (ki rad toži), *sedulus* priden, *bibulus* popiven.
3) *-ĭdus* kaže stalno lastnost: *avidus* pohlepen, *calidus* vroč, *validus* močen, *rapidus* dereč.
4) *-lis -bĭlis* izražuje mogočnost: *docĭlis* učljiv, *credibĭlis* verjeten, *fragilis* krhek (lomljiv), *flectilis* pripogljiv, *mobilis* premakljiv.
5) *-bundus* ima pomen participa praes., pa krepkeje izreka: *moribundus* umirajoč, *mirabundus* čudeč se, *furibundus* divjajoč, *populabundus* pleneč.
6) *-cundus* kaže zmožnost, pa tudi strast: *facundus* zgovoren, *iracundus* togoten, *verecundus* sramežljiv.

§ 159. *B) Adjectiva denominativa.*

1) tvarino kažejo z obrazilom na
   a) -ĕus: argenteus srebrn, *aureus* zlat *plumbeus* svinčen, *ferreus* železen.
   b) -ĭnus: fagĭnus bukov, *cedrĭnus* cedrov, iz cedra, *quernus* hrastov.
   c) -ceus -cius: *membranaceus* kožji, *latericius* (iz opeke) ceglen.
2) Kamor kaj spada, od koder kaj izvira, kažejo adjektivi na
   a) -ĭus: *regius* kraljévi, *oratorius* govorniški, *patrius* domačinski, *Corinthĭus* Korinthski.
   b) -ĭcus: *bellicus* vojašni, bojni, bojevit; *domesticus* domačinski, *civicus* meščanski, *Africus* afriški.
   c) -īnus: marinus morski, *divinus* božji, *equīnus* konjski, *caninus* pasji, *Latinus* Latinski.
   d) -ĭlis: virilis možki, *hostĭlis* sovražni, *juvenilis* mladenški, *senilis* starostni.
   e) -āris -ālis: naturalis naravni, *fatalis* osodni, *regalis* kraljevi, *popularis* ljudski, *militaris* vojaški, *consularis* konsulski.

f) *-ārius* zlasti pri redovih: *gregarius* prostak, *legionarius* človek iz legije, *numerus quīnarius* petorica, *versus senarius* šeststopični stih, *homo tricennarius* tridesetletnik.

Nota. V zvezi z *res* rabi se za mnoge predmete, npr.: *res pecuaria* živinoreja, *res nummaria* denarstvo, *res frumentaria* živež; v zvezi s *faber* pomeni rokodelstvo: *faber lignarius* tesar, *f. ferrarius* kovač; z *ars: statuarius* podobar etc.

g) *-īvus: aestivus* poleten, *tempestīvus* času primeren.

h) *-nus: hodiernus* današnji, *hesternus* včeranji, *nocturnus* ponočen, *diurnus* podneven.

i) *-ānus* kaže zlasti krajevne razmere, ali pa je izpeljan iz osebnih in národnih imen: *montanus* gorski, *urbanus* mestni, *fontanus* studenčen: *Romanus* Rimski, *Hispanus* Španski; *Livianus* Livijev, *Virgilianus* Virgilijev, *Caesarianus* Caesarjev etc.

k) *-ensis* samo krajevno: *forensis* tržni, *Circensīs, Carthaginiensis* Karthaginec, *Atheniensis* Athenec.

l) *-ester: campester* poljski, *pedester* pešec, *terrester* zemeljski, *equester* viteški.

3) obilnost tega, kar izrazuje substantiv, kažeta:

a) *-ōsus (-uosus)*: *animosus* velikodušen, *vitiosus* pregrešni, *fructuosus* rodoviten, *saltuosus* gojzdnat.

b) *-ulentus (olentus): opulentus* bogat, *fraudulentus* goljufiv, *turbulentus* nepokojin.

4) *-ātus -ītus -ūtus* kaže, da kdo (kaj) ima to, kar subst. naznanja: *cornutus* rogat, *scelestus* hudoben, *astutus* prekanjen, *barbatus* bradat, *crinitus* lasat, *togatus* v togi.

5) Mestna imena obražujejo se adjektivno po razno:

-anus: Albanus, Cumanus Alb(an)ski, Kum(an)ski.
-īnus: Amerinus, Florentinus.
-ensis: Narbonensis, Sulmonensis.
-as (gen. *-ātis*): *Aquīnas, Arpinas.*
-aeus: Smyrnaeus.

6) Osebna imena včasi na *-ēus: Sophocleus* Sophoklejev, *Epicureus, Pythagoreus.*

C) Adjectiva adverbialia.

Včasi se izpeljujejo adjektivi iz adverba, s končnico *-ernus -tĭnus:* npr.: *hodiernus (hodie)* današnji, *hesternus (heri)* včerašnji, *sempiternus (semper)* večen, *crastĭnus (cras)* jutrašnji, *pristinus (prius)* prešnji, *diutinus* dolgo trajoč.

Izpeljava glagola.

§ 160.

A) Verba verbalia.

Verba verbalia (glagolski) delijo se v štiri vrste:

1) *Verba frequentatīva* (ponavljavni) kažejo dejanje ali stanje, ki se večkrat in v različnih dobah ponavlja. — Izpeljujejo se iz supina tako, da se spremeni *-atum* v *-ĭtare*, sicer *-um* v *-are*.

clamo, clamatum clamĭtare	kričati, pokričevati
rogo, rogatum, rogitare	popraševati
volo, volatum, volitare	frfoleti (sem ter tje)
cano, cantum, cantare	popevati
volvo, volutum, volūtare	preobračati
pello, pulsum, pulsare	potrkovati
rapio, raptum, raptare	plenjevati.

Nota 1. Nekteri se iznova spreminjajo, npr.: *dictitare* narekovati, *cantitare* popevati, pevati.

Nekteri so v rabi samo kot frequentativa: *actitare* delovati, *haesitare* pomišljevati, *lectitare* čitevati, *scriptitare* pisevati.

Nota 2. Iz 3. osebe praes. so izpeljani: *agitare* gonjevati, *fluitare* potekati, *noscitare* poznavati, *quaeritare* popraševati.

2) *Verba inchoatīva* (pričetni), obrazujejo se na *-sco*, in grejo po III. konjugaciji:

calesco (caleo) ogreti se	*revivisco (vivo)* oživeti
ingemisco (gemo) vzdihniti	*extimesco (timeo)* ustrašiti se
contremisco (tremo) stresniti se	*obdormisco (dormio)* zaspati.
concupisco (cupio) poželeti	

3) *Verba desideratīva* (hrepenenja) obrazijo se iz supina na *-ŭrio (-urīre)* po IV. konjugaciji:

edo, ēsum, ēsŭrio	lačen biti
emo, emptum, empturio	kupovati (kupljevati)
peto, petitum petiturio	natecati (poganjati) se za kaj.

4) *Verba deminutīva* (pomanjševavni) kažejo nekako zaničljivo pomanjševanje:

canto, cantillare žvrgoleti, čvrčati
scribo, conscribillare načrčkati.

B) Verba denominativa.

Verba denominativa se izpeljujejo iz substantiva in adjektiva po I. II. in IV. konjug. *(-are -ēre -ire)*, samo *inchoativa* po III. konjug. *-ĕre.*

a) na *-āre* so prehajavni:
macula, maculare oskruniti
laus, laudare hvaliti
levis, levare vzdigniti
liber, liberare oprostiti.

b) na *-ēre* so neprehajavni:
flos, florēre cveteti
lux, lucēre svetiti se.

c) na *-īre* so prehajavni in neprehajavni:
finis, finire končati
poena, punire kaznovati
insanus, insanire bluditi
frons (dis), frondescere zelenéti.

DRUGI DEL.

Skladnja (Syntaxis).

GLAVA I.

O stavku sploh.

§. 1. Skladnja (syntaksa, sestava) je nauk, kako naj se vežejo besede v stavke, in kako stavki med seboj.

§. 2. Stavek *(enuntiatum, enuntiatio)* je zveza posameznih besedí v umevno celoto, t. j. vsaka z besedami izražena misel.

Stavek, kteri izražuje sam ob sebi misel, zove se samostojni ali glavni stavek *(enuntiatio primaria* — Hauptsatz).

Stavek, kteri sam za-se nima polnega pomena, ter služi druzemu, da ga dopolnjuje, zove se odvisni stavek *(enuntiatio secundaria* — Nebensatz).

Zveza samostojnih stavkov veli se priredje *(coordinatio)*, t. j. priredni stavki (Satzverbindung).

Zveze odvisnega stavka z glavnim stavkom zove se podredje *(subordinatio)*, t. j. podredni stavki (Satzgefüge).

Glagol glavnega stavka imenujemo *verbum finitum*, glavni glagol, v ožjem pomenu (v širjem pomenu so *verba finita* tudi: imperat., konjunk., indikat. v odvisnem stavku).

§. 3. Bistvena člena vsakega stavka sta: *a)* osebek *(subjectum)*; *b)* dopovedek *(praedicatum)*.

Subjekt je oseba ali stvar, o koji je govorjenje.

Praedikat je to, kar se o njej dopoveduje, npr.: *Discipulus scribit* učenec piše; *magister docet* učitelj učí.

A) Subjekt stoji v nominativu in je: ali substantiv (samostavnik), ali pa kar substantiv zastopa, namreč: pronomen (zaime), adjektiv (pridevnik), številnik, infinitiv tudi celi stavek.

npr.: *Milites pugnant* vojaki se borijo; *ille laborat* on dela; *divites non egent* bogati ne stradajo; *pauci contenti sunt* redki so zadovoljni; *displicere acerbum est* nedopasti je britko; *te aegrotare mihi triste est* da si bolan, mi je tužno.

Nota. Latinščina pušča, kakor slovenščina, včasi subjekt neizražen, namreč:

a) če je subjekt osebni zaimek (*pronomen personale*) brez naglasa. *scribimus* pišemo, *quid agis* kaj delaš?

b) pri brezosebnih glagolih, npr.: *tonat* grmí, *pluit* dežíi, *lucescit* svita se.

c) kedar se posname subjekt lahko iz stavkovega pomena; ali tudi če je stavkov subjekt splošen (ljudjé), npr.: *dicunt* pravijo, *dicitur* govorí se; veliko dela, pa nič ne storí.

B) Praedikat je ali glagol — verbalni, glagolski praedikat; ali pa substantiv, adjektiv numerale, pronomen, particip — nominalni, imenski praedikat, ki je vezan po *sum, es, est etc.* s subjektom, npr.: *Darius regnabat = rex erat = erat regia potestate* Darij je kraljeval = bil je kralj.

§. 4. Praedikat se mora ujémati s subjektom, in to:

1) če je glagol v osebi in številu;

2) če je adjektiv, particip v spolu, številu in padežu;

3) če je substantiv vsaj v sklonu, ako je pa moč (pri *subst. mobilia*), pa tudi v spolu in številu.

npr.: *Homo laborat; pisces natant, aves volant, vos discitis, nos scribimus; — Animus immortalis est, corpus mortale. Haec negotia difficilia sunt; aqua frigida est. — Usus est optimus magister; historia vitae magistra. Athenae artium inventrices fuerunt.*

Pravila za ujemanje *(congruentia).*

A) Praedikat glagolski.

§. 5. 1) Glagol se ujema s subjektom v osebi in številu strogo po gramatični obliki subjektovi; toraj stopi glagol v plural tudi ako je subjekt le jeden, oblika pa pluralna; npr.: *Discipulus discit, discipuli discunt; quare non didicisti? nos discebamus. — Castra expugnabantur; divitiae appetuntur* — taborišče, bogastvo.

§. 6. 2) Če sta dva ali če je več subjektov, veljá splošno pravilo to, da stopi glagol v plural, če tudi so posamezni subjekti v singularu.

Posebej je zapomniti to-le:

a) Kedar se vzame več subjektov kot množina, tako da se v sloven. lahko reče: oba, vsi, ondi glagol mora biti v pluralu.

npr.: *Jam pridem pater mihi et mater mortui sunt* — oba sta umrla. *Jus et injuria natura dijudicantur. Vita, mors, divitiae, paupertas vehementissime homines permővent. Pompejus, Lentulus foede perierunt. Frons, oculi, vultus saepe mentiuntur.*

b) Kedar se povzame več subjektov v jedno celoto, smé biti glagol v singularu; zlasti pri dušnih zmožnostih, in abstraktnih pojmih.

npr.: *Mens et ratio et consilium in senibus est. Religio et fides anteponatur amicitiae. Tempus necessitasque postulat. Senatus populusque Romanus concessit.*

c) Kedar je več subjektov (bodi si v množini ali v jednini), in glagol veljá vsacemu posebej, ravná se po onem, pri kojem stoji, ali pa kteri ima povdarek.

npr.: *Hoc mihi Peripatetici et Academia concedit (Peripp. concedunt et Acad.). Nunc mihi nihil libri, nihil literae, nihil doctrina prodest. Dixit hoc Zosippus et Ismenias. Origetorigis filia et unus e filiis captus est (filia capta).*

Nota. Ako je subjekt skupni samostavnik (*collectivum*), ter naznanja sam po sebi množino (*multitudo, copia, vis, pars*), takrat se konstruuje često po smislu praedikat v pluralu (spolu), čeravno je gramatični subjekt v singularu (raznega spola) *constructio ad synesin* (*sensum*) *numeri et generis.*

npr.: *Pars exigua Romam inermes delati sunt. Pars in crucem acti, pars bestiis objecti sunt. Locros* (v Lokre) *omnes multitudo abeunt* (množica so šli). *Multitudinem hoc allicit, quod putant. Desectam segetem magna vis hominum fuderunt in Tiberim. Capita conjurationis virgis caesi* (bičani) *et securi percussi sunt* (obglavljeni). — Primeri slov.: Družina kosijo. — Gospoda se spogledajo, smrt mu prizanesejo.

§. 7. 3) Če so subjekti zaimena raznih oseb, veže se glagol z važnišo; prva je važniša od druge, druga od tretje.

npr.: *Ego et tu discimus; tu et frater tuus discitis; vos et fratres mei una discitis; hoc neque ego, neque tu fecimus* — tega nisva storila, niti ti, niti jaz. — *Si tu et Tullia valetis, bene est; ego et Cicero valemus.*

Nota. Ako pa osebi niste skupno, marveč v nasprotji, prideva se glagol eni sami, in pri drugi se razuméva, npr.: *Ego sententiam defendo, tu verba* — *ego sententiam, tu verba defendis.*

Dodatek. Če slovenski subjekt ni v nominativu (in to je pri nedoločnih številnikih, pri določnih od pet naprej in pri zanikanem subjektu), takrat stopi v latin. slov. genitiv kot logični subj. v nominativ in glagol se žnjim ujema.

npr.: Sešlo se je deset mladenčev; štirje so peli, šest jih je poslušalo. *Decem adolescentes convenerunt; quatuor canebant, et sex auscultabant.*

B) Praedikat adjektivni in participialni.

Kjer se snideta dva subjekta, ali če jih je več, razločiti je troje.

§. 8. 1) Ako so subjekti osebe, ali pa živoče stvari jednega spola, stopi praedikat v plural istega spola.

Ako pa so subjekti raznega spola, ravna se praedikat po spolu važnejšem — možki, ženski.

npr.: *Pater et frater sani sunt; mater et soror aegrotae sunt; et frater et soror mihi mortui sunt. Omnes pueri et puellae, qui a Romanis capti erant, Scipionis voluntate suis restituti sunt. Leones et lupi praedae avidi.*

§. 9. 2) Ako so subjekti neživoče stvari (ali abstraktni pojmi) jednega spola, stopi praedikat v plural istega spola, ali pa (navadno) v neutrum.

Ako so subjekti raznih spolov, stopi praedikat v neutrum pluralni.

npr.: *Agri et campi devastati sunt. Vitis et ulmus junctae erant. Grammatice et musice quondam junctae fuerunt. Ira et avaritia imperio potentiora erant. Murus et porta de coelo tacta erant. Ira et temeritas, et injustitia et intemperantia fugienda sunt. Neque cibus, neque potus, neque somnus, nec vigiliae nobis salutaria sunt, si modum excedunt. Honores, imperia, victoriae fortuita sunt.*

Nota. Včasih se veže praedikat z naj bližim subjektom, t. j. ali stoji pred prvim, ali pa sleduje zadnjemu.

npr.: *Mens, et animus, et consilium et sententia civitatis posita est in legibus. Visae sunt faces ardorque coeli nocturno tempore.*

§. 10. 3) Ako so subjekti i osebe i stvarí, ujema se praedikat z važnejšim.

npr.: *Dolo milites atque signa militaria obscurati sunt; Patres decreverunt, legatos, sortesque oraculi exspectandas esse* (glavna reč je odgovor). *Populi, provinciaeque liberatae sunt. Thrasybulus contemptus est a tyrannis atque ejus solitudo.*

Nota. Neutr. plur. se rabi, če se povzameta oba za skupno stvar, kot: *Natura inimica inter se sunt libera civitas et rex. Rex regnumque Macedoniae Romanorum futura sunt.*

C) Praedikat substantivni.

§. 11. 1) Če je substantiv praedikat pri substantivu, ujema se v sklonu vselej; tudi v spolu in številu, ako je praedikat osebno ime s premakljivo obliko *(subst. mobile): dominus - domina.*

npr.: *Somnus est imago mortis. Captivi militum praeda fuerant. Natura fons juris est. Senectus est aetatis peractio. Mercurius Jovis nuncius perhibetur. Historia nuncia vetustatis. Timor non diuturnus officii magister. Vita rustica parsimoniae magistra est.*

Nota 1) Včasi se ravna glagol *sum* in drugi z dvema nomin. po praedikatu, in to kedar je praedikat glavna reč in ima še drug dopovedek.

npr.: *Non omnis error stultitia est dicenda. Paupertas onus visum est miserum et grave. Contentum esse suis rebus, maximae sunt certissimaeque divitiae. Gens universa Veneti appellati.*

Nota 2) Če je praedikat substantivni adjektiv, stoji vselej v neutru, akoravno je subjekt masc. ali femin., npr.:

Omnium rerum mors est extremum.

§. 12. 2) Če je praedikat substantiv, subjekt pa pronomen (zaimek), onda se ravna v spolu in številu subjekt po praedikatu.

npr.: *Haec est vera virtus* — to ti je krepost. *Idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est* — to je pravo prijateljstvo. *Quae est ratio ejus* — kaj je temu vzrok? *Haec est nobilis ad Trasimenum pugna.* — to je sloveča bitka.

Slovenščina rabi to in ta, npr.: Ta je kralj vseh kraljev; to je norec vseh norcev; ta je moj dobrotnik — to je moj klobuk; to (ali ti) so moji bratje; ta je moj brat; to so naše grablje, te so naše grablje.

To je, ako je povdarek na praedikatu, vzame se to (neutr.), ako pa se povdarja subjekt, ujema se subjekt v spolu s praedikatom.

Attribut in apposicija *(attribūtum, appositio).*

§. 13. Attribut (pridevek) v ožjem pomenu zove se adjektiv, ki se pridá substantivu kot bistveni značaj, da ga loči od druzih, ter dasta oba skupej jeden pojem.

Slovenščina rabi tu določno obliko.

npr.: *Discipulus diligens laudatur,* pridni učenec biva hvaljen (leni pa ne). *Justus vir nemini nocet,* pravični človek nikomur ne škoduje. *Scipio minor,* mlajši Scipion (k razločku od starejega).

Tudi substantiv se prideva za attribut, npr.: *Numa rex,* kralj Numa. *Terra Pontus,* dežela Pont (k razločku od morja). *Cicero consul diversus est a Ciceronе legato,* konsul Cicero je različen od Ciceronа legata. *Lysander ephoro expulsus est* (ne drugi). *Garumnae fluminis fontes sunt in Pyraeneis.*

Za ujemanje veljajo pravila §§. 8—12.

§. 13*b* Apposicija (pristavek) je attributivni substantiv v pomenu okrajšanega stavka. — Prideva se namreč substantiv samostojnemu imenu, da ga bolj opiše po njegovi veljavi, in bistvu, ter ga tako loči od drugih jednakih.

Apposicija je dvojna:

a) Relativna, t. j. če zastopa nanašavni stavek.

npr.: *Matronae ad Veturiam, matrem Coriolani* (ki je bila mati Koriolanova), *Volumniamque uxorem frequentes coeunt* (snidejo se). *Artemisia, Mausoli Cariae regis, uxor vixit in luctu* (Artemisija, Mausolova žena — k razločku od drugih Artemisij). *Pontificem Numam Marcium, Marci filium,* (ki je bil Marcijev sin) *ex patribus legit. Plato, Aristophontis filius* (Platonov je bilo več, tu mi je v mislih ta).

b) Adverbialna (tudi praedikativna), če zastopa adverbialni stavek, kjer je stavek adverbialni skrčen (mesti *quum* ko, ker etc.).

Tu so v rabi zlasti besede, ktere kažejo dobo življenja, ali pa urad, kot: *puer, adolescens, juvenis, senex; consul, dictator, praetor, censor, tribunus etc.*

Slovenščina rabi v takih okrajšanih stavkih: kot (kakor).

npr.: *Semp. Gracchus, tribunus plebis, legem agrariam tulit,* Grakh kot tribun (ko je bil tribun) je predlagal o poljstvu. *Cicero, consul* (ko je konsul bil), *conjurationem Catilinariam pate-*

fecit. Ego non eadem volo senex (kot starec, v starosti), *quae volui puer* (kot otrok, v mladosti). *Alexander, Philippi filius* (ki je bil sin Phil.), *puer* (kot otrok) *Bucephalam domuit.*

Apposicija se prideva k:

a) Substantivom, npr.: *Catilina, pestis patriae.*

b) Osebnim zaimenom, npr.: *Omnes oderunt eum, pestem patriae.*

c) Svojivnikom — toda tu mora stati v genit. po §. 16.

Ujemanje apposicije.

§. 14. 1) Ujema se apposicija s svojim substantivom v sklonu vselej; in ako je substantiv mobile, tudi v spolu in številu.

npr.: *Cinna collegae sui, consulis Octavii, praecidi caput jussit. Legati a Ptolomaeo et Cleopatra, Aegypti regibus, venerunt. Apud Herodotum, historiae patrem, sunt innumerabiles fabulae. Voluptates, blandissimae dominae, majores partes animi a virtute detorquent. O philosophia, vitae dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid vita sine te esse potuisset?*

§. 15. 2) Na praedikat opposicija ne deluje, marveč se on ravna po subjektu.

npr.: *Tullia, deliciae nostrae, tuum munusculum flagitat.*

Nota 1. Izjeme so, če praedikat po pomenu bolj pristoja apposiciji.

npr.: *Corinthum, totius Graeciae lumen, patres nostri, extinctum esse voluerunt* (= *eversam* luč ugasniti).

Nota 2. Pri mestnih imenih, ktera se rabijo v pluralu, stoji praedikat v singularu, ako je pridana beseda: *urbs, oppidum, civitas.*

npr.: *Coriŏli oppidum captum. Tungri, civitas Galliae, fontem habet insignem. Urbs Veji cepta est. Illa praeclara urbs Syracusae.*

§. 16. 3) Če ima svojivnik *(pronom. possess.)* apposicijo, takrat stopi apposicija v genitiv.

npr.: *Tuum studium, adolescentis, perspeximus. Tuum, hominis simplicis, pectus vidimus. Vereris, ne tua domus, talis viri et civis, deseratur* (hiša tvoja, ki si tak vrli človek).

§. 17. Ujemanje zaimén adjektivnih (pridévnih).

1. *a)* Adjektivna zaimena *(pronom. adjectivum, demonstrativum, relat.)* se ujemajo, kakor adjektiv, s svojim substantivom v spolu, številu in sklonu, ako so v tem istem stavku, in pa praedikativno rabljena.

b) Če je pa pronomen subjekt, in praedikat je substantiv, takrat se ravna subjekt po praedikatu v spolu in številu. (cf. §. 12).

2. Če se nanašajo na ime v drugem stavku, ujemajo se z dotičnim substantivom v spolu in številu, sklon pa se ravna po glagolu (pomenu) stavka.

3. Če kaže zaime na več stvarí (imen, substantivov), stopi v plural, če tudi so posamezni substantivi v singularu. Za spol pa veljajo pravila o praedikatu §. 9., namreč:

a) če so osebe, obvlada važniši spol *(mascul., femin.)*;

b) če so stvarí raznega spola, nastopi ali *neutr. plur.*, ali pa se ravna po zadnjem.

npr.: *De hujus hominis felicitate, de quo nunc agimus, hac utar moderatione dicendi. Quam quisque norit artem, in hac se maxime exercet (= in ea arte, quam). Qua nocte natus est Alexander, eadem (nocte) Dianae templum deflagravit. Quae apud alios iracundia dicitur, ea in imperio crudelitas est* — kar je sicer jeza (togota), to je pri vladi okrutnost.

Haec praesens moestitia, quam cernitis, luctusque declarat. Hic erit juvenis, penes quem hujusce belli perfecti laus erit. Pelopidas hic, de quo scribimus, patria pulsus est.

Matres et parvuli, quorum utrorumque aetas misericordiam nostram requirit. Mens, pietas, fides, quarum omnium Romae templa dedicata sunt. Otium et divitiae, quae prima mortales putant. Eae fruges atque fructus, quos terra gignit. Vir bonus adhaereat justitiae, honestatique; ea namque sunt praestantissima.

Nota. Ako kaže pronomen na zapopadek celega stavka, ne na posamezne besede, rabi se *neutrum singul.*

npr.: *Multa scripsisti de studiis tuis; id mihi gratum est. Hannibal Alpes transcendit; quod valde terrebat Romanos.*

§. 18. Prildevniki (adj.), zaimena, nedoločni števniki, če naznanjajo množino stvarí, oblikujejo se v latinščini v pluralu, dasi so v slovenščini v singularu.

npr.: *Multa et bona* — veliko dobrega. *Omnia deus creavit.* — vse. *Ea, quae nuntiasti, grata sunt* — kar si sporočil, ugodno mi je; *ea, quae* = to, kar.

Oddelek I.

Nauk o padežih.

(Sklonoslovje).

Sklonoslovje uči, kako se morajo rabiti posamezni padeži po raznih razmerah pojmov med seboj.

§. 19. Nominativ (imenovnik) in pa vokativ (zvavnik) se imenujeta *„casus recti“* (samostojna, neodvisna padeža), ker nista zavisna od druge besede v stavku (stavkovega člena).

Genitiv, dativ, akusativ, ablativ so *„casus obliqui“* (odvisni skloni), ker spadajo v obor druge besede, ter so od nje zavisni.

GLAVA II.

Nominativ.

§. 20. Nominativ (imenovavnik), pravi subjektov sklon, imenuje na vprašanje kdo? kaj? osebo ali reč, o koji je govorjenje.

V nominativ stopi vse, kar spada k subjektu, praedikat, attribut, apposicija.

§. 21. Dvojni nominativ nastopi zlasti:

1) Pri glagolih, kteri sami ob sebi ne dajo popolnega praedikata, kot: *esse* biti; *fieri, avadere, existere* postati, nastati, prihajati; *manere* ostati; *apparere* pokazati se, *videri* zdeti se, videti se; *nasci* roditi se; *mori* umreti.

npr.: *Hic mihi antehác hospes factus est. Haec laetitia vana evadet; somnium verum evasit. Ego huic causae patronus exstiti. Scythae ab alieno imperio aut intacti aut invicti manserunt. Rebus in augustis fortis atque animosus appare* — skaži se srčnega. *Illorum beata mors videtur, horum vita laudabilis.*

2) Pri onih passivih, kteri imajo v aktivu dva akusativa, kot: *a) nominari, vocari, appellari, dici* — imenovati se, zvati se, klicati se; *putari, haberi, existimari, judicari* — imeti, čislati, ceniti, držati se za kaj, ali pa koga kot; sloveti kot *(nom.)*;

b) creari, eligi, declarari designari, nominari — izvoljen, izbran, postavljen biti za kaj (ali pa izvoliti, postaviti koga za kaj, koga kot) *(accus.)*.

npr.: *Herodotus pater historiae nominatur. Socrates pater philosophiae dicitur. Rectae animi affectiones virtutes appellantur. Aristides habitus est justissimus. Catilina hostis patriae declaratus est.* (za sovražnika razklican). *Fulcinius honestus existimatur* — slove kot pravičen. *Adversus Hannibalem dux electus Fabius* (kot vodja). *Cicero consul creatus est. Silanus consul designatus est* (je izbran za konsula).

Vokativ.

§. 22. Vokativ (zvavnik) se rabi samo v nagovorih in nazivih. Stoji pa navadno sredi stavka, ali vsaj za eno ali dvema besedama. — Klicaj *O* rabi se pri začudenji v jezi in nevolji.

Če ima apposicijo, ravna se ta po njem.

npr.: *Quintus hic dies, Brute, finem facit disputationum. Urbem, urbem, mi Rufe, cole et in ista vive? Pompei, meorum prime sodalium! O tenebrae, o sordes, o paterni generis oblite!*

GLAVA III.

Akusativ.

§. 23. Vsi glagoli prehajavni *(verba transitiva)* imajo na vprašanje koga? kaj? svoj predmet (objekt) v akusativu, kakor v slovenskem.

npr.: *Agricola plantat arbores, Rivus rigat campos. Finis coronat opus. Industria affert mercedem.*

§. 24. Nekteri neprehajavniki *(verba intransitiva)* nastanejo v sestavi s praeposicijami prehajavni, ter zahtevajo akusativ.

Praeposicije take so: *circum, per, praeter, trans; ex, ob, sub, super.*

Navadni glagoli so: *circumire, circumvehi, percurrere, pervagari, praeterire, praetergredi, transire, transilire, supergredi* in več tacih (primeri: iti, obiti, preiti, doiti, naiti (najti *invenire*).

npr.: *Equites Pompejani aciem Caesaris circumire coeperunt* (okoljevati). *Pythagoras multas regiones pedibus obiit* (obhodil). *Peccare est tamquam lineas transire. Tumultus totam urbem pervasit. Levis armatura successit tumulum. Inde Pyrenaeum trans-*

greditur (Han.). Exercitus Romanus Galliae fines egressus est. Nonnulli fossam transire et maceriem transcendere conantur.

Nota. Nekteri sestavljenci imajo svoj stalen pomen, namreč: *adire aliquem* obiskati koga = prositi; *adire oraculum* vprašati; *aggredior* napadem; *convenire aliquem* sniti se s kom; *consilium inire* skleniti; *magistratum inire* urad nastopiti; *societatem inire* združiti; *proelium inire* boj pričeti; *adire hereditatem* dédšino prevzeti; *obire negotium* službo (posel) opraviti.

§. 25. Nekteri neprehajavniki (glag. neprehajavni), ki izražajo dušne občutljeje *(affectus)*, zlasti neugodne, imajo v akus. stvar, ki vzrokuje tiste affekte.

Taki so:	*lugere, dolere*	žalovati po čem, za kom,
	lacrimari, lamentari	jokati o čem, po (za) kom,
	gemere	izdihovati, koprneti po kom, čem,
	horrere	strmeti, tresti se česa, pred kom,
	desperare	obupati nad čem,
	sitire sanguinem	po krvi hrepeneti, krvi žejen biti.

§. 26. Včasi jemljejo neprehajavniki k sebi akusativ substantiva, ki je vzé v glagolu zapopaden in vzet iz glagolovega debla; ali pa kaže glagolov učinek (akus. zapopadka — des Inhaltes).

kot: *miseram vitam vivere; mirum somnium somniare; eosdem cursus currere; a puero servitutem servire; pugnam pugnare.*

Nota. Za učinek spadajo semkaj *olēre, redolere, sapēre* dišati, smrdeti po čem; npr.: *Pastillos* (po mazilu), *Rufillus olet, Gorgonius hircum* (kozlov duh daje) po kozlu. *Vinum terram sapit* diši po zemlji.

§. 27. Posamezno so pomniti glagoli, kteri zahtevajo v latinščini akusativ, ki pa se rabijo v slovenskem drugače.

juvare, adjuvare aliquem (pomagati komu)	*sequi, sectari* hoditi za kom (s kom) nasledovati ga
deficere manjka mi (žita)	*aequare, adaequare, aequiparare* enak, kos biti komu
fugere aliquid ogibati se česa	*adulari* hliniti se komu, ali prilizovati se komu.
effugere uiti komu	
aemulari kosati se s kom	

npr.: *Nulla est eruditio, nisi quae vitae disciplinam juvat* (nravu pomore). *Nostros duces auxilio laboris et commeatus juvabant. Me sanguis viresque deficiunt. Themistocles non effugit civium invidiam* (ni ušel zavidu, mržnji). *Domitius concilia conventusque hominum fugit* (družbe ogibal se). *Gloria virtutem tamquam umbra sequitur*

(jej sledi). *Jam sector te quintum annum* (hodim za teboj). *Equitem velocissimi pedites cursu aequabant. Quod me Agamemnonem aemularei putas, valde falleris.*

Nota 1. Sestavljenci *prosĕquor* spremljan, *consequor* dosežem kaj, imata akus.; *obsequor* ubogam, slušam, veže se z dativom, npr.: *Dum sacris patriae legibus obsequimur. Cic.*

2. *deficere animo* pogum izgubiti, uplašiti se; *deficere ab aliquo* odpadem, izneverim se komu; kot: *Consules a senatu, a republica, a bonis defecerant* odpadnik; *a virtute def.* popustiti od česa.

Dvojni akusativ.

§. 28. 1) Kedar se pridene akusativu še kak praedikat (bodi si subst. ali adj.) ali pa apposicija, stopi ta tudi v akusativ; v pass. pa stopita oba v nominativ. (cf. §. 21). To se godi

a) Pri glagolih, kteri pomenijo: osebo ali reč takó ali takó imenovati, kot: *dicere, appellare, nominare, vocare;* ali jo za kaj imeti, držati, čislati, soditi, kot: *habere, putare, existimare, judicare, ducere.*

npr.: *Fruges Cererem appellamus, vinum autem Bacchum. Cato sapiens Siciliam cellam penariam* (kašča) *reip. nominavit. Certabant, urbem Romamne, Remamne vocarent. — Multi sape malitiam sapientiam judicant* (hudobijo imajo za modrost), *Deos aeternos et beatos habemus. Cajum avarum existimamus.*

b) Pri glagolih, kteri pomenijo, koga za kaj izvoliti, izbrati, postaviti, kot: *creare, eligere, designare, declarare, facere, constituere, scribere heredem* postaviti za dediča.

npr.: *Albani Mettium Fufetium dictatorem creant,* za diktatorja. *Decium et Valerium populus, alterum consulem, alterum praetorem declaravit. Testamento filiam facit heredem. Thebani Pilippum, Macedoniae regem, ducem eligunt. Reddam te ex fera fame mansuetum. Rutilius populum Rom. tutorem* (kot varha) *instituit filiorum suorum.*

Nota. Semkaj spada: *certiorem facere aliquem de aliqua re* komu kaj naznaniti.

§. 29. 2) Glagoli *docere, edocere* koga učiti česa; *celare* komu prikrivati kaj, imajo v aktivu osebo in reč v akus. *(aliquem aliquam rem).*

npr.: *Catilina juventutem multis modis facinora edocebat. Fortuna belli artem victos quoque docet. — Non te celavi sermonem Ampii. Ea ne me celet, consuefeci filium.*

Ako pa je stavek v passivu, stopi oseba vselej v nominativ, stvar ostane v akus. pri *doceri, edoceri* če je glagol particip perf., sicer se rabi *discere.*

Pri *celari* je reč v akus., kedar je kak pronomen, sicer pa ima ablativ z *de (celo de aliqua re).*

npr.: *Marcius omnes militiae artes edoctus fuerat. Cicero cuncta per legatos edoctus, imperat praetoribus etc. Non est profecto de illo veneno celata mater. Nosne hoc celatos tamdiu,* da bi se to nam prikrivalo.

Nota 1. Če je pri *docere* objekt glagol, izrazi se z infinit., npr.: *docere aliquem latine, graece loqui;*

2. *docere* v pomenu: naznaniti komu kaj ima *aliquem de aliqua re,* cf. *Legati Hennenses haec habebant, ut de Verris injuriis judices docerent.* Cic. Verr. IV. 51.

§. 30. 3) Glagoli *poscere, reposcere, flagitare* zahtevati; *rogare, orare* prositi; *interrogare* vprašati, imajo v aktivu osebo in reč v akus.; v passivu stopi oseba v nominativ, reč ostane pa v akusativu.

npr.: *Terentius claves portarum magistratus poposcit,* je zahteval od njih. *Legati a suis haec habebant, ut Verrem simulacrum Cereris reposcerent. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo,* to te prosim. *Hoc, quod te interrogo, responde. Primus ego non sum rogatus sententiam. Petreius et Afranius stipendium flagitabantur.*

Nota. Razun teh konstrukcij je pomniti to:
poscere, flagitare imate često: *aliquid ab aliquo; postulo* pa vselej. — *petere, quaerere* prositi, prašati, *ab* (*ex*) *aliquo aliquid* vselej; *interrogare aliquem de aliqua re* prašati koga o čem.

Akusativ mere *(mensurae).*

§. 31. 1) Na vprašanje kako dolgo? se dejanje godi (stanje trpi) dene se čas kot mera v akusativ, kakor v slovenskem.

npr.: *Urbs Veji decem aestates hiemesque continuas* (neprenehoma) *obsessa est,* skozi celih deset let (cf. tri cela leta). *Nascuntur bestiolae, quae unum diem vivunt. Tarquinius regnavit annos quinque et viginti.* — Sme se rabiti tudi praepos. *per.*

Nota 1. Včasi se rabi redovni številnik (*numer. ordinale*) kedar pomeni, da čas številke še ni dovršen, npr.: *Saguntum tertium jam annum sub hostium potestate est* že tretje leto = sedaj teče tretje.

Nota 2. Doba se izražuje: *natus* x *annos, plus* x *annos natus. Viginti annos natus* 20 let star; ali pa 20 (x) *annorum,* t. j. ima 20 (x) let = 20 (x) let je, kar je rojen.

2) To, kar kaže mero: koliko visoko, globoko *(altus)*, koliko dolgo, široko *(longus, latus)* je kaj; koliko daleč proč se (naj) godi dejanje, stopi v akusativ.

npr.: *Milites aggerem latum pedes trecentos triginta; altum pedes octoginta exstruxerunt. Fundamenta bona facito alta pedes quinque* (pet čevljev globok). *Trabes directae distantes inter se binos* (po dva čevlja saksebi). *Cum abessem ab Amano iter unius diei* (dan hoda). *Ferrum habeat tres pedes longum. Edixit, ut ab urbe abesset milia passuum ducenta.*

Nota 1. Če so izpuščeni adjekt. *altus, latus* idr. nastopi genitiv, primeri: *Fossam pedum viginti duxit,* in pa *Duas fossas quindecim pedes latas perduxit.*

Nota 2. Za debel, velik, rabita se substant. *crassitudo, magnitudo.* npr.: *Transtra* (stranice) *trabibus confixa clavis ferreis digiti pollicis crassitudine* (prst, palec debeli čavel).

Akusativ brez osebnikov.

§. 32. 1) Nekteri brezosebni glagoli *(verba impersonalia)*, izrazujoči dušne občutljeje, imajo v akus. osebo čutečo, v genit. pa reč, ki vzrokuje čutljej. — Ti so:

piget, taedet mrzi me kaj; gabi se mi česa, gabi, grusi se mi kaj, česa, npr.: kumare se mi mrzijo, kumar se mi gabi.

pudet sram me je česa, sramujem se česa; matere je sram omazanih otrok.

poenitet kesam se česa.

misěret milo mi ga je, smili se mi.

npr.: *Fratris me quidem piget, pudetque,* gnusi se mi brata, in sram me je njega. *Mea mater! tui me miseret, mei piget,* tebe mi je milo (smiliš se mi), mene me je sram. *Num hujus te gloriae poenitebat?* ali ti je bilo žal te slave? *Taedet me laboris.*

Nota. Če je vzročna reč izražena z glagolom, rabi se ali infinitiv, ali pa stavek s *quod,* npr.: *Poenitet me non didicisse; non me poenitet vixisse. Prenitet eum, quod te offendit.*

2) *Fugit, fallit, praeterit (aliquem)* — neznano je komu kaj, imajo v akusativu osebo, kteri je neznano kaj.

npr.: *Sed non te praeterit, quam sit difficile sensum deponere. Verum hominem amentem fugit,* resnica je neumnemu neznana. *Nisi me fallit* (če se ne motim), *jacebimus.* — Tako pri poznejih pisateljih tudi: *latet.*

3) *Decet* pristoji se, pristuje se, *dedecet* nepristuje se komu kaj, imata v akus. osebo, koji se pristuje kaj; subjekt pa je ali sam infinitiv ali pa kak pronomen.

npr.: *Oratorem irasci minime decet, simulare non dedecet,* srditi se nepristije govorniku, pač pa hiniti. *Id maxime quemque decet, quod est cujusque proprium,* to se vsacemu najbolj pristije, kar je njegovega).

Akusativ absolutni *(interjectionis).*

§. 33. Rabi se akus. v latinščini pri vskliku (žalosti, čudjenja, zavzetja, nevolje idr.) in je čisto neodvisen od drugih besedi, in je različen od vokativa, ki le naziva (zove, kliče).

npr.: *O me miserum! Heu me infelicem! Hanccine imprudentiam! O fallacem spem!*

Slovenščina rabi tu genitiv: oj zlobe! fej grdobe! joj nesreče! oj bedaka! oj črne noči!

GLAVA IV.

Dativ.

§. 34. Dativ kaže vzajemnost med osebami ali rečmi, po dejanju ali lastnostih; veže se z glagoli in s pridevniki na vprašanje: komu? za koga? čemu?

§. 35. Kakor v slovenskem stoji pri glagolih in pridevnikih na vprašanje komu? v dativu oseba, v oziru ktere se praedikat prilaga subjektu.

a) Taki glagoli so vsi, kteri pomenijo, komu kaj storiti, koristiti, škoditi, izročiti, kot: *dare, tradere, concedere, praestare, obesse, prodesse, placere, fidere, debere* itd.

b) Pridevniki, ki pomenijo, komu potrebno, koristno, podobno, ugodno, neugodno (biti) itd. kot: *similis, dissimilis, par, aptus, idoneus, gratus, utilis, salutaris, noxius, amicus, infestus, contrarius, vicinus, aequalis* istočasen etc.

npr.: *Lycurgus agros locupletium plebi colendos dedit* (dal obdelovat). *Ego vero tibi polliceor atque profiteor. Non licet sui commodi causa nocere alteri. Nihil tibi literae meae proderunt.*

Non placet Antonio consulatus meus, sed placuit duobus Lucullis. — *Locum castris idoneum delegit,* primeren za tabor. *Haec genera dicendi aptiora sunt odoloscentibus. Lex vobis accommodata atque utilis. Gens Gallorum infestissima nomini Romano. Alter mihi affinis* (mi je v žlahti, v rodu), *alter tibi genere propinquus erat. Livius Andronicus aequalis Ennio fuit. Cur non potuerit patri similis esse filius.*

Nota 1. Nekteri pridevniki se rabijo substantivno, in imajo genitiv, namreč: *amicus, inimicus, cognatus, propinquus, affinis, vicinus, aequalis.*

Nota 2. *Similis* (cf. §. 50. 3. N.) veže se z dat. in genit. pri stvareh; pri osebnih zaimenih (*mei, tui, sui*) samo z genit. — In sicer genit. obvlada, kedar je ena oseba slika druge, dativ pa kaže samo podobnost, npr.: *Propter infirmitatem valetudinis non potuit tam patris similis esse, quam ille fuerat sui.* (Cic. off. 1. 33). *Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Minervae* (svojo podobo). *Neque lac lacti magis est simile, quam ille est mei. Somnus morti — mortis similis est.*

aptus, idoneus, utilis imajo često akus. z *ad*, če se naznanja spretnost za kako rabo, npr.: *Locus ad insidias aptior. Non sum ad hanc causam idoneus* (nisem za to).

par, impar enak, inak, podoben, nepodoben ima tudi genit.; pa v pomenu: zmožen za kaj, kos k čemu biti, ima sam dativ, npr.: *Ei erat hospes par illius, Siculus scelestus;* pa *boves pares arando; par sum huic labori.*

Dativus commodi, incommodi (koristi, kvara).

§. 36. Kedar se naznanja, da nastopi iz dejanja (reči) korist ali kvar za koga, stopi dotična oseba v dativ, na vprašanje: komu na korist — škodo? za koga? komu namenjeno?

npr.: *Roscius agros coluit aliis, non sibi* (za druge — ne za-se). *Tibi aras, tibi seris, tibi et eidem* (sebi tudi) *metes. Foro nata est eloquentia* (občinstvu namenjena). *Mille militibus Magoni dimissis* (da Magonu pomagajo) *Hannibal Numidas equites obequitare jubet hostium portis. Quidquid discis, tibi discis, non praeceptori.*

Dativus finalis (namena).

§. 37. Kedar se naznanja, da je dejanje ali stvar čemu namenjena, stopi to v dativ, na vprašanje čemu?

npr.: *Castris egregie munitis copias praesidio reliquit* (v obrambo). *Pausanias venit Atticis auxilio* (na pomoč). *Pausanias, quos Byzantii ceperat, tibi muneri* (v dar) *misit. Timotheus Ariorbazani auxilio profectus est. Receptui canere* (da se vrnejo).

Hanc urbem domicilio (za) *mihi delegi. Virtus sola neque datur dono, neque accipitur* (v dar).

Nota. Semkaj spada stalno pravilo:

1) Pri uradih stopi v dativ gerundiva to, čemur je urad nastavljen, ali za kaj je postavljen, npr.: *Decemviros legibus scribendis intra decem hos annos et decrevimus et sustulimus* (da sestavijo postave). *Triumviros agris dividendis, coloniisque deducendis creavit* (da naj, idr.).

2) Besede: *comitia, locus, dies* imajo v dativu to, za kar so odločeni, npr.: *Valerius consul comitia collegae subrogando habuit* (da se namesti). *Locum castris antecapere. Dies colloquio dictus est* (za razgovor).

Dativ praedikativni.

§. 38. Dativ se rabi često, kjer je praedikat izražen po substantivu mesti adjektiva; to zlasti pri glagolih: *esse, dare, ducere, habere, tribuere, vertere* imeti, šteti kaj, za kaj, — kot.

npr.: *Permulti hanc vitam rusticam, quam tu probro et crimini putas esse oportere, et svavissimam et honestam arbitrantur* (ti imaš za prikor in pregreho, drugi za častno in prijetno). *Postquam divitiae honori esse coeperunt, paupertas probro haberi coepit*, v čast, v sramoto = častno, sramotno). *Vos eritis judices, laudine an vitio id factum oportuerit* (ali na hvalo, ali na porogo?)

Tukaj se snideta včasi dva dativa, osebe in pa praedikata, npr.: *Ea iis non modo non laudi, sed etiam vitio dandum puto. Tu summam laudem Roscio vitio et culpae dedisti* (štel si Rosciju hvalo v pregreho). *Singuli hi viri saluti huic civitati fuerunt* (državi koristni; v. na, kot blagor). *Tua salus mihi curae est. Crudelitas omnibus hominibus odio est* (odioso).

Razni dativi.

§. 39. Latinščina rabi dativ pri nekih glagolih, kjer slovenščina oblikuje drugače; pa vendar tudi utegne nastopiti dativ, ako se glagol spremeni v dotični adjektiv.

1) *mederi* ozdravljati — v okom priti čému.
benedicere, maledicere blagrati, kleti koga — zloreči komu.
conviciari grajati koga — očitati mu.
patrocinari zagovarjati — pomagati mu.
nubere možiti se skom — zaročiti se mu.
irasci jeziti se na koga — groziti se mu.

parcere varovati česa — prizanašati komu.
parere, obedire, obtemperare bogati, slušati koga — pokoren komu biti.
obtrectare zniževati koga — nasprotovati mu.
invidere zavidati koga — komu zavideti.
persuadere pregovarjati koga — prigovarjati mu.
supplicare prositi koga — klanjati se mu.
studere hrepeneti po čem — udan čemu biti.
favere gojiti kaj — dobrohoten komu biti.

Kedar so taki glagoli v passivu, ostane oseba v dativu, in glagol se vzeme brezosebno *(mihi persuadetur, nobis persuasum est,* prepričani smo).

npr.: *Non debebas optimo viro maledicere ore fugitivi. Huic malo pro se quisque nostrum mederi debemus. Virgo nupsit ei, cui Caecilia nupta fuerat. Omnino irasci amicis non temere soleo. Nec impensae, nec labori, nec periculo paream. Obtrectare alteri, quid habet utilitatis. His persuaderi, ut diutius morarentur, non poterat. Huic rei studendum est, ut pabulatione prohibeantur Romani* (meriti, paziti je na to). *Germani agriculturae non student* (nepečajo se s poljodelstvom). *Metello jure, quasi deo, supplicabatur* (častili so ga).

§. 43. 2) Glagoli sestavljeni s praeposicijami: *cum (con), de, in, ob, inter, post, prae, sub, super* imajo v dativu osebo ali reč, na ktero meri praeposicija, kakor v slovenskem (komu kaj naložiti, priložiti, odložiti, založiti, preložiti, podložiti); ali pa se praeposicija povzame in ima pri sebi svoj sklon.

Sloven. se tu neujema vselej z latin.

npr.: *Tuscus ager Romano adjăcet,* se rimskega drži, tišči se, zraven njega je. *Ea res duci aliquantum famae adjecit,* pridala mu je slave. *Hortor, ut amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis* (čez vse čislati). *Si parva licet componere magnis* malo primerjati z velikim. *Equitatui interposuit praesidia levis armaturae,* med konjke je postavil. *Pecuniam praeferre amicitiae sordidum est. — Cur mihi te offers, ac meis commodis officis et obstas,* kaj se mi vstavljaš, oviraš? *Anătum ova saepe gallinis supponimus* (kokošim podkladamo). *Lucumo superfuit patri,*

bonorum omnium heres (očeta preživel). *Nec diu mansit superstes filio pater* (preživel sina). *Aristides interfuit pugnae navali apud Salaminem* (nasoč pri b. v boju).

§. 41. 3) Nekteri glagoli se vežejo v latin. z dvema sklonoma na dva načina:

a) Dativ osebe — akus. reči *(alicui aliquid).*

b) Akus. osebe — ablat. reči *(aliquem aliqua re).*

V slovenščini je večidel: koga s čim.

Taki so:

circumdăre obdati kaj z čim, komu kaj okoli dati (ogerniti).
circumfundere obliti kaj s čim.
inspergere potrositi, poškropiti koga s čim; politi koga s čim.
adspergere priliti komu česa; kaj politi s čim.
impertire podeliti komu česa.
donare podariti komu kaj; obdarovati koga s čim.
induere obleči koga s čim; odeti koga s čim, obleči koga.
exuere sleči komu kaj; vzeti kaj. [v kaj.

npr.: *Satellites armatos circumdědit concioni. Liv. Oppidum vallo et fossa circumdědi. Cic. Tigris urbi circumfunditur. Mortuum cerā circumfuderunt. Ipse conditor totius negotii guttam aspergit huic bulbo* (čebuli vode priliti). *Ne aram sanguine aspergeret. Non pauca suis adjutoribus large donavit. Donavit eum anulo aureo. Oneris mei partem nemini impertio, gloriae bonis omnibus* (oddam). *Nec quemquam osculo impertiit. Vites se induunt uvis. Induit sibi torquem.*

Nota. *intercludere alicui commeatum — aliquem commeatu* zapreči komu živež, odstraniti ga od česa (živeža).
Komu sporočiti kaj je: *communicare aliquid cum aliquo.*

§. 42. 4) Glagol *esse* rabi se včasi v pomenu imeti. Tukaj stopi oseba v dativ, stvar pa v nominativ.

npr.: *Dives est, cui est tanta pecunia, ut nihil amplius optet. Semper in civitate, quibus nullae opes sunt, bonis invident.*

Pri medsobnih razmerah se rabi: *esse aliquid cum aliquo*, kot: *mihi tecum res est*, s tabo imam opraviti. *Cum Fabio est mihi summus usus* (obečavam ž njim).

Izraz: ime mi je, zovem se oblikuje Latinec tako, da oseba stoji v dat., ime ali v nom. ali v dat., redko v genit.

kot: *Syracusis est fons, cui nomen Arethusa est. Atius Clausus, cui postea Appio Claudio nomen fuit, Romam transfugit. Inditur mihi nomen Cajus — Cajo. Juventus fecit nomen Caniculo mihi* (rekli so mi kužek).

§. 43. 5) Nekteri glagoli imajo razne pomene, in tako se vežejo deloma z dativom, deloma z drugimi skloni.

cavere

alicui	*aliquem, ab aliquo*
za koga skrbeti:	ogibati se koga; čuvati so od koga, varovati se česa:
Melius ei cavere volo, quam ipse aliis cavere solet.	*Considera, quos caveas.* *Caveo ab insidiis; ab homine malo.*

consulere

za koga delovati, skrbeti zanj:	za svet vprašati koga:
Cosulite vobis, prospicite patriae.	*Athenienses consuluerunt Apollinem, quas religiones tenerent.* *cons. in aliquem* = kazniti koga.

cupere

komu udan biti:	poželeti kaj, česa:
Quid? ego Fundanio non cupio? non sum amicus?	*Rapere omnes, domum alius, alius agros cupere.*

imponere

ukaniti, preslepiti koga:	*aliquem in-* (acc. abl.). koga kam deti, na kaj.
Populo imposuimus et oratores visi sumus.	*In ignem; in foco.*

incumbere

naslanjati se na kaj:	*ad rem, in rem* (duševno), pečati se, ukvarjati se s čim.
Convexitas (obok) *cardini* (stožer) *suo, id est terrae undique incumbit.*	*Incumbe in eam curam et cogitationem.*

manere

ostati komu:	čakati koga:
Manent ingenia senibus.	*Mors sua quemque manet.*

metuere, timere

alicui	*aliquem*
bati se za koga:	bati se koga:
Nostrae causae (stvar) *nihil timemus.*	*Neminem timeo praeter deos immortales.*

temperare, moderari

zmeren biti v čem:	oskrbeti, npr.: *res tuas.*
Odio, irae.	*ab aliqua re* vzdržati se česa.

Dativus graecus.

§. 44. Po grški šegi nastopi včasi

1) Dativ osebe naznanjene po particípu, da se omeni kraj, kje biva kaj v oziru nje *(dativ. relationis)*.

npr.: *Caesar Gomphos venit, quod Thessaliae oppidum primum venientibus ab Epiro* — če prideš od Epira. *Taumaci a Pylis eunti* (na poti od Pile) *loco alto siti sunt. Brundusio navigantibus templum a dextera erat.*

2) Pridene se dativ osebe, ki naj bi pritrdila tej misli, ali pa skazala sočutje *(dativ. ethicus)*; potreben ni.

npr.: *Haec vobis ipsorum malitia fuit* — to vam je njihova hudobija. *Quid mihi Celsus agit.* — kaj mi že počnete? kako se mi imate?

3) V dativ stopi dejavna oseba, mesti abl. *a, ab* pri perf. pass., kot: *Mihi deliberatum et constitutum est. Cui non sunt auditae Demosthenis vigiliae? — quis non audivit?* (dativ pri pass.). Kakor pri part. fut. pass., npr.: *Iter mihi faciendum est.*

GLAVA V.

Genitiv.

Genitiv je (more biti) zavisen ali od substantiva, ali adjektiva, ali participa, ali glagola.

Genitivus limitationis *(explicativus)*

§. 45. Če se pridene substantivu drug substantiv, da ga bolj omeji, naznači, njemu dopolni pomen, stopi v omejivni genitiv na vprašanje: kteri? kakošen? čegav? česa?

npr.: Venec prazne slave. Prišel je čas maščevanja. Shod vinorejcev. Sila časov ga je spremenila. — *Sunt jura belli, jura pacis. Dies laetitiae, dies tristitiae. Est tempus laboris, tempus quietis. Pietas est fundamentum omnium virtutum. Nullum habes signum alinae a te voluntatis in Ligario. Negligentia causa ignorantiae* (česa?) *Studia agri colendi — literarum.*

Genitivus subjectivus.

§.45.*b* Ako je genitiv aktivnega pomena, namreč da je drugi substantiv *(regens)* njegovo delo, čin, nasledek, učinek, izvir, t. j. ako je genitiv proti svojemu substantivu v takem položaji, kakor je subjekt proti glagolskemu praedikatu, zove se *genitivus subjectivus (genit. auctoris).*

kot: *amor parentum (parentes amant liberos); terror mortis (mors terret)* strah, ki ga vzrokuje smrt; *praetoris decretum (praetor decrevit)* razglas deželskega glavarja (glavar je obznanil). Dobiček bajerjev = ki ga dajo. Nevarnost prisege = ki izvira iz prisege.

npr.: *Ad praedas miles permissu dictatoris discurrit (dictator permisit). Versus inventus est observatione sapientium. Imperium ad privatum clamore imperitae multitudinis deferebatur. Res tranquillas fecerat Attali profectio (quod Att. profectus est).*

Genitivus objectivus.

§.45.*c* Ako je genitiv passivnega pomena, namreč da substantivi izpeljani iz prehajavnih glagolov devajo svoj objekt v genitiv, t. j. ako je genitiv proti svojemu substantivu v takem položaji, kakor objekt proti glagolu, zove se *genitivus objectivus.*

kot: *amor parentum (parentes amantur a liberis)* ljubezen do staršev; *timor mortis (mors timetur)* strah pred smrtjo. — Osnova občinske postave (postava je osnovana). *Decretum servorum (decernitur de servis* — o sožnih).

Nota. Za *nos, vos* rabi se oblika *nostri, vestri* (*mementote nostri*).

npr.: *Ille dies caede hostium ac direptione urbis consumptus est. Hinc patriae proditiones, hinc rerumpublicarum eversiones. Memoriam illius viri omnes excipient anni sequentes.*

Cultura agrorum salubris est. Jucunda est memoria praeteritorum malorum. Nec attigit nos desiderium nostri ullum. O vitae philosophia dux! tu inventrix legum, tu magistra morum fuisti.

Nota 1. Pri genit. obj. rabi slovenščina dotične praeposicije, kot: *Studium veritatis,* hrepenenje za (po) resnici; *cura rei domesticae,* skrb za hišo; *timor hostium.* strah pred sovražniki; *cupiditas gloriae,* pohlep po slavi; *fiducia roboris,* zanosba na hrabrost; *odium mei, tui,* srd na mene, proti meni: *desiderio vestri,* po vas idr. — Zaime se tukaj nikder ne adjektivira v slovenščino, pač pa v latin., npr.: *injuria mea, tua,* krivica meni, tebi učinjena; *invidia sua,* sovraštvo do njega.

Nota 2. *nomen, vox, vocabulum* če se rabijo v pomenu = beseda, imajo stvar, ktero pomeni ta beseda, v genitivu, npr.: beseda kralj denar, *nomen regis, vocabulum pecuniae, verbum justitiae; — Verbum ipsum tyranni erat odiosum,* že ime tiran idr.

Nota 3. Okameneli ablativi: *causa* (zavoljo), *gratia, ergo* (zarad), in pa *instar* (po podobi, kakor) vežejo se kot substantiv z genitivom substantiva; pri zaimkih je ablativ, npr.: *honoris tui causa huc venimus. Vestra magis causa hoc volebam quam mea. Num mea gratia pertimescit? Ejus victoriae ergo Apollini hoc donum dedi..*

instar ima samo genitiv, npr.: *Equus instar montis,* kakor gora. *Eranam, quae fuit non vici instar, sed urbis, cepimus,* mestu podobna.

Genitivus qualitatis (kakostni, kakovosti).

§. 46. Kedar se naznanja kakovost osebe ali stvari po samostavniku s pridevnikom vred, stopi tak praedikat v genitiv. (cf. §. 66).

V slovenskem tudi tako. — Za uk si prebrisane glave, čedne in trdne postave.

npr.: *Magni judicii, summae facultatis debebit esse orator. Torquatus priscae ac nimis durae severitatis ita loquutus est. Viri boni judicent, id est maximi momenti ac ponderis* (velike važnosti). *Vallo pedum duodecim muniti oppido se continebant. Nervii sunt homines feri, magnaeque virtutis* (divji pa velike hrabrosti). *Aristides decem annorum legitimam poenam non pertulit* (desetletna kazen). *Tarquinius habuit fratrem Arruntem, mitis ingenii juvenem* (krotkega značaja).

Nota. Včasi se rabi ablativ, zlasti pri slučajnih vnanjih lastnostih, začasnih občutljejih (*tristi, laeto, animo*), sploh je *animus* zmirom v abl. (§. 66).

npr.: *Animis estis simplicibus, mansuetisque. Petulans, protervo, iracundo, incogitato animo sum* (drzen, silovitega, jeznatega, nepremišljenega srca). *Ubi te vidi animo esse negligenti.*

Genitivus partitivus (oddelni genitiv).

Genitivus partitivus je, če se naznanja, da se od kake skupine jemljejo ali posamezne reči, ali posamezni določni oddelki.

In tako se razpada ta genitiv v dve vrsti:

a) genit. generis, kedar se vzeme ena stvar izmed vèčih;

b) genit. quantitatis, kedar se vzame oddelek celote.

§. 47. *a)* V *genit. partitivus generis* (vrstni) stopi substantiv skupine, iz ktere je omenjena jedna reč, in je zavisen:

1) od superlativa, komparativa. — V sloven. je genit. s praeposicijo izmed, od, ali abl. med.

npr.: *Gallorum omnium fortissimi sunt Belgae* (izmed vseh). *Syracusas esse maximam Graecarum urbium, pulcherrimamque omnium, saepe audistis* (med vsemi mesti, vseh mest). *Nobiliores Romanorum non facile sine comite in publicum prodibant* (plemenitejši Rimljanov). *Clarissimi reges Persarum erant Cyrus et Darius; quorum prior apud Massagetas occisus est. Poeni in minorem Balcarium insulam trajecerunt. Tarquinius superbus septimus atque ultimus regum Romanorum Volscos vicit. Prima omnium provincia est appellata Sicilia. Sulpicius Gallus omnium nobilium maxime graecis literis studuit.*

2) od nedoločnih števnikov, in števnih zaimkov, kot: *nemo, nullus, ullus, solus, nonnulli, pauci, multi; quis, quisquam, uter, alter, neuter* idr.

npr.: *Omnium societatum nulla est gravior, quam quae cum republica est unicuique nostrum. Tribuni promulgarunt legem, ut consulum alter ex plebe crearetur. Multae istarum arborum mea manu satae sunt. Nec stultorum quisquam est beatus, nec sapientium non beatus. Cretes, quorum nemo unquam gustavit cubans. Si cui deorum, hominumque nimia sua fortuna videretur. Animantium genera quatuor, quorum unum divinum, alterum aërcum* (zračen), *aquatile tertium, terrestre quartum. Animantium aliae coriis* (koža) *tectae sunt, aliae villis* (dlaka) *vestitae.*

Slovenščina rabi ali sam genit. (kranjskih gorà najviši je Triglav); ali predloge izmed (vseh), med (vsemi).

Nota 1. *Genit. partitivus* rabi se tudi pri singularu, če je govorjenje o deželi, ali o ljudstvu, npr.: *Arduena silva est totius Galliae maxima. Optimus populi Romani judicatus est Scipio.*

Nota 2. Mesti genitiva rabijo se tudi praeposicije *in, ex, de* in to zlasti pri *unus* (*unus ex fortissimis*); vender mora biti genitiv pri *unus*, kedar je v zvezi z *alius, alter*, npr.: *Gallia est divisa in tres partes, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam Celtae.*

Nota 3. Za *nos, vos* rabi se oblika: *nostrum, vestrum.*

§. 48. *b)* V *genit. quantitatis* (kolikostni) stopi substantiv skupine, ktere se vzame oddelek, kos, na vprašanje koliko? in imajo ga:

1) Samostavniki naznanjajoči množino, določno in nedoločno mero, kot: *copia, grex, cohors, numerus, pars, turma, vis; libra, talentum, jugerum* (oral); *amphora* (vrč, 27, 17 litr.), *modius* (merca), *medimus* (= 6 bokalov).

npr.: *Singulis sex modii tritici dabantur* (6 četertink pšenice). *Quot jugera sata, tot medimna decumae debentur* (star desetine). *Equidem vim lacrimarum profudi* (čudo, silo solzà). *Cicero magnum numerum frumenti Romam misit* (zalogo žita). *Gubernator aeque peccat, et si palearum navem evertit, et si auri* (barko plév — zlatá). *Conon cum parte navium in patriam venit.* — Tu ste si latinščina in slovenščina enaki. — Voz mrve, koš jabelk, *ala equitum, cohors militum.*

2) Substantivni pridévniki, nedoločni števniki in zaimki v nomin. in akus. srednjega spola, ako kažejo kolikost (malo, mnogo, nekaj, nič, koliko?), kot:

multum, paulum, aliquantum, nimium, tantum-quantum, aliquid, nihil, minus, plus, id, hoc, quod.

npr.: *Multum diei jam processerat* (veliko dne). *Nostri casus plus honoris habuerunt, quam laboris. Sed quid tantum hominum incedunt* (toliko ljudi). *Tamdiu nihil novi ad nos deferebatur* (nič novega). *Ne falsi aliquid diceret* (kaj napačnega). *Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in Sicilia fuit, id Verres abstulit* (kar je bilo zlata in srebra). *Agelli est sub urbe paulum* (malo njivice).

3) Prislovi: *satis* dovolj, *parum* malo, zelo malo, kaj malo, premalo, *nimis* preveč, *abunde, affatim est* obilo, odveč.

npr.: *Satis eloquentiae, sapientiae parum habebat. Tibi divitiarum affatim est. Nimis insidiarum* (preveč).

Nota. Ako bi utegnil v ta genitiv stopiti kak (substantivni) adjektiv pomniti je to: če je adjektiv II. deklinacije, stopi v genitv; če je pa III. deklinacije, ostane nominativ ali akusativ, npr.: *Nihil novi — nihil memorabile; quidquid boni — quidquid suave.*

Ako pa se snideta oba, ravna se drugi po prvem, npr.: *aliquid novi et memorabilis, aliquid memorabile ac novum.*

Genitivus possessivus (svojivni).

§. 49. 1) Pri glagolih *esse, fieri, facere* stopi v genitiv *(possessoris)* oseba, na ktero spada kaka stvar kot lastnina, na vprašanje: čegav? čij?

npr.: *Bello gallico praeter Capitolium omnia hostium erant. Omnia, quae mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine* (moževo). *Temeritas est florentis aetatis, prudentia senectutis. Ipsius Appii exstat oratio,* Appijev govor je še. *Sunt puericiae studia, sunt extremae quaedam senectutis studia,* vsaka starost ima svoje hrepenenje.

Nota. Semkaj spada tudi izraz: *aliquid alicuius ditionis — potestatis facere,* npr.: *Scipio omnem oram usque ad flumen Iberum Romanae ditionis fecit,* spravil je pod rimsko oblast. *Popilius claves portarum suae potestatis fecit,* polastil se je mestnih ključev.

2) V genitiv stopi pri *esse* oseba, na ktero spada kako dejanje kot pristojnost, dolžnost, navada, znamek označaja *res, officium, munus, negotium, proprium.* — Večidel so ti samostavniki izpuščeni, ker je infinitiv subjekt, genitiv pa praedikat.

npr.: *Erit humanitatis vestrae* (dolžnost) *magnum civium numerum a calamitate prohibere. Virorum fortium est* (pristojnost) *toleranter dolorem pati. Harum rerum defensorem esse, magni animi est, magni ingenii, magnae constantiae* (znamenje). *Viri boni est, consulere fortunis amicorum. Ut constantia scientiae, sic perturbatio erroris est.*

Nota. Če je lastnik naznanjen z zaimkom, rabi se *pronomen possess. meum, tuum, suum, nostrum, vestrum.* Pač pa ostane v genitivu apposicija, ako je samostavnik, ali *ipse, salus, unus.*

npr.: *Mentiri non est meum. Tuum, viri gravis et sapientis, est, moderate ferre incommoda. Tuam ipsius causam negligis. Respublica mea unius opera salva est.*

Slovenščina rabi pri osebnih imenih, kedar nimajo pristavka, mesti genitiva svojivni pridévnik (Jan. 301, 313).

Genitiv pri pridévnikih *(objectivus).*

§. 50. V genitivu imajo svoj objekt:

1) Pridévniki zahtevni, ki kažejo subjektovo hrepenenje po čem, ali nasprotno čutilo, kot: *cupidus* željen, *avidus* po-

hlepen, *studiosus* hrepeneč, *fastidiosus* zaničevaven, *parcus* varčen, *avarus* lakomen.

npr.: *Cato et magnus imperator et cupidissimus literorum fuit. Eo ex populis finitimis turba avida rerum novarum* (željna novarij) *profugit. Galba pecuniae alinae non appetens, suae parcus, publicae avarus fuit. Qui ineunte aetate nandi aut pilae studiosi fuerunt. Memmius literarum Latinarum sane fastidiosus erat.*

2) Pridévniki dušne deležnosti, ki pomenijo, da je človek kake reči pominjiv, svest, vedoč, kot: *gnarus* zveden, *ignarus* nezveden, *conscius* svedok, *inscius, peritus* vajen, *imperitus* nevajen, *suetus, rudis* neuk, *memor, immemor.*

npr.: *Nec loci gnara sum, nec diu hic fui. Ait se hujus oppidi ignarum esse. Socrates se omnium rerum inscium fingit ac rudem. Omnes vos anteactae vitae conoscios habeo. Adeone vobis immemor rerum gestarum esse videor? Cotta antiquitatis scriptorumque peritus.*

3) Pridévniki, kteri pomenijo faktičen delež ali nedelež na kaki reči, kot: *partĭceps* deležen, nedeležen, *consors, expers, exsors, jejunus, exhĕres* izključen, *immunis* prost. — Dalje še nekteri, ki se vežejo tudi z dativom, namreč: *communis, socius, affinis, vicinus, proprius, sacer, similis, acqualis* (§. 35). — Slov.: deležen česa.

npr.: *Fac participes nos tuae sapientiae. Se omnis culpae exsortem esse dixit. Quinte frater! consors mecum temporum illorum. Possetne paternorum bonorum exheres esse filius? Immunes portoriorum, immunes militiae* (prosti). — *Vitium commune omnium est. Omni aetati mors communis est.*

Nota. *similis* ima dat. v pomenu podoben; genit. pa v pomenu jednak (iste vrste) in vselej pri zaimkih: *mei, tui, nostri, vestri* in *versimilis*, npr.: *Deos tui similes esse putas? Simia quam similis nobis! Scias multos nostri similes esse in civitate Romana* (nam jednakih). cf. §. 35. Nota.

4) Pridévniki, ki naznanjajo zmožnost v kaki reči, ali oblast in pravico do nje, kot: *compos, impos, potens, impotens.* — Slov.: Zmožen česa.

npr.: *Certe omnes virtutis compotes beati sunt* (kreposti zmožni). *Tum patriae compotem nunquam me sinis esse. Eripite isti gladium, qui sui impos est animi. Gens impotens rerum suarum prae domesticis seditionibus.*

5) Genitiv polnivni *(copiae — inopiae)* se veže s pridévniki, kteri pomenijo poln, prazen, kot: *plenus, refertus, completus, vacuus, inanis, sterilis, inops, egenus.* — Vendar imajo tudi ablat. pri sebi, zlasti *refertus* (§. 64.). — Slov.: poln, réven česa.

npr.: *Referta Gallia negotiatorum est, plena civium Romanorum;* pa: *Vita otiosa plena et conferta voluptatibus. Completus jam mercatorum carcer fuit. Ea verba pervulgata inanissima prudentiae reperta sunt, fraudis autem et stultitiae plenissima. Inops senatus auxilii humani, ad deos vota vertit. Ager aridus et frugum vacuus.*

Genitiv pri participih.

§. 51. Participi praes. na *-ans, -ens*, izpeljani iz glagolov prehajavnih, zahtevajo genitiv (obj.) ako se rabijo kot adjektivi, ter kažejo stalne lastnosti; taki so: *amans, appětens, diligens, negligens, conservans, efficiens, fugiens* idr.

Tako tudi nekteri, iz glagolov izpeljani pridévniki s končnico *-ax*, kot: *capax, tenax, edax, rapax, ferax.*

npr.: *Homo gloriae appetens saepe deflectit a virtutis via* (slave pohlepni človek). *Gens Gallorum haudquaquam religionis negligens fuit. Nemo erat tardus, aut laboris fugiens — Triclinium convivarum quindecim capax. Claudius Caesar parcus et justi tenax* (držeč se prava). *Iberia venenorum ferax* (strupov rodovitna). *Epaminondas valde veritatis diligens erat.*

Genitiv pri glagolih.

§. 52. Glagoli, ki pomenijo spominjati se česa, ali opomniti koga na kaj, ali pozabiti kaj, imajo svoj objekt v genitivu.

Taki so: *memini* pomnim, *reminiscor, recordor* spominjam se, *admoneo, commoneo, commonefacio, obliviscor* zabim, *in mentem venit mihi alicujus,* spomnim se česa.

npr.: *Vivorum memini, nec tamen licet Epicuri oblivisci. Reminiscere et veteris incommodi Romanorum, et pristinae virtutis Helvetiorum. Ipse agnoscat, et flagitiorum suorum recordabitur. Memini, nec umquam obliviscor noctis illius. Admonebat alium egestatis, alium cupiditatis suae. Ipse te veteris amicitiae*

commonefecit. Venit mihi Platonis in mentem. Quoniam nos tanti viri res admonuit.

Nota. Vendar imajo ti glagoli včasi akusativ pri sebi, namreč: Vselej je akus., kedar je objekt kak pronomen, ali adjektiv: *hoc, illud, multa te admoneo.*

admoneo ima tudi abl. z *de*, če je objekt kaka stvar, npr.: *Epistola, in qua de aede Telluris et porticu me admones. De avaritia tua commonemur.*

memini (spominjam se), *obliviscor* (pozabim) imata akus. stvari, npr.: *Memini beneficia, obliviscor injurias; homines etiam res praeclarissimas obliviscuntur.*

memini v pomenu pomniti, v spominu imeti, omeniti, ima tudi akus. osebe, npr.: *Cinnam memini, Sullam vidi. Memini Metellum puer, ita esse bonis viribus etc.*

recordor ima stvar v akus. osebo pa v abl. z *de*, npr.: *Recordare cetera; recordare de ceteris, quos adesse video; recondantur pugnas navales; recordor de te.*

Med seboj se ločijo v pomenu tako:

memini pomnim, spominjam se česa, kar nisem pozabil.

reminiscor spomnim se česa, kar sem bil pozabil.

recordor k srcu si vzamem kaj, ozir imeti na kaj.

§. 53. Glagoli tožitveni *(accusandi)* ki pomenijo koga dolžiti, tožiti česa, obsoditi, oprostiti — imajo v genitivu pregreho, koje je kdo kriv ali nedolžen, tožen, sojen.

Taki so: *accusare, incusare* (tožiti), *arguere, insimulare* (dolžiti), *arcessere, postulare, nomen deferre* (na sodbo zvati), *damnare, condemnare* (obsoditi), *absolvere, liberare* (oprostiti), tudi adjektivi *reus, compertus (criminis)* kriv.

npr.: *Miltiades proditionis accusatus est* (izdajstva). *Nonne intelligis, quales viros sumni sceleris arguas* (dolžiš). *Quo facilius reliquorum, quos captae pecuniae* (podkupljenja) *arcessebant, delicta patefierent. Piso sceleris condemnat generum suum. Senatus nec liberavit ejus culpae regem, nec arguit. Coelius absolvit injuriarum laesorem Lucilii.*

Nota. Pri *condemnare* stoji smrtna kazen, in kazen, na ktero je kdo obsojen, ali v genit. ali v ablat. (*capitis — capite*).

Kazen v denarjih, če je število določno, je v ablat., nedoločno pa v genit., npr.: *Licinius Stolo sua lege decem milibus aeris damnatus est. Responderunt Furio clientes, se conlaturos, quanti damnatus esset.*

multare, punire ima vselej ablat.

Včasi je zločin v ablat. z *de*; *damnatus de furto, parricidio,* zaradi tatvine, umora.

§. 54. Glagoli cenitveni *(aestimandi)*, kot: *aestimo, existimo, duco, facio, pendo* — veliko, malo vreden biti; velike, male cene biti,

stati (koštati); veliko, malo cenim — imajo ceno v genit., če ni po številu določena; ako pa je izražena po substantivu, ali določnem številu, rabi se ablat. (§. 62).

Taki genitivi so: *magni* (ne *multi*), visoko, *pluris* više (ne *majoris*), *maximi*, *plurimi*; *parvi*, *minoris*, *tanti* — *quanti*; *magni sum*, *parvi sum*, veliko — malo vreden sem, veljam.

npr.: *Si callidi rerum aestimatores prata et areas magni aestimant. Aestimavit frumentum tribus denariis. Te quotidie pluris feci. Tu nunquam ostendisti, quanti illum penderes. Te unum pluris, quam omnes illos puto. Divitiae a me minimi putantur. Quorum salutem civitas non levi momento aestimare potest. Ager nun multo pluris est, quam tunc fuit.*

Nota 1. Izmed substantivov se rabijo v genit. samo: *flocci, nauci, pili, pensi, nihili* — celo nič čislati, ne za las vreden biti.

Nota 2. Slovenski izrazi: ni vredno da bi... truda je vredno da... prestavi se: *non tanti est, ut... tanti est, ut...*

§. 55. Glagola *interest, refert* zahtevata genitiv osebe, kedar pomenita: komu ležeče biti na čem, kar se koga tiče, koristno biti za koga. — Pravila so te:

1) V genitiv stopi oseba, če je samostavnik; če je pa osebno zaime, rabi se ablat. *mea, tua, sua, nostra, vestra*, in to zlasti pri *refert*.

2) Reč, na kteri je komu ležeče, oblikuje se po pomenu stavka
   a) infinitivom samim;
   b) infinit. cum accus.;
   c) ut ali *ne;*
   d) s konjunktivom v odvisnem vprašanji.

3) Koliko je ležeče, naznanja se
   a) z adverbom: *magnopere, tantopere, parum, magis, minime.*
   b) z neutrom: *multum, plus, minus* in *nihil;*
   c) z genitivom: *magni, parvi, pluris, tanti.*

npr.: *Multum interest rei familiaris tuae, te quam primum venire. Quid illius interest, ubi sis? Hoc vehementer interfuit reipublicae, nullam videri dissensionem esse in ea. Tua et mea maxime interest, te valere. Vestra interest, ne imperatorem faciant pessimi. Magni refert, quid hic velit. Nihilo pluris tua hoc, quam quanti illud refert mea. Non scripsi, quod tua nihil referebat,* kar se tebe ne tiče.

Nota. Če ima *mea, tua* idr. apposicijo, stopi ta v genit., kot: *Mea, magistri vestri, interest, ut laudemini.* Tako tudi: *mea solius, tua ipsius.*

Genitiv pri adverbih.

§. 56. Krajevni adverbi: *ubi, unde, quo, eo, longe* (daleč), *nusquam*, imajo genitiv tiste stvarí, ktere je naznanjeno okrožje ali obzor (obor). — V rabi so samo: *gentium, terrarum, loci, locorum, rerum*, in pa nektere besede nravnega smisla *(stultitiae, miseriae)*.

npr.: *Ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem. Unde gentium venis? Res eodem est loci, quo reliquisti. Eo vecordiae procedere; huc miseriae perveni. Quo amentiae progressi estis!* Kako daleč ste zašli v neumnosti!

GLAVA VI.

Ablativ.

Ablativ je raznovrstnega pomena, in obsega slovenski lokal, instrumental, deloma tudi genitiv.

Ablativus instrumentalis — sociativus

(pomožnik — družívnik).

§. 57. 1) *a)* Na vprašanje s čim? stopi v ablat. brez praeposicije reč, ki služi kot pomočno orodje; in to utegnejo biti ali stvari ali dušne zmožnosti (pravi „instrumental"), kot: *virgis caedere*, s šibami tepsti; *mente percipere*, pametijo d vzeti.

npr.: *Vitis claviculis suis quasi manibus, quidquid est nacta, amplectitur*, trta objame s ključki, kakor z rokami. *Quum consilio capi non posset (locus), multitudine circumfus est. Hasdrubal plura consilio, quam vi agens, hospitiis magis regulorum, conciliandisque gentibus, quam bello aut armis rem Carthaginiensem auxit. Cornibus tauri, apri dentibus, morsu se leones tutantur*, z rogmi, zobmi, grizenjem.

b) Ako se rabi za pomoček (sredstvo) oseba, in sicer samostojno dejavna, ondaj nastopi akus. s praeposicijo *per* (po kom? s čegavo pomočjo?)

npr.: *Statuerunt, injurias per vos ulcisci*, po vas, (z vašo pomočjo). *Quae domi peragenda sunt, per Caecilium transiguntur*, po Cecilju (s Ceciljem). *Per legatos rem agere*, po poslancih obravnovati. *Per amicum epistolas mittere*, po prijatelji.

Če pa so osebe kot zgolj orodje, rabi se sam ablat. zlasti pri vojaških rečeh, npr.: *militibus, legione, exercitu oppugnare; equitatu, peditatu, sagittariis, funditoribus dimicare.*

Nota. Latinščina rabi včasi ablat. instr., kjer ima slovenščina drugače, npr.: *fidibus canere* na gosli gosti, *tibia canere* piskati, *aleā, tessera ludere* kocke igrati, na kocke igrati, kockati se; *praesidio locum tenere* oblegati, *carcere includere* zapreti, *hospitio suscipere* koga gostoljubno sprejeti, *extollere laudibus, honoribus* hvalisati, *equo, curru vehor* jaham, peljam se idr. Substantiv je kot pomoček glagolu.

§. 58. 2) *a)* Na vprašanje s kom? stopi v ablat. s praepos. *cum* oseba, ki je pri dejanji nasoča ali sodelavna, ali v vzajemnosti *(sociativus)*.

npr.: *Cum Pansa vixi in Pompejano. Vagamur egentes cum conjugibus et liberis. Ambulo cum amico; cum rege locutus sum.*

Pri vojaškem spremstvu, kedar idejo vojaki z vojskovodjem, rabi se ablativ s praeposicijo *cum* in brez *cum*, če je dodan še kak adjektivni attribut; mora pa nastopiti *cum*, če je substantiv sam. — Kedar pa je vojskina četa *(exercitus, legio, turma etc.)* subjekt, in ime vodja v ablat. mora stati *cum* = pod vodjem, s poveljnikom.

npr.: *P. Cornelius in locum eius, quae missa cum praetore erat, scripta legione* (brez *cum*) *nova profectus ab urbe — pervenit Massiliam (Liv. 21. 26). Exercitus alter cum Papirio consule pervenerat Arpos (9. 13). Consules infesto exercitu in agrum Sabinum profecti* (brez *cum*). *Servilius Priscus novo exercitu profectus ad bellum (4. 46). Cum Magone equites Hispanorum praemissi,* konjiki pod Magonom = Magon s konjiki. *De tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus etc. (Cas.). Labienum legatum in Treviros cum equitatu mittit (Caes. 3. 11). Marcellus cum exercitu omni profectus supra Suessulam castris positis consedit (Liv. 23. 17).*

Nota. Sicer je pomniti ta raba: *esse cum imperio* je = poveljnik biti; *esse in exercitu* = vojak biti, kot prostak *(gregarius, legionarius); esse cum exercitu* = biti v vojni kot učenec *(contubernalis)*, pa ni vojak.

b) V ablat. s *cum* stoji stvar, s ktero vred se kaj godi, ali ki je s kako drugo združena.

npr.: *Cum gladio comprehensus est.* z mečem v rokah (s = *mit* = imajoč). *Cum omnibus malorum suorum insignibus se in*

forum proripuit, z vsemi odlikami. *Agnus cum suillo capite*, s svinsko glavo.

c) Če se godi dejanje ob drugem; ali če nastopi kaka reč iz dejanja: stoji spremljajoča reč v ablat. s *cum*.

npr.: *Quod ego quondam magno cum assensu omnium dixi*, s pohvalo vseh. *Divitiacus multis cum lacrims Caesarem complexus obsecrare coepit*, s solzami objemal — jokal in objemal. — *Nae! ille illud fecit cum malo suo, meo*, na svojo in mojo škodo. *Cum summa reipubl. salute, cum tua pernicie, cumque sociorum exitio proficiscere in bellum nefarium*, na blagor, pogin, pogubo; — na svojo škodo, k tvoji žalosti (zu meinem Verdruss).

Ablativ pri passivu *(dynamicus* — tvorni).

§. 59. Pri passivu stopi delavna (tvorna) moč na vprašanje od koga? od česa? česa? v ablativ, in sicer, če je oseba s praepos. *a, ab*; če je reč, brez praeposicije.

Latinščini je passiv priljubljen, ter ga često rabi, kjer je v slovenščini aktiv, zlasti v sedanjiku *(oves pascuntur a pastore*, pastir ovce pase).

npr.: *Si a populo postulatur*, če narod zahteva. *Hoc loco nimis operae consumitur a Stoicis, maxime a Chrisippo. Alcibiades eruditus est a Socrate*, od Sokrata. *Trahimur omnes laudis studio*, gnani smo hvale pohlepa. *Aquae multitudine flammae vis opprimitur*, z vode množtvom se plamen zadušuje. *Qui nulla impotenti laetitia efferuntur, beati sunt*, veseljevanja tirani. *Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi saepe parvo*, ne dajo se nakloniti (od) koristi. *Aqua fertur deorsum naturā ipsa*, po naravi.

Nota 1. Tudi neprehajavni glagoli imajo ta abl., če namestujejo passiv. npr.: *Concordia parvae res crescunt (augentur), discordia magnae dilabuntur (dissipantur). Non virtute hostium, sed amicorum perfidia deciti (oppressus sum). Phalaris non a paucis interiit. Invidia ardebant*, sovraštva uneti.

Nota 2. Besede: *ortus, genitus, natus* imajo očeta v ablativu brez praepos.; pri materi rabi se često *ex*, kot: *Parente Sestius natus est homine sapienti, et sancto et severo. Uxor erat Halicarnassia civis, ex qua natus est Themistocles.*

Tako tudi: *humili, sublimi loco natus; nobili, ignobili genere ortus.*

Slovenščna ima tu genitiv izvorni: plemenitega rodu; bornih, pa poštenih staršev rojen.

Ablativus causae (vzročni).

§. 60. 1) Na vprašanje zakaj? stopi v ablat. brez praeposicije reč, ki je vzrok ali povod kakemu dejanju.

npr.: *Vejentes taedio annuae ambitionis reges creaverunt*, iz nevolje. *Fidem publicam jussu senatus dedi*, na povelje. *Metu supplicii aut mortis multi vim tormentorum pertulerunt*, iz straha pred smrtjo. *Sive culpa, sive infelicitate imperatorum tam ignominiosa clades accepta est*, po krivdi, po nesreči. *Memoria vulneris aciem horrebat*, speminjaje se. *Conscientia violatae amicitiae Rom. conjunxit se cum Antiocho*, zavedé se.

Taki so: *consilio, jussu, odio, metu, spe, amore, ira* idr. — Slovenščina ima genit. vzročni iz, zavoljo; lokal po; partic.

Nota 1. Včasi ima ta ablat. pri sebi primeren particip, kot: *ira impulsus, invidia ductus, voluptate captus, odio inflammatus, terrore perculsus etc.*

Nota 2. Če je vzrok oviravnega pomena, rabi se ablat. s *prae*, kot: *Nec loqui prae moerore potuit*, od žalosti.

Ako reč vzrokuje dejanje samo posredne, rabi se *per* z akus. — *Per levitatem juvenilem rem suam diffudit*, po lahkomiselnosti; kar izvira iz *levitas*.

2) Glagolni pridévniki, kteri naznanjajo dušne občutljeje *(affectus)*, zahtevajo ablat. tiste reči, ki vzrokuje te občutljeje.

Taki so: *dolere, moerere, gaudere, laetari, gloriari, laetus sum, moestus sum, anxius, fretus*. (cf. §. 25).

Slovenščina ima genit. veseliti se česa; instrum. nad kom, čim.

npr.: *Rebus injustis justi maxime dolent, imbellibus fortes, flagitiosis modesti. Da hoc amicis, qui tuo dolore moerent. Quid est tam absurdum, quam delectari inanibus rebus, ut honore, vestitu, aedificiis. Laetari bonis rebus, et dolere contrariis. Laborare avaritia, luxuria.*

Ablativus modi (načina).

§. 61. Na vprašanje kako? stopi v ablativ samostavnik, ki kaže način, kako se godi dejanje, in sicer:

1) Samostavniki, kteri sami ob sebi naznanjajo način, so brez praeposicije, kot: *hoc modo, hac ratione* (po tem načinu), *eo more, ritu* (po šegi), *ea mente, eo consilio* (v tem namenu), *jure, injuria* (po pravici, krivici), *merito*, (po zaslugi), *lingua latina, slava* (po latinski, slovenski) idr.

2) Samostavniki, ki sami na sebi ne kažejo načina, pa se rabijo za take, morajo imeti v ablat. pri sebi praepos. *cum*, kedar so brez adjektiva, ter so nekako adverbialnega pomena (*facere cum studio = studiose; cum fide = fideliter; cum diligentia = diligenter*).

3) Če ima samostavnik pri sebi kak adjektiv, utegne se rabiti s praepos. *cum*, ali brez *cum*, kakor se bolj nagiblje k sociativu, ali k instrumentalu. — To mora učiti raba in razum. (cf. §. 58 *c*).

Izgledi ad 2. 3. *Athenienses cum silentio auditi sunt* (mirno). *Per omnes vias cum clamore in forum curritur* (z vpitjem). *Ferendum hoc onus cum labore* (težavno). — *Miltiades summa acquitate res Chersonesi constituit. Albucium cum multa venustate risit Lucilius. Magno fletu auxilium a Caesare petere coeperunt* (v joku). *Voluptas pingitur pulcherrimo vestitu, regali ornatu.*

Ablativus pretii (cêne).

§. 62. Na vprašanje za koliko? kako drago? stopi v ablativ cena, če je določna po številu, ali izražena po substantivu.

Tudi nedoločno izražena je v ablativu, kedar je govor o kupovanji, pri glagolih: *emere, vendere, conducere* (najeti), *locare* (v najem dati), *constare* (veljati). — Sicer je genitiv. (cf. §. 54).

Slovenščina ima za z akus.

npr.: *Haec bona emuntur duobus milibus numuum. Viginti talentis unam orationem Isocrates vendidit. Locavit omnem agrum frumento*, za žito. *Emamus magno, sin minus, ne magno quidem possumus. Venditori expedit, rem venire quam plurimo. Vendidit auro patriam. Multorum sanguine ac vulneribus Poenis stetit victoria.* — Tudi: *Fidem pecunia commutare*, za denar.

2) *dignus, indignus, dignari* (ceniti koga vrednega česa), se veže z ablat. česar je vreden kdo. *Vir optimus omnium existimatione dignus. Quam multi luce indigni sunt.* (cf. §. 191).

Ablativus limitationis (ozira).

§. 63. Na vpračanje v čem? po čem? na čem? stopi v ablat. reč, v oziru ktere se osebi priklada praedikat, ali to po čemur se oseba (reč) presoja.

npr.: *Datamas natus patre Comisare, natione Care,* po narodu Karec. *Agesilaus fuit claudus altero pede,* na jedno nogo. *Graecia superabat Romanos doctrina et omni literarum genere,* v vseh vedah. *Ista securitas specie quidem blanda, re ipsa repudianda,* na videz. v resnici. *Magnos homines virtute metimur, non fortuna,* po kreposti. *Gubernatoris ars utilitate non arte laudatur.*

Nota. Semkaj gre: *mea sententia, meo judicio,* po moji misli; *major natu, minor natu,* stareji, mlajši.

Ablativus copiae — inopiae (polnivni).

§. 64. Na vprašanje česa? stopi pri glagolih in pridévnikih, ki pomenijo obilnost, ali pomanjkanje, v ablat. to, česar je obilo ali manjka.

Taki so: *abundare, redundare, affluere, scatēre* (obilo imeti), *carere* (ne imeti), *egēre* (pomanjkuje komu), *indigēre* (potrebovati), *vacare* (prost biti), *privare, orbare, spoliare* (oropati); *implēre, complere refercire* (napolniti), *satiare, saturare* (nasititi) idr.

praeditus, refertus, dives, fertĭlis; nudus, orbus, vacuus, liber, purus, immunis, inops idr.

Slovenščina rabi tukaj večidel genitiv.

npr.: *Villa assidui domini abundat porco, haedo, agno, lacte* (ima dovolj). *Miser esset homo, si in vitiosa vita affluret voluptatibus. Nilus scatet piscibus. Si haec studia traducta erunt ad nos, ne bibliothecis quidem Graecis carebimus; ex quo libris omnia referserunt. Animus per somnum sensibus et curis vacuus est* (brez čutja). *Lentŭlus non inops verbis est. Delos referta divitiis nihil timebat. Urbs nuda praesidio* (brez posade). *Epistola inanis aliqua re utili et suavi. — pecunia privari, parentibus orbari* — za genitiv. cf. §. 50, 5.

Nota. Enakega pomena je: *afficere aliquem aliquare re,* kot: *dolore afficere,* užaliti, kaznovati koga; *honore, injuria.*

Interdicere alicui aliqua re, komu kaj prepovedati (*aqua et igni*).

npr.: *Si quis eorum decreto non stetit, sacrificiis* (ablat.) *interdicunt ei* (dat.) izključijo od.

§. 65. *Opus esse* treba je česa, spada k *ablat. inopiae,* in se rabi:

a) impersonalno, v ablat. stopi reč, koje je treba, kot: *Tum viro et gubernatore opus erat. Magistratibus opus est.*

b) personalno, takrat stopi reč v nomin. in glagol *esse* se ujema ž njo, npr.: *Maritimi milites opus sunt. Exempla permulta nobis opus sunt.*

c) ako je potrebna stvar izražena z glagolom, nastopi:

1) infin. ali *infin. c. accus.*,

2) particip perf. v ablat.,

3) supinum na *-u.*

npr.: *Nil opus est, rem pluribus verbis commemorare. Si quid erit, quod te scire opus erit, scribam. Abi intro, et quod parato opus est, para. Quod scitu opus est, narrabo.*

Ablativus qualitatis (kakovosti).

§. 66. Na vprašanje kakošen? stopi v ablat. samostavnik s pridévnikom, kedar kaže telesne lastnosti; ali duševne, kakor se kažejo vnanje in začasno. (cf. genit. §. 46).

npr.: *Dionysius ad mensam eximia forma pueros jussit consistere* (lepe rasti). *Agesilaus fuit statura humili, et corpore exiguo. Homo maximi corporis, terribilique facie, quod erat niger, et capillo longo, barbaque promissa. Appius homo fuit summa prudentia, multa doctrina* (se je videl). *Herodótus tanta est eloquentia, ut me summopere delectet. Cato in omnibus rebus singulari fuit prudentia atque industria* (se je pokazal).

Ablativus localis (krajevni).

§. 67. Na vprašanje kje? stopi kraj, kjer se godi dejanje, ali biva stvar, v ablat. navadno s praepos. *in (in silva, in colle).*

Slovenščina ima lokal z *v, na* (v hosti, na hribu).

Ablat. brez praeposicije se rabi:

a) pri posameznih izrazih: *ruri* na kmetih, *terra marique* na suhem in na morji; *dextera, sinistra* na desni, na levi; *utraque parte* na obeh straneh.

b) locus je brez praeposicije, če ima pri sebi adjektiv ali pronomen; kot: *eo loco, hoc loco, suo loco, idoneo — oportuno loco, alio loco.*

Včasi ima adverbialen pomen: *parentis loco habere aliquem,* kot očeta; *criminis loco putare,* za pregreho imeti; *bono loco res sunt,* dobro stoje.

Sicer je *in loco* npr.: *Ceteri in loco manserunt. Consules suos in locis tenebant.*

2) Na vprašanje kodi? stoji ablat. brez praeposicije, večidel je kak adjektiv zraven. — Sloven. po z lokalom.

npr.: *Scipio jubebat medio stagno evadere ad moenia,* po sredi močvirja. *Hannibal via Latina ducit sub Casinum,* po cesti. *Ibam via sacra. Mithridates tota Asia cives Romanos trucidandos designavit* (odločil za umor). *Tota urbe gemitus fuit,* po celem mestu.

3) Na vprašenje od kodi? od česa? s česa? stoji ablat. pri glagolih, ki kažejo, da se stvar s svojega mesta odmika, od njega odganja, odvrača. Navadno se rabijo praeposicije *a, ex, de.*

Ablat. brez praeposicije imajo navadno glagoli: *cedere, excedere, decedere* odstopiti; *arcere, prohibere* odvračati; *pellere, depellere* odgnati; *excludere, deturbare* izključiti; *movere (loco* = odstaviti; *senatu, tribu* = izobčiti).

Slovenščina ima v obeh teh slučajih genit. z dotičnimi praeposicijami.

npr.: *Ligarius Italia prohibetur, exulat,* odstranjen iz Italije. *Non facile vim hostium ab oppidis prohibent,* od mest odvračajo. *Si tibi inhaesisset ista suspicio, ille cessisset patria. Si virtus illius civibus grata non fuisset, ex ingrata civitate cederet. Virginiam matronae sacris arcuerant. Hunc tu, Jupiter, a tuis aris, a tectis urbis arcebis. Varium pellere possessionibus conatus est,* z posestva pregnati. *Paucis annis omnes ex Gallia pellentur,* iz Gallije. *Equestrem procellam excitemus, si statu movere volumus,* s stališča odgnati. *Praecepit iis, ne se ex eo loco moverent.*

Nota. Kedaj se rabi praeposicija, kedaj ne, naj uči slovar in raba. V obče pa je pomniti:

a) če glagol ni sestavljen, in je rabljen v pravem (lokalnem) pomenu, nastopi praeposicija; v dušnem smislu pa ne, kot: *pellere ex regno,* pregnati iz dežele; *pellere regno,* odstaviti od vladanja.

b) če je glagol sestavljen, in rabljen v pravem pomenu, sme se praeposicija staviti ali izpustiti, jednako; ako je v dušnem smislu, mora nastopiti praeposicija. — To pravilo velja tudi za druge sklone.

§. 68. 4) Na vprašanje kam? imajo ablat. s praeposicijo *in* glagoli: *ponere, locare, collocare, statuere, considere,* — ker bo reč ondi bivala, je pravi lokal.

npr.: *Plato rationem in capite, sicut in arce posuit, iram in pectore,* pamet mu je v glavi, jeza v srcu. *Herculem fama*

in concilio deorum collocavit. Hannibal captivos in medio statuit, da so v sredi stali. *Considamus hic in umbra*, sednimo v senco; *ponere in mensa*, na mizo (da bo na mizi).

Ablativ ločivni.

§. 69. Glagoli, ki pomenijo: ločiti od česa, osvoboditi česa, odstopiti od česa, vzdržati se česa, imajo tisto reč v ablat. s praep. *a, ab*, ali brez praeposicije.

Taki so: *abstinere, desistere* vzdržati se, odstopiti, *liberare, solvere, absolvere* oprostiti, *levare, laxare* rešiti, *deterrere* oplašiti od, *abdicare se magistratu* odstopiti; *prohibere aliqua re, prohibere ab aliqua re*, koga varovati česa.

npr.: *In Galliam se recepit, ut Ubios obsidione liberaret. Leva me hoc onere. Deliberat senatus, solvatne legibus Scipionem. Verringetorix oppugnatione destitit. Prohibuit hostem a pugna. Prohibete cives calamitate.*

Ablativus temporis (časovni).

§. 70. 1) Na vprašanje kedaj? se rabi ablat. navadno brez praep., in sicer pri substantivih, ki čas pomenijo: *dies, hora, annus, saeculum, tempus*, tudi *bellum* (ob času vojske).

kot: *die, nocte* (podnevi, ponoči), *hieme, aestate* (poleti, pozimi), *meridie, vespere, occasu solis, bello Punico etc.*

Slovenščina ima lokal s predlogom: o, v, po (v pustu, o velikinoči, o petih, ob dveh, po zimi, po letu); ali genitiv časovni (tistega leta, leta tekočega, danes, letas); tudi akusativ s predlogom: v, na (na sveti dan, na Mihelovo, v torek, v sredo).

npr.: *Erant eo tempore duae factiones Athenis* (o tistem času). *Hamilcar primo punico bello, sed temporibs exstremis praeesse coepit exercitui. Luculli adventu Mithridatis copiae omnibus rebus ornatae fuerunt. Roma candita est anno septingentesimo quinquagesimo quarto* (leta 754).

Nota. Včasi se pridene praepos. *in*, če se naznanjajo okoliščine, med kterimi se je godilo dejanje, npr.: *Ego multa tacui, multa in vestro timore sanavi. In hoc tumultu Fulvius cum exercitu Romam ingressus est* (med tem nemirom).

bello, pace (brez praeposicije) se rabi, če se naznani samo čas, kedaj.

in bello, in pace, če se bolj povdarjajo razmere in vpliv vojske, ali če se vzeme vojska za kraj, npr.: *Fremebant, tutiorem esse in bello, quam in pace plebis libertatem* (sredi vojske).

Pri človeških dobah je *in*, kedar so brez adjektiva *(in pueritia, in senectute*, pa *extrema juventute)*.

2) Na vprašanje v kolikem času? (se je zgodilo dejanje), nastopi ablat. brez praeposicije.

npr.: *Saturni stella triginta annis cursum conficit* (v 30 letih). *Quatuor tragoedias sedecim diebus absolvisti. Agamemnon vix decem annis unam cepit urbem, ego uno die totam Graeciam liberavi.*

Ta ablativ ima včasi tak pomen, kakor akus. z *infra, intra*.

npr.: *Nemo his viginti annis reipublicae hostis fuit, qui non bellum mihi quoque indixerit* (v teh 20 letih).

Nota. Praepos. *in* nastopi, če je povedano, da se v toliko časa dejanje tolikrat ponavlja; npr.: *bis in die, ter in anno. Ego si haberem, cui darem, ternas in hora darem epistolas.*

3) Na vprašanje za koliko — pred — pozneje? dene se število v ablativ, ter se prideneta *post, ante* adverbialno, in sicer ali zadej ali vmes *(tribus annis post, tertio post anno)*.

npr.: *Pecunia recuperata est multis post annis. Numa annis permultis ante fuit, quam Pythagoras. Aliquanto post Fulcinus praedia mercatur.*

Nota. Kedar se šteje nazaj, rabi se *abhinc* (odslej) z akus. ali pa ablat., npr.: *Quaestor fuisti annos abhinc quatuordecim. Qui abhinc sexaginta annis occisus est.*

Ablativus comparationis (primerjavni).

§. 71. Kedar se primerjate dve osebi, ali stvari, stoječe v nominat. (tudi *accus. c. infin.)*, utegne se izpustiti veznik *quam* (kakor, nego), in primerjena reč stopi v ablat. — Tudi slovenščina rabi genit.: od, mimo.

npr.: *Nihil est virtute amabilius (= quam virtus)*, od kreposti. *Turpis fuga* (ogibanje) *mortis omni est morte pejor*, mimo vsake smrti. *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*

Nota 1) Če ste primerjene reči v kakem drugem sklonu (*casus obliq.*) mora stati *quam*, kot: *Curidio, homini bonesto, sed non gratiosiori, quam Calidius est, argentum dedisti.*

Samo *accus. obj.* utegne deti se v ablat. takrat, če se lahko kot samostojni stavek izrazi z nomin., npr.: *Quem auctorem locupletionem Platone laudare possumus* (*quis est locupletior Platone?*) (§. 92, *b*).

Nota 2) Če je primerjena reč izražena po zaimku *qui*, mora vselej biti ablat., npr.: *Quo* (*Borea*) *non est arbiter major Adriae. Quo populus Romanus nihil vidit indignius* (nič zlobnejšega, nego to t. j. naj zlobneje). Slovonščina ima ali superlativ, ali komparativ zanikan. (§. 95).

Nota 3) Vselej se rabijo ablat.: *Opinione, spe exspectatione celerius*, prej ko bi se kdo nadejal; *exspectatione major*, črez pričakovanje; *plus justo, aequo, solito*, črez navado; *dicto citius*, prej ko bi rekel.

Ablativus mensurae (mêre ali presežnosti).

§. 72. V ablat. stopi mera, za kolikor jedna stvar presega drugo. Ta ablat. je v rabi pri komparativih, in nekterih glagolih, ki pomenijo preseči, kot: *malle, antecellere, praestare, superare, vincere.*

Navadni so: *multo, paulo, nihilo, aliquanto, quo-eo.*

npr.: *Multo pauciores oratores, quam poëtae boni reperiuntur. Quanto diutius abest, tanto magis cupio. Hibernia dimidio minor quam Britannia existimatur* (za polovico). *Legem una plures antiquarunt, quam jusserunt* (za en glas). *Biduo me Antonius antecessit. Nimio praestat, te impendiosum quam ingratum dici.*

Nota. Mesti ablat. sme nastopiti neutrum (*multum, plurimum, aliquantum*), ali tudi adverb *longe*, (*aliquantum multitudine superare; longe praestare*).

Posamezni ablativi.

§. 73. 1) Pri glagolih: *frui* vživati kaj, *vesci* živeti od česa, ali o čem, *uti* rabiti kaj, *abuti* zlorabiti, *potiri* polastiti se česa, *fungi* opravljati, dovršiti kaj, v uradu biti, *defungi* izvršiti, odložiti. — stoji objekt v ablativu.

npr.: *Plurimis maritimis rebus fruimur atque utimur. Valetudo opportuna est, ut fungamur muneribus corporis. — fungi magistratu, praetura, quaestura. Imperator urbe est potitus. Lacte, caseo, carne vescuntur. Si posset loqui provincia, hac voce uteretur.*

Nota. *potiri* utegne imeti genitiv, vselej ga ima pri: *rerum potiri*, polastiti se vlade.

utor izražuje se razno, kot: *aliquo utor amico*, za prijatelja imeti; — *homine*, pečati se s kom; *uti prudentia, consuetudine*, previdnost, navado imeti; *multo consilio usus perfecit*, storil z razumnostjo.

2) *niti* (opirati se na kaj), ima v telesnem pomenu sam abl. *(aliqua re);* v dušnem pomenu ima ablat. ali brez praepos. ali *in aliqua re,* npr.: *Ambae te obsecramus, genibus nixae* (na kolenih). — *Sustinebimus, et spe, qua jubes, nitemur. Conjectura, in qua nititur divinatio.*

fidere, confidere (komu zaupati, na koga zanesti se), imata ablat. brez praep.; včasi dativ *(f. arcu, f. ope equina).*

3) *differre,* razločiti se od koga v čem, ima osebo v ablat. *ab,* akus. *inter;* stvar v ablat. brez praepos., tudi s praeposicijo *in;* za koliko, izrazi adverb *(multum, paulum etc.). (In reliquis institutis Galli hoc fere ab reliquis differunt, quod etc.).*

Dostavek k padežem.

Raba mestnih imen.

§. 74. 1) Na vprašanje kje? stoje v genitivu imena I. in II. deklinacije, če so v singularu (kar je prav za prav stari *casus localis).*

V ablativu stoje vsa *pluralia tantum,* in imena III. deklinacije, tudi če so v singularu.

2) Na vprašanje kam? so vsa v akusativu brez praeposicije.

3) Na vprašanje od kodi? so vsa v ablativu brez praeposicije.

npr.: *Talis Romae Fabricius, qualis Aristides Athenis fuit. Dionysius Syracusis expulsus Corinthi pueros docebat. Uti Romae consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. Caesar Tarracone discedit, pedibusque Narbonem, indeque Massiliam pervenit. Aeschines cessit Athenis* (iz Athen) *et se Rhodum contulit.*

Nota 1) Če ima mestno ime pri sebi pridevek *urbs, oppidum,* pomniti je dvoje:

a) ako je pridevek pred imenom, ima pri sebi praepos. *in,* na vprašanje kje? kam? *ex* na vprašanje od kodi? in ime se ujema ž njim v sklonu.

npr.: *Consul pervenit in oppidum Cirtam. Cimon in oppido Cittro mortuus est.*

b) ako je ime pred pridevkom, ostane v svojem sklonu, in pridevek mu sledi s praeposicijo, ali tudi brez nje (večidel v ablat.).

npr.: *Nobiles adolescentes Neapoli, in celeberrimo oppido, saepe vidimus. Jugurtha Thalam pervenit, in oppidum opulentum. Archias pošta Antiochiae natus est, celebri quondam urbe et copiosa.*

Nota 2) Kedar je govor o mestu v širjem pomenu, o njega okolici, pokrajini, tedaj se rabijo praeposicije *ad, ab,* npr.: *Metellus a Zama discedit* (iz okolice, pokrajine). *Marius ad Zamam pervenit* (pa ne v mesto). — Pri imenih mest izpuščate se *in, ex,* druge se stavijo, npr.: *prope, ad, juxta etc.*

§. 75. Kakor mestna imena rabijo se tudi:

1) Imena malih otokov, zlasti kjer je mesto enakega imena z otokom.

npr.: *Cimon Cyprum cum ducentis navibus missus est. Conon plurimum Cypri vixit, Timotheus Lesbi. Dolabella Delo proficiscitur.*

Nota. Na vprašanje kam? rabijo se tudi veči otoki včasi tako, kot: *Siciliam, Sardiniam, Euboeam, Cretam,* na Sicilijo idr.

2) Besede *domus* dom, *humus* tla, *rus;* toraj: *domi* = domá, *humi* = na tleh, *ruri* = na kmetih (deželi); *domum* = domú, *humum* = na tla, *rus* = na deželo; *domo* = iz dóma, *humo* = od tal, *rure* = z dežele (s kmetov).

npr.: *Laelius et Scipio rus evolabant* (šla sta na kmete). *Quintius rure agere vitam constituit. Altius est, quam ut id humi* (na tleh) *prostrati videre possimus. Aegyptii mortuos domi servant* (doma imajo). *Deiectoque in humum vultu* (v tla gleda).

Nota. *domus* se rabi tako samo v pomenu dom (domačija), kot: *domi meae, tuae, Ciceronis,* na mojem domu idr., zato se rabijo v tem pomenu izrazi: *domi militiaeque, belli domique,* domá in v vojski.

Če pa pomeni *domus* hiša, družina, rabi se praeposicija, kot: bivati v mali — veliki hiši (*habitare in parva — ampla domo*).

GLAVA VII.

Raba praeposicij (predlogov).

A) z akusativom.

§. 76. **Ad.** 1) Krajevno: *a)* na vprašanje kam? pri glagolih, ki pomenijo iti, potovati, poslati, nesti kam, npr.: *ducere exercitum ad urbem,* do mesta, k mestu; *venire ad castra,* k taboru; *mittere ad me, ad te; ubi veneris ad Dianae, ad Vestae (templum)* do, k.

Tudi pri glagolih, ki naznanjajo, kam se stvar razprostira ali obrača, kot: *ad meridiem* proti jugu; *ad septentrionem* proti severu; *ad occasum* proti zahodu idr.

b) na vprašanje kje? kedar se naznanja, v kojega kraja bližini se godi kaj, ali biva, kot: *pugna ad Trasimenum* (pri), *ad Ticinum* (na), *ad Cannas* (pri), *horti ad Tiberim* (pri), *castra ad Rhenum* na, ob Rhenu.

2) Časovno, kedar se naznanja, doklej traja kaj, ali, o kojem času se kaj godi, npr.: *ad meridiem* do poludneva; *ad summam senectutem* do visoke starosti; *ad vesperum* proti, okoli večera; *ad hiemem* na zimo; *ad tempus* o pravem času; *ad diem dictam* ob določenem dnevu.

3) Kedar se število le na blizo, površno, določi, kot: *ad quinquaginta annos natus*, okoli 50 let imajoč; *ad duo millia occisi*, bilo je ubitih kakih dve tisoč.

4) Kedar se naznanja, čemu je dejanje namenjeno, ali, za kaj je reč prikladna (slov. za, na), k čemu služi, kot: *ad arandum bovem, ad indagandum canem alimus; Hoc proficit ad discendum: hac sunt ad salutem; occasio ad rem gerendam.*

5) Kedar se kaj ravna po čem, kot: *ad nutum et arbitrium*, po migu in volji; *ad naturam* po naravi; *ad mores* po šegi; *ad praescriptum* po ukazu.

6) Kedar se dve stvari med seboj primerjate, kot: *Terra ad universi coeli complexum puncti instar est*, v primeri s celim svetom, proti celemu svetu je zemlja kakor pika.

adversus — proti, nasproti, v prijaznem in sovražnem pomenu.

contra — proti, zoper, nasproti, v sovražnem pomenu; razun pri legi krajev.

erga — proti, nasproti, v prijaznem pomenu.

npr.: *Adversus montem progrediuntur*, proti hribu (krajevno); *adversus te non mentior*, proti tebi = tebi se ne bom lagal; *Samnites copiis iisdem, quibus usi adversus Romanos fuerant, contra Sedicinos profecti sunt. — Belgae contra Romanos conjuraverunt* (zoper R.); *contra naturam*, zoper naravo; *contra opinionem, contra spem*, zoper mojo misel, črez nado; *castellum contra arcem objecit*, trdnjavi nasproti, zoper trdnjavo; *regiones, quae contra Galliam sunt*, Gallii nasproti (krajevno). — *Eo modo erga amicos affecti simus, quo erga nosmet ipsos.*

ante — pred. 1) Krajevno i telesno i moralično, na vprašanje kje? npr.: *ante hortos suos piscari*, pred svojim vrtom; *omnia posita sunt ante oculos*, vse je pred očmi = očividno, predočeno.

2) Časovno, na vprašanje kedaj? npr.: *ante lucem* pred dnem; *nunquam ante me* pred menoj.

3) v primerah kaže, pred kom ima oseba prednost, npr.: *Tibi Neptune ante omnes deos gratias ago.*

apud — pri, kaže na vprašanje kje? kraj, osebo, narod; kjer se kaj nahaja, pričo koga se kaj godi; pomen mu je vnanjega smisla.

penes — pri, kaže v dušnem smislu, pri kom? je kaj, v čegavi oblasti biva kaj.

npr.: *Crassus erat apud Sulpicium*, pri njem = zraven njega; *fuisti apud Laecam*, pri Laeki = v Laekovi hiši; *apud Helvetios*, pri H.; *apud senatum haec verba fecit*, pričo starešinstva; *legimus apud Platonem, Ciceronem*, pri Platonu, Ciceronu, t. j. v njegovih knjigah; *apud Plataeas; apud flumen Strymonem. — Auspicia penes patricios erant*, v njihovi oblasti; *erat omnis potestas penes Pompejum*, pri P. = v njegovih rokah.

circa — okoli, naznanja:
1) na vprašanje kodi? da se godi dejanje, okoli česa, ali, po okolici;
2) na vprašanje kedaj? da se je godilo na blizo o tem času;
3) da je število le na blizo določeno.

npr. *Circa casam ligna contulerunt*, okoli hiše; *circa vicinos pagos legatos miserunt*, po selih okoli so poslali; *circa undecimam horam*, okoli enajstih; *ea oppida fuere circa septuaginta*, okoli 70 jih je bilo. (cf. ad.)

cis — takraj
trans — onkraj, onstran
citra — taplat
ultra — onplat, črez mejo dalje, za

} imajo v akus. pokrajino na vprašanje kje? kam?

npr.: *Germani, qui cis Rhenum incolunt; Graeci trans Apenninum colonias miserunt* (čez Apenine), *quae trans Padum omnia*

loca tenuerunt, onkraj Pada; *ultra montem castra posuit*, onplat hriba (za hribom); *ultra terminum vagabar*, črez mejo.

extra — zunaj, v krajevnem pomenu na vprašanje kje? v dušnem smilu kaže prostost od česa, npr.: *extra muros, extra castra; — extra culpam* brez krivde; *extra modum* brez merno; *extra periculum* brez nevarnosti.

intra — znotraj, rabi se krajevno in časovno, npr.: *Iliacos intra muros peccatur et extra. Intra quatuordecim dies tectum non subierunt*, v 14 dneh.

infra — pod, spodej
supra — nad, zgor
} kažete, da je kaj na nižem ali višem mestu mimo drugega; v dušnem smislu devate eno reč v veljavi za drugo, ali spredej.

npr.: *Expectabat infra oppidum*, pod mestom; *qui supra nos habitat*, nad nami; *Syene, quod oppidum est supra Alexandriam; res humanas infra se positas arbitratur*, prezira; *supra belli metum*, vrh, razun straha.

inter — med, 1) kaže krajevno, da biva jedna reč med drugimi; časovno, da se godi kaj med dotičnim časom, npr.: *Inter Padum et Alpes; inter tot annos is unus erat; inter coenam* (za obeda).

2) kaže medsobnost, odlikovanje, razloček, npr.: *Complecti inter se milites coeperunt; Ciceronis pueri amant inter se; Croesus inter reges opulentissimus; discrimen inter gratiosos cives et fortes.*

juxta — tik, ob, poleg, kaže, da je jedna reč tik druge, npr.: *Juxta murum castra posuit.* — V dušnem smislu kaže, da se dejanje ravna po čem, npr.: *Juxta praeceptum*, po povelji; *juxta voluntatem*, poleg volje (kakor *secundum*).

ob — zavolj, zarad, radi,
propter — pri, ob, zraven, pred,
} kaže vzrok in kraj.

npr.: *Ob emolumentum*, zarad koristi; *ob eam rem, ob eam causam*, záto; *propter frigora*, zavoljo mraza. — *Ob oculos versari*, pred očmi biti; *propter mare*, ob morji, bliz morja; *propter Platonis statuam*, pred sliko.

per 1) Krajevno in časovno — skozi, po, npr.: *Per amoenam urbem flumen fluit*, skozi mesto; *per urbem ambulare*, po mestu; *per decem dies ludi facti*, skozi 10 dni, celih 10 dni; *per triennium; per totam noctem pluit*, celo noč.

2) pri osebah se rabi, če so kot pomoček ali sredstvo dejanju, npr.: *Per Caeciliam ea res transigatur; epistolam per fratrem misi*, po bratu.

3) vzročno se rabi včasi mesti ablat. zlasti če je vzrok posreden, npr.: *Per aetatem attingere non potui*, zarad mladosti; *per naturam, per leges*, po naravi, po postavah; *per aegritudinem* zarad bolezni.

4) v prisegah in prošnjah, kot: *Per deos*, za Boga; *per dextram istam te rogo; per tuam fidem te obtestor*, pri tvoji zvestobi.

praeter 1) krajevno pomeni mimo, mem, kot: *Praeter castra suas copias transduxit.*

2) rabi se, kedar se naznanja, da kaj prestopi svojo mero, meje; v navadi so: *praeter opinionem, spem, modum, consuetudinem* zoper, proti.

3) v pomenu razun, kedar se kaj prideva čemu, ali odjemlje, npr.: *Praeter auctoritatem vires quoque habent. Omnibus sententiis praeter unam condemnatus*, razun jednega glasa.

secundum 1) Krajevno — ob, kaže da se godi kaj tik drugega predmeta, kot: *secundum mare* ob morju; *secundum flumen* ob vodi.

2) o redu — za, kaže, da eno sledi hitro za drugim; npr.: *secundum comitia*, prec za volitvami, po volitvah; *secundum hunc diem; secundum te nihil amicitius*, za teboj; *secundum deos homo maxime homini utilis*, za bogi prvi.

3) kaže natančno ujemanje dejanja s čim, npr.: *secundum naturam vivere; secundum virtutes laudare*, po zaslugi.

versus — proti, je adverb in se rabi z *in, ad*, pa stopi za substantiv, kot: *Ad occanum versus; in Galliam versus.*

B) z ablativom.

§. 77. **A, ab, abs** — od (*abs* se rabi najčešče pri *te* — *abs te*).

1) Krajevno — odkodi? časovno — od kdej? pri živočih stvareh v passivu — od koga?

npr.: *Sidera ab ortu ad occasum commeant,* od vzhoda; *longinque a domo bellare.* — Pomniti so: *a tergo, a fronte* zadej, spredej, od zad, od spred; *a dextera, a sinistra,* na desni, na levi. — *Ab tertia hora; a prima pueritia; a pueris,* od mladih nog; *centesima lux est haec ab interitu Clodii.* — *Discipulus cruditur a magistro.* — Tudi pri neprihajavnikih, npr.: *Anima incalescit ab eo spiritu.*

2) V duševnem smislu pri glagolih, ki pomenjajo odstopiti od česa, ločiti se od česa, varovati se pred čim, od česa, npr.: *A periculo defendere; ab injuria deterrere.*

Natančneje naj uči slovar.

coram — pričo, vpričo, pred, navzoči (mene, tebe), npr.: *Dicere coram militibus, populo = in contione.*

cum — s, z, kaže: 1) društvo s kom, ali, spremstvo s kom; npr.: *Vivit, habitatque cum Balbo; si coenas hodie mecum; cum Amphitruo obiit.*

2) način ali nasledke dejanja, ki ga nekako spremljajo, npr.: *Cum clamore curritur in forum,* s hrupom; *cum silentio auditi sunt; cum lacrimis,* z solzami; *cum offensione civium,* na žaljenje; *cum summa reipublicae salute,* na blagor; *cum pernicie tua,* na pogubo. (§. 61). — Ta ablativ je *sociativus.*

3) ravnočasnost dveh dejanj, npr.: *Cum diluculo abii. Cum solis ortu, cum occasu,* pri vzhodu, zahodu = s solncem vred.

5) medsobnost pri glagolih, kteri izražajo dejanje med osebami, npr. *agere, pangere, loqui, consentire, certare — cum aliquo.*

de 1) Krajevno — s česa doli, npr. *Nomen de tabula sustulit,* raz tablo; *de monte decedere,* s hriba (na hribu); *de digito detraxit anulum.*

b) kaže, od kodi je kdo doma, kje biva, npr. *Caupo de via Latina; rabula de foro; homo de schola,* iz nje prihaja.

2) časovno, kaže čas, v kojega spada dejanje, npr. *Surrexit de tertia vigilia,* tretje straže, o tretji straži, ko je še trajala; *surgunt de nocte latrones,* po noči.

3) kaže predmet, o kojem je govor, npr. *dicere, scribere, judicare, disputare — de aliqua re.*

4) kaže celoto, od koje se vzame oddelek, npr. *De tribus et decem fundis tres nobilissimos iste possidet*, izmed 13 ima on tri.

5) Včasi kaže ujemanje *(secundum)*, po (lok.), npr. *De mea sententia, de ejus consilio — de industria*, navlašč; *de more*, po šegi.

ex, e — iz, kaže krajevno in vzročno, od kod izvira, prihaja kaj, npr.: *Vapores ex aqua excitantur; ex aedibus prorupit. Ex civitate in senatum, ex senatu in hoc consilium delecti estis. — Ex nimia potentia principum oritur interitus*, iz, vsled mogočnosti. *Demetrius ex doctrina nobilis* (zavoljo).

2) časovno kaže, da eno nastopi precej za drugim, po (lok.), npr.: *Statim e somno lavantur. Ex summa inopia et caritate tanta vilitas annonae consequuta est.*

3) včasi kaže tvarino, iz ktere je kaj, npr.: *ex auro, ex aere, e gemmis; fenestrae ex viminibus factae.*

prae 1) Krajevno — pred, npr.: *Limina alia prae aliis erant. Singulos inermes prae se mittere, dein ipse sequi.*

2) v primerah, npr.: *Omnes prae illo parvi sunt*, v primeri ž njim.

3) kaže oviraven vzrok, npr.: *prae metu, prae moerore, prae ira*, iz, zarad.

pro 1) Krajevno — pred, spredaj, npr.: *pro aede sedere; pro portis castrorum*, pred vhodom.

2) duševno pred kom stati = zagovarjati, braniti kaj, za, npr.: *Dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria; Oratio pro Roscio* = za koga.

3) če namestuje ena stvar drugo — mesto, za, npr.: *Ego ibo pro te, si tibi non licet; Sicilia nobis non pro penaria cella* (kot krušnica) *sed pro aerario fuit; pro matre habere*, za mater, mesti matere.

4) včasi kaže, da se godi kaj po razmerah kake lastnosti, npr.: *Pro dignitate laudare; pro tua prudentia; pro viribus*, po zmožnosti.

sine — brez, pri osebah in stvareh, npr.: *sine socio; sine damno.*

tenus — do (stavi se vselej za ablat.), npr.: *Aqua erat pectoribus tenus aucta*, do prsi; *Tauro tenus regnare*, tje do Taura.

§. 78. *C)* **Praeposicije z**

Akusativom. **Ablativom.**

In

v, do, na, proti. v, pri, na.

1) Krajevno na vpraš. kam? če je naznanjeno gibanje, hod, razprostiranje na kako stran, npr.: *ire in urbem; in Galliam proficisci; in altitudinem, in latitudinem*, na višino, na širino. *Belgae spectant in septentrionem et orientem solem*, na vzhod.

2) časovno — doklej? na kedaj? na koliko časa? npr.: *Somnum in diem protrahunt*, do belega dne. *Induciae in triginta dies factae. Auctio agraria constituta in mensem januarium. Commeatum in paucos dies habuerunt. — in posterum, in praesens*, za prihodnje, za sedaj.

3) če dejanje meri na koga, proti komu, zoper koga, ali če razdeluje v dele, npr.: *Dictum est in philosophos. Amore inflamatus in patriam. Fortuna saepe parcit in poenam. In utramque partem disputabat. Gallia divisa est in tres partes.*

1) Krajevno — kje? npr.: *in urbe, in aqua, in monte*, na gori. *Alii in corde, alii in cerebro dixerunt animi esse sedem.*

2) časovno — kedaj? v koliko časa? zlasti pri besedah, ktere same po sebi niso časovnega pomena, npr.: *in adolescentia, in senectute; in tota vita, in praesentia*, v teh okoliščinah.

3) pri gerundivu, če kaže okoliščine: *Lentulus in dandis literis diutius vigilavit; in liberanda patria* — pri.

4) kaže stanje, v kojem se nahaja oseba, npr.: *In summo timore; in summa rerum affluentia*, v strahu, pri obilnosti.

5) kaže, da reč spada v kako vrsto — med, imeti kaj za kaj, npr.: *Dolor in maximis malis habetur; haec in bonis habenda sunt; in numero amicorum esse*, kot prijatelj.

Nota. *convenire* sniti se kje — zbrati se kam — veže se vselej z akus., npr.: *In senatum convenimus; tota Italia Romam convenit. Cic. Convenerunt Aemonam*, v Ljubljani so se zbrali.

Sub

pod, proti. pod, o, pri.

1) Krajevno, na vprašanje kam? kaže stvar, pod ktero kaj pride, in sicer v pravem in ne-

1) Krajevno — kje? kaže stvar, pod kojo biva kaj, npr.: *sub pallio, sub terra; sub colle*

Sub

Akusativ.	Ablativ.
pravem pomenu, npr.: *Sub jugum mittere; manum sub vestimenta deferre; sub montem succedunt*, pod goro = do podnožja; *sub moenia procedunt*, pod ozidje = do ozidja.	*castra locat; est ager sub urbe hic nobis.*
2) časovno kaže, da se godí dejanje okoli dotičnega časa, npr.: *Sub lucem profectus sum, sub vesperam redii*, proti dnevu, proti večeru. *Pompejus sub noctem naves salvet*, proti noči, na večer.	2) kaže okoliščine, kedaj se godí kaj, ali, v kterih se kdo nahaja, npr.: *sub adventu*, o prihodu; *sub exitu anni*, konec leta; *sub potestate, sub ditione alicujus esse.*

Subter — pod, kakor *sub*, pa malo v rabi.

Super

črez	nad
1) Krajevno kaže, da se ena reč deva črez drugo, npr.: *Super lateres coria induuntur*, črež opeke potegnejo kože. *Alii super aliorum capita ruunt*, drug drugemu črez glavo.	kaže krajevno, da ena reč biva nad drugo, npr.: *Ensis pendet super cervice. Super navi turrim opposuit*, nad barko.
2) kaže, da preseže kaj svojo mero, ali število, npr.: *Super modum, super omnia; super quadraginta reos.*	

Nota 1) Če ste v stavku dve praeposiciji z raznimi skloni, pa samo en substantiv, mora se staviti substantiv obakrat, ali vsaj zaimek, npr.: *Aut ex lege aut non contra legem*, ali po postavi, ali ni zoper postavo; *pro lege et contra eam.*

Nota 2) Kedar je ena praeposicija, pa dva, ali več substantivov, stavi se praeposicija enkrat, ako dasta substantiva en pojem; ponavlja pa se praeposicija, ako sta substantiva vsak za-se, npr.: *Literas dare ad Senatum populumque Romanum. — Sub idem tempus et ab Attalo et a Rhodiis legati venerunt.*

GLAVA VIII.

Adjektiv (pridevnik).

Splošne opombe.

§. 79. Adjektiv se rabi: *a)* kot praedikat ter priklada osebi ali stvari nove lastnosti, kakor glagol dejanje, npr.: *Senectus est operosa* = *sen. operatur, homo timidus est* = *h. timet.*

b) kot attribut, ter s substantivom skupno jedno reč pomeni, npr.: *Vir justus nemini nocet; libidinosa et intemperans* (attr.) *adolescentia effetum* (praed.) *corpus tradit senectuti.*

c) kot apposicija in opisuje osebo ali stvar kot skrajšani stavek z ozirom na čas dejanja (zlasti particip v adjektivnem pomenu), npr.: *Alterum virum amavi, alterum non odi mortuum,* v življenju, po smrti; *Si occupati profuimus civibus nostris, prosīmus etiam otiosi.*

Nota. Če se adjektiv pridene kot apposicija lastnim imenom ljudskim, mora se pristaviti beseda *vir, homo, femina,* npr.: *Crassus et Hortensius, homines ejusdem aetatis praestantissimi. Lucullus, vir omnibus excellens.* — Razun če daje adjektiv priimek, kot: *Pompejus Magnus, Scipio major, minor.*

§. 80. Če ima adjektiv pri sebi besedo *multi, permulti, tot,* mora vmes stopiti veznik *et,* npr.: *Multi et graves dolores,* veliko težkih bolesti; *tot ac tam graves civitates,* toliko tako važnih držav; veliko dobrega, *multa et bona.*

§. 81. Nekteri adjektivi imajo dejaven in trpen pomen (aktiv-pass.), taki so: *suspiciosus,* ki sumi, in na koga sum gre; *invisus, infestus,* ki sovraži in ki je sovražen; *odiosus, gratiosus; tristis homo,* žalosten — *epistola,* ki žalostí.

Posamezna pravila.

Latinščina rabi včasi adjektive, kjer ima slovenščina drugačo konštrukcijo: pomniti so zlasti ti-le slučaji:

§. 82. Slovenski samostavni pridévniki (prislovni lokali): vrh, sredi, dno, konec, na kraj, spredej, zadej se oblikujejo v latinščini adjektivno, ter vežejo s svojim substantivom po dotičnih sklonih kot pravi adjektiv, kedar naznanjajo krajevne ali časovne razmere svojega substantiva, in sicer često s praepos. (velikrat *in*).

npr.: *Prima luce, cum summus mons a Labieno tenerętur*, skraja dne, ko je Labjen imel vrhunec hriba; *Pompejus bellum extrema hieme apparavit, ineunte vere suscepit, media aestate confecit*, konec zime, skraja pomladi, sredi poletja. *Ranis prima lingua cohaeret, ultima soluta a gutture*, jezik spredej, zadej; — *in summo monte*, vrh hriba; *in medio monte*, sredi hriba; *in infimo monte*, na podnožju; *in ultimo orbe terrarum*, kraj zemlje; *primum agmen, novissimum agmen*, prednji, zadnji oddelek; *in media via*, sredi pota (ne srednjem potu); *extremo anno*, konec leta.

§. 83. Vrstne razmere med dvema, ali več osebami (krajevno in časovno), izražuje latinščina adjektivno; slovenščina pa rabi deloma adjektiv, deloma adverb; taki so:

a) Komparativi in superlativi: *superior, inferior* (više, niže, viši, niži), *propior, proximus, ulterior, ultimus, extremus* (bliže, dalje, najdalje, zadnji), *prior, primus* (predni, najprvi, predi, naj prvo), *princeps* (na čelu, prvi).

b) Števniki: *unus, solus, totus, frequens, creber, rari.*

npr.: *Qui prior* (pred, prvi) *has angustias occupaverit, hostem prohibere nihil erit negotii. Cassio et Antonio proximus* (najbliže) *Philippus accedebat. Hannibal princeps in proelium ibat, ultimus excedebat* (prvi, zadnji, najprej, najzadnji). *Superior stabat lupus* (više zgorej). — *Hic unus servat fidem* (samo ta). *Scaevola solos novem menses praefuit Asiae* (samo 9 mesecev). *Octavius mihi totus deditus* (zeló, čisto udan). *Senatus frequens convenit* (obilno). *Hostes rari propugnant* (posamezno, posamezni).

Nota. Sploh je paziti, kam merijo taki pridevki; ako segajo na substantiv, rabi se adjektiv v dotičnem sklonu, ako segajo na glagol, rabi se adverb, — zlasti velja to o: najpreje, nazadnje, samo, le.

npr.: *ego primus hanc orationem legi* (jaz prvi — naj pred jaz).
hanc primam orationem legi (najpred ta govor, potlej druge).
hanc orationem primum legi (naj preje bral, potem prepisal).
Ego solus vidi fratrem tuum — solum fratrum tuum — solum vidi fratrem tuum; — samo jaz — samo tvojega brata — samo videl sem ga.

§. 84. Dušno stanje (občutljeje) med dejanjem oblikuje latinščina adjektivno, kjer ima slovenščina ali adverb, ali particip, redko adjektiv.

Taki so: *laetus, hilaris* (veselo, z veseljem, vesel), *quietus* (mirno), *prudens, imprūdens* (hoté, nehoté), *libens, invītus* (rad,

nerad), *sciens, insciens* (vedé, nevedé), *tacitus* (molčé), *intrepidus* (brez straha, nebojazljivo), *moestus* (žalosten).

npr.: *Gubernator quietus sedet in puppi. Senatus laetus decrevit. Plus boni imprudens* (nevedé) *feci, quam sciens. Ego illud feci lubens* (navlašč).

Nota. Kedar se kaže način dejanja, rabi se adverb, kot: *Libere loqui; tacite rogant.*

§. 85. Lastna imena se oblikujejo često adjektivno, in zlasti:

a) Kedar kažejo rojstni kraj, odkod je kdo doma; ali narod ali stan. — Slovenščina ima ali sklon s praeposicijo, ali adjektiv -ski (Janežič, §. 264).

npr.: *Cicero Arpinas*, Arpinski, iz Arpina; *Miltiades Atheniensis*, Athenec; *Dion Syracusanus*, Syrakuski; *Eumenes Cardianus*, iz Kardije; *Timoleon Corinthius*, Korinthjan; *Archytas Tarentinus*. Tarenčan, iz Tarenta. — *Navis Segestana, Tyndaritana, Herbitensis, Heracliensis, Halluntina.* — Laški, Ogerski, Kranjski; kmétiški, rokodélski.

b) Ime kraja, kjer se je godilo kaj (zlasti o bitkah in vojskah), kjer se nahaja, ali biva kaj.

npr.: *Bellum Gallicum*, Gallijska vojska, z Gallijani; *bellum Punicum*, s Punci; *Africanum*, v Afriki; *bellum Sartorianum*, s Sartorijem; *pugna Marathonia*, pri Marathonu; *pugna Cannensis*, pri Kanah; *urbs maritima*, pomorsko mesto.

c) Ime pisatelja, pri kojem je omenjena kaka oseba, npr.: *Socrates Xenophontius, S. Platonicus*, Sokrates pri Xenophontu, pri Platonu; *Ulysses Homericus.* — Tako ime onega, od kterega izvira predlog, kot: *Lex Sempronia; lex Ogulnia; lex Canulcia.*

§. 86. Temu nasprotno se včasi slovenski adjektiv izražuje s substantivom v genitivu, zlasti če je naznanjen lastnik ali pa stvar, kojo reč zadeva.

npr.: Barbarski običaji, *mores barbarorum;* sovražne čete, *copiae hostium;* národne pravice, *jura gentium, leges populorum;* slovstveni pomočki, *adjumenta doctrinae;* filosofično pravilo, *praeceptum philosophorum;* dušne, telesne bolesti, *animi, corporis dolores.*

Adjektiv rabljen kot substantiv.

§. 87. 1) So nekteri adjektivi, ki imajo v latinščini samostavno veljavo; taki so: *amicus, inimicus; adversarius, familiaris; cognatus, propinquus; sodalis, socius; adolescens, juvenis, senex.* — Slovenščina ima tu vselej dotični samostavnik.

§. 88. 2) V pluralu se rabijo adjektivi za moški in ženski spol substantivno po vseh sklonih, če je naznanjena vrsta oseb, ktere spadajo po tej lastnosti k tej vrsti. — Slovenščina ima ali samostavnik, ali pa izvestno obliko.

Taki so: *boni, mali; probi, improbi; nobiles, ignobiles; divites, pauperes; summi, infimi; veteres, recentes; pii, impii.*

Nota 1) Včasi se pridene beseda: *viri, homines*, pa to bistveno ni potrebno.

npr.: *Nobilium hominum vitia omnibus innotescunt. Homines literati et historici.*

in pa: *Haec locupletibus cum plebe communia. Delectantur imperiti, crubescunt puduci impudica loqui.*

Nota 2) Brez pristavka *homines, viri*, rabijo se adjektivi substantivno, kedar se naznanjajo nasprotja, ali če se osebe naštevajo.

npr.: *Secedant improbi, secernant se a bonis. Quid est tam commune, quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus*, plavajočim, jadrijočim.

§. 89. 3) V singularu se rabijo adjektivi za moški in ženski spol substantivno, navadno v odvisnih sklonih *(casus obliqui)*; nominativu se pridene *vir, homo.*

npr.: *Parcitur inermi; plurimum interest inter doctum et rudem; in vivo intellegi potest, in mortuo ne intellegi quidem; carere est sentientis.* — *vir fortis*, pogumni; *homo doctus*, učenjak.

Nota. Nominativ se rabi substantivno (brez pristavka), če je izražen pojem, t. j. ena oseba vzeta za celo vrsto, npr: *Si tabulam stultus arripuerit, extorquebitne eam sapiens* — norec, modri.

§. 90. 4) *Neutrum:*

a) v singularu, če se rabi beseda v filosofičnem smislu, kot pojem *(notio* — Begriff).

Taki so: *bonum, malum*, dobro, blago, zlo; *verum*, resnica; *honestum*, nrava, nrav, krepost; *justum*, pravo; *utile*, korist; *simile*, primera, podoba, prilika.

b) v pluralu, kedar se povzame več posameznih stvarí v **jedno čeloto.**

npr.: *vera, falsa; humana, divina; honesta, turpia* (dobre, slabe reči).

Nota. V *casus obliq.* se pridene večidel beseda *res* (reč), razun v akusativu.

Komparativ (primerjavnik).

§. 91. Komparativ adjektiva se rabi, kedar se primerjate dve osebi ali reči med seboj po lastnosti, tako da je ena na viši ali niži stopnji mimo druge.

Če so primerjeni glagoli, rabi se komparativ adverba, ali pa: *magis, plus, minus, longius, amplius, potius.*

Veznik mu je *quam* = kakor, nego.

§. 92. 1) *Quam* mora nastopiti, kedar stojite primerjene reči v odvisnih sklonih, ali pa v različnih.

npr.: *Ego tui studiosior sum, quam fratris tui. Cui potius credam, quam tibi. Donum spe magis, quam re. Ea res laetitiae plus habet, quam molestiae. — Vicinus tuus meliorem agrum habet, quam tuus est. Haec verba sunt Varronis, hominis doctioris, quam fuit Claudius.*

2) *Quam* se sme izpustiti ter stopi drugi oddelek (to s čimer je prvi primerjen) v ablativ comparationis (§. 71), in sicer:

a) Kedar ste primerjeni reči v nominativu *(accus. c. inf.).*

npr.: *Turpis fuga mortis omni est morte pejor. Nihil est amabilius virtute. Lux sonitu velocior est. Quis clarior fuit Themistocle? Lacrimā nihil citius arescit. Scito, nihil longius abesse crudelitate.*

Nota. Ko bi bilo dvoumno, mora *quam* ostati; to je zlasti pri substantivih I. deklin., kot: *Hibernia Britannia minor est,* pač pa: *Hiberniam Britannia minorem esse, notum est. Cajum non minus te diligo,* ali je: *Cajum non minus diligo quam te,* ali pa: *non minus quam tu.*

b) včasi tudi akus. objektivni, kedar se drugi oddelek da povzeti v stavek z *esse* (= *quam est, sunt).*

npr.: *Non tulit ullos haec civitas clariores, graviores Africano, Laelio, Furio* (= *quam Africanus, Laelius erant* — kakor so bili). *Quem auctorem locupletiorem Platone laudare possumus (quam Plato est,* mimo Platona). *Neminem Lycurgo aut majorem aut utiliorem virum Lacedaemon genuit* (nikoga boljega od Lykurga — *quam Lycurgus erat).*

Slovenščina ima genitiv komparativni s predlogi od, mimo, in sicer za vse sklone. (Janežič, §. 365).

§. 93. Če se primerjata na isti osebi (reči) dva adjektiva, ali dva adverba, stopita oba v komparativ. — Širji kot dalji.

npr.: *Acrior quam compositior pugna fuit. Celer tuus disertus magis quam sapiens est,* bolj zgovoren, kakor moder. *Consul temere magis quam caute fecit,* bolj neprevidno, kakor modro. *Triumphus M. Furii clarior quam gratior fuit. Romani bella quaedam fortius quam felicius gesserunt,* bolj hrabro, nego srečno. *Pestilentia minacior fuit quam periculosior.*

Nota. *Magis-quam* rabi se, kedar se naznanja, da osebi bolj pristoja prvi adjektiv (adverb), nego drugi, npr.: *Hoc subtiliter magis, quam dilucide dicitur,* bolj natanjčno, kakor jasno (primeri dva prejšnih stavkov).

non magis je = ravno tako malo, npr.: *Qui animus est in aliquo morbo, non magis est sanus, quam id corpus, quod in morbo est* (t. j. ni zdrav).

§. 94. Latinščina rabi komparativ vselej, če velja po smislu o le dveh stvareh, akoravno je omenjena samo jedna; ali če je v slovenskem nasebnik (positiv), ali pa tudi superlativ.

npr.: *Duas a te accepi literas; respondeo igiter priori prius,* na prvo pismo odgovorim naj preje; *pars prior, pars altera,* prvi, drugi del; *semestri priore, altero,* v prvem, drugem polletju; *Italia superior, Italia inferior,* zgornja, spodnja Italija; *Pannonia prior, Pannonia interior,* prednja, notranja; *Asia minor* (v razločku s celo Azijo). *Gallia citerior, ulterior;* pa *Graecia Magna* (ne *major).*

§. 95. Včasi rabi latinščina (kakor slovenščina) komparativ, če ravno je izpuščena reč, kteri se kaj primerja.

Postavimo: *Medici gravioribus morbis periculosas curationes adhibent,* za bolj nevarne bolezni. Slovenska pisava ljubi krajše stavke. Slom.

In to vselej, če je kaj čreznavadno, črez pristojnost, bolj (dobro, slabo); pre- (dolgo, kratko); malo, precèj.

npr.: *Histrio exsibilabatur, si versus pronuntiatus est aut longior aut brevior,* predolgo, prekratko. *Themistocles minus parentibus probabatur, quod liberius viveret,* preveč prosto. *Senectus est natura loquacior,* bolj zgovorna je starost — nego drugi. *Interim longior sermo instituitur,* daljši, nego je trebalo. *Diutius*

durabat, predolgo je trpelo. *Frumenta angustius provenerunt*, prepičlo — da bi zadostilo.

Nota. Kedar je izražen drugi oddelek, rabi se *quam ut* (*quam qui*), npr.: *Major sum, quam cui* (*ut mihi*) *fortuna nocere possit*, premočen sem, da bi mi škodovala osoda. Ti si premlad, da bi, *quam qui* (*ut*) *capere possis.*

§. 96. Često se rabi komparativ zanikani mesti superlativa affirmativnega, zlasti v stavkih nanašavnih, in sicer z ablat.

npr.: *Decedat de hac sententia, qua nihil est mihi inimicius. Quid hac re indignius? (hac re nihil indignius, haec res indignissima est). Bellum punicum, quo non majus Romani gesserunt = maximum omnium, quae R. gesserunt.*

§. 97. *Non minus quam*, ne mànj — nego = ravno tako, ima povdarek na prvem členu.

Non magis — quam, nebolj — kakor = ravno tako, ima povdarek na drugem členu.

npr.: *Patria hominibus non minus cara esse debet, quam liberi. Externis hostibus non magis laboramus, quam domesticis.*

§. 98. Pri adverbialnih komparativih: *plus, minus, amplius, longius* je pred števili trojna raba:

a) quam nastopi z dotičnim sklonom;

b) quam se opusti in nastopi ablativ;

c) quam sme izostati brez spremembe sklona.

npr.: *Non plus quam quatuor mille hominum effugerunt. — Caesar ab hostium castris non longius mille et quingentis passibus aberat. In eo proelio ceciderunt plus decem millia hominum.*

§. 99. Notae. 1) Pri komparativu se rabi adverb vselej v ablativu (*ablat. mensurae*), npr.: *Multo sapientior; paulo deterior; aliquanto melius.*

2) Slovenski jačivni še se prevaja z *etiam*, npr.: *Livius elegans, Cicero etiam elegantior*, še bolj olikan.

3) *quam pro* kakor po (razmeri, številu, okoliščinah) se rabi pri komparativu z ablativom tiste reči, v oziru koje je presežnost, npr.: *Major pugna editur, quam pro numero hominum*, nego bi po številu bilo misliti. (cf. §. 94).

Superlativ (presežnik).

§ 100. 1) Superlativ se rabi sploh, kedar se priklada osebi (ali stvari) kaka lastnost v prav, zelo veliki meri; ali tudi v oziru druge osebe (ali stvari) v najviši stopnji.

npr.: *Cicero fuit summus orator. Gratissimae mihi tuae literae fuerunt. Graecorum oratorum praestantissimi sunt ii, qui fuerunt Athenis.*

Superlativ se še krepkeje izrazi, če se mu pridene kaka teh besedí: *longe, quam, vel, unus omnium, quam maxime posse, vel optime.*

npr.: *Eloquentia res est longe difficillima — una omnium difficillima. Vel minima sentio,* vsako najmanjši stvar čutim. *Exposui quam brevissime potui,* kar sem naj kraje mogel, kraje ko sem mogel. *Quam maxime nocet,* kar naj več more (škoduje), več ko more. *Caesar quam maximas potest copias parat,* kar naj več mogoče veliko.

§ 101. 2) Rabi se superlativ, kedar se izreka pohvala ali pa graja kake znane osebe; — slovenščina ima positiv z besedo „tako", kot: Caesar — ta tako vrli, hrabri mož = *Caesar, vir fortissimus.*

npr.: *Audivi causam Dejotari, fidelissimi atque optimi regis, a Bruto esse defensam,* pravda (reč) tega tako zvestega, tako vrlega kralja.

§ 102. 3) Superlativ se rabi včasi, zlasti v splošnih stavkih, mesti komparativa *quo-eo, quanto-tanto,* tako da nastopi superlativ v obeh členih z *ut quisque — ita.*

npr.: *Ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus,* kolikor bolj, toliko bolj. *Ut quisque est vir optimus, ita difficillime alios esse improbos suspicatur,* kolikor boljši je kdo, toliko manj meni. *Hoc est officii, ut quisque maxime opis indigeat, ita ei potissimum opitulari* — čim bolj kdo pomoči potrebuje, tem bolj pomagati mu = bolj ko kdo pomoči potrebuje, tem bolj pomagaj mu = naj bolj potrebnemu, najpred pomagati, to je dolžnost *(hoc est officii). Cic. Off. I. 15.*

Opombe k številnikom *(numeralia).*

(cf. I. §§. 76—79).

§ 103. Številnik *unus -a -um* (jeden, en, ena, eno) izražuje latinščina:

a) če je v nasprotju z množino, npr.: *Gallia est divisa in tres partes, quarum unam incolunt Belgae.*

b) če se vzame več stvari v jedno celoto, npr.: *Ex his tot populis unus ingens exercitus fines Samnitium ingressus est,* samo jedna velika četa, jedna sama, le jedna.

c) kedar ima presežni pomen (superlativen), jedini, zlasti.

npr.: *Miltiades modestia sua unus omnium maxime florebat,* izmed vseh najbolj. *Demosthenes unus emĭnet inter omnes in omni genere dicendi,* jedini samo Demosthenes. *Pompejus plus potest unus, quam ceteri omnes,* Pompej sam.

Sicer pa se ne izraža, rabi se le samostavnik v singularu, kot: en dan, eno noč, eno leto, *diem, noctem, annum, hora amplius* (črez eno uro).

2) Plural *uni, -ae, -a* se rabi:

a) pri samostavnikih, kteri imajo samo plural *(pluralia tantum),* kot: *uni gemini,* eni dvojčki; *unae reliquiae,* eni ostanki; *una munia,* eno opravilo; *una castra,* en tabor.

b) v pomenu: jedini, samo, lé, kot: *Ubii uni ex omnibus Transrhenanis legatos miserunt,* izmed zarhénci jedin Ubije.

c) v pomenu: *idem* jeden in teisti, kot: *Lacedaemonii septingentos annos unis (= eisdem) moribus utuntur,* 700 let imajo te iste običaje.

d) uni — alteri, eni — drugi, kedar se govori o dveh strankah.

3) Slovenski oba se prestavlja latinski z *uterque, ambo* s tem razločkom, da *uterque* kaže dejanje vsacega posebej, *ambo* pa obeh skupej.

npr.: *Duo venatores* (dva lovca) *uterque leporem fert,* t. j. vsak svojega; *ambo ursum portant,* t. j. oba enega medveda.

Nota. Plural *utrique* se rabi, ako jih je na obéh platéh več oseb, npr: *Utrique et Platonici, et Socratici* (eni in drugi).

4) *Sexcenti, sexcenties* (600) se rabi za okroglo nedoločno število, kakor sloven. sto, stokrat = mnogokrat, velikrat.

5) *mille, milia (millia),* glej v oblikoslovju §. 76.

§104. Vrstivci (*ordinalia*) rabijo se, kakor v slovenskem, kedar se naznanja vrsta štetih predmetov. Pomniti je raba ta:

a) ž njimi se izražuje: leto, dan, ura dogodka, npr.: ***anno millesimo octingentesimo septuagesimo; sexto Nonas Martias; hora quinta.***

Včasi ima vrstivec pri sebi *quisque*, npr.: *quinto quoque anno lustrum erat*, vsakih pet let, na peto leto.

b) v knjigah: glava, stran, paragraf.

c) pri drobižu je odlomek, *pars*, toraj: *dimidia pars* = $^1|_2$, tertia = $^1|_3$, *quarta* = $^1|_4$; *duae tertiae* = $^2|_3$, *duae quintae* = $^2|_5$, cf. *Cic. Qui divisione duas partes absolverit, restabit tertia.*

Slovenski prvič, drugič, tretjič idr. je v latinskem *primum, tum, deinde, denique (postremo)*; tudi: *primum, deinde, tertio, quarto ... denique.*

§ 105. Za delivce (*distributiva*) ima latinščina posebno obliko, kjer slovenščina rabi, ali števce, ali ločivce, ali množivce.

Raba jim je:

a) na vprašanje: koliko vsakteremu? koliko vsakteri? po koliko vsak? po koliko na dan? po koliko dni vsak?

npr.: *Bina jugera agri plebi dividebantur*, po dva orala — vsak dobi dva orala. *Binae venationes per quinque dies*, skozi 5 dni po dva lova na dan. *Caesar et Ariovistus denos comites adduxerunt*, po deset, vsak deset. *Per decem dies denos denarios*, deset dni po deset, vsak dan deset.

b) pri samostavnikih rabljenih v pluralu (*pluralia tantum*) od dveh naprej, npr.: *binae literae*, dva lista, pa: *duae literae*, dve črki; *trina castra; quaterna spolia.*

c) pri stvareh, ki jih več skupej vzetih dajo eno celoto, npr.: *Pamphylus binos habebat scyphos sigillatos*, dva para kozarcev, dvoje kozarce (slov.: oboje žlice mi je vzel, t. j. dve vrsti žlic, malih in večih). *Bina tigna inter se jungebat*, po dva trama — dvoje tramov skup.

d) pri množenju (multiplikaciji), npr.: *bis bina* dvakrat po dva; *ter noveni* trikrat devet — po devet.

§ 106. Ponavljavni (prislovni) števniki (*adverbialia*) rabijo se na vprašanje: kolikrat? pri glagolih, kot: *bis, ter*, dvakrat, trikrat sem povedal. — Dalje pri vseh besedah, ktere niso substantivi, npr.: *bis viceni, bis mille*, pa *duo milia.*

GLAVA IX.

Pronomina (zaimena).

A) Določna.

I. Pronomina personalia (osebna zaimena).

§107. 1) Nominativ osebnih zaimen: *ego, tu, nos, vos* se navadno v govoru neizražuje, kakor tudi v slovenskem ne, ker je naznanjen že po glagolskem osebilu *(laboro* delam; *laboramus* delamo; *quid legis?* kaj bereš? *quid legitis?* kaj berete?)

Mora pa se izraziti nominativ:

a) Če ste si dve osebi v nasprotju, ter je nekak povdarek na obe plati.

npr.: *Ego reges ejeci, vos tyrannos introducitis; ego libertatem peperi, vos partam servare non vultis.*

b) če se oseba nagovori s silno živahnostjo (zlasti v vprašavnih in vkazovavnih stavkih — nevolja, začudjenje).

npr.: *Tu non cessabis hinc,* da bi ti neodstopil! *Tu ut te unquam corrigas? At tu saltem hinc arce hostes,* vsaj ti!

c) Kedar ima zaime apposicijo pri sebi.

npr.: *Ego, homo imperitus juris, hanc puto me habere rationem.* (Primeri Janežič §. 372).

2) Za tretjo osebo latinščina nima posebnega zaimena, marveč naznanuje jo ali po glagolu samem, ali pa rabi besede: *is, idem, ipse,* ki imajo pa vsaka svoj pomen.

§108. *Is, ea, id* (on, ona, ono; ta, to) je nanašavnega *(correlativ.)* pomena, in kaže sploh na stvar, ki je govorečemu v mislih, in uže omenjena. — Rabi se:

a) v zvezi s *qui, quae, quod,* ki kaže njegov zapopadek ali osebo.

npr.: *Semper auget assentator id, quod is, cujus ad voluntatem dicitur, vult esse magnum,* Prilizovalec hvališe to, kar čisla on, komur na voljo se govori.

b) če se povzame uže omenjena oseba, stvar, dogodek, ali tudi celi stavek.

npr.: *Interregnum initum. Corn. Scipio interrex, et post eum* (za njim) *Furius; is* (on) *tribunos militum creat. Ad eas res*

(omenjene stvari) *conficiendas Orgetorix deligitur; is* (on) *legationem suscepit; in eo itinere persuadet Castico. Pausanias consilia patriae inimica capiebat; id postquam Lacedaemonii resciverunt* (ko so to zvédeli), *legatos ad eum miserunt.*

c) včasi zato, da se pridene še drug praedikat s povdarkom, in sicer v izrazih: *et is, atque is, nec is, isque* — sloven. in sicer, in to, to pa zato, ta pa je...

npr.: *Unam rem explicabo eamque maximam,* eno reč, ta pa je važna. *Homo habet memoriam et eam infinitam,* in sicer nezmerni. *Parva res, eaque bona,* mala reč in to dobra. *Crassum cognovi, idque a puero,* in to iz mladega. *Erant adolescentes aliquot, nec ii tenui loco orti,* in to ne nizkorodni.

§ 109. *Idem, eadem, idem* (taisti, ravno tisti, ravno tak... kakor. Rabi se:

a) Če se pridaje dvema osebama (stvarema) en praedikat.

npr. *Peripatetici quondam iidem erant, qui Academici. Servi iisdem moribus erant, quibus domini. Incidit in eandem invidiam, quam pater.*

b) če se pridavajo eni osebi (stvari) razni praedikati. Slov.: tudi, pa tudi; pa vendar, ali vendar.

npr.: *Quidquid honestum est, idem est utile* (to tudi). *Gens ad artes rudis, pigerrima eadem ad militaria opera,* neveden pa tudi len. *Multi vulnera fortiter tulerunt, iidem dolorem morbi ferre non possunt,* ali vendar, toda.

Nota 1) V pomenu „tudi" rabi se često *idem* za prvo in drugo osebo, npr.: *Ego idem auctor pacis fui,* ravno jaz sem tudi. *Dedi literas ad te, in quibus idem te rogo etc.,* v kojem te tudi to prosim.

Nota 2) pri *idem* stoji mesti nanašavnika *qui* včasi vesnik *atque, ac* = kakor, npr.: *Virtus eadem in homine ac deo est.*

§ 110. *Ipse, ipsa, ipsum* — on, on sam (osebno), sam (iz lastnega nagona), sam na sebi, sam po sebi. — Raba mu je:

a) naznanja glavno osebo, v nasprotju od drugih.

npr.: *Munitioni Labienum praefecit, ipse in Italiam contendit,* on pa je šel. *Darius ejus pontis custodes reliquit, dum ipse abisset.* — Dokler boš sam (ne drugi) za sebe skrbel idr.

b) kaže, da déluje oseba sama (brez ptuje pomoči), iz lastnega nagona, prostovoljno; ali pa, da je stvar ločena od drugih, kakoršna je sama na sebi, sama po sebi, sama za-se.

npr.: *Non ipse promisit, sed coactus. Valvae se ipsae aperuerunt. Adventu ipso et nomine ejus impetus hostium retardati sunt. Veritas se ipsa defendet,* sama po sebi, brez naju. *Quanti libertas ipsa* (sama na sebi) *aestimanda est! Aliud est ars ipsa aliud quod propositum est arti,* umetnost sama za-se.

c) pri substantivih in zaimkih kaže važnost osebe (stvarí), ter jo nekako povdarja in loči od drugih.

npr.: *Hostes ipsa sub moenia prodierunt,* prav do obzidja. *Ipsis sub montis radicibus constiterant,* čisto pod hribom, do znožja. *Mittit Vatinium ad ripam ipsam,* celó do obrežja. *Ipso die natali,* ravno na rojstni dan. *Species ipsa,* pravi vzor.

d) v nasprotju z drugimi osebami smé namestovati *is, ea, id* in *sui, sibi, se.*

npr.: *Caesar milites incusavit, cur de sua virtute aut de ipsius (ejus* njogovo) *diligentia desperarent. Ariovistus respondit, si quid ipsi (sibi) a Caesare opus esset etc.*

Nota. V sklonu se ravna *ipse* po logičnem smislu, t. j. stoji v nominativu, če déluje oseba sama in ne druga; če pa zadeva dejanje osebo samo in ne druge, ondi nastopi sklon, kojega zahteva glagol.

npr.: *Tibi ipsi noces,* nikomur drugemu; *ipse tibi noces,* nikdor drugi; *te ipsum custodias,* samega sebe; *ipse te custodias,* váruj se sam.

Pronomen reflexivum (povračavno zaime, povratnik).

§111. *Sui, sibi, se; suus, -a, -um* rabi včasi latinščina za tretjo osebo po odvisnih sklonih.

Latinski refleksiv in slovenski povratnik sta si po rabi različna v nekterih slučajih.

1) Slovenščina ga ima za vse tri osebe; latinščina samo za tretjo. — Hvalim se, *laudo me;* hvališ se, *laudas te;* hvalijo se, *laudant se; omnia mea mecum porto,* vse svoje sabo nosim; *sapiens omnia sua secum portat,* vse svoje s seboj nosi.

2) Slovenščina ga rabi samo, kedar gre dejanje na delajočo osebo (t. j. na subjekt) nazaj; latinščina često tako, da gre dejanje na osebo glavnega stavka, t. j. glagol deluje na drugo nego svojo osebo.

Primeri: *Themistocles domicilium Magnesiae sibi constituit,* ustanovil si je domovino. *Caesar legatis mandavit, ut quae dicerat*

Ariovistus, ad se referrent, ukazal je, naj njemu sporočijo. *Rex civitatem liberam sibi servire coëgit,* kralj si je mesto podvergel — primoral, da njemu robuje. *Neque saucio sui recipiendi facultas dabatur,* še ranjeni niso imeli prilike, da se odtegnejo. *Cicero per Fulviam effecerat, ut Curius consilia Catilinae sibi proderet,* da mu je izdal. *Omnino est amans sui virtus, optime enim se ipsa novit,* zeló ljubi sama sebe, dobro pozna sebe. *Ariovistus interrogavit legatos, cur ad se venirent,* zakaj so prišli k njemu? *A me petiit, ut secum et apud se essem,* žnjim in pri njem. *Hostem in sua sede inveniunt,* v njegovem stališču.

3) Latinščina rabi refleksiv osebe glavnega stavka, če tudi je zavisen od glagola v odvisnem stavku, to zlasti pri participih in gerundivih, pri *ut, ne,* v odvisnih vprašanjih.

Slovenščina ima tu vselej zaimke: njega, ga, njih, jim, idr., ker sta logično dva stavka.

npr.: *Nicias vehementer tua sui recordatione delectatur,* tvojega spomina na-nj — da se ga spominjaš. *Postremo universum sibi creditum exercitum Dario prodit,* njemu izročeno četo. *Senatui populus ipse sui regendi potestatatem tradidit,* oblast, da ga vlada.

§ 112. Raba mu je troja (za tretjo osebo):

1) Če se dejanje glagola povrača na delajočo osebo nazaj, kakor je v slovenskem.

2) v odvisnih stavkih, kedar se govori v smislu subjekta v glavnem stavku (konjunktiv v *oratio obliqua).*

Toraj je on, ona, ono, njega etc. = *sui, sibi, se;* njegov, njen etc. = *suus, -a, -um* v odvisnem stavku, ako se nanaša na subjekt glavnega stavka:

a) v konstr. *accus. c. infin.,* in pri *quod* s konjunktivom;

b) v *oratio obliqua;*

c) v indirektnih vprašanjih;

d) v finalnih stavkih (ne pa pri *ut consecutivum).*

3) Kedar se naznanja medsobnost *(reciprocitas)* med dvema osebama (stvarema) ali njih več, v tretji osebi; to je zlasti pri praepos. *inter.*

4) v pomenu: njegov, lasten.

5) v splošnih stavkih, kjer oseba ni določno naznanjena.

npr.: *Cleopatra se ipsa interemit,* sama sebe. *Suum quisque noscat ingenium.*

A Caesare invitor, sibi ut sim legatus, da bi mu. *Gratias mihi agunt, quod se sententia mea reges appellaverim. Ariovistus respondit: si quid ille a se velit, illum ad se venire oportere*, če hoče Caesar kaj od njega, naj pride k njemu. *Rogant, ut id sibi facere liceat. Unum deprecantur, ne se armis spoliaret*, da nebi jih oropal. *Ariovistus interrogavit, cur ad se venirent.*

Camillus mihi scripsit, te secum locutum esse, ž njim. *Ariovistus respondit, omnes hostes contra se castra habuisse (contra eum habuerunt).*

Neque solum colent inter se ac diligent, sed etiam verebuntur (homines benevolentia conjuncti). Sic furtim nonnunquam inter se aspiciebant (conjurati) . ut ipsi se indicare viderentur (so se pogledovali). *Complecti inter se lacrimantes milites coeperunt*, jokaje so se objemali.

Si ceteris recte facta sua prosunt, mihi mea ne obsint, providete. Hannibalem sui cives ejecerunt (a suis civibus ejectus est). Orator pervestiget, quid sui cives cogitent. Legatos misit, ut praepararent suorum animos.

Deforme est, de se praedicare falsa. Par est, primum ipsum esse virum bonum, tum similem sui quaerere.

Nota. Včasi se nahajata dva refleksiva v istem stavku, eden spada k svojemu subjektu, drugi meri na govorečo osebo (direktni, indirektni refleksiv), npr.: *Ariovistus respondit: Magnam Caesarem injuriam facere, qui suo adventu* (Caesar s svojim prihodom) *vectigalia sibi* (njemu, Ariovistu) *deteriora facere. Sciat, neminem secum* (žnjim) *sine sua pernicie* (brez svoje pogube) *contendisse.*

II. Pronomina possessiva (svojivniki).

meus, tuus; noster, vester.

§113. 1) Kakor slovenščina izražuje tudi latinščina svojivnike samo takrat, če imajo naglas, če so si v nasprotju, ako bi brez njih bilo dvomljivo, čegava je kaka reč.

npr.: *Multae istarum arborum mea manu sunt satae. Majores nostri suos agros colebant, alienos non appetiverunt. Tota interrogatio mea nihil habuit nisi reprehensionem.*

2) Za tretjo osebo njegov, njihov, njun, rabi se genit. *ejus, eorum* ali *suus*. (cf. §. 112).

Nota. Če ima svojivnik pri sebi apposicijo, zlasti: *ipse, unus, solus*, stopi ta v genitiv, kot: *Meā solius — unius — ipsius operā factum est. Tuum, adolescentis, perspexi studium.*

III. Pronomina demonstrativa (kazavniki).

hic, iste, ille.

§ 114. *Hic* ta (hrv. ov, ovaj), je kazavnik prve osebe, t. j. kaže na to, kar spada v okrožje govorečega, bodi si ali v oziru kraja, ali časa, ali pa če mu je v mislih, in ima govoriti o čem.

npr.: *Omnis hic locus acervis corporum et sanguine redundavit*, tu na trgu. *Haec praesens moestitia luctusque declarat. Hujus vitia magnis virtutibus sunt emendata*, govor je o Themistoclu. *Et in hanc fere sententiam loquutus est. — Haec dixit — hoc modo dixit* (kedar se ima navesti misel ali govor).

§ 115. *Iste* tisti (hrv. taj, ta, to), je kazavnik druge osebe, t. j. kar spada v okrožje nagovorjene osebe (primeri slov.: Tista tvoja neumna navada).

npr.: *Si volumus isto modo* (kakor ti zahtevaš) *singulas res considerare. Istis, quae modo dixisti, utar. Iste tuus liber. — Intelligo, te re istic prodesse, me hic ne verbo quidem prodesse. Ego omnia ista* (kar vidiš pred seboj) *sum dimensus. Quamdiu furor iste tuus nos eludet?*

Nota. *iste* se rabi v zaničljivem pomenu, če obračamo pozornost druge osebe na kako stvar, kot: *Iste latro* (Verres). *Si iste* (Catilina) *in Manliana castra pervenerit.*

§ 116. *Ille* on (subst.), oni, uni (adjekt.), je kazavnik tretje osebe, t. j. naznanja, kar se tiče kake nenavzočne osebe, ali sploh, kar je zunaj okrožja prve in druge; bodi si v oziru kraja, bodi si časa.

npr.: *Illorum orationi, qui dissentiunt, respondebimus. Sed illos, quos videre non possumus, negligis? Catulus non antiquo illo more*, (ne po oni stari šegi). *sed hoc nostro fuit eruditus. Illi homines* (takratni ljudje) *eum florem populi esse dixerunt. Ille erat unus timendus.*

2) *Ille* se rabi, kedar se kaže na obče znane, slavne, strahovite osebe, ali stvari.

npr.: *Honestum illud Solonis*, važni izrek Solonov. *Vos, quirites, veneramini illum Jovem, atque in tecta restra discedite*, tam-le, ónega-le Jova! *Socrates ille*, slavni Sokrates. *Medea illa*, tista znana (strašna) Medea.

§ 117. Notae. 1) *Hic — ille;* kedar kaže na dve omenjeni, enakovrstni osebi nazaj, rabi se *ille* (ón-) za prvo (pred omenjenjo) osebo, kot bolj oddaljeno, *hic* (ta) za drugo kot bližo, npr.: *Caesar beneficiis magnus habebatur, integri-*

tate vitae Cato. Ille (*Caes.*) *misericordia clarus factus, huic* (*Cat.*) *severitas dignitatem addiderat* — oni, temu.

Ako pa ste si osebi v nasprotju, rabi se za važnišo *hic*, in *ille* za manj važno, npr.: *Senex est meliore conditione, quam adolescens, quum id, quod ille* (mladenič) *sperat, hic* (starec) *assequutus est.*

2) *Hic — is;* is kaže nazaj, na užé omenjeno reč, kot: *eam orationem habuit,* kakor sem povedal.

hic kaže naprej — *hanc orationem habuit,* kakor bom povedal.

3) Tako adverbia: *hic* tukaj, *istic* tam, *illic* ondi, *hoc modo* tako, *isto modo* takisto, *illo modo* po onem načinu.

Hrvatski: *hic* ovdje, *istic* tudič, *illic* ondje, *hoc modo* ovako, *isto modo* tako, *illo modo* onako.

4) Kazavna pronomina so tudi:

talis tak, takošen.

tantus tolik, tolikošen, toliker.

IV. Pronomina interrogativa (vprašavna zaimena).

quis kdo? — *quid* kaj? — *uter* (kdo izmed dveh)? — *qui* kteri?

§118. 1) *Quis? quid?* rabi Latinec, kedar vpraša za osebo (stvar), da jo zvé po imenu samo.

Qui, quae, quod? mu rabi, če vpraša natanjčneje, po kakem znamku imenovane osebe.

npr.: *Quis fuit igitur?* kdo je bil? — *iste Charea, qui Charea?* kteri Charea? — *frater Phaedriae.*

Quis je substantivnega, *qui* adjektivnega pomena. — Stoji pa tudi *quis* pri substantivu, ako se vpraša po eni izmed več enakih oseb.

npr.: *Quis tandem est orator, qui cum Demosthene comparari possit? Quis fuit populus, qui non uteretur praedictione divina?* (kteri narod?)

2) Latinščina ima lehko dva vprašavna zaimena v enem ter istem stavku, da vpraša po subjektu in pa kakem dostavku, kot: *Considera, quis quem fraudaverit?* kdo — in koga je goljufal?

Nota. Vprašavni, nanašavni, nedoločni so tudi:

uter — kdo? kdor (nju).

qualis — kakošen? kakoršen.

quantus — kolik? kolikoršen.

quotus — kolikteri? kolikor.

V. Pronomina relativa (nanašavniki).

qui, quae, quod.

§119. Po obče rabi se relativ v latinskem kakor v slovenskem, vendar so nektere različnosti.

Pomniti je sploh:

1) Če se *qui* nanaša na *is, iste, ille*, in če sta v enakem sklonu, izpusti se demonstrativ, kedar je izražena splošna misel, brez ozira na določno osebo.

npr.: *Sapienter cogitat, qui temporibus secundis casus adversos reformidat*, modro misli, kdor se v sreči nesreče boji. *Quem neque gloria, neque pericula excitant, frustra hortaris*, kogar ne vzdviza (vzbuja) niti slava, niti pogibelj, njega zastonj nagovarjaš.

Nota. Če je nanašavni stavek spredaj, mora v slovenskem kazavnik izraziti se, zlasti takrat, kedar relativ in demonstr. nista v enakem padežu, npr.: Kdor ni mož beseda, tega nikdo nemara.

2) Mora nastopiti demonstrativ, če se po nanašavniku oseba (stvar) loči, odlikuje od drugih.

npr.: *Non potest exercitum is continere imperator, qui se ipse non continet*, tisti poveljnik, kteri. *Sapienti proxime accedit ille, qui alterius bene praeceptis obtemperat. Hoc decōrum, quod lucet in vita*, to je lepo, kar se odlikuje.

Nota. V slovenskem mora v takih slučajih stati nanašavni stavek za glavnim; v latinskem sme biti spredej, npr.: *Male se res habet, quum, quod virtute effici debet, id tentatur pecunia.* Slabo je, ako se poskuša z denarji to, kar se ima storiti s krepostjo.

Relativ pred substantivom.

§ 120. 1) Če ima nanašavni stavek povdarek, vzame relativ k sebi v sklon iz glavnega stavka substantiv, na kojega se nanaša, in stoji večidel od začetka — attrakcija.

npr.: *Quam quisque norit artem, in hac se exerceat*, ktero umetnost kdo ume idr. *(in ea arte, quam norit*, v tisi — ki jo). *Quam epistolam ad Caesarem misi, ejus exemplum tibi mitto* (*epistolae — quam* (prepis lista, ki sam ga poslal itd.). *Bestiae, in quo loco natae sunt, ex eo se non movent*, v kterem kraju — iz kraja v kterem.

2) Relativ stoji pred svojim substantivom v istem sklonu, če se pridene stavku, ali osebi ta substantiv kot apposicija.

npr.: *Eo signa conferri jubet; quae res* (to dejanje — kar) *et hostes retardabat. Cimon exilio multatus est; cujus facti celerius Athenienses quam ipsum poenituit* (česar). *Amanus Syriam a Cilicia dividit; qui mons* (gora, ki) *erat hostium plenus. Omnes antiquae gentes regibus paruerunt; quod genus imperii primum erat* (vlada, ki).

Tudi superlativ kot praedikat vzame v svoj sklon, ako je tehten povdarek — enako slovenskemu.

npr.: *Devoverat, quod pucherrimum natum est,* kar naj lepšega je bilo.

Relativ kot veznik.

§121. Često rabi se relativ mesti osebnega, ali kazavnega zaimena k temu, da samostojne stavke bolj osko naslanja na prejšnje; tu je *qui, quae, quod* nekak veznik. (§. 189).

qui — mesti { *et ego, et tu, et is* / *ego, tu, is vero (autem)* / *ego, tu, is enim — nam hic* / *ego, tu, is igitur* / *ut ego, tu, is.*

npr.: *De Scauro et Rutilio licet breviter dicere, quorum (nam horum) neuter summi oratoris habuit laudem. Habeo senectuti magnam laudem; quae (ea enim,* kajto ona) *mihi sermonis aviditatem auxit. Perobscura est quaestio de natura deorum, quae* (ali vendar) *ad agnitionem animi confert. Animum* (čutje) *rege, qui nisi (nisi enim is) paret, imperat. Legatos miserunt, qui (ut ii) agerent de pace,* ki naj bi idr. *Res ipsa loquitur; quae valet semper plurimum,* kajti to je veljavno. *Perutiles sunt libri Xenophontis; quos legite studiose,* torej čitajte jih.

Nota. Tega pomena vezniki so tudi: *quare, quamobrem, quapropter, qua de causa* (zatoraj), *quo facto* (po tem).

Zlasti *quod* služi kot veznik, bodi si, da povzame celi prejšnji stavek (*quod quum audissem,* ko sem to slišal); bodi si, da je samo adverbialni veznik (*quod si, quod nisi* (= *enim, et, autem, igitur*); *quod quia, quod cum*).

npr.: *Tyranni coluntur dumtaxat ad tempus. Quodsi forte ceciderunt tum intelligitur, quam fuerint inopes amicorum,* če pa so padli. *Quod cum perspicuum sit,* ker je toraj znano.

Relativ sklopljen.

§122. Namestujoči relativ ima včasi še kak drug odvisni stavek v sebi, ali je nanašaven, ali časoven (*postquam*), ali pogojen (*si*), ali vzročen (*quum*) — tako, da sta dva stavka vpletena.

npr.: *Magna est admiratio copiose dicentis; quem qui audiunt intelligere et sapere plus quam ceteros arbitrantur etc. (nam qui hunc audiunt). Plancius talis fuit tribunus, quales si omnes*

fuissent, nunquam desideratus esset tribunus (*ut si tales*). *Nihil est praestantius virtute, quam si sequeris, te beatum reddet* (*quae, si eam seq. te b. reddet*), koja te srečnega stori, ako jo čislaš). *eNon vident, id se cupere, quod si adepti sunt, fugitivo alicui concedi necesse sit* (stvar, ktero bodo morali prepustiti, ako jo dobijo. *Cic.* — Primeri: Kaj trdiš, kar neveš kako se bo izšlo! Ne zahtévam, kar ne vem da ohranim, če dobim.

Razni relativi.

§ 123. 1) Relativ se rabi včasi mesti *pro*, če se priklada praedikat v oziru na lastnost, ali okoliščine, enako slovenskem: pri, po, vsled, za.

npr.: *Spero, quae tua est prudentia et temperantia, te jam valere*, pri tvoji zmernosti. *Qua mollitie sum animi ac lenitate* (vsled moje mehkodušnosti), *nunquam Autronii lacrimis restitissem. Democritum cognitum per te ipsum, quae tua natura est* (po tvojem značaju soditi), *dignum tua amicitia judicabis. Patre usus et diligenti et, ut tum erant tempora, diti* (za tiste čase — kakoršni časi so takrat bili). *Aiax, quo animo fuisse traditur* (poleg svojega značaja) *millies appetere mortem, quam illa perpeti malluisset.*

Taki stavki se dajo včasi do besede posloveniti: Kakor sem mehkega srca. Kakoršnega značaje si. Kakoršne so takrat šege in postave bile. Kakoršne glave je bil idr.

2) Nekteri participi, adjektivi, adverbi se izražujejo z nanašavnim stavkom, kot: Sedanji *qui nunc sunt;* takratni *qui tum erant;* pred omenjeni *quem supra memoravi;* tako imenovan *qui dicitur;* knjiga z naslovom: „De officiis“ — *Liber, cui inscriptum est: „De officiis“*, ali *qui inscribitur: „De officiis.“ Quam copiose a Xenophonte agricultura laudatur in eo libro, qui est de tuenda re familiari, qui Oeconomicus inscribitur* z naslovom „gospodar.“ (cf. §. 248 *b*).

B) Nedoločna.

Pronomina indefinita (nedoločna zaimena).

§ 124. *Quis, qua, quid* (*qui, qua, quod*) kdo, kaj, kteri, kak, kaže na domišljeno osebo ali stvar, pa ne faktično.

Rabi se zlasti v zvezi z besedami: *si, nisi, ne, num, ut, quo, quanto, ubi, quum* — in je enklitičen.

npr.: *Quo quis est melior, eo est prudentior,* kolikor boljši je kdo idr. *Fieri potest, ut recte quis sentiat, sed id polite elŏqui non possit. Officium justitiae est, ne cui quis noceat,* da nebode nikdor nikomur škódoval. *Si quis rex, si qua natio id faceret etc.* (ko bi kak kralj, kak narod), *nonne publice vindicaremus?*

§125. *Aliquis -qua -quid (quod)* nekdo, nekaj, neki, kak človek, neka stvar (nasprotno: *nemo, nihil* — nihče, nič).

1) Rabi se, kedar je v mislih faktična oseba (stvar), pa ne dovolj znana (je nekdo, toda se nevè kdo).

npr.: *Dixit mihi aliquis,* nekdo mi je povedal (pa nevem kdo). *Mitte ad nos aliquem tabellarium,* kakega pisarja, listonošo. *Nihil ne tibi videor, an aliquid dicere,* ali nič, ali (vsáj) nekaj? *Non est tua culpa, si te aliqui timuerunt,* nekteri ljudje. *Si aliquid dandum est voluptati,* če se uže mora nekaj dopustiti. *Nil tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo philosophorum.*

2) Rabi se praedikativno, da kaže nekako višo ali nižo stopnjo; sloven.: nekak, nekakošen.

npr.: *Si mihi esset obtemperatum, si non optimam, aliquam rempublicam haberemus,* imeli bi vsáj nekakošno ljudovlado. *Habemus speciem oratoris alicujus,* podobo nekakega govornika. *Ego quoque sum aliquid,* tudi jaz sam nekaj. *Esse in aliquo numero,* imeti nekako precejšnjo veljavo.

Quispiam, quaepiam, quid (quod) piam — kdo, kak, kterikoli, kaže na nedoločno osebo (stvar) izmed množine. V pomenu je podoben — *aliquis.*

npr.: *Et dicet quispiam,* pa bo kdo rekel. *Utrum hanc orationem, an aliam quampiam, an omnino nullam,* ali ta govor, ali kakega drugega? *Haec a quopiam vestrum petantur,* naj prosi kterikoli izmed vas; od kterega koli naj se prosi.

§126. *Quidam, quaedam, quiddam (adj. quoddam)* — nekdo, nekteri, se rabi, kedar ima človek v mislih znano osebo (stvar), pa je noče imenovati (objaviti).

npr.: *Dixit mihi quidam,* nekdo — toda nepovem, kdo. *Quidam ex amicis Sosiae recordatus est,* nekdo prijateljev. *Non facio id, ut quibusdam videor, simulatione,* kakor mislijo nekteri.

2) *Quidam* služi pri adjektivih temu, da je nekako vzvišuje ali zmanjšuje, sploh omejuje, če adjektiv sam ob sebi preveč, ali premalo pové.

npr.: *Erat haec divina quaedam virtus Pompeji*, nekaka čreznaravna hrabrost. *Nicander poëtica quadam facultate* (skoro pesniški) *de rebus rusticis non rustice scripsit. Natura dura, et quasi ferrea quaedam* (skoro železna).

3) Pri lastnih imenih pomeni *quidam* porogljivo kako mànj znano osebo.

npr.: *Alcidamas quidam rhetor antiquus*, neki stari Alkidama.

§127. *Quisquam, quaequam, quidquam* (subst.), *ullus* (adj.) — kdo, kaj (ikto, išto, ikoji hrv.).

Rabita se le z zanikavnicami, ali v te namestujočih vprašanjih, t. j. ako se zanikana trditev izrazi v obliki vprašanja. — *Haud quisquam*, nikdor; *vix ullus*, težko (malo) kdo, težko kteri, komaj kak.

npr.: *Justitia nunquam nocet cuiquam*, nikomur. *Quando Socrates quidquam tale fecit*, kedaj je Sokrates kaj tacega storil? Nikdar! *Negant, ab ullo philosopho quidquam dictum esse languidius*, nikdor nič dolgočasnejega. *Veni Athenas, nec me quisquam agnovit*, in nihče me ni poznal. *Num censes, ullum animal sine corpore esse posse?* (kaka). *Quid est, quod quisquam Pompejo dignum afferre possit?* = nobeden nič.

§128. *Quisque, quaeque, quid(quod)-que* — vsak, vsakdo, vsakteri — za se pomeni, da se vzame iz znane množine ena oseba (stvar) sama za se.

quisque je enklitika. — Raba mu je:

a) z refleksivi in *suus;* kot: *Sibi quisque carus; suum cuique; suae quisque fortunae faber.*

b) z superlativi; *mascul.* se rabi v singularu, *neutrum* v pluralu, kot: *Optimus quisque*, vsi dobri; *altissima quaeque flumina. Ex philosophis optimus et gravissimus quisque confitetur, se multa ignorare*, ravno naj boljši modrijani.

c) z vrstivnimi števniki *(ordinalia)*, kot: *Tertio quoque verbo me appellavit*, v vsaki tretji besedi; *quinto quoque anno.*

d) z nanašavnimi, vprašavnimi zaimeni, za nana-

šavnimi prislovi: *ubi, unde, quo, ut;* kot: *Dic, unde quidque emeris. Nescio, quid cuique eveniat. Ubi quisque me viderat, narrabat. Quanti quisque se ipse facit, tanti fiat ab amicis. Quo quisque est doctior, eo modestior* (kolikor je kdo).

V takih rečih se *quisque* sloveni tudi s kdo, kaj.

§ 129. *Quotusquisque* — kolikokteri, kteri neki, ima zanikaven pomen = malokdo cf. *Quotusquisque philosphorum ita moratus est, ut ratio postulat?*

quisquis, quicunque — kdorkoli, karkoli, vsakteri, kteri koli, npr.: *Quidquid oritur, causam habet* = karkoli = vse.

quivis, quilibet — vsakdo, marsikdo, marsikaj. kdorkoli, kteri (kdor, kar), hočeš, kteri koli, kteri (mi, ti, mu) drago.

npr.: *Quivis homo potest quemvis sermonem de quolibet proferre. Quidvis egestas imperat,* marsikaj, vsako.

aliquantus — nekolik.

alquot — nekoliko (njih).

quot, tot — kolikor, toliko (njih).

§ 130. *Uter? neuter, alter, uterque,* so v sloven. duali, in se rabijo v latinskem v singularu; v pluralu samo, če stoje pri *„pluralia tantum“*, ali pa, če je na obéh platéh po več oseb. (cf. §. 103).

§ 131. *Alius, alter* — drugi, sta si v pomenu različna; *alter* vzame jednega iz dvojice, *alius* (tudi lehko) iz množine. — Raba:

a) Če sta praedikata razna, veli se: *alius-alius, alii-alii* = eden — drugi, eden — eden pa; *alter-alter, alteri-alteri* = eni — drugi, eni-drugi pa.

npr.: *Consulum alter exercitum perdidit, alter vendidit. Alii acie decertabant, alii castra defendebant. Alia animalia sugunt, alia carpunt; alia vorant, alia mandunt.*

a) Če je samo jeden praedikat, stopi en oddelek v odvisni sklon: eden druzemu, drug druzega, drug drugače.

npr.: *Alter in alterum causam confert,* drug druzega dolži. *Alii ab aliis sublevantur. Alter alteri nocet.*

Ali pa: eden to — drugi to; eden tako — drugi drugače (pa tako).

npr.: *Alius aliud probat. Alius in alia excellit arte; alii alio modo vivunt. Vivitur alibi aliter*, tu tako, tam tako (drugače tu, drugače tam). *Aliis aliunde est periculum*, enemu žuga nevarnost tu, drugemu tam (drugemu drugjé).

To pravilo velja tudi, ako se *alius* veže z adverbi iz *alius* izvedenimi, kakor kažejo izgledi.

Oddelek II.

Raba glagola — Verbum.

GLAVA X.

Genera verbi — (glagolski razpoli).

§ 132. Glagol se veže s svojim subjektom tako, da kaže ali subjektovo tvornost, ali pa njegovo trpljenje.

In tako nastanete obliki:

a) tvorna — *forma activa*, t. j. *genus activum (activum* — dejavni);

b) trpna — *forma passiva*, t. j. *genus passivum (passivum* — trpni).

I.

Activum (dejavni, tvorni) je ali

a) neprehajaven (*intransitivum*), če naznanja dejanje samo na sebi, brez praedikata, kot: *aqua fluit, puer currit, homo clamat*, ali

b) prehajaven (*transitivum*), če se dejanje razprostira na kak predmet, t. j. glagol ima objekt, kot: *magister instituit discipulum, scribo epistolam.*

II.

Passivum (trpni) naznanja, da dejanje gre na subjekt nazaj, ali pa, da se déluje od druge osebe na-nj. Pravi passiv imajo toraj glagoli prehajavni. npr.: *Lavor* = *lavo me*, umivam se; *discipulus instituitur a magistro.*

Neprehajavniki *(intransitiva)* imajo passiv samo v III. osebi singul., in sicer neosebno, npr.: *Iucunde vivitur*, dobro se živí; *digne certatum est; desperatur de victoria.*

III.

Deponentia, t. j. glagoli, ki imajo tvorni pomen, pa trpno obliko, ne morejo rabiti se kot passiv. Tu je treba stavek aktivno obličiti, ali pa drugače zasukniti.

npr.: Njegova zgovornost je bila sploh občudovana, *omnes admirabantur ejus eloquentiam; magnam habuit admirationem eloquentia; erat in magna admiratione propter eloquentiam.*

§133. Nota. Slovenski povratniki *(reflexiva)* se oblikujejo v latinskem: (§. 111, 112).

1) *Reflexiva activa*, t. j, pravi povratnik,

a) v aktivu s povratnim zaimkom *me, te, se etc.*

npr.: *Me libris delecto*, kratkočasim se; *terra circum axem se convertit*, obrača se; *vexas te*, trpinčiš se.

b) s passivom, zlasti pri neživočih rečéh, če toraj subjekt ne déluje sam.

npr.: *Tempora mutantur; aër movetur; baculus frangitur; occasio offertur, se offert; spes ostentatur; res augetur; curru vehimur; armis exercentur.*

2) *Reflectiva neutra*, t. j. neprehajavni, oblikujejo se v latinskem s samim aktivom.

npr.: Bati se, *timere;* nádejati se, *sperare;* ognem se, *decedo;* zameriti se, *offendere aliquem;* preseliti se, *excedere;* vrniti se, *redire;* jokati, *flere;* smejati se, *ridere etc.*

3) *Reciproca* (vzajemni) vežejo se ali z praepos. *inter se, — nos, — vos.* (se med seboj — lat. ne: *se inter se*), ali pa se beseda ponovi. (Kakor v slovenskem. — Janežič §. 376).

npr.: *Ciceronis pueri amant inter se. Naturâ inter nos conjuncti sumus. Alius alium juvat. Miles militem tegit.*

GLAVA XI.

Tempora (časoslovje).

§134. Pri glagolu je gledati na dvoje: na dobo, kedaj se godí kaj; na način, kako se godí dejanje.

Doba kaže glavne čase, v koje spada dejanje, namreč v

sedanjost — *praesens,*

preteklost — *praeterítum,*

prihodnjost — *futurum.*

Dejanja način kaže, kako se godí dejanje v dotični dobi: ali dalje trpí, ali nastopi, ali se končá, ali prične in jenja ob enem,

§135. Slovenščina ima po obliki samo tri dobe (glavne čase), in po pomenu za vsako dobo po dva načina; toraj tri čase in pa šest načinov.

Način je izražen po bistvenem pomenu glagola: je li dovršnik *(verbum perfectīvum)*, ali nedovršnik *(verbum imperfectīvum)*.

Latinščina ima:

1) za *praesens* eno obliko, brez razločka načinov; npr.: *percutio* maham, mahnem; *jacio* mečem, vržem; *scindo* trgam, pretrgam.

2) za *praeterītum* tri oblike, pa štiri pomene:

a) imperfectum (trpežnominoli čas) = nedovršnik.
npr.: *percutiebam* mahal sem; *jaciebam* metal sem.

b) perfectum historicum-aorist. = dovršnik, in nedovršnik.
npr.: *percussi* mahnil, udrihal sem; *jeci* vrgel, metal sem.

c) perfectum absolutum-logicum = sedaj dovršeno.
npr. *jactum est* vrženo je, leži; *contexi* pokril (sem), pokrito je; *rescīdi* raztrgal sem, raztrgano je.

d) plusquamperfectum = predpreteklo dovršnik.
npr.: *percusseram* (ko) sem bil mahnil; *jeceram* sem bil vrgel.

3) za *futurum* dve obliki:

a) futurum simplex ali *I.* brez razlike načina.
npr.: *jaciam* metal bom, vrgel bom; *percutiam* mahal, mahnil bom.

b) futurum exactum ali *II.*, prihodnje-dovršnik.
npr.: *jecero* (ko) bom vrgel; *percussero* (če) bom udaril.

Nota. V gramatični rabi zovejo se:

praesens, *perfectum absolutum*, *futurum simplex* } glavni časi — *tempora absoluta.*

imperfectum, *perfectum historicum*, *plusquamperfectum* } historični časi — *praeterita.*

Pomen in raba časov.

A) V glavnem stavku.

I. Praesens (sedanji čas).

§136. *Praesens* rabi se, kakor v slovenskem za dejanje in stanje, ki se godí ravno sedaj, ali ki se večidel godí, vedno biva, ali ki se je popred pričelo in še traja. — Sedanjost ožjega in širjega obsežka.

npr.: *Epistolam scribo. Saepe lego Platonem. Hoc, de quo nunc agimus id ipsum est, quod utile appellatur. Quotidie afferuntur literae. Jam diu ignoro, quid agas. Helvetii fere quotidianis proeliis cum Germanis contendunt.*

V sedanjost spadajo tudi dejanja, ki so se godila pred in sedaj še bivajo v nasledkih; taki so: *audio, video, accipio* (v duhu vidim, vem).

npr.: *Audio, antiquos oratores ea ratione usos esse* — slišal sem, vem.

Toraj se rabi *praesens*, če se navajajo izreki nekdanjih mož, ker še veljajo.

npr.: *Hicetas, ut ait Theophrastus, solem, lunam stare censet. Zono aliter judicat. Livius narrat; Tacitus refert. Liber inscribitur: „de officiis."*

Nota. Slovenski formalni praes. dovršnih glagolov s pomenom prihodnjosti — pojdem, ponesem, poletim, porečem, pridem idr. — mora prevesti se s futurom.

§137. *Praesens historicum* (pripovedni sedanjik) nastopi včasi mesti aorističnega perfekta, kedar se hoče v živahnem govoru naglo povedati, kako je sledilo več dogodkov brže drug za druzim, ter se pomakne preteklost v sedanjost.

Toda pomniti je:

a) praes. histor. sme stati navadno le v glavnem stavku, ne pa v odvisnem (Sallust in Livi ga imata tudi v odvisnem);

b) mora biti več stavkov, in spredaj vsaj jeden *praeteritum.*

npr.: *Quod Verres ubi audivit, Diodorum ad se vocavit. Ille respondet Lilybaei se non habere pocula. Tum iste continuo mittit homines certos Melitam, scribit ad quosdam Militenses, ut ea vasa perquirant; rogat Diodorum, ut ad propinquum det literas.*

II. Praeteritum (pretekli čas).

§138. *1) Perfectum absolutum-logicum* kaže dejanje, ki se je zgodilo in je sedaj dovršeno, ali pa, kojega nasledki segajo v sedanjost.

npr.: *dixi* gotov sem; *audivi* vem toraj. *Quoniam de magnitudine belli dixi,* obravnal sem važnost. *Consuevi* navadil sem se = vajen sem; *perii* poginil sem, po meni je. *Is mos usque adhunc diem permansit. Themistoclis ad nostram memoriam monumenta*

manserunt duo — sepulcrum et statua. Quoniam nondum perscriptum est senatus consultum, ex memoria exponam. Civitas haec semper a me defensa est, do sedaj. *Cicero conscripsit multos libros,* imamo jih še sedaj.

§ 139. *2) Perfectum historicum* (pripovednik) obznanja bivše dogodbe, kar je bilo, in sedaj ni. Bodi si, da je bilo dejanje enokratno, bodi si, da je trajalo, povzame se celo kot enoten dogodek, ter postavi v preteklost — nekdaj se je zgodilo — godilo. Slovenščina ima dovršnike in nedovršnike.

npr.: *Quotiescunque Hannibal cum Romanis congressus est, semper discessit superior,* sprejel, zmagal. *Sulla Sulpicium oppressit, ejecit ex urbe; multos fortes viros partim ejecit ex civitate, partim interemit. Regulus in Senatum venit, mandata exposuit, sententiam ne diceret recusavit. Pericles praefuit Athenis quadraginta annos; Augustus per quadraginta annos administravit rempublicam,* vladal je. *Urbs decem aestates, hiemesque continuas obsessa est,* oblegali so ga. Nemci so drli, proti severu, Slovenci so šli proti jugu — *perrexerunt.*

Nota. *Perfectum* izgubi pomen preteklosti:
a) kot *conjunctivus potentialis,* v stavkih nikavnih; npr: *Quis hoc crediderit,* kdo bi to verjel? = nihče nebi verjel. *Hoc non confirmaverim,* tega bi jaz ne trdil.
b) ako stoji mesti nikavnega imperativa (*prohibitivus*), npr.: *Ne timueritis alterum solem,* nikar se ne bojte.
c) kot gnomičen aorist., npr.: *Avaritia plerumque magnas civitates pessumdedit.*

§ 140. *3) Imperfectum* (trpežno minoli čas) naznanja, kakor sloven. nedovršivniki, da je dejanje več časa trpelo, ali ponavljalo se, ali poskušalo pa ne dovršilo.

Rabi se toraj:

a) če se govori o navadah, lastnostih, običajih, šegah, javnih naredbah.

b) kedar se popisuje kak dogodek z okoliščinami — kako, zakaj se je godil(o).

npr.: *Themistocles multum in judiciis versabatur* (pečal se), *saepe in concionem populi prodibat* (hodil), *nulla res major sine illo gerebatur* (ni se opravljalo), *celeriter, quae opus erant, reperiebat, facile oratione explicabat. Ut Romae consules, ita Carthagine bini quotanis reges creabantur. — Regulus Cartha-*

ginem rediit; neque vero ignorabat, se ad supplicia proficisci, sed jusjurandum servandum putabat. Pausanias mores patrios mutavit. Apparatu regio utebatur, satellites subsequebantur, epulabatur more Persarum. — Consules sedabant tumultum (pomirjevali — skušali pomiriti) *et sedando nonnumquam movebant. Tum, cum Catilinam ejiciebam* (gonil) *ex urbe, putabam etc.* — Slovani so radi pod streho jemali, *hospitio excipiebant.*

§141. *Infinitivus historicus (absolutus)* nastopi včasi mesti imperfekta, kedar mirno pripovedovanje preskoči v živahno opisovanje, kako se vrši dogodek v posameznih dejanjih, in se ponavlja v hitrih, različnih kratih.

Raba mu je:

1) kedar se opisuje nemir in vzbujenost srca;

2) kedar se navajajo dejanja, ki se godé z jedne in druge strani, ter se prepletajo;

3) kedar se dejanja ponavljajo, malo časa trpé, in drugo za drugim hitro sledijo.

npr.: *Legati sine responso dimissi. Consulem nocte anceps cura agitare; nolle deserere socios, nolle minuere exercitum. (Liv. 34, 12). Hostes ex omnibus partibus decurrere, lapides, gaesaque in vallum conjicere; nostri primo integris viribus fortiter repugnare, neque ullum frustra telum mittere. (Caes. b. g. 3, 4). Denique hostes jam undique fusi. Tum spectaculum horribile in campis patentibus: sequi, fugere, occidi, capi; equi atque viri afflicti, multis vulneribus acceptis neque fugere posse, neque quietem pati, niti modo ac statim occidere. (Sall. J. 101).* — *Lixae permixti cum militibus diu noctuque vagabantur, et palantes agros vastare, villas expugnare, pecoris praedas agere, casque mutare cum mercatoribus. (Idem 44).*

Nota. *Infin. histor.* se rabi:
a) samo v glavnih stavkih, in ima veljavo glavnega glagola (kot *praeteritum — imperf.*;
b) samo *infin. praes.* aktiv in passiv;
c) stavkov nepričenja, marveč nadaljuje opisovanje.

§142. *4) Plusquamperfectum* (preteklo minoli čas) kaže, da je bilo dovršeno eno dejanje, ko je nastopilo drugo.

Rabi se navadno v odvisnih stavkih, ter mora biti še en stavek, ali vsaj drug glagol v stavku.

Ako je *plusquamperfectum* na videz sam, tu je ali drugi *praeteritum* izpuščen; ali pa stoji z ozirom na predpreteklost tega, o čemer je govor bil preje; ali tudi v oziru sledečega.

npr.: *Brutus collegam sibi creavit Valerium, quo adjutore reges ejecerat. Erat in eo viro gravitas, nec senectus mores mutaverat. Pyrrhi temporibus (cum P. vixit) jam Apollo versus facere desierat* (takrat je bil že nehal). — *Commium illi e navi egressum comprenderant atque in vincula conjecerant* (ko je bil kot poslanec prišel); *tum proelio facto remiserunt. (C. b. g. 4, 27).*

§ 143. V listih se rabijo časi iz stališča bralca; toraj, kar je za beročega *praesens*, to je za pisalca dostikrat *praeteritum*.

npr.: *Nihil habebam, quod scriberem* (nimam kaj pisati), *neque novi quidquam audieram, et ad tuas epistolas pridie rescripseram* (včeraj sem odpisal). *Eo die* (danes) *quo hoc scribebam, apud Pompejum eram coenaturus* (bom obedoval).

Nota. danes = *eo die*, včeraj = *pridie*, *nunc*, *adhuc* ostaneta.

III. Futurum (prihodnji čas).

§ 144. *1) Futurum simplex* ali *I.* se rabi, kakor v slovenskem, če je govor o prihodnjih rečeh, brez razločka, bode li dejanje (stanje) trajalo, ali pa nastopilo.

Slovenščina ima često dovršnike v sedanjikovi obliki, na kar je paziti pri prevajanju. (Janežič §. 390, a, b).

npr.: *Nunc de magnitudine belli pauca dicam*, govoril bom. *Naturam si sequemur ducem, nunquam aberrabimus.* Naj pred mu odgovorim na to — *respondebo.* Letos ostanem doma — *morabor;* drugo leto pojdem v Rim — *proficiscar.*

§ 145. *2) Futurum exactum* ali *II.* (prihodnje pretekli) kaže, da bode eno dejanje dovršeno, ko bode nastopilo drugo. Rabi se navadno v odvisnih stavkih.

Slovenščina ima ali nedovršnike v prihodnjikovi obliki, ali pa dovršnike v sedanjikovi. (Če mi perje populite, življenja mi ne vzamete).

npr.: *Ut sementem feceris, ita metes*, kakor boš sejal, tako žel. *Melius morati erimus, quum didicerimus* (ako se naučimo)

quid natura desideret. Romam cum venero, quae perspexero, scribam ad te, ko pridem, pisal bom, kar bom videl.

Nota. *Futurum exactum* se rabi v glavnem stavku:

a) če dejanje za dejanjem naglo sleduje, ali drugo iz pervega, npr.: *Qui Antonium vicerit, is bellum confecerit. Oppugnabitis unam urbem, sed in una urbe universam Hispaniam ceperitis;*

b) če se zagotovi, da se bode reč res zgodila, npr.: *Desilite milites; ego certe meum officium praestitero. Hannibalem vicisse non tibi in ultimis laudibus fuerit.*

§146. *3) Futurum periphrasticum* se rabi v glavnem stavku, kedar je prihodnje dejanje v ozki zvezi s sedanjostjo, ter se deloma užé pričelo.

npr.: (Vse je pripravljeno, vvod narejen in cap. 5. pravi Sallusti). *Nunc ad inceptum redeo. Bellum scripturus sum, quod populus Romanus cum Jugurtha gessit. Placet igitur, quoniam disputatio de officio futura est, ante definire, quid sit officium.* Cic.

Slovenščina rabi: imam, hočem, namenjen sem, namenil sem si — govoriti.

B) Časi v odvisnem stavku.

Časi v odvisnem stavku se ravnajo natanko po razmeri z glagolom glavnega stavka; zato je vselej gledati na dobo tega.

I. v glavnem stavku: *praesens.*

§147. 1) Če se godi dejanje odvisnega stavka ravno takrat, ko dejanje glavnega — če mu je tedaj istočasen: nastopi tudi v odvisnem stavku *praesens.*

npr.: *Qui non obsistit, si potest, injuriae, tam est in vitio, quam si parentes aut patriam deserat. Hi vos, quoniam libere loqui non licet, tacite rogant. Alii, quamquam premuntur aere alieno, dominationem tamen exspectant. Dementes sunt, qui se in libera civitate ita instruunt, ut metuantur.*

2) Če se je godilo dejanje odvisnega stavka pred dejanjem glavnega — predčasno; nastopi *perfectum,* in sicer brez obzira na način.

npr.: *Quid superiore et proxima nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris? Ego, quid acceperim, scio. Non video, cur non potuerit patri similis esse filius.*

3) Če se bo dejanje z ozirom na glavni stavek še le godilo — če mu je pozneje: gledati je, ima-li biti indikativ ali konjunktiv, — in tu je ločiti dvoje:

a) Ako je indikativ, mora nastopiti *futurum;* in sicer po smislu stavka — *simplex* ali *periphrasticum.*

npr.: *Non longe ab eo tempore absumus, in quo res dijudicabitur*, ko se bo določilo. *Quocum victuri non sunt, ejus existimationi consulere non curant*, s komer nemislijo živeti.

b) Ako bi moral nastopiti konjunktiv, za kojega ni oblike, rabi se:

1. *Conjunct. praes.* kedar je stavek očevidno prihodnjega pomena, tako da se nemore vzeti za sedaj;
2. *Futur. periphr. conj.* — *-urus sim*, ako bi utegnilo biti dvomljivo, je li pravi *praesens*, ali reč prihodnja, ter bi *praesens* veljal za sedaj.

Primeri: 1. *Mirifice sum sollicitus, quidnam de provinciis decernatur* (obravnave se še niso pričele). *Est sapientiae tuae, curare, ut hoc diligentia tua corrigatur* (povelje velja za prihodnjost).

2. *Non intelligo, cur Balbus quemquam intercessurum putet, quum intercessio stultitiam ostensura sit* (ne vsako zagovarjanje kaže neumnost). *Bibuli qui sit exitus futurus, nescio.*

Nota. Za 2. se rabi: *futurum sit, ut — praes. conj.* ako glagol nima supina, in v passivu vselej, npr. *Non dubito, quin futurum sit, ut haec discas; — q. f. s. ut haec a te addiscantur.*

II. v glavnem stavku: *perfectum absolutum.*

§ 148. Če je v glavnem stavku *perfectum absolutum*, obražujejo se časi odvisnega stavka iz stališča govoreče osebe (kakor pri *praes.*), namreč:

a) preteklost — *perf.* i indikat. i konjunkt.

b) prihodnjost — indikativ *futur.* (vselej).
konjunkt. *praesens* konj.
periphr. -ruus sim,

c) sedanjost — indikat. *praesens* (vselej).
konj. ali *praes.* ali *imperf.* (eno je).

npr.: *a) Et omne hoc tempus post consulatum objecimus iis fluctibus, qui a republica in nos ipsos redundarunt. Nemo his*

annis viginti reipublicae fuit hostis, qui non bellum mihi quoque indixerit.

b) Quid urbem obsessam ex hostium manibus eripuimus, si arx quoque deseretur. Quare jam dudum tot pertulimus labores, si prodatur res. Cognovi, quid acturus sis, pred užé sem vedel, kaj boš počel.

c) Ea pars reipublicae tibi commissa est, in qua nullam partem fortuna tenet. Ego meis rebus gestis hoc sum assequutus, ut bonum nomen existimer, da slavno ime imam (Cic. Fam. V. 6). *Dii dederunt, ut omnia in nos possis. Tantum poenarum diis dedimus* (do sedaj), *ut terrarum orbi exemplo essemus,* da smo v izgled. *Satis multas causas attuli, cur esset bellum gerendum.*

§149. III. v glavnem stavku: *praeteritum (imperf., perf. histor., plusquamperf.).*

1) Če je dejanje odvisnega stavka istočasno z glavnim, stopi glagol v imperfekt; in to tudi, če je izražena splošna, vselej veljavna misel.

npr.: *Nam tum, cum Catilinam exterminari volebam, conjuratos sine illo infirmos fore putabam. Helvetiis nihil erat domi, quo famem tolerarent. Tum subito Lentulus scelere demens, quanta conscientiae vis esset, ostendit* (kolika je moč vesti).

Nota. *dum* — ko, dokler, ima *praes.* ako je dejanje samo istočasno, ter med drugim nastopi; ako pa z glavnim enako dolgo traja, onda ima *imperf.* (cf. §. 183).

npr.: *Dum ea Romae parant, consultantque, jam Saguntum summa vi oppugnabatur. — Dum Sulla in aliis rebus erat occupatus, interea suis vulneribus medebantur (milites).*

Tudi *perf.* ima, če se dogodek drugemu protistavi, kot: *Murena dum gradum dignitatis adscendere conatus est, venit in periculum.*

2) Če je bilo dejanje dovršeno, predno je nastopilo dejanje glavnega stavka, stopi odvisni glagol v *plusquamperf.*

npr.: *An cum Ameriam non hujus rei causa venisset, casu accidit, ut id, quod Romae audierat, primus nuntiaret? Leonidas se in Thermopylis, trecentosque eos, quos eduxerat Sparta, quum esset proposita aut fuga turpis, aut mors gloriosa, opposuit hostibus. Unum illud extimescebam, nequid turpius facerem, aut fecissem. Eo tempore erat aeger vulneribus, quae acceperat. Vercingetorix copias suas, quas pro castra collocaverat, reduxit.*

Nota. V vprašavnih stavkih rabi se mesti *plusquamperf.* večidel *imperf.*, kot: *Solon quum interrogaratur, cur etc. respondit etc.*

3) Če naznanja odvisni stavek iz ozira glavnega stavka prihodnje dejanje — če mu je pozneje: gledati je, ima li nastopiti indikativ, ali konjunktiv — in tu je ločiti zopet dvoje:

a) Ako je indikativ, mora nastopiti *futur. periphr. -urus eram.* — npr.: *Pomoerium est circa murum locus, quem qua murum ducturi erant, certis terminis consecrabant. In urbis incremento semper, quantum moenia processura erant, tantum termini hi consecrati proferebantur.*

b) Ako bi moral biti konjunktiv, rabi se:

1. *conjunct. imperf.* kedar je reč očevidno prihodnja, tako da se ni bati dvoumja, ter zadostvuje *imperf.*
2. *futur. periphr. -urus essem*, ko bi se *imperf.* utegnil dovzemati za pravi istočasni *imperf.*

Primeri: 1. *Cura incesserat patres, ne plebs tribunos militum ex plebe crearet. Caesar singulis legionibus singulos legatos praefecit, ut eos testes suae quisque virtutis haberet. Explicavi sententiam meam, tuum judicium ut cognoscerem.*

2. *Omnes exspectabant, quo Verres progressurus esset*, kam pojde (ne gre). *Quaerebatur ab eo, quī tandem accusaturus esset eum, quem ne laudare quidem posset satis*, kako ga bode tožil. *Quod mihi extremum proposueram, quum essem de belli genere dicturus*, ko sem imel govoriti.

Nota. Za 2. rabi se: *futurum esset, ut — conj. imperf.* če glagol nima supina, in vselej v passivu, npr.: *Non dubitabam, quin futurum esset, ut id disceres. Non dubitabam, quin futurum esset, ut id a te conficeretur.*

§ 150. Dostavki:

Če je v glavnem stavku *praes. histor.* ravna se odvisni po njem — ali v logičnem smislu kot praeteritu — ali po grammatični obliki kot sedanjiku; toraj sme nastopiti: *imperf.* in *plusquamperf.* ali pa *praes.* in *perf.*

npr.: *Mittunt legatos, qui dicerent. Rogant, ut ejus voluntate id sibi facere liceat. Ut quisque accerbissime dixit, ita quam maxime collaudatur. Post Orgetoricis mortem Helvetii id, quod constituerat, facere conantur.*

§ 151. Če je stavek zavisen od infinitiva perf. ravna se po njem, kakor ko bi bil glavni glagol.

npr.: *Satis docuisse videor (= docui), quanto hominis natura anteiret omnes animantes.*

Infinit. histor. velja kot *praeteritum.*

npr.: *Memmius populum ad vindicandum hortari; monere, ne libertatem suam desereret.*

§152. Posledični (konsekutivni) stavki imajo navadno tisti čas, kojega bi imeli, ko bi bili neodvisni.

npr.: *Ita vixi, ut non frustra me natum esse existimem. Hortensius ardebat cupiditate dicendi sic, ut in nullo umquam flagrantius studium viderim.*

Če pa so zavisni od praeterita, veljá to:

a) ako je nasledek (učinek) nastopil, rabi se perfekt;

b) ako bi po okoliščinah bil nastopiti mogel, rabi se imperfekt; vendar pa sme nastopiti imperfekt vselej mesti perfekta.

npr.: *Aristides in tanta paupertate decessit, ut, quī efferetur* (s čim bi bil pokopan), *vix reliquerit. Urbs natura munitior erat, quam ut primo impetu capi posset. Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames mihi optanda fuerit. Quacunque iter feci, nulla vi, nulla contumelia perfeci, ut et Graeci et cives Romani magnum numerum frumenti pollicerentur.*

§153. *Perfectum* rabi se navadno:

a) za besedami: *postquam, ut, ubi, ut- ubi- cum primum, simul, simulac, simulatque* kakor, brž ko — ako je dejanje nastopilo precej drugo za drugim brez prenehljeja.

npr.: *Id ubi audivit, Corcyram commigravit,* precej ko je slišal. *Hannibal, ut Carthaginem rediit, praetor factus est. Postquam omnes copias Belgarum ad se venire vidit, exercitum traducere maturavit. (Caesar).*

Ako je med obema dejanjema dalji prestanek, ali če se je dejanje ponavljalo, rabi se *plusquamperf.*

npr.: *Hannibal tertio anno, postquam domo profugerat, in Africam venit. Messanam ut quisque venerat, visere haec signa solebat.*

b) v nanašavnih (relativnih) stavkih, kteri osebo (stvar) bolj natanko opisujejo, ter jo ločijo od drugih.

npr.: *Aurius in Sergii senatoris, ejus qui inter sicarios damnatus fuit, manus incidit. Nam et Albinus, is qui Graece scripsit historiam et consul cum Lucullo fuit, florebat inter oratores.*

c) Kedar se vzame v odvisnem stavku znani dogodek zato, da naznanja določni čas drugemu *(datum)*. Taki so ali relativni, ali pa imajo: *tum — quum*.

npr.: *Qua nocte templum Dianae Ephesi conflagravit, eadem natus est Alexander Magnus. Nempe eo lituo Romulus regiones direxit tum, quum urbem condidit.*

d) v takih stavkih s *quum*, ki so samo gramatično zavisni, logično pa so glavni; navidezni glavni stavek ima tukaj pa *imperfectum* ali *plusquamperfectum* z *vix, jam, nondum*.

npr.: *Jam ver appetebat, quum Hannibal ex vernis movit (= quum appetebat ver, H. movit). Occisus est Roscius a coena rediens; nondum lucebat, quum Ameriae scitum est*, ni še bilo dan, ko so zvedli = zvedli so, ko še ni bil dan.

Tudi sloven.: Noč je užé bila, ko smo prišli = prišli smo, ko je užé bila noč.

IV. v glavnem stavku: *futurum, imperat.*, ali mesto *imperat.* konjunktiv.

Če je v glavnem stavku *futurum* ali *imperat.* ki veljá za futur, rabi se glagol odvisnega stavka: *a)* iz stališča govoreče osebe; *b)* iz ozira na glavni glagol.

§ 154. *a)* Iz stališča osebe nastopi *praesens*, če je govor o sedanjosti; *perfectum* pa, če je naznanjeno preteklo dejanje.

npr.: *Quare, si iniquus es in me judex, condemnabo eodem ego te crimine. Interea dedite nos profanos, quod salva religione potestis. — Quae sententia testis erit, mihine an legionibus vestris pepercerim. Exsolvamus religione populum, si qua abstrinximus.*

§ 155. *b)* Iz ozira na glavni glagol nastopi v:

I. Indikativu.

1. *futurum simplex*, če je dejanje obeh stavkov istočasno — prihodnje.
2. *futurum exactum*, ako se bo zgodilo dejanje odvisnega stavka predno nastopi glavno.

npr.: *Nam dum hominum genus erit, qui accuset, non deerit. Simul et si quid novi erit, scribam. Per adversa montium, per silvas, qua arma ferri poterunt, eamus. Quae sanari poterunt, quacunque ratione sanabo; quae resecanda erunt, non*

patiar diutius manere. — De Carthagine non ante vereri desinam, quam eam esse excisam cognovero, ko zvem. *De quibus dicere adgrediar, si pauca prius de judicio dixero. Si es in via, cum eris me assecutus, coram agemus, quae erunt agenda.*

§ 156. II. Za konjunktiv rabi se:

Mesto *futurum simplex:*

1. *praesens conj.* če je dovolj, in reč očevidno prihodnja;
2. *futurum periphrast. -urus sim*, ko bi se *praesens* utegnil dovzeti za pravi sedanjik, ter bil dvoumljiv.

npr.: *Erit regula, ad quam dirigantur orationes eorum, qui attice volent dicere. Videte jam porro cetera, ut intelligatis fingi maleficium nullum posse, quo iste se non contaminaverit. — Et quisquam dubitabit, quid virtute perfecturus sit Pompejus, qui tantum auctoritate perfecerit? Belli eventus qualis futurus sit, ne vos quidem dubitabitis. Vide, quantum interfuturum sit inter meam ac tuam accusationem.*

Mesto *futurum exactum:*

1. *conjunct. perf.* če je že glavni stavek zavisen od kakega *praes.* ali *perf.;*
2. *conj. plusquamperf.*, če zavisi od praterita.

npr.: *Catilina ait, si id fecerint, postea se in regno, illos in libertate aetatem esse acturos. Roscius facile egestatem se laturum putat, si haec indigna suspicione liberatus sit. — Ariovistus respondit, si Caesar discessisset et liberam Galliae possessionem sibi tradidisset, magno se illum praemio remuneraturum esse. Dicebam simulac timere desiisses, similem te futurum tui. — Caesar etsi idem, quod superioribus diebus acciderat, fore videbat, ut, si essent hostes pulsi, celeritate periculum effugerent, tamen legiones in acie pro castris constituit. (b. g. 4. 37).*

§157. **Pregled.**

Glavni stavek

I. Praesens

Oblika 1.

- sedanje = *praesens*
- preteklo = *perfectum*
- prihodnje
  - indikativ = *futurum*
  - konjunktiv
    - 1. = *praesens*
    - 2. = *-urus sim.*

II. Praeterit.

Oblika 2.

- istočasno = *imperfectum*
- predčasno = *plusquamperfectum*
- pozneje
  - indikativ = *-urus eram*
  - konjunktiv
    - 1. = *imperfectum*
    - 2. = *-urus essem.*

III. Futur. imperat.

Oblika 3.

- sedanje = *praesens*
- preteklo = *perfectum*
- prihodnje
  - istočasno
    - indikativ = *futurum*
    - konjunkt.
      - 1. = *praesens*
      - 2. = *-urus sim*
  - preteklo
    - indikativ = *futurum exact.*
    - konjunkt.
      - 1. = *perfectum*
      - 2. = *plusquampf.*

IV. Perf. abs.

Oblika 4.

kakor v I., razun da ima za sedanjost v konjunktivu *conjunctivum praesentis* ali *conjunct. imperfecti* jednako.

Čase v pogojnem stavku (cf. §§. 212—218).

Modi (nakloni ali načini).

GLAVA XII.

Indikativ (določni naklon, način znanivni).

§158. Indikativ stavi praedikat kot zaisto pripadajoč subjektu.

Latinščina ima ga sploh, kedar ni vzroka staviti kak drugi naklon.

Rabi se v samostojnih in odvisnih stavkih, če se določno, nedvomno pripoveduje ali vprašuje, — kakor v slovenskem.

So pa slučaji, kjer se latin. neujema s slovenskim.

§159. 1) Kedar je izražena trditev, da bi moralo, moglo zgoditi se kaj, pa se ni. To je zlasti pri: *potest (potuit), licet (licuit), oportet (oportuit), debet (debuit), necesse est (erat), faciendum est (erat).*

Slovenščina jemlje trditev kot subjektivno misel, toraj rabi konjunktiv — **bi.**

npr.: *Quum in acie stare et pugnare decuerat, tum in castra refugerunt; quum pro vallo pugnandum erat, castra tradiderunt. Contumeliis eum onerasti, quem patris loco colere debebas,* kojega bi bil imel spoštovati. *Possum persequi multa oblectamenta rerum rusticarum,* lahko bi naštel. *Haec conditio non fuit suscipienda,* to bi nebilo sprejeti. *Potes aliam viam ingredi,* lahko bi (pa nočeš).

2) Kedar je praedikat kak adjektiv, *copula esse,* subjekt pa infinitiv in to pri izrazih: *aequum est, par est, justum est, fas est, conveniens est* — prav bi bilo, spodobilo bi se; *melius — utilius — optabilius est,* bolje bi bilo; *longum est,* predolgo bi bilo.

npr.: *Si homines rationem in fraudem convertunt, non dari eam humano generi melius fuit. Longum est, enumerare Hannibalis proelia. Satius fuit, haec non eloqui.*

3) Pri besedah: *paene, prope* — skor, kmalu. Slovenščina ima i indikativ i konjunktiv — **bi.**

npr.: *Rem paene praeterii,* skor bi bil prezrl. *Prope oblitus sum, quod maxime fuit scribendum,* skor sem pozabil.

4) V ločivnih (disjunktivnih) stavkih s *sive-sive,* kjer ima sloven. dopustni: bodi si da — bodi si da, ali: naj — naj.

npr.: *Quidquid patres faciunt displicet, sive illud pro plebe, sive contra plebem est*, naj si bode za ljudstvo, naj si bode zoper ljudstvo. *Illo loco lubentissime uti soleo, sive quid mecum cogito, sive quid scribo aut lego*, naj si kaj premišljujem, naj si berem ali pišem.

5) V splošnih stavkih pri nanašavnih zaimkih in prislovih sestavljenih s *cumque*, kot: *quicunque, qualiscunque, quotiscunque; quisquis, quotquot, utut, quoquo modo*, kdorkoli, kjerkoli idr.

Slovenščina ima dopustni — **naj.**

npr.: *Sapiens, ubicunque erit, beatus erit*, naj si bo kjerkoli. *Quidquid est, quod sentit, quod vivit, coeleste est. Haec, qualiacunque erant, reticenda non fuerunt. — Quoquo modo res se habet* (naj si je kakor koli), *peto a te, ut hoc mihi peaestes.* Naj počne kar koli, vse mu spodleti *(quidquid agit).*

GLAVA XIII.

Konjunktiv (prisojni naklon, vezni način).

§ 160. Konjunktiv prilaga subjektu praedikat kot prisojenega; t. j. praedikat, ki biva v mislih govoreče osebe, prideva se subjektu, pa ne kot užé vresničen, ampak v željah, mislih, trditvi, po namenu in učinku, po vzrokih in nasledkih.

Raba mu je razna.

A) Konjunktiv v glavnem stavku.

§ 161. *Conjunct. potentialis* (trdivni ali mogočnosti) rabi se, kedar izreka človek svoje prepričanje ali trditev, kot subjektivno mnenje. In sicer za sedanjost: konjunkt. praes. trdivno, — konj. perf. (§. 139. Nota). zanikavno; za preteklost: konj. imperf.

Zanikavnica je *non.*

Slovenščina ima **bi**, tudi nečem, nemorem, nebom, bi bil mogel. — O tej reči bi jaz to-le rekel, temu nebi pritrdil; *hoc affirmem; hoc non confirmaverim. Hic querat quispiam*, prašal bi kdo; *nemo dixerit*, nihče nebi rekel; *non dixerim*, nebi, nebom rekel, nečem reči.

Tudi druga in tretja oseba *futur.* s splošnem pomenu rabi se v slovenskem.

npr.: *Reperias multos, quibus periculosa consilia splendidiora videantur. Illud non censuerim, ut ejus auctoritate moveaeris. Pecuniae, an famae minus parceret, haud facile discerneres. Forsitan quaeratis, qui sit terror iste. Fortasse dixerit quispiam.*

Zlasti so v rabi za preteklost: *crederes, putares, diceres, videres, discerneres* (bi bil mogel).

2) Rabi se *potentialis*, kedar se izreka zanikavna trditev v obliki vpražanja. Sloven.: **bi, bo,** npr.: Kdo bi to verjel? Kdo ti bo verjel? (= nihče nebi — ne bo verjel).

npr.: *An mihi aliter videri possit, quum haec jam perfecta sint? Ego te videre noluerim? Hanc animi modestiam ubi nunc in uno inveneris, quae tum populi universi fuit?*

Conjunct. optativus (želévni, željni).

§162. *Conjunct. optativus* rabi se, kedar izreka človek željo, voščilo, da bi se zgodilo kaj, ali da bi se bilo (toda se ni). Zanikavnica je: *ne;* včasi se pridene *utinam, utinam ne, o si.* Sloven.: da bi, naj bi, ko bi (le).

Časi se rabijo: za mogoča (izpolnjiva) voščila v sedanjosti je *praesens,* v preteklosti *perfect.;* za neizpolnjiva v sedanjosti *imperf.,* v preteklosti *plusquamperf.*

npr.: *Valeant cives mei, sint incolumes, sint beati. Utinam amicus vivat,* da bi le živ bil (ne vem); *utinam viveret,* ko bi živel (toda je mrtev). *Utinam fausta nuntiaverim* (želim, pa še ne vem če sem); *utinam nobis fausta retulisses* (toda nisi). — *Utinam tam facile vera invenire possim, quam ei vere auguraverim. Haec dixi de senectute, ad quam utinam perveniatis. Utinam respublica stetisset, quo coeperat statu. Utinam virorum copiam tantam haberetis, ut haec deliberatio difficilis esset. Falsus utinam vates sim.*

Nota. Želevnik se tudi opisuje s potentialnim *velim, nolim* (kedar je mogoče), *vellem, nollem* (če ni mogoče), npr.: *Velim mihi ignoscas; vellem adesse posses; Catilina socios mallem eduxisset.*

Želevnik rabi se tudi v rotbah, npr.: *Moriar (inteream, ne salvus sim), si vera non dico. Sollicitat, ita vivam* (za boga), *me tua valetudo.*

§ 163. *Conjunct. hortativus* (spodbujavni).

Conjunct. hortativus rabi latinščina, kedar se opominja, nasvetuje, spodbuja na dejanje, zlasti v prvi osebi singulara in plurala.

Slovenščina ima ali velevnik, ali pa želevnik — naj.

npr.: *Videamus, quae sint illa praeclara his consequentia,* glejmo. *Reprimam me, nec longius insequar,* naj se vzdržim. *Amemus patriam, consulamus bonis. Eamus,* pojdmo, naj idemo.

Conjunct. jussivus, prohibitivus (velevni, branivni).

§ 164. Kedar se kaj zahteva, ukazuje, ali prepoveduje rabi latinščina včasi konjunktiv mesti imperativa (cf. §. 197), in sicer:

a) za 3. osebo navadno,

kot: *Qui dedit beneficium, taceat* naj molči; *narret, qui accepit. Sit hoc persuasum omnibus. Donis impii ne placare audeant deos.*

b) za 2. osebo je konj. praes., če je subjekt splošen.

npr.: *Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum superiorem vivere velis. Nullius per assentationem amicitiam mercaris.* Sloven. tudi tako. Nikar ne išči, česar nisi izgubil.

c) za 2. osebo je konj. perf. če je zanikaven (prohib.).

npr.: *De me nihil timueris. Nihil gratiae causa feceris.* (cf. §. 139. Nota).

Konjunktiv imperf. in plusquamp. rabi se, ako se veleva, kar bi se bilo moralo už̌e zgoditi.

npr.: *Si pater iniquior erat, pateretur,* naj bi bil potrpel. *Saltem aliquid de pondere detraxisset, et minoris aestimavisset.*

Konjunct. deliberativus (pretehtovavni).

§ 165. *Conjunct. deliberativus* se rabi, kedar človek premišljuje (obtehtuje), kaj naj bi storil v dotičnih okoliščinah. — Oblika mu je vprašavna, pa ne da bi se pričakoval odgovor.

Časi v rabi so:

praes. za sedanjost. *Quid faciam,* kaj bi počel, kaj hočem.

perf. za preteklost iz sedanjega stališča. *Quid fecerim,* kaj naj bi bil storil?

imperf. za istočasno preteklost. *Quid facerem,* kaj mi je bilo takrat početi?

Sloven. ima: **bi**, ali, hoteti z infinit.: kaj bi počel, kaj hočem početi, kaj mi je storiti?

npr.: *Quid agam judices? quo accusationis meae rationem conferam? quo me vertam? Quum sit eorum facinus commune, cur non sit eorum poena communis? Haec quum viderem, quid agerem judices? Ego te videre noluerim?* (zakaj neki ne?) *Valerius cantabat quotidie, erat enim scenicus; quid faceret aliud?*

Conjunct. concessivus (dopuščavni, dopustni).

§166. *Conjunct. concessivus* rabi se, kedar se jemlje kaka reč za veljavno, brez določbe, je li res ali ne.

Veznik je pri prinikavnih *ut;* pri zaniknih *ne.*

Časa sta: za sedajnost — *praes.;* za preteklost — *perf.*

Slovenščina ima: da si, čeravno, naj si bode. (Janežič. §. 396, 433).

npr.: *Haec sint falsa sane, invidiosa certe non sunt. Ne sit summum malum dolor, malum certe est. Verum ut hoc non sit, tamen praeclarum spectaculum est. Malus civis fuit Carbo; fuerit aliis, tibi quando fuit? Ne aequaveritis Hannibali Philippum, Pyrrho certe aequabitis. Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. Ne sint in senectute vires, memoriā non caret.*

B) Konjunktiv v odvisnem stavku.

ut, ne — da, da ne, da nebi, da naj, da naj ne.

ut, ne — finale (namerni).

§167. 1) Rabi se s konjunktivom v odvisnih stavkih, ki naznanjajo namen glavnega stavka.

Glagoli v glavnem stavku so raznega pomena; včasi se jim pridevajo besedice: *eo, ideo, idcirco, eam ob causam.*

Sloven. ima indikativ; če pa je namen izražen v smislu druge osebe, rabi se **bi**, zlasti za preteklost.

npr.: *Esse* (jésti) *oportet, ut vivas, non vivere, ut edas,* da bodeš živel. *Legum idcirco servi sumus, ut liberi esse possimus,*

da smo svobodni. *Postridie milites misit, ut eos, qui fugerant, persequerentur*, da bi gnali begune. *Perpendito, quantum quisque possit, ut scias, quid a quoque exspectes*, da boš vedel. *Ne corrumpi tabulae possint, idcirco lex obsignatas in publico poni voluit*, da nebi pisem pokvarili, pačili, prenarejali. *Nolo esse laudator, ne videar adulator.*

Sloven. in da ne, ne pa, niti da, izraža se z *neve (= et ne)*.

§168. 2) Za glagoli, kteri pomenijo: naklep, skrb, prizadevanje, podvizanje, da se reč zgodi ali zapreči.

Taki so: *curare, videre, providere, prospicere* — *ut* (gledati nato, da —); *consulere, laborare, operam dare, contendere, niti* — *ut*, (skrbeti za to da —); *id agere, consilium capere* — *ut* (podvizati se da —); *cavere* — *ne* (čuvati se, varovati se).

npr.: *Videamus, ut, quidquid acciderit, fortiter feramus*, da bomo. *Qui stadium currit, eniti et contendere debet, ut vincat*, da zmaga. *Cura, ut aditus ad te diurni, nocturnique pateant. Valde laborandum est, ut ii te ament, qui proximi sunt. Dato operam, ut eos de pravitate deducas. Cavendum est, ne assentatoribus patefaciamus aures. Vide, ne frustretur ista res. Considera, ne in alienum tempus accidat adventus tuus.*

Slov. ima futur pri nedovršnikih; praesens pri dovršnikih.

§169. 3) Za glagoli, kteri pomenijo željo, zahtev, dopuščenje, kot: *velle, optare, studere* — *postulare, flagitare* — *permittere, concedere.*

npr.: *Opto, ut in hoc judicio nemo improbus reperiatur*, želim, da bi nebilo nobenega = da nikdor ni. *Tribuni plebis postulant, ut sacrosancti habeantur. Consuli permissum est, ut duas legiones scriberet novas. Caesar studebat, ut partem oppidi a reliqua parte excluderet. Quibus ego concedo, ut de his rebus disserant.*

§170. **ut** — *hortativum* (spodbudni: da naj), **ne** — *prohibitivum* da naj ne.

Rabi se *ut, ne* s konjunktivom kot odvisni *jussivus, prohibitivus* pri glagolih, kteri pomenijo: prositi, svariti, svéto-

vati, ukazati, skleniti; in nekterih substantivih tega pomena, kot: ukaz, postava, list. (cf. §. 164).

Taki so: *orare, rogare; monere, hortari; suadere, imperare praecipere, edicere, statuere; auctor sum, lex est, mos est.*

Tudi tukaj stoji *neve* mesti *et ne, nequis* mesti *ut nemo, ne ullus* mesti *ut nullus etc.*

npr: *Rogo atque oro, ut eum juves,* da mu pomagaš. *Philosophia adhortatur, ut deo libenter pareamus. Themistocles persuasit populo, ut classis centum navium aedificaretur. Caesar Allobrogibus imperavit, ut Helvetiis frumentum praeberent,* naj jim žita dajo. *Litteras ad Fabium mittit, ut in fines Suessionum legiones adduceret,* naj pelje. *Vetus est lex illa verae amicitiae, ut idem amici semper vellent. Thrasybūlus tulit legem, ne quis ante actarum rerum accusaretur, neve multaretur,* da naj se nihče ne toži. *Gellius philosophis auctor fuit, ut controversiarum aliquem facerent modum. Me obsecras, ne obliviscar vigilare,* naj ne zabim.

Slovenščina ima za drugo osebo imperativ (prosim te, ne pozabi), sicer: naj, da naj z indikativom.

Čas rabi se iz obzira dotične osebe — sedanjik.

§171. Nota 1. V odvisnih jussivnih stavkih se včasi izpusti *ut,* zlasti pri glagolih: *volo, nolo, malo, sino* (cf. §. 199).

npr.: *Sine sciam,* dopusti, naj zvem. *Volo, mihi respondeas. Malo, te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Edicimus, crastina die armati ad lacum Regillum adsitis.*

Nota 2. *Verba dicendi* rabijo *ut,* ako so velevnega pomena. (cf. inf. §. 225).

npr.: *Caesar scribit Labieno, ut quam plurimas posset, naves instituat,* da naj napravi.

Nota 3. Glagoli: *statuo, constituo, decerno, consilium capio,* vežejo se z *ut,* kedar ima sklep izvršiti druga oseba; kedar pa hoče delovati oseba sama, rabi se infinit. (cf. §. 222 *b*).

npr.: *Decrevit senatus, ut Opimius videret, ne quid detrimenti caperet resp;* pa: *Decrevi profiscisci.*

§172. **ut, ne** (želevni, neželevni) imajo tudi: *verba timendi,* kot: *timere, metuere, vereri; timor — metus — periculum est* (bati se je). In sicer: *ut,* kedar izražuje odvisni stavek dejanje, kojega človek želi, pa se boji, da nebode nastopilo.

ne kaže dejanje, kojega se človek boji, ter želi, da nebi nastopilo.

Slovenščina ima za *ut* = da ne(bode); za *ne* = da bode, da bi ne (nebi) bilo. Post.: *timeo ne pluat,* bojim se, da bode dež, da nebi deževalo; *timeo, ut pluat,* bojim se, da nebode dežja.

npr.: *Etiam illud vereor, ne brevi tempore fames in urbe sit,* da bode lakota, da nebi lakota bila. *Omnes te labores suscipere video, timeo, ut sustineas,* bojim se, da neboš zmogel.

§ 173. **ut, ut non** — *consecutivum* (posledični).

Rabi se, kedar odvisni stavek kaže učinek glavnega; namreč pri glagolih, kteri pomenijo storiti, nakloniti, oskrbeti zadolžiti.

Taki so: *facere, efficere, perficere, committere, impellere, assequi, consequi.*

npr.: *Sol efficit, ut omnia floreant et pubescant. Ea me res impulit, ut causam Roscii susciperem,* da sem prevzel. *Ego nolo quemquam civem committere, ut morte multandus sit. Eo rem adducam, ut non divinatione opus sit, Haec magnitudo maleficii facit, ut, nisi paene manifestum parricidium proferatur, credibile non sit,* da ni verjetno. *Mihi consultum atque provisum est* (jaz sem oskrbel), *ut urbi sine ullo tumultu satis esset praesidii,* da je mesto varno.

V sloven. rabi se čas iz stališča govoreče osebe; v latin. po pravilih časoslovja.

§ 174. Rabi se konjunktiv z *ut, ut non, ut nemo — nihil,* v stavkih, kteri naznanjajo posledek glavnega stavka. — Večidel so v glavnem besede: *sic, ita, adeo, tam, tantus, is (= talis).*

npr.: *Tanta fuit tarditas operis, ut signum ante hodiernum diem non collocaretur,* da ni bilo postavljeno. *Sic terram intuebatur conjurati, ut indicare se ipsi viderentur,* da so se sami tožili. *Tanta est vis probitatis, ut eam in hoste diligamus,* da jo čislamo. *Quis tam demens est, ut sua voluntate moereat,* da bi žaloval nalašč. *Neminem adeo infatuare* (preslepiti) *potuit, ut ei nummum crederet,* da bi mu bil posodil. *Tot tantisque negotiis distentus est, ut libere respirare non possit,* da nemore oddahniti.

Nota. *ita-ut, sic-ut* s konjunktivom kaže včasi samo način, ne pa posledka.

npr.: *Ita moriuntur, ut eorum ossa terram non tangant, ita jactantur fluctibus, ut nunquam alluantur. Antonius ita se recipiebat, ut nil nisi de patriae pernicie cogitaret.*

Včasi tudi pomeni nasprotje, ali omejuje.

npr.: *Hortensii ingenium ita laudo, ut non pertimescam,* hvalim — pa se nebojim (= vendar se ne bojim).

§175. Rabi se *quam ut (quam qui)* za komparativom (§. 190), ako je odvisni stavek nasledek iz komparativa.

npr.: *Chabrias vivebat lautius, quam ut invidiam posset effugere,* preslastno = da bi; tako — da ni mogel. *Hoc inferius est, quam ut avo tuo dignum sit,* preslabo je, da bi se pristojalo.

§176. **ut** — *explicativum* (razlagavni).

1) Rabi se celi stavek z *ut*, da kaže pomen, zapopadek, namen kake besede v glavnem stavku, bodi si substantiva, bodi si pronomina *(hoc, id)*, kaj ima v sebi.

npr.: *Matronis honos habitus est, ut earum sicut virorum post mortem laudatio* (pokopni govor) *esset. Magistratus haec est vis, ut praesit, praescribat recta et utilia. Primum justitiae munus est, ut ne cui quis noceat. Epistolae proprium est, ut is, ad quem scribitur, de aliqua re certior fiat. Postea illud observatum est, ut, qui ita liberati essent, in civitatem recepti viderentur. Libertas non in eo est, ut justo utamur domino, sed ut nullo. Amicitiae vis in eo est, ut unus quasi animus fiat pluribus. Jus est belli, ut, qui vicerint, imperent.* (cf. §. 187, 4. Nota).

2) Stavek z *ut* namestuje posamezno besedo (substantiv).

npr.: *Philosophia nos cum ceteras res docuit, tum ut nos ipsos noscamus,* spoznanje sebe. *Alteri consuli datum est, ut ovans sine militibus urbem iniret,* vhod brez vojakov. *Ad Appii senectutem accedebat etiam, ut caecus esset,* slepota = da je bil slep.

3) *ut* razlagavni rabi se v nekterih posameznih rekih, kjer dasta oba stavka en pomen, toda prvi opiše druzega.

Sloven. ima večidel samo en stavak, s kakim adverbom. Taki so: *fit ut; accĭdit — contingit, evĕnit ut; restat ut, reliquum est ut, proximum — extremum est ut, facere ut, tantum abest ut — ut* (ne da bi, še, ne samo ne — temuč še).

npr.: *Non faciam, ut tuum animum angam querelis,* nebom te mučil. *Restat, ut doceam, omnia hominum causa esse facta,* še to imam povedati. *Forte evenit, ut Trivernati essemus,* bil sem slučajno v Triv. *Tantum abest, ut nostra miremur, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes.*

§ 177. **Quo** (enako = *ut eo*), da s tem, da tako, da tem (bolje).

Rabi se s konjunktivom, kedar je instrumentalnega in finalnega pomena; in pred komparativom mora stati mesti *ut eo*.

npr.: *Deos hominesque testamur, nos arma cepisse neque contra patriam, neque quo periculum aliis faceremus*, ne da bi delali nevarnost. *Caesar ante proelium removit equos, quo spes fugiendi tolleretur. Ager non semel aratur, sed iteratur, quo meliores fetus possit edere*, da daje boljo žetev. *Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur.*

Sloven. ima pri praeteritu da bi, sicer indikativ.

2) Rabi se tudi konsekutivno, toda redkeje.

npr.: *Et natura Quintius erat lenior, et saevitia collegae effecerat, quo is magis gauderet ingenio suo.*

Nikavni *non quo (quod)*, ne da bi, *non quo non*, ne da nebi, veže se konjunktivom kakor v slovenskem z bi; drugi stavek ima indikativ s *sed, sed quia, sed quod.*

npr.: *De consilio meo ad te, non quo celandus esses, nihil scripsi. Iisdem de rebus volui saepius scribere, non quo non confiderem tibi, sed rei me magnitudo movebet.*

§ 178. **Quominus** (= *ut eo minus*) da ni, da (je) tem manje, kaže na učinek glavnega stavka, in je konsekutivnega pomena.

Rabi se pri glagolih, kteri pomenijo ovirati, braniti, nasprotovati.

Taki so: *impedire, prohibere, obsistere, obstare, officere, repugnare, deterrere* idr.

npr.: *Hiemem adhuc credo prihibuisse, quominus de te certum haberemus, quid ageres*, da nevemo, kaj delaš. *Intercludor dolore, quominus ad te plura scribam*, ovira, da ne pišem. *Isocrates dixit, duas res, quominus in foro diceret, defuisse sibi, confidentiam et vocem. Non deterret sapientem mors, quominus in omne tempus reipublicae consulat*, ne ostraši ga, da bi ne skrbel. *Ceteris naturis multa externa, quominus perficiantur, possunt obsistere; universam naturam nulla res impedit. Cic. Isocrati, quominus haberetur summus orator, non offecit, quod infirmitate vocis, ne in publico diceret, impediebatur.*

Tudi *ne* se rabi pri takih glagolih; zlasti če ima stavek finalni pomen.

npr.: *Milesius obstitit, ne res conficeretur. Hoc et debuisti prohibere, ne fieret, et potuisti.*

Nota 1. *prohibere* ima tudi *infin.* ali *infin. c. acc.*

Nota 2. Ako imajo pri sebi nikavnico, nastopiti sme *quin,* kot: *Germani retineri non poterant, quin in Romanos tela conjicerent.*

Quin (= *qui non* ki nebi; *qui, qua non, ut non* da nebi). Raba mu je:

§179. 1) V konsekutivnih stavkih, ako je glavni stavek nikaven, ali pa, nikavna trditev v obliki vprašanja.

npr.: *Nemo est tam fortis, quin rei novitate perturbetur,* nihše ni tak, ki nebi ga — da nebi ga osupnilo. *Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facete dicant,* da nebi. *Nihil est, quin male narrando depravari possit = quod non,* kar bi se nepokvarilo. *Non cunctandum existimavit, quin pugna decartaret,* ni odlašati, da nebi. *Quis est, quin cernat, quanta vis sit in sensibus,* kdo bi ne videl? *Nunquam accedo ad te, quin abste discendam doctior = ut non,* da nebi. *Hortensius nullam diem praetermisit, quin diceret in foro.*

Sloven. ima bi, ker je posledek samo domišljen za nikavnim glavnim stavkom; ima pa indikativ, ako odvisni stavek zapopada faktično reč; kakor je pri izrazih: *nihil abest — paullum abest — vix — aegre — abstineo, quin.*

npr.: *Paullum abfuit, quin Varum iuterficeret,* malo je manjkalo, da ni ubil Vara. *Milites aegre sunt retenti, quin oppidum irrumperent,* da niso.

Nota. *facere non possum, quin* — nemorem, da nebi = moram;
facere non possum, ut — nemorem, da bi = nemorem;
fieri non potest, quin — ni mogoče, da nebi = mora;
fieri non potest, ut — ni mogoče, da bi = ne smé.

§180. 2) Pri zanikanih izrekih dvomljenja, kot: *non dubito, non est dubium — non es dubitandum — quis dubitet, quin,* ne dvomim — ni dvoma, da, da bi.

npr.: *Non dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poëtae,* ni dvomiti, da jih je bilo. *Non dubium erat, quin Helvetii plurimum possent = quī non,* kako ne. *Non ambigitur, quin Brutus pessimo publico id facturus fuerit.*

Nota 1. *dubitare* v pomenu: pomišljevati, cencati, braniti se, obotavljati se — veže se z infin.

npr.: *Quis bonus dubitet pro patria mortem oppetere?*

Nota 2. *quin = cur non?* vprašavno-spodbujaven.

Quasi, *quamsi, acsi (aeque ac si), tamquam, utsi, velut si* — kakor bi, kakor da bi, kakor ko bi, rabijo se, če se vzame domišljena reč za primero, in zahtevajo konjunktiv; čas se ravna po glavnem stavku.

npr.: *Hic est obstandum milites, velut si ante Romam pugnemus. Sed quid his testibus utor, quasi res dubia sit. Parvi primo ortu sic jacent, tamquam omnino sine animo sint. Xenomenes tam te diligit, quamsi vexerit tecum.*

ac si rabi se v hypotet. stavkih: *Perinde habeo, ac si scripsisses.*

velut *(ut)* = naprimer, kot, rabi se pri navaji izgledov: *Multi gloriose mortui sunt, ut* (kot:) *Leonidas etc.*

§ 182. **quamvis**, *quantumvis*, *licet* = čeravno, ako tudi, da si tudi, naj si je, naj bo, vežejo se s konjunkt. kedar imajo koncessiven pomen.

Slovenščina ima tu indikativ.

npr.: *Illa, quamvis ridicula essent, uti sunt, mihi tamen risum non moverunt. Licet irrideat, siquis vult, plus apud me tamen ratio valebit, quam vulgi opinio. Ista, quantumvis exigua sint, in maius excedunt.*

Nota. *quamquam* = čeravno, ima indikativ.
licet ima konjunktiv samo v praes. in pa v perf.

dummŏdo, *dummŏdo ne, modo, dum* = ne, le da, da le, le da bi, vežejo se s kunjunktivom, ako se vzame želja za pogoj.

npr.: *Gallia aequo animo amnes belli injurias patitur, dummodo repellat periculum servitutis. Sit summa in jure dicundo severitas, dummodo ne ea varietur gratia,* samo da se ne spreminja po godu. *Oderint, dum metuant,* da se le bojijo. *Mediocritas in puniendo placet Peripateticis, modo ne laudarent iracundiam.*

nedum = ne pa (da bi), še manj, tem manj, kaj še, kamo li, prideva zanikanemu stavku še druzega, ki še manj veljá.

npr.: *Optimis temporibus vim tribuniciam sustinere non potuerunt, nedum his temporibus salvi esse possimus,* pred niso mogli, ne pa da bi sedaj mogli. *Vix in tectis frigus vitatur, nedum in mari et in via,* tem manj na morju.

Indikativ in konjunktiv imajo:

dum, *donec, quoad* — kar, med tem ko, dokler, tak dolgo da.

§183*a* *a)* Indikativ, kedar naznanjajo samo čas, kako dolgo traja dejanje v glavnem stavku; dejanje odvisnega stavka biva faktično.

npr.: *Dum timor abest, a te non discedit audacia,* dokler ni strahú, tebe nezapusti predrznost. *Cato, quoad vixit, virtutum crevit laude. De commitiis, donec Manlius rediit, silentium fuit,* dokler ni prišel. *Mihi usque curae erit, dum, quid egeris, sciero,* dokler ne zvem.

§183*b* *b)* Konjunktiv, ako izražujejo kak namen, kako željo (da bi), ali pa vzrok glavnega stavka; dejanje odvisnega stavka biva samo v mislih.

npr.: *Exspectas fortasse, dum dicat,* čakaš, da bi rekel. *Obsidio magis, quam oppugnatio fuit, dum vulnus ducis curaretur,* dokler se ni — naj bi se ozdravila rana. *Caesar, quoad munita hiberna cognovisset, in Gallia morari constituit,* dokler ne bo čul. *Nihil trepidabant elephanti, donec ponte agerentur velut continenti,* ker. *Horatius Cocles impetum hostium sustinuit, quoad ceteri pontem interrumperent,* dokler bi (naj bi) most pretrgali.

Nota. Za praes. imperf. pri *dum* (cf. §. 149), sicer pa se ravnajo časi po pravilih časoslovja.

antequam, *priusquam* — prej ko, predno, dokler ne, (ako je v glavnem stavku negacija).

§184*a* *a)* Indikativ: za *praesens* (včasi), *futur. exact.; perfect.* (vselej), ako se navaja kaj faktičnega samo za-to, da se naznani čas glavnega stavka.

npr.: *Antequam ad sententiam redeo, de me pauca dicam,* prej ko prestopim. *Priusquam de ceteris rebus respondeo, de amicitia pauca dicam,* predno govorim. — *Antequam tuam epistolam legi, neminem ire cupiebam. Membris utimur, priusquam didicimus. Epaminondas non prius bellare destitit, quam urbem obsidione clausit. Haec Antiochus disputavit paullo ante, quam est mortuus,* malo pred, ko... — *Non defatigabor, antequam illorum rationes percepero,* ne jenjam prej, da dovzamem, dokler nedovzamem.

§184*b* *b)* Konjunktiv.

1) *praesentis*

a) kot pravi praesens, kedar naznanja odvisni stavek splošno misel — kar se navadno godi, in naj se tudi sedaj.

npr.: *Priusquam incipias, consulto opus est. In omni negotio, priusquam aggrediaris, adhibenda est praeparatio diligens. Tragoedi quotidie, antequam pronuntient, vocem cubantes sensim excitant.*

b) mesti futur. simpl. vselej (cf. §. 157. I.), če je glav. stavek praesens.

npr.: *Antequam de republica dicam ea, quae dicenda arbitror, exponam breviter consilium meum,* predno bom govoril, naj razložim.

2) *Imperf.* in *plusquamperf.*

a) pri dopovedovanju zgodovinskih stvarí, ako se opisuje čas dogodka.

npr.: *Ducentis annis ante, quam Romam caperent, in Italiam Galli transgressi sunt. Aristides interfuit pugnae navali apud Salamīna, quae facta est, priusquam poena exsilii liberaretur. Saepe magna indoles virtutis priusquam reipublicae prodesse potuisset, exstincta fuit.*

b) mesti futur. simpl. in futur. exact., ako je naznanjen namen, ali, če se govorí v smislu druge osebe (cf. §. 157. III.), če je v glav. stavku praeterit.

npr.: *Antequam homines nefarii de meo adventu audire potuissent, in Macedoniam perrexi. Caesar, priusquam se hostes ex terrore reciperent, in fines Suessionum exercitum ducit,* predno bi si odahnili — da si ne odahnejo. *Achaei non antea ausi sunt capessere bellum, quam ab Roma revertissent legati* (mislé: ne bomo pričeli pred, da dojdejo nazaj).

Quum *(quom — cum).*

§185. *Quum* je v bistvenem pomenu časoven členek, in sicer korelativen *(quum — tum)*, in kot tak ima indikativ.

Časovni stavki utegnejo stopiti v razne razmere z druzimi stavki, in tu rabi latinščina konjunktiv v nekterih slučajih.

V imperf. in plusquamperf. ima *quum* navadno konjunktiv, ker se čas in vzrok družita (razun če je izključno temporalni *quum*).

§185*b* *a)* Konjunktiv:

1) *quum causale* (vzročni), ker. Rabi se *quum* s konjunkt. po vseh časih, ako odvisni stavek kaže vzroke glavnega; bodi si, da je vzrok kak dogodek, bodi si, da so okoliščine take.

npr.: *Quum vita sine amicis insidiarum plena sit, ratio ipsa movet, amicitias comparare,* ker je življenje polno zalezovanja. *Caesari, quum id nuntiatum esset, Helvetios per provinciam iter facere, maturat proficisci,* ko je (ker je) bilo naznanjeno. *Quum Athenas, tanquam mercaturam* (kupit si znanosti lepih) *bonarum artium, profectus sis, inanem redire turpe est. Quum tanta multitudo tela conjiceret, in muro consistendi facultas erat nulli. Quae cum ita sint,* ker je temu tako.

Sloven. ima indikativ; vezniki so ker, ko (za preteklo).

Nota. Vzrok (povod) kažejo razun *quum* tudi *quia, quod, quoniam,* toda z razločkom:

quum jemlje za vzrok kak dogodek, kot: *Coelo sereno interdiu lux obscurata est, quum luna sub orbem solis subisset.*

quia in *quod* navajata povode, in sicer: *quia* objektivno, — *quod* pa subjektivno resnične.

npr.: *Non ea res me deterruit, quominus literas ad te mitterem, quod tu nullas ad me miseras, sed quia nihil, quod scriberem, reperiebam.*

quoniam se rabi, kedar je vzrok (povod) očeviden (= *quum jam*), in vsakemu znan, kot: *Vos Quirites, quoniam jam nox est, in tecta vestra discedite.*

2) *quum concessivum* — če tudi, če ravno, da si ravno, rabi se, kedar vzrok nima pričakovanega nasledka, ampak temu nasprotnega.

npr.: *Hoc ipso tempore, quum omnia gymnasia philosophi teneant, tamen eorum auditores discum audire quam philosophum malunt. Phocion fuit perpetuo pauper, quum ditissimus esse posset. Toto proelio, quum pugnatum esset ab hora septima ad vesperum, hostem aversum* (v hrbet, da bi se bil obrnil) *videre nemo potuit,* čeravno se je bojevalo do večera. *Marcelli, Scipionis domus, quum honore et virtute florerent, signis et tabulis pictis vacuae erant* (brez slik).

3) *quum adversativum* — ko, pri tem ko, pa, a, rabi se, kedar se primerjata dva stavka po nasprotju (ko bi moral delati, pa raje igra).

npr.: *Nemo aut miles aut eques a Caesare ad Pompejum transierat, quum paene quotidie ad Caesarem a Pompejo perfugerent. Nostrorum equitum erat quinque milium numerus, quum hostes non apmlius octingentos equites haberent,* naših 5000, ónih pa 800. *Socratis ingenium variosque sermones immortalitati scriptis suis Plato tradidit, quum ipse Socrates literam nullam reliquisset.*

4) *quum narrativum* (pripovedni, opisovalni) — ko (ker), veže se z konjunktivom imperf. in plusquamperf., kedar okoliščine in časove razmere deloma vzrokujejo dejanje v glav. stavku (taki časi, da...).

npr.: *Zenonem, cum essem Athenis, audiebam frequenter. Itaque, quum ex senatus consulto se abdicassent consules, interrex creatur Camillus. Quum in Italiam proficisceretur Caesar* (ko — ker), *Servius Galbam in Nantuates misit. Fuit tempus, quum rura colerent homines, nec urbes haberent.*

Nota. Zlasti se rabi vselej konjunktiv, ako je po odvisnem stavku naznanjena kakovost okoliščin (*fuit, quum; fuerunt tempora, quum* = bili so taki časi, da...).

npr.: *Fuit quidem, quum mihi quoque initium requiescendi fore justum arbitrarer. In id saeculum Romuli cecidit aetas, quum jam Graecia plena poëtarum esset.*

§ 186. *b)* Indikativ:

1) *Cum temporale* — ko, kedar — rabi se po vseh časih, ako odvisni stavek določno naznanja samo čas, kedaj se je godilo dejanje glavnega stavka;

v glavnem stavku so pridjana ali se morejo misliti določila: *tum, eo tempore, illo die, tunc temporis — cum.*

npr.: *Facile omnes, cum valemus, recta consilia aegrotis damus,* kedar smo zdravi. *Verres, cum rosam viderat* (ko), *tunc incipere ver arbitrabatur. Cum inimici nostri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Cum Phaedonem legebam, ecce ad me accessit Luccejus. Lituo regiones direxit Romulus tum, cum urbem condidit.*

2) *cum iterativum* (opetovavni) — kedar, kedar koli, kolikorkrat, kolikorkrat koli, rabi se, kedar kaže odvisni stavek dotične okoliščine, kedaj se je glavno dejanje ponavljalo; — zlasti pri imperf. in plusquamperf.

npr.: *Galli cum superaverant, capta animalia immolabant. Philosophiae praecepta renovabam, cum licebat — Gyges cum*

palam (plošica na prstanu) *anuli sui ad palmam* (v dlan) *converterat, a nullo videbatur; ille rursus videbatur. cum in locum anulum inverterat*, kolikorkrat.

3) *cum explicativum* (razlagavni) — ko, da, ki, ker, s tem da, rabi se, če odvisni stavek kaže, v čem obstoji glavni.

npr.: *Bene fecisti, cum tacuisti*, prav si si storil, da (ki) si molčal. *De te, Catilina, cum quiescunt, probant; cum tacent, clamant*, če mirujejo, potrjujejo; kričijo, če molčijo. *Praeclare facis, cum memoriam ejus tenes*, dobro činiš, ker se ga spominjaš.

4) *cum inversum* zove se tista raba, kedar je *cum* s perfekt. v grammatično-odvisnem stavku, ki pa je logično glavni, t. j. stavek s *cum* je logično glavni stavek, grammatično pa odvisen. (glej §. 153. d.)

npr.: *Coenabam apud Sejanum, cum utrique nostrum reditae a te sunt literae = reditae sunt, cum coenabam. Jam in conspectu utraque acies erat, cum Persae sustulerunt clamorem*, bili so blizo, kar zaženejo hrup (= bili so blizo, ko zaženejo hrup = ko so blizo bili, zaženejo hrup).

Nota. Včasi se rabi *cum* enako *quod* = da — z indikativom, zlasti pri *laudo, gratulor, gratias ago.*

npr.: *Gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam. Tibi gratias ago, cum tantum literae meae potuerunt. Te, cum eo es animo, satis laudare non possum.*

Quod — da, ker, ka.

Quod naznanja resnične okoliščine (rečí) ali kot povod (vzrok) glavnemu stavku, ali pa kot razlaganje. Raba mu je:

§187. *a)* Indikativ.

1) Kedar odvisni stavek navaja vzrok, razlog, glav. stavka, včasi so zraven: *ideo, idcirco, propterea — quod.*

npr.: *Eo ad te minus multa scribo, quod moerore impedior. Homo autem, quod rationis est particeps, causas rerum videt. Torquatus filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussit.*

2) Pri glagolih, ki pomenijo dušne občutljeje *(verba affectuum)* in ki kažejo objavljanje teh občutljejev, kot: žalosti, veselja, srda, nevolje, hvale, graje,

Taki so: *gaudere, dolere, irasci, aegre ferre, gloriari; laudare, vituperare, gratulari, gratias agere* —

kedar namreč odvisni stavek kaže povod (vzrok) onih čutljejev, ali njih objave.

npr.: *Gaudeo, quod vales*, da si zdrav. *Laetor, quod absens omnia ex assecutus. Quod me non invitas, subirascor* (malo me jezi). *Quod spiratis, quod vocem mittitis, indignantur. Angit me, quod abes a tuis tamdiu.* — *Quod viris fortibus honos habitus est, laudo. Num reprehendis, quod libertus patronum adjuvabat? Gratulor tibi, quod e provincia salvum ad nos te recepisti.*

Nota. *verba affectivum* imajo tudi *acc. c. inf.* ako je odvisni stavek le objekt, ali pa subjekt. (cf. §. 230).

npr.: *Minime miramur, te tuis opitulari. Te hilari animo esse, valde me juvat.*

3) Kedar odvisni stavek naznanja istinito (faktično) reč, o kteri izreka glavni stavek mnénje in razsodbo;

včasi je zraven *pronomen demonstr.: id, hoc, ea res:* ali se vsaj more dovzemati. (cf. §. 226).

npr.: *Recte facis, quod me adjuvas*, to je prav, da mi pomagaš. *Fecisti mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti. Vitium est, quod quidam nimio magnum studium conferunt in res obscuras* (to je napačno, da —). *Accidit perincommode, quod cum nusquam vidisti* (to je nezgoda, da ga nisi videl). *Illud tamen audaciae tuae culpa est, quod sedisti in quatuordecim* (da si bil med prvaki, to je tvoja krivda). *Hoc uno praestamus maxime feris, quod colloquimur inter nos, et quod exprimere sensa possumus*, da se razgovarjamo, in da čuteno izražujemo, v tem se odlikujemo. *Eumeni inter Macedones viventi multum detraxit, quod alienae erat civitatis*, da je bil ptujec, to mu je mnogo škodovalo.

Nota. V vseh takih stavkih more se odvisni stavek vzeti za samostalnega, in glavni (gramatično) je njemu kot praedikat.

post.: *Multi nimio magnum studium in res obscuras conferunt, — id est vitiosum* — (das, ono) *conferre vitium est.*

4) Kedar se rabi odvisni stavek kot apposicija h kaki besedi v glav. stavku, ter razlaga njeni pomen po dotičnih okoliščinah.

npr.: *Una consolatio est, quod ea conditione nati sumus, ut nil recusare debeamus*, to je edina tolažba, da... *Nec vero parva illa est vis naturae, quod unum hoc animal sentit,*

quid sit ordo, ta zmožnost, da čuti. *Aristoteles laudandus es in eo, quod omnia aut natura moveri censet, aut voluntate*, to, da meni.

Ta razlagavni pomen vidi se zlasti, kjer je stavek s *quod* s substantivom jednak v pomenu.

npr.: *Non tam ista me sapientiae fama delectat, quam quod amicitiae nostrae memoriam spero aeternam fore*, ne slava, ampak to, da upam = upanje.

Nota. Razlagavni *quod* ni zameniti z razlagavnim *ut* (cf. §. 176, 1), kajti *ut* razlaga bistven pomen; *quod* pa ima svoj smisel, in glavni stavek izreka kaj o njem.

npr.: *Vitii natura est haec, ut sit a recta ratione declinatio.* — pa: *Hoc vitiose fecisti, quod in oratione tua structurae operam non dedisti.* — *Una res me angit, quod non Pompejum secutus sum.*

5) *Quod* se rabi včasi v začetku stavka kot veznik z ozirom na prejšnji stavek, v pomenu: kar se tiče..., če..., da..., ker...

npr.: *Quod epistolam conscissam doles, noli laborare, salva est*, kar se tiče pisma, bodi brez skrbi. *Quod me Agamemnonem aemulari putas, falleris*, če meniš da...

Zlasti ima *quod* vezni pomen v sestavah, kjer se pa neprestavlja, kot: *quod si, quod ubi, quod qui, quod nisi, quod ni etc.*

§ 188. *b)* Konjunktiv.

Quod se veže s konjunktivom v onih stavkih (§. 187, 1, 2, 3, 4) takrat, kedar se govori v smislu kake druge osebe (to je vselej *oratio obliqua* — cf. §. 195, 238), in pa, ako oseba navaja svoje takratne (nekdanje) misli.

Slovenščina ima indikativ: da, ker, češ da, ka.

npr.: *Scipio querebatur, quod homines omnibus in rebus diligentiores essent, quam deligendis amicis. Hic tu me accusas, quod te afflictem* (češ, da...). *Ille noctu populabatur agros, quod dierum essent pactae, non noctium induciae. Socrates accusatus est, quod juventutem corrumperet* (rekli so). *Laudat Paenatius Africanum, quod fuerit abstinens* (po njega misli). *Caesar graviter Haeduos accusat, quod ab iis non sublevetur* (rekoč, da). *Una me angebat res, quod non Pompejum secutus essem* (mislil sem si).

Quod se veže s konjunktivom v rekih takih: *Quid est, quod plura dicamus*, kaj bi govorili, nebomo govorili. *Nihil habeo, quod accusem senectutem*, nimam vzroka tožiti.

§ 189. **Konjunktiv v relativnih stavkih.**

1) V finalnih stavkih, to je, kedar kaže odvisni stavek namen, ter se rabi *qui, quae quod* mesti: *ut ego —tu —is* (po vseh sklonih); *qua = ut ea; ubi = ut ibi; unde = ut inde.* (cf. §. 121). — Sloven.: ki bi, da bi, naj bi.

npr.: *Clausini legatos Romam miserunt, qui auxilium a senatu peterent*, ki naj bi — da bi prosili. *Verba reperta sunt, non quae impedirent, sed quae indicarent voluntatem*, ne da bi, marveč naj bi. *Missi sunt delecti cum Leonida, qui Thermopylas accuparent*, da naj. *Multi eripiunt aliis, quod (ut id) aliis largiantur. — Homini natura rationem dedit, qua regerentur animi impetus.*

2) V konsekutivnih stavkih, to je, kedar kaže odvisni stavek nasledke, učinke glavnega; zlasti če so v glavnem besede: *tam, talis, tantus, ejusmodi, is* (tak, da).

Tu je *cujus = ut meus, tuus, ejus; quorum = ut noster, vester, eorum; cui = ut mihi, tibi; quem = ut me, te, eum.*

Nota. *qui, quae, quod* sme se rabiti mesti *ut*, samo če se *qui* (= *ut ego etc.*) nanaša na subjekt (*nomen, pronomen*); če pa stavek zavisi od glagola, ali če gre na celi stavek, takrat mora rabiti se *ut*.

npr.: *Nemo omnium tam immanis est, cujus mentem non imbuerit deorum opinio*, da nebi mu prešinila misel duha. *Genus est belli ejusmodi, quod maxime vestros animos debeat excitare. Innocentia est affectio talis animi, quae noceat nemini. — Non is es tu, qui nescias, quis sis*, nisi tisti, ki bi ne vedel. *Ea est Romana gens, quae victa quiescere nesciat*, rimski narod je tak, da... *Non sumus ii, quibus nihil verum esse videatur. Quī* (kako) *potest temperantiam laudare is, qui ponat summum bonum in voluptate?* tak človek, ki stavi.

Nota. *is, qui* ima indikativ v pomenu: tisti, ki; konjunktiv pa v pomenu: tak, ki; tak, da.

3) V koncessivnih in kavsalnih stavkih, kjer je *qui = quum ego, tu, is* (po vseh sklonih).

Sloven.: ki, ker, če tudi.

npr.: *O fortunate adolescens, qui virtutis tuae Homerum praeconem inveneris*, ki (= ker) si našel. *Egomet, qui sero ac leviter*

Graecas literas attigissem, tamen Athenis cum doctissimis disputavi, ki (= čeravno).

Nota. Ako je treba vzrok še bolj naglašati, rabi se: *quippe qui, utpote qui, praesertim qui, ut qui.*
npr.: *Callidus assentator non facile agnoscitur, quippe qui etiam adversando assentetur. A Catilina Antonius non procul aberat, utpote qui magno exercitu locis in aequioribus in fuga sequeretur.*

§ 190. *Quam qui* rabi se s konjunktivom v konsekutivnih stavkih za komparativom = *quam ut* (cf. §. 175); včasi tudi sam *quam* s konj. brez *qui, ut.*

npr.: *Campani majora deliquerunt, quam quibus ignosci possit,* preveč so zagrešili, nego da bi (= *tanta del. ut non possit*). *Majus gaudium fuit, quam quod homines caperent universum,* preveliko, da bi ga. *Pausanias epulabatur luxuriosius, quam amici perpěti possent.*

§ 191. Adjektivi: *dignus, indignus, idoneus, aptus* imajo *qui* s konjunktvom, kedar je predmet izražen s celim stavkom (sicer cf. §§. 35. 62).

Sloven.: vreden, da; prikladen, sposoben za kaj, k čemu.

npr.: *Nulla mihi videbatur aptior persona, quae de illa aetate loqueretur, quam Catonis. Tibi fortasse idoneus fuit nemo, quem imitarcris. Ilinc, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent.*

§ 192. Pri rekih: *sunt qui, reperiuntur qui, inveniuntur qui, exsistunt qui* rabi se konjunktiv, če govornik nima določne osebe v mislih. — Ako pa so mu osebe znane, pa jih noče navesti, rabi se indikativ; kot: *sunt, qui dicant,* so taki (pa jih nepoznam): *sunt, qui dicunt,* so, ki pravijo (vem je, pa jih nepovem).

npr.: *Sunt, qui duos tantum in sacro monte creatos tribunos esse dicant* (Livij ne pozna teh pisateljev). *Plures auctores invenio, qui Romanos Horatios vocant* (znani so mu). — *Inventi sunt multi, qui non modo pecuniam, sed vitam etiam profundere pro patria parati essent. Sunt nonnullae disciplinae, quae officium omne pervertunt* (Epikurejska načela). *Qui se ultro morti offerant, facilius reperiuntur, quam qui dolorem patienter ferant,* taki, da; taki, ki bi.

§ 193. V splošno zanikanih stavkih, ker je odvisni bistven oddelek glavnega, ter dasta oba skupej vzeta zanikan pomen: *nemo, nullus est, qui; nihil est, quod; quis est, qui? (= nemo).*

Sloven.: ki bi, da bi.

npr.: *Nemo est orator, qui se Demostheni similem esse nolit. Nihil est, quod tam miseros faciat, quam impietas,* ni je reči, ki bi. *Quis est, qui utilia fugiat? Quid est, quod tu cum fortuna queri possis? (nihil). Quis est, qui non oderit libidinosam adolescentiam,* kdo nebi sovražil? *Mundi administratio nihil habet, quod reprehendi possit,* nič tacega, da bi se grajalo. *Senex ne quod speret quidem habet.*

Nota. Tu sem spadajo reki: *est quod, non est quod,* je vzrok, ni vzroka; *quid es quod? quid est cur?* zakaj?

npr.: *Nihil est, quod festines. Non est, quod te pudeat sapienti assentiri,* nimaš vzroka. — *Non habeo, quod scribam,* nimam kaj pisati; pa: *Non habeo, quid scribam,* nevem, kaj bi pisal.

§ 194. Relativ kakovosti.

Konjunktiv se rabi pri *qui* v stavkih, kteri kažejo bistvene lastnosti, zmožnost, značaj glavnnga subjekta (na blizo enako §. 189, 2, in *ut explic.* §. 176).

npr.: *Duo tum excellebant oratores, qui me imitandi cupiditate excitarent,* dva taka, da... *Quaeritur consul, qui dicendo comprimat tribunicios furores, qui concitatum populum flectat, qui largitioni resistat,* tak, da bode zmožen. *Pompejus unus inventus est, quem socii in urbes suas cum exercitu venisse gaudeant. Sapientia est una, quae moestitiam pellat ex animis. Legatos habes eos, qui ipsi per se rationem habituri sint dignitatis suae.*

Konjunktiv zavisen od odvisnega savka.

(*conj. indirectus*).

§ 195. 1) Konjunktiv se rabi v vseh stavkih, kteri so bistveni oddelki druzega stavka odvisnega; zlasti, če so zavisni od stavka z *ut; infin.; infin. c. acc.* bodi si, da so relativni ali drugi.

npr.: *Legem de ambitu ita tuli, ut eam, quam mihimet ipsi jam pridem tulerim, non abrogarem. Difficile est in philosophia pauca esse ei nota, cui non sint pleraque. Est boni consulis, quum cuncta labefactari videat, ferre opem patriae. Socrates dicere solebat, omnes in eo, quod scirent, satis esse eloquentes. Memento, te omnia probare, quae nos sentiamus. Mos est Athe-*

nis laudari in concione eos, qui sint in proelius interfecti. Memoria erat tanta Hortensius, ut, quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus cogitavisset.

Nota. Ako pa ima odvisnik istinito (faktično) reč le kot pristavek, rabi se indikativ. — npr.: *Tanta est vis probitatis, ut eam etiam in eis, quos nunquam vidimus, diligamus. Ut ajunt in Graecis artificibus eos auloedos esse, qui citharoedi fieri nan potuerint, sic nos nonnullo videmus, qui oratores evadere non potuerunt, eos ad juris studium devenirse.*

2) Rabi se konjunktiv v vseh stavkih, kteri so izrekani v smislu kake tretje osebe *(oratio obliqua)*, bodi si, da so relativni, bodi si, da so drugi *(quia, quod)*. (cf. §. 188).

npr.: *Poetus omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donavit* (češ, kar mu jih je brat pustil). *Socrates exsecrari eum solebat, qui primus utilitatem a jure sejunxisset*, kdor je bojé ločil. *Bene majores nostri accubitionem epularem amicorum, quia vitae conjunctionem haberet, convivium nominarunt. Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod somnum capere non posset*, češ, da nemore spati.

GLAVA XIV.

Imperativ (velévnik, zapovedni način).

§196. Za imperativ ima latinščina dve obliki.

Imperat. I. (tudi *imperat. praesentis)* rabi se le za drugo osebo — *lege, legite.*

Imperat. II. (tudi *imperat. futuri)* je v rabi za drugo in tretjo osebo — *legito, legito; legitote, legunto.*

Imperativ I. se rabi, kedar se veléva, zapoveduje, prosi, svétuje, naj dejanje nastopi precej sedaj.

Slovenščina rabi dovršnike — enokratnega dejanja — *singulativ* (večidel).

npr.: *Aggredere et sume ad hanc rem tempus*, podstopi se, vzemi si čas. *Utrum placet, sumite. Perge, quaeso. Ignosce, ignosce Caesar? Loquere, quid velis*, povéj. *Pergite adolescentes, atque in id studium incumbite* — pojdite in udajte se tej vedi.

Imperativ II. je v rabi, kedar se ukazuje za prihodnje, in kar ima veljavo za vselej, namreč:

a) naj nastopi dejanje, ko se bode zgodilo drugo; tu je v odvisnem stavku, *futur. exact.* ali *futur. simplex.*

b) v postavah (zakonih), pogodbah, pravilih za življenje.

Slovenščina ima večidel nedovršnike — opetovavnega dejanja — *iterativ.*

npr.: *Prius audite paucis,* (ob kratko, v malih besedah, sedaj), *quod cum dixero, si placuerit, facitote. Ubi nihil erit, quod scribas, id ipsum scribito. Quum valetudini consulueris, tum consulito navigationi. Quae si vobis non probabuntur, vestram iniquitatem accusatote. Cras petito, dabitur; nunc abi.*

Ad divos adeunto caste, pietatem adhibento, caute vota reddunto, duella (vojske) *justa juste gerunto (XII. Tab.) Regio imperio duo sunto, iique consules appellantor. Servus meus Stichus liber esto* (oporoka).

§ 197. Nota 1. Mesti imperativa nastopi včasi futur, zlasti v živahnem govoru in v prošnjah.

npr.: *Europa abstinete, Asia discedite, et pro impensis in bello factis 1500 talenta dabitis. Tu Jupiter hunc a vita fortunisque civium arcebis, et hostes patriae mactabis.*

Nota 2. Ojačuje se imperativ z besedami: *tandem, quaeso, age, agite, sis* (= *si vis*), *sodes* (*si audies*).

kot: *age dic* nuj povéj; *lege sis* beri no (izvoli čitati); *dic tandem* tak povej no; *percipite quaeso diligenter; dic sodes,* ako se rači, govori.

Nota 3. Opisuje se imperativ posebno v pismih in prijaznem razgovoru po oblikah: *cura ut* konj.; *cura* konj.; *fac* konj.; *velim* konj.; *cave* konj.; *noli, nolite* infin.

kot: *Magnum fac animum habeas* (glej da si srčen). *Tu velim ad me scribas* (rad čem, da mi pišeš). *Libros cave cuiquam tradas* (nikar ne dajej). *Noli timere.*

Nota 4. Samo v rabi so: *Scito, scitote* (ne *sci, scite*), *esto* naj si bode; *sic habetote,* bodite uverjeni.

Nota 5. Mesti imperativa nastopi včasi konjunktiv (*jussivus, prohibitivus — §. 164*); zlasti z *ne,* npr.: *ne facias, ne feceris.*

§ 198. Nikavnica pri imperativu je *ne,* in pa *neve (= et ne, neque),* ako sta dva imperativa. — Sloven. ne, ter ne, ne pa, niti; *non* rabi se samo, če nastopi *futurum* mesto imperativa.

Navadno pa se rabi z nikavnico le imperat. II; za imperativ I. rabijo bolji klasiki ali konjunktiv, ali pa *noli* z infinitivom.

npr.: *Terra sacra deorum est, propterea ne quis idem* (isto dvakrat) *iterum consecrato. Cic. leg. 2, 18. Hominem mortuum*

in urbe neve sepelito, neve urito. Ne genus belli, neve hostem ignoretis. Tu interea non cessabis, et ea, quae habes instituta, perpolies. Nolite judices hac re Murenam omni dignitate privare, nikarte oropati ga (ne oropajte ga). *Nolite id velle, quod fieri non potest*, ne želite.

§199. Ako je imperativ odvisen od druzega stavka, rabi se mesti njega konjunktiv, in sicer:

Conjunct. praes., če je v glavnem stavku *praesens.*

Conjunct. imperf., če je v glavnem stavku *praeteritum.*

Ukazovalni *(jussivus)* ima pri sebi *ut*, ali pa ne (jedno je). cf. §. 171.

Prepovedni *(prohibitivus)* mora imeti vselej *ne.*

npr.: *Edicimus itaque, omnes crastina die armati adsitis ad locum Regillum. In senatu plerique sententiam sequuntur, ut ante certam diem* (pred dotičnim dnevom) *Caesar exercitum dimittat. Ne exspectent, dum ab Roma legati auxilium petentes veniant. Ferociter, daret, utrum vellet, succlamatum est. Edicto proposito, ut omnes migrarent in loca tuta; ex agris quoque demigrarent* (brez *ut) omnes ejus regionis, qua Hannibal esset iturus. Hanno egit, senatum obtestans, ne Romanum cum Saguntino excitarent bellum. Proinde sequeretur, neve unquam a se deflecteret oculos* (ukazala je Hannibalu prikazen).

GLAVA XV.

Dostavek I.

Vprašavni stavki.

§200. Vprašavni stavki so ali enostročni (enotni), ali dvostročni (nasprotni) — disjunktivni.

Oboji so ali samostojni (neodvisni) — direktni; ali zavisni od druzega stavka — indirektni.

Nakloni (načini) so:

indikativ — v samostojnih pravih vprašanjih.

konjunktiv { *a)* v neodvisnih potentialnih (§. 161). *b)* v neodvisnih deliberativnih (§. 165). *c)* v vseh indirektnih oboje vrste.

Direktno vprašanje je, kedar se vpraša naravnost ter pričakuje odgovora — vprašanje je v glavnem stavku. In odgovarje se z indikativom, kot: *quid agis? — scribo.*

Indirektno vprašanje je v odvisnem stavku, in nevprašuje naravnost, ampak naznanja samo zapopadek vprašanja, kot: *vide, quid agat; nescio quid faciam.*

Sloven. ima tisti naklon, kojega bi imelo vprašanje kot neodvisno, toda tu slovenščina često rabi besedo da, npr.: Nevem, kaj dela, kaj da dela; nevem, kaj bi počel, kaj da bi počel.

Nota. Če tudi je vprašanje za drugim glagolom, pa od njega nezavisno, rabi se indikativ, npr.: *Quaeso: quid facturi fuistis?*

§ 201. Enotna vprašanja se vvajajo:

1) s prašavnimi zaimeni in prislovi: *quis? quid? qualis? quantus? quot? ubi? quando? quorsum* (kamo)? *quomodo? quare? cur? etc.* — *ecquis*, jeli kdo? *ecquī*, jeli kteri?

npr.: *Quis tibi permisit? quo jure fecisti? quid mihi respondebis? quamdiu iste furor nos elūdet? Ubi sunt pecuniae gentium? Unde dejectus est Cinna? ex urbe. — Vide, quid differat inter meam opinionem et tuam. Intellegis, quanta in hoc beneficio sit laus. Video, quem ad modum se elaturus sit. Ecquis aperit hoc ostium,* bo li kdo odprl? *Ecqui pudor est? ecquae religio Verres?*

Nota 1. Kedar je vprašanje živahno in pritežno, prideva se beseda *tandem* — neki, vendar.

npr.: *Quousque tandem, Catilina, abutēre patientia nostra?* kako dolgo vendar. *Quis tandem hoc dicere ausus est,* kdo neki?

Nota 2. O razločku med prašavnima *quis? qui?* pri substantivu cf. §. 118. — *quis?* vpraša za osebo, *qui?* po njenem značaju, kakovosti, lastnosti idr.

npr.: *Quis homo fuit? — iste Charea. Qui Charea? — iste ephēbus* (odrastli), *frater Phaedriae.*

Nota 3. Sloven. kako? prevaja se s *quomodo?* kedar kaže način.

npr.: *quomodo id praesentiri potest?*

ut pri začudenju, vzkliku, npr.: *Ut pudet victos!*

quam — kako zeló; *quam non* — kako malo. (Sploh stoji *quam* le pri adv. i adj. *quam bene! quam altus!*

Nota 4. Vprašanje utegne biti tudi v participu in ifinit.

npr.: *Considerate, quantis laboribus fundatum imperium, quanta virtute stabilitam libertatem una nox paene delerit,* pomislite, s kolikimi težavami vstanovljeno državo, s koliko hrabrostjo utemeljeno svobodo je ena noč skoro pogubila.

cf. Slov.: kaj zahtevaje bi bil to storil? Kam, je upati, bode to prišlo? Koliko, meniš, me to stane.

§202. 2) Kedar ni vprašavnega zaimka, rabi latinščina vvodne členke: *nĕ* — li? ali? *num* — kaj res? ali mar? *nonne* — je li da? kaj ne da?

a) ne — li? ali? je splošno vprašalo, odgovor utegne biti prinikan (trdiven) ali pa zanikan; rabi se v direktnih in indirektnih prašanjih, in je enklitičen.

npr.: *Estne frater intus? intusne est frater?* da! ne! *Quid te impedit, mosne majorum?* kaj te ovira, mar stara navada? — ne. *Poterone eos afficere supplicio, qui Cleomenem sunt secuti?* (nevem), — *Quaeritur, idemne sit pertinacia et perseverantia,* je li jedno. *Epaminondas quaevisit, salvusne esset elypeus,* prašal, če je cel.

b) nonne — ali ne? kaj ne da? rabi se pri sploh gotovih rečéh, in odgovor se pričakuje trdiven, stoji v direktnih in indirektnih prašanjih.

npr.: *Nonne canis similis est lupo?* dà. *Nonne poëtae post mortem nobilitari volunt? Nonne videmus, quanta rerum conturbatio inde consequatur? quaesieras ex me, nonne putarem inveniri verum potuisse.*

Nota. Mesti *nonne* rabi se včasi sam *ne,* zlasti pri glagolih *videre, meminisse.*

npr.: *Meministine, me ante 12. Kal. Nov. dixisse?* ali se ne spominjaš? — pač. *Videtisne, ut apud Homerum saepissime Nestor de virtutibus suis praedicet?* (se ve da).

c) num — mar? kaj res? menda? je li morda? v direktnih vprašanjih rabi se, če je pričakovati zanikan odgovor (ne, nak).

num — če, je li ali ne, v indirektnih vprašanjih rabi se enako = *ne* brez ozira na odgovor.

npr.: *Dico, te venisse in Laecae domum; num negare audes,* moreš mar tajiti? *Num potest carere magis omnibus, quam caret?* (nikakor). *Num manus affecta recte est* (je mar zdrava?), *cum est in tumore?* ne. — *Quaerendum est, Hejus iste num aes alienum habuerit* (je imel ali ne); *Dubito, num idem tibi, quod mihi, suadere debeam,* če smem. *Num sibi soli vicit* (kaj mar?)

§203. Včasi se izpusti vvodni členek, in takrat stopi na prvo mesto najvažniša beseda, zlasti *non* = *nonne.* In sicer ako se vpraša z nekako srditostjo, čudenjem, dvomom, ali, ako velja nasprotno.

npr.: *Tu mentis es compos*, kaj ti si pri pameti? *Et vos acta Caesaris defenditis, qui leges ejus evertitis*, in vi? *Clodius insidias fecit Miloni?! Non igitur milies est melius mori, quam in sua civitate sine armatis non posse vivere? Non tibi ingredienti fines ira cecidit?*

§ 204. *Quid* — kaj? rabi se kot vvodilo (pa ne kot členek), kedar je stavek dolg, ter se pokaže vprašanje še le na koncu.

Ta *quid* se v slovenskem večidel neprestavlja.

npr.: *Quid? si harum civitatum militibus, navibus, nauarchis Syracusanus Clomenes jussus est imperare, — non omnis honos ab isto dignitatis, aequitatis, officiique est sublatus*, kaj? če... ali ni?

§ 205. Nota. *si* — če rabi se v odvisnih prašanjih včasi = *num*, kot: *Philopoemen quaesivit, si Lycortas incolumis evasisset.*

Raba je navadna pri glagolih poskušanja (*verba experiundi*), to pa tako: ako je *verb. exper.* (*tentare, experiri, conari*) izražen, mora nastopiti *num*; ako pa ni, rabi se *si* (če).

npr.: *Hostes praesidia ad ripas disponere coeperunt, si ab re frumentaria Romanos excludere possent*, če bi mogli (= *ut experirentur, num*). *Basilum praemittit cum equitatu, si quid celeritate proficere possit.*

§ 206. Disjunktivna (izključivna — dvostročna) vprašanja zovejo se tista, v kojih se vpraša, ktera izmed dveh (ali več) nasprotnih reči velja, t. j. če velja eno, nevelja drugo, ter se med sobom izključujete.

Vvodni členki

	v direkt.	v indirekt.
1.	*utrum* — *an (an non)*	*utrum* — *an (nec ne)*
2.	*num* — *an (an non)*	*num* — *an (nec ne)*
3.	— *ne* — *an (an non)*	— *ne* — *an (nec ne)*
4.	— — *an (an non)*	— — *an (ne nec)*
5.	— — —	— — — *ne*

Notae. 1) *utrum, num, ne* v disjunktivnih vprašanjih gubijo svoj prvotni pomen.

2) če ima vprašanje več strokov, rabi se razun prvega za vse *an* = ali.

3) če drugi člen nima lastnega glagola, rabi se za sloven. ali ne? *an non* (večidel v direkt.); *nec ne* (večidel v indirekt.) redko.

npr.: *Utrum tandem populi Romani, an vestrum summum imperium est?* je li vaš, ali? *Utrum hostem, an vos, an fortunam utriusque populi ignorantis? Quid interest, utrum ex homine se quis convertat in belluam, an in hominis figura immanitatem*

gerat belluae? — Num tabulas (zapisnik) *habes, an non? Illud considerandum videtur, num propter imbecillitatem desiderata sit amicitia, an alia esset causa. — Romamne venio, an hic maneo, an Arpīnum fugio? Capuaene te putabas consulem esse, an Romae?* si li menil, da — ali? *Dubitant quidam de mundo, casune sit effectus, an mente divina. — Quem hostes contempserunt? nos consules, an vos quirites,* koga? ali vas, ali nas? *Sine sciam* (daj naj znam), *ad hostem, an ad filium venerim. Ferro, an fame acrius urgear, incertus sum,* ne vem, ali — ali. — *Isne est, quem quaero, an non,* je li, ali ni? *Dicam huic, an non dicam,* bi mu povedal, ali ne? *Dii, utrum sint, necne, quaeritur. Sunt haec tua verba, necne?* so = ali niso? *Quaeritur, Corinthiis bellum indicamus, an non?* ali bi — ali ne.

§ 206*b* Nota 1. **an** — nerabi se kot vvodni členek v enotnih vprašanjih, ampak v disjunktivnih kot ločnica med členi = ali.

Vendar se nahaja v enotnih stavkih, toda tu je

a) prvi člen izpuščen, ter se dá posneti iz pomena (konteksta).

npr.: *Cur comitia non habuisti? (utrum alia ex causa), an quia tribunus plebis sinistrum fulmen annuntiavit? Ariovistus conclamavit, quid venirent ad se? — an speculandi causa,* ali morda.

b) če se stavek z *an* nasloni na kako trditev. (nevprašavno), ter se še druga trditev ironično, ali pa nikavno izrazi po prašavnem stavku.

npr.: *Oratorem irasci minime decet; an tibi irasci videmur, quum quid in causis* (pri sodbi) *acrius dicimus? Non video, nec in vita, nec in gratia* (v vljudnosti), *nec in rebus gestis, quid despicere possit Antonius. An in senatu de me detrahi posse credidit* (če nikjer ne more, mar me bo obrekoval v senatu? = tudi tukaj ne).

§ 207. Nota 2. Sloven. ali — ne sme se prestavljati z *aut, vel* v disjunktivnih vprašanjih; pač pa v enotnih, kedar loči dva pojma v istem členu.

npr.: *Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio quaerenda aut conjectura capienda sit? Voluptas melioremne efficit aut laudabiliorem virum* (*aut* = slov. in).

§ 208. Nota 3. Kedar se nahaja **num, ne** — večkrat zaporedoma, ondi niso izključivni stavki, marveč toliko posameznih vprašanj.

npr.: *Quid ad hoc cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? numquid horum dicere potes?* (= kaj porečeš? — da lažem? da si domišljujem? da zločin preteravam (vekšujem)? moreš li kaj tacega reči)? *Quod auxilium implorem deorumne? populine Rom.? vestrumne?*

§ 209. Nota 4. **an** — rabi latin v izrekih: *nescio an, haud scio an, dubito an, incertum est an,* — kjer je izražena neka mehka trditev, dvomba, posmislek; in kakor se nagiblje smisel na trdivno plat, ali na nikavno, prestavlja se v sloven.: blizo da, blizo da ne; menda, menda ne; nevem če je — če ni; dvomim če ni = utegne biti, dvomim če je, (ich weiss nicht, ob nicht, vielleicht; dürfte sein, wahrscheinlich nicht).

npr.: *Haud scio, an melius Ennius,* nevem, če ni bolje rekel Enni — brž ko ne. *Cic. Cato 20. Aristotelem, excepto Platone, haud scio an recte dixerim principem philosophorum,* razun P. nevem če ni A. prvak. = blizo da je.

Dubio an turpe non sit, dvomim, če ni sramotno = utegnilo bi biti. *Mea quidem sententia haud scio an nulla senectus beatior esse possit*, nevem če je ktera srečneja; po moji misli je menda ni boljše. *Cic. Cato 16. Contigit tibi, quod nescio an nemini*, tebi se je pripetilo, kar menda nobenemu. *Haud scio an, excepta sapientia, nihil melius amicitia homini sit a diis datum*, blizò nič boljega. *Moriendum certe est, et id incertum, an hoc ipso die*, če ne ta dan. *Cic. C. 20.*

§ 210. Infinitiv je rabljen v vprašanjih (česar pa ni posnemati)

a) kedar se govori v nevolji, z začudenjem, žalostjo (po gršk.)

npr.: *Me non cum bonis esse?* da bi jaz ne bil? *Adeone quenquam infelicem esse, ut ego sum?* je li morda kdo?

b) v oratoričnih prašanjih, kedar navaja zgodovinar govor kake osebe v *oratio obliqua*. (cf. §. 238).

npr.: *Quas, quantasque res Canulejum aggressum?* (rekli so). *Cur relegari plebem in Volscos?*

§ 211. **Odgovarjanje na vprašanje**

izražuje latinščina 1) tako, da ponavlja besedo, po kteri je vprašanje — pri zanikovanju pridene se *non*.

2) z besedami: *sane, sanequidem, certe, etiam, ita, ita vero, non ita, non vero, minime, minime vero.*

npr.: *Haecccine tua domus est? — ita. Estne populus in tua potestate? — est. Mene vis? — te. Estne pater intus? — non est. Venitne pater? — minime vero. Venitne homo ad te? — non. Huc abiit solus? — solus.*

3) *immo* marveč, celó, rabi se, če se vprašanju stavi kaj nasprotnega, ali pa, če se mu še pritegne.

npr.: *Ubi fuit Sulla? num Romae? — immo longe abfuit*, ne, marveč daleč. *Vivit Catilina? — immo vero in senatum venit*, dà, celó v senat hodi. *Causa* (stvar) *tibi nonne videtur bona? — immo vero optima*, dà, prav dobra.

GLAVA XVI.

Dostavek II.

Kondicionalni stavki (pogojni).

Pogojni stavki so medsobni stavki (korrelativni).

Prvi člen, ki stavi pogoj, in ima veznik *si* (če, ako, ko, da), je odvisni stavek (pogojnik); drugi je glavni stavek (pogojenik), ter kaže, kaj nastopi z onim pogojem.

Oblike se dajo ločiti na 4, kakor v sloven. (in gršk.).

(Curtius: I, IV, III, II).

A) Pogojni stavki samostojni.

§212. Oblika I. V 1. členu indikativ,
v 2. členu indikativ vseh časov, ali imperativ,
kedar se vzame za pogoj kako dejanje, kaki izrek, dogodek ali tudi sama misel, tako da drugo mora slediti iz prvega.

Slovenščina ima — če.

npr.: *Si vos non tenent foedera vestra, nec nos Hannibalis foedus obligare potest. Si exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit; si tanta clades vitam vilem non fecit, nulla faciet. Si paulo altius exordiri videbor, ignoscite. Si nihil vos Sullae fortuna movet, vestra moveat,* če vas ne gane osoda Sullova, naj vas vaša.

§213. Oblika II. V 1. členu konjunkt. praes. ali perf.,
v 2. členu konj. potentialis, deliberativ,
kedar se vzame za pogoj domišljena reč, ki je sama ob sebi mogoča, pa ni določeno, bode li nastopila, ali ne, in na to se naslanja drugi člen kot trditev. — To je zlasti v primerljejih in izgledih.

Slovenščina ima — ako bi, ko bi.

npr.: *Quibus (conjuratis,* zarotnikom) *ego si me restitisse dicam, nimium mihi sumam,* ko bi trdil, preveč bi si lastil. *Quid? si tabula* (deska) *una sit, naufragi duo, sibine uterque rapiat, an alter cedat alteri. Erubescant profecto, si quis iis haec objiciat,* ako bi kdo očital. *Si conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Si exempli gratia vir bonus Alexandrea Rhodum magnum frumenti numerum advexerit, si idem sciat, complures mercatores solvisse naves, dicturusne sit id Rhodiis?* — ko bi te sirotek kruha prosil, ali bi mu odrekel?

§214. Oblika III. V 1. členu konj. praes. (redko k. perf.),
v 2. členu indik. praes; futur; imperat.,
kedar se vzame za pogoj mogoča reč, ki utegne nastopiti (uresničiti se), in ako nastopi prvo, gotovo nastopi tudi nasledek.

Slovenski — ako.

npr.: *Si victor Hannibal ad urbem accedat, tum demum te ex Africa arcessemus. Si haec rejiciamus, illa quoque, unde haec nata sunt, rejiciemus,* ako to zavržemo, zavrgli bomo tudi ono. *Habere videtur ista res iniquitatem, si imperare velis. Innocens,*

si accusatus sit, absolvi potest; nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest, ako je tožen.

§215. Oblika IV. V obéh členih { konj. imperf. za sedanjost, konj. plusquamperf. za preteklost, kedar se vzame za pogoj reč, ki nima resničnosti, ter se lahko pridene prvemu členu nasprotje (pa ni, pa je). In ker ne veljá prvo, tudi posledek ne veljá. V oziru časa drugi člen ni vezan na prvega, ampak čas se ravná po razmerah obeh dejanj — eno sedanje, eno preteklo; ali pa oboje enako.

Slovenščina ima — ko bi.

npr.: *Non recusarem laborem, si mihi ullum tempus tribueretur vacuum*, nebi se branil, ko bi imel čas (pa ga ni). *Si Catilina in urbe mansisset, dimicandum nobis cum illo fuisset. Si ducem essent secuti milites, hodie captivi in hostium potestate non essent. Si Roscius has inimicitias cavere potuisset, viveret*, še bi živel.

Nota. V prvem členu nastopi imperf. mesti plusquamperf. včasi, da kaže istočasnost dejánj, ali pa trpežnost.

npr.: *Non sustenuissent primum clamorem atque impetum Romanorum, ni potentior alius metus a fuga retineret* (= *retinuisset*, zadrževal). *Majores nostri mortuis tam religiosa jura tribuerunt; quod non fecissent, si nihil ad eos pertinere arbitrarentur* (te misli so bili vedno).

§216. Raba časov se ravna po pravilih za časoslovje (§. 157), razun oblike IV. ki ima svoje.

Pri naklonih nahajajo se včasi izjéme od danih oblik, namreč:

1) Indikativ nastopi mesti konjunktiva po vseh oblikah v 2. členu, kedar bi stavek kot samostojen po §. 159. moral imeti indikatiiv, t. j. če je naznanjena dolžnost, kar mora biti, kar se spodobi *(debebat, oportebat, decebat, necesse erat)*; pri *paene, prope* vselej.

npr.: *Contumelia onerasti cum, quem patris loco, si ulla in te pietas esset* (IV), *colere debebas. Atqui si vere respondere velles* (IV), *haec erant dicenda. Quodsi Romae Pompejus privatus esset hoc tempore, tamen ad tantum bellum erat mittendus.*

2) Indikativ mesti konjunktiva v 2. členu IV. oblike, kedar se misli posledek skor blizo gotov; kakoršen bi bil, ko bi nebilo pogoja.

Sloven. da ni (= ko bi, ko bi bil).

npr.: *Deleri totus exercitus potuit (potuisset), si victores fugientes essent persecuti*, da so jih gnali, zatrli bi bili vojsko. *Si unum diem morati essetis, moriendum fuit*, poginili bi bili, da ste se obotavljali (= ko bi se bili obotavljali). *Praeclare viceramus, nisi spoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepisset Antonium.*

3) Včasi se strinjata razna člena raznih oblik, toda naklon ima vsakter svoje oblike.

npri: *Si meis incommodis laetabantur, urbis tamen periculis commoverentur*, če so — naj bi (I, II). *Si implacabiles irae sint, summa est acerbitas*, ako so, tak je (III, I). *Si Lentulus suum nomen fatale ad reipublicae perniciem fore putavit, cur ego non laeter, meum consulatum ad salutem fuisse* (I, II). *Memoria minuitur, nisi eam exerceas* (I, III).

B) Pogojni stavki zavisni.

Če je kondicionalni stavek zavisen od druzega, nastopijo nektere spremembe. Ločiti je, ima li 2. člen kot glavni stopiti v infinitiv, ali pa konjunktiv.

Gledati je, kak bi bil stavek kot neodvisen.

§ 217. I. Če je stavek zavisen od verba *dicendi, sentiendi*, tako da mora nastopiti v 2. členu infinitiv, raba je ta-le:

a) Kedar je vladavni glagol *(verb. finitum)* v *praes. futur. perf. absol.*, takrat stopi 2. člen v dotični infinitiv;

1. člen ostane nespremenjen; ali pa nastopi konjunktiv mesti indikativa, zlasti če se govori v smislu druzega človeka (oblika I.).

npr.: *Hoc possum dicere, me satis adeptum fore, si ex tanto beneficio nullum in me ipsum periculum redundaverit. Vos si mihi Caecilium anteposueritis, ego me dignitate superatum non arbitrabor. — Hoc dico, te, si maxime cupias* (III.), *tamen verum accusatorem esse non posse. — Pro vita hominis nisi vita hominis reddatur, non posse numen divinum placari arbitrantur Galli. Onerari Graeci orationem putant, si verborum immutationibus utantur, quas vocant tropos* (prilike).

b) Kedar je vladavni glagol *(v. finitum)* v praeter. *(imperf. perf. histor.)*, nastopi sprememba v obeh členih, tako:

Neodvisno		Odvisno
1. člen: *praes.; futur.*	=	*imperf.*
perf.; futur. exact.	=	*plusquamperf.*
2. člen: *praesens*	=	*infin. praes.*
futur. act.	=	*—urum esse, fore.*
futur. pass.	=	*—um iri*
imperf. act.	=	*fore, ut — imperf. act.*
imperf. pass.	=	*fore, ut — imperf. pass.*
plusquamperf. act.	=	*—urum fuisse*
plusquamperf. pass.	=	*futurum fuisse, ut — imperf.*

npr.: *Si ad haec auctoritas accederet mea, tibi ipsa illa putavi fore jucundiora. Pontius respondit, si agro Samnitium decederetur, suis legibus deinde Romanum et Samnitem esse victurum. Haruspices imperii occasum appropinquare dixerunt, nisi dii suo numine fata flexissent. Se sperare dixerunt, si illud signum forum conspiceret, fore, ut ea consilia illustrarentur. Existimabant, nisi eo tempore nuntii de Caesaris victoria essent allati, futurum fuisse, ut amitteretur oppidum. Ariovistus respondit, si quid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse.*

§ 218. II. Če je vladavni stavek tak, da mora nastopiti konjunktiv za njim *(ut, ne, quin* idr.), ter naj stoji 2. člen v konjunktivu, ondi veljajo navadno pravila časoslovja in naklonov za odvisne stavke sploh. (§. 157).

Za obliko IV. pa je pomniti to-le:

1. člen ostane nespremenjen,

2. člen ima spremembe té:

vladni	neodvisno		odvisno
a) *praes.* ali *perfect.*	*imperf. act. pass.*	=	*imperf.*
	plusquamperfect.	=	*—urus fuerim* *futurum fuerit, ut — imperf.*
b) *praeteritum*	*imperf. act.*	=	*—urus essem*
	„ *pass.*	=	*imperf.*
	plusquamperf.	=	*—urus fuerim* *futurum fuerit, ut — imperf.* *particip. pass. — fuerit* *perf. conj.*

npr.: *Honestum tale est, ut, vel si ignorarent id homines, sua tamen pulchritudine esset laudabile. Ostendis, qualis tu, si ita accidisset, fueris isto tempore consul futurus. Dic, quidnam facturus fueris, si illo tempore fuisses. Consules interrogati sunt, quid facturi essent, si eos populus Rom. iterum consules faceret. Haud dubium fuit, quin, nisi ea mora intervenisset, castra eo die capi potuerint. Acies haud dubium fecit, quin, nisi firmata extrema agminis fuissent, ingens in eo saltu accipienda clades fucrit. Quis dubitat, quin, si Saguntinis tulissemus opem, totum in Hispaniam aversuri bellum fuerimus.*

§219. Nota. **sin, nisi, si non.**

Če pa, ako pa — zove se v latinskem **sin**, kedar je v stavku že en *si*, npr.: *Hunc mihi timorem eripe; si verus est, ne opprimar, sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.*

nisi se rabi:

a) v pomenu = razun če, bodi si, da — kedar se pridene zanikanemu stavku dodatek, kteri sam ob sebi ni mogoč.
npr.: Sokrat ni kvaril mladine, razun če je napeljevanje h kreposti pokvara, *nisi id vitium est. Nemo fere saltat sobrius, nisi forte insanit*, bodi si, da je nor.
Tudi: *nihil aliud nisi* — nič druzega, nego to = samo to, razun to.

b) kedar se 2. členu odreka veljavnost (je negativen), ako ne nastopi izrekano v 1. členu.
npr.: *Etenim dicere nemo potest, nisi qui prudenter intellegit. Nihil potest evenire, nisi causa antecedente. Orator, nisi multitudine audiente, eloquens esse non potest.*

c) kedar je celi 1. člen zanikan, in 2. člen mu je nasledek.
npr.: *Nisi didiceris, titubabis. Ariovistus respondit, nisi discedat Caesar, sese eum pro hoste esse habiturum.*

si non se rabi:

a) Kedar je zanikana samo en a beseda v stavku.
npr.: *Si non aestate bellum sit perfectum, hiemem opperiri oportet.*

b) kedar sta dva prva člena (nikaven in trdiven).
npr.: *Si id feceris, magnam habebo gratiam; si non feceris, ignoscam.*

c) kedar se *non* zeló naglasuje.
npr.: *Si Conon non fuisset* (da ni Konon bil), *Agesilaus Tauro tenus regi Asiam eripuisset.* (tudi *nisi*).

d) pri nasprotju i omejavanju: *si non — at, certe, tamen, at certe, at tamen* = pa vsaj, pa vendar.
npr.: *Si non easdem opes habemus, eandem tamen patriam incolimus. Cum spe si non bona, at aliqua tamen vivimus*, vsaj nekaki up,

GLAVA XVII.

Infinitiv (nedoločnik).

§ 220. Infinitiv izražuje dejanje, ali stanje samo na sebi, in je glagol s substantivnim pomenom.

Vendar se rabi substantivno samo v nominativu kot subjekt, in pa v akusativu kot objekt; v drugih sklonih namestuje ga *gerundium*.

Ohrani pa popolno veljavo glagola; kajti infinitiv

a) kaže razne časóve — *praes. praeter. futur.*

b) veže se s sklonom, kojega zahtéva glagol — *legere librum, uti ratione,*

c) opisuje se z adverbom, ne pa adjektivom — *agere prudenter.*

Infinitiv sam — rabi se

§ 221. *a)* kot subjekt,

1) če se mu pridene za praedikat *esse (est, erat)*, bodi sí ali sam, ali z adjektivom (in substantivom).

npr.: *Optare hoc est, non docere*, to je želenje, ne pa učenje. *Aliud est dolere, aliud laborare*, bolečine, težavo trpeti. *Bene sentire, recte facere satis est ad beate vivendum. Bellum est* (lepo je) *sua vitia nosse. Majus dedĕcus est, parta amittere, quam omnino non paravisse. Ars es difficilis recte rempublicam regere.*

Nota 1. Tudi drugi glagol utegne biti praedikat, toda to redko.
npr.: *Invidere non cadit in sapientem* (= *alienum est a sap.*). *Quibusdam displicet philosophari.*
Nota 2. Ako ima praedikativni *esse* pri sebi kak adjektiv ali particip substant. stopi ta v akusativ.
npr.: *Esse abstinentem et continere cupiditates praeclarum est. Contentum esse suis rebus maximae sunt divitiae. Praestat honeste vivere, quam honeste natum esse. Turpe est mendacem esse* = *mentiri.*
Nota 3. Tudi infinitiv sme biti praedikat, kot: *Docto homini cogitare* (subj.) *est vivere* (praed.).

2) Pri neosebnih glagolih: *juvat, libet, licet, decet; piget, pudet, poenitet, taedet* (cf. §. 32); *interest, refert* (cf. §. 55); *oportet, necesse est, opus est, placet etc.* (cf. §. 227).

npr.: *Ex malis eligere minima oportet. Non libet deplorare vitam. Juvat experiri. Peccare licet nemini. Necesse est mori. Non me pudet fatĕri. Non me poenitet vixisse.*

§222. *b*) kot objekt:

1) Pri glagolih, kteri pomenijo: kaj za kaj imeti, imenovati = *dicere, habere;* in pa pri glagolih: *docere, assuefacere, cogere (aliquem aliquid facere).*

npr.: *In scientia excellere pulchrum putamus; labi autem, errare, nescire, decĭpi et malum et turpe dicimus,* odlikovati imamo za lepo, motiti se nam je grdo. *Hieronymus dolore vacare summum bonum dixit,* brez bolečine biti zval je H. naj več dobro. *Ferre laborem, contemnere vulnus consuetudo docuit,* navada naučila je prenašati. *Num te emere coëgit, qui ne hortatus quidem est? (cogere* ima tudi *ut). Caesar eas nationes imperio populi Romani parere assuefecit.*

2) Pri nekterih glagolih, ki sami za-se nimajo popolnega smisla, ter jemljejo k sebi infinitiv kot predmet, namreč:

a) glagoli s pomenom: morati, moči, smẽti, umẽti, néhati, pričẽti, nadaljevati, zábiti.

Taki: *possum, nequeo; debeo, audeo, conor; incipio, coepi, pergo, maturo, intermitto, desino; scio, nescio.*

npr.: *Nemo mortem effugere potest. Suos quisque debet tueri. Dolabella injuriam facere persevĕrat. Vincere scis, victoria uti nescis. Caesar maturat ab urbe proficisci. Cares Miltiadi resistere ausi non sunt.*

b) Glagoli v pomenu: hotẽti, želeti, namerjati, skleniti idr. — kaj.

Taki so: *volo, nolo, malo; cupio, studeo; statuo, constituo, decerno, consilium capio; propono mihi, in animum induco, gestio* (hlepim), *cogito etc.*

In sicer rabi se infinitiv sam, kjer je jeden subjekt t. j. če je subjekt teh glagolov tudi subjekt infinitivu, ter oseba hoče delovati sama; ako pa sta dva stavka, ter naj deluje druga oseba, rabi se *ut* (po §. 171. N. 3.) — za *infin. c. acc.* cf. §. 228.

npr.: *Antium me ex Formiano recipere cogito,* mislim se preseliti. *Tu consilium cepisti hominis proprinqui fortunas evertere! Gestio scire ista omnia. Hannibal Saguntum expugnare decrevit. Ariovistus gravatus est ad Caesarem venire,* obotavljal se je priti (= prihod odlašal). *Tu in animum poteris inducere contra haec dicere?* kaj ti si domišljuješ (kaniš) nasprotovati?

3) Pri adjektivu *paratus* (samo) — pri volji biti.

npr.: *Id quod parati sunt facere. Dixerunt, se paratos esse et obsides dare, et imperata facere, et oppidis recipere, et frumento juvare.*

Nota. Če ima v stavku z infin. določna oseba kak praedikat, ravna se ta v sklonu po njej.

npr.; *Cupiunt omnes beati esse. Cato esse, quam videri bonus malebat. In republica mihi negligenti esse non licet. Licet nobis felicibus esse. Doceo te fortem esse.*

Ako pa subj. ni določno izražen (splošen subj. človek, kdo) rabi se vselej akusativ, npr.: *Virum bonum esse maxima laus est.*

Slovenščina rabi tu dativ ali nominativ; po drugih slovanskih narečjih je instrumental v rabi, npr.: Opominjam ga, poslušen biti. Bolje je človeku poštenemu umreti, nego sramotno živeti.

Accusativus cum infinitivo.

§ 223. *Constructio accusativi cum infinitivo* je to, če stopi v odvisnem stavku gramatični subjekt v akusativ, glagol pa v dotični infinitiv.

Subjekt mora v akusativu vselej izraziti se; toraj, če je subjekt v obeh stavkih isti, rabijo se pronomina *me, te; nos, vos;* za tretjo osebo pa refleks. *se (suus),* če tudi v nominativu ni izražen.

Sloven. ima za resnične rečí stavek z da (je), za domišljene rečí, ali ptuje misli stavek z da (bi bilo); — da, da bi neprevajata se.

Taki stavki so zavisni tako, da je celi stavek ali kot objekt k glavnemu *(Scimus, Deum esse bonum,* da je Bog dober, to vemo), — ali pa celi stavek je subjekt, in glavni mu je praedikat *(Certum est, mundum a Deo gubernari,* da Bog vlada, to je gotovo.

Raba mu je za raznimi glagoli, in v pomenu njim enakimi samostavniki.

§ 224. 1) *Verba sentiendi* (obj.), to so glagoli, ki pomenjajo čutiti, misliti, videti, vedéti, slišati, upati, spoznavati idr. — da je kaj.

kot.: *sentire, videre, audire, comperire, intelligere, credere, scire, opinari, sperare, recordari, opinio est, spes est etc.*

npr.: *Sentimus, calere ignem, nivem esse albam, dulce mel. Video, te velle in coelum migrare. Nos in Tusculum venisse, video te scire. Hannibal nullam spem habebat, consules improvide*

quidquam acturos esse. Non me frustra vixisse arbitror, menim, da nisem živel zastonj.

Nota. *videre, audire* rabita se s participom, kedar se sliši, vidi po vnanje (z lastnimi očmi, ušesi) in pa neposrednje; z infinitivom, kedar se dovzéma posrednje in duševno, t. j. zvedeti.

npr.: *Audio te dicentem,* slišim te govoriti — ko govoriš. *Audio te dicere,* da praviš; *video te discentem, video te didicisse* (ker dobro znaš).

§ 225. 2) *Verba declarandi* (obj.), t. j. glagoli, ki pomenjajo vsaktero izpovedbo, — izrekati, izkazati, trditi, tajiti, obljubiti, prétiti, žugati, prepričati idr. — da je kaj.

kot: *declarare, indicare, tradere, ostendere, fateri, dicere, scribere, negare, simulare, auctorem esse, testem esse, fama est etc.*

npr.: *Vespasianus respondit, nullum debere tristem discedere ab imperatore. Negavi, me audire,* rekel sem, da neslišim. *Concēde, nihil esse bonum, nisi quod honestum sit. Vestorius ad me scripsit, te mihi maximas gratias agere. Equitibus afferuntur literae, Bithyniae vicos exustos esse, Lucullum a bello discedere. Nullam abs te relatam esse gratiam, tu es optimus testis. Tribuni negabant, se concessuros esse.*

Nota 1. Kedar imajo *verba sentiendi, declarandi* ta pomen, da ukazujejo, naj se zgodi kaj, vežejo se z *ut* konj., *ne* konj. (cf. §. 171).

npr.: *Plerique censebant, ut noctu iter facerent,* naj po noči idejo. *In epistola scriptum erat, ut omnes convenirent,* naj se snidejo.

persuadere ut, pregovoriti; *persuadere c. inf.* prepričati.

monere, ut, svariti; *monere* infin., opomniti.

auctor sum, ut, svétovati; *auct. sum c. inf.,* priča biti.

Nota 2. Glagoli upati, obljubiti, pretiti (*spero, polliceor, minor, juro etc.*) vežejo se z infin. futur., ker od njih zaviseči glagoli izrekajo prihodnje dejanje.

npr.: *Amicos eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum esse capturos. Cic. Pro certo polliceor hoc vobis atque confirmo, me esse perfecturum, ut etc. Cic. Promitto, recipio, spondeo, Caesarem talem semper fore civem, qualis hodie sit. Cic. Phil. 5, 18. Jurat, se eum non deserturum. Caes. b. c. 3. 13.*

§ 226. 3) Pri neosebnih izrazih, ki izrekajo trditev o resnični reči (subj.), kot: *constat, appāret, certum est, manifestum est, verisimile est, mihi conscius sum,* gotovo je, da...

npr.: *Constat, ad salutem civium inventas esse leges. Hoc quidem apparet, nos ad agendum esse natos. Conscius mihi eram, nihil tale a me commissum esse.*

Tudi pri adjektivih in substantivih z *est,* če se izreka mnénje in razsodba o kaki domišljeni reči (subj.).

kot: *Facile est, grave est, molestum est, aequum — honestum — turpe est, mos est, tempus est, fas — nefas est.* (ako se izreka o faktični reči, rabi se *quod.* — cf. §. 187, 3.

npr.: *Accusatores multos esse in civitate, utile est. Non est rectum, minori parere majorem,* da bi bil podl. *Mos erat, captivos necari. Facinus est, vinciri civem Romanum. Inusitatum est, regem reum esse capitis,* da bi tožen bil. *Tempus est, jam hinc abire me.* (cf. §. 255).

§227. 4) Pri neosebnih glagolih, ki enako adjektivom izrekajo mnénje o celem stavku (subj.).

kot: *Convčnit* (spodobi se), *expědit* (koristno je), *decet, dedecet* (ne spodobi se), *opus est, necesse est, oportet, rēfert, interest.* (cf. §. 221, 2.).

npr.: *Omnibus bonis expedit, salvam esse rempublicam,* da je. *Hoc non convenit, me habere agrum. Decet, cariorem esse nobis patriam, quam nosmet ipsos. Legem brevem esse oportet. Oratorem irasci minime decet. Quid nostra rēfert, victum esse Antonium? Qui in divisione tripartita duas partes exsolverit, huic necesse est restare tertiam.*

Nota. *necesse est, oportet,* imata včasi konjunktiv (brez *ut*), kot: *Me ipsum ames oportet, si veri amici futuri sumus. Quidquid oritur, causam habeat a natura necesse est.*

§228. 5) *Verba voluntatis,* t. j. glagoli s pomenom: hotéti, želeti, dopustiti — *volo, nolo, malo, cupio, sino, patior etc.*

imajo za seboj *acc. c. infi.* (obj.), če ima odvisni stavek svoj subjekt in je predmet glavnega (ako pa je želja, da naj se kaj godi, rabi se *ut.* — §. 171).

Kedar je v obéh stavkih jeden subjekt, rabi se *acc. cum infin.* v passivu; pri *esse, videri* s praedikatom (sicer sam infin. §. 222, 2, *b*).

npr.: *Pompejus rem ad arma deduci studebat. Mos est hominum, ut nolint, eundem pluribus excellere,* nočejo, da bi se odlikoval. *Tibi favemus, te tua frui virtute cupimus,* da naj vživaš. *Volo is esse, quem tu me esse voluisti.* — pa: *Volo, ut mihi respondeas.*

Colon vult, se esse carum suis. Judicem me esse, non doctorem volo! Timoleon maluit se diligi, quam metui (tudi: *Timoleon maluit diligi quam metui). Cupio, in tantis periculis, me*

non dissolutum videri. Principem se esse mavult, quam videri.

Volo, nolo, cupio imajo včasi *infi. perf. pass.* (brez *esse*), kot: *Te offensum nolo. Patriam exstinctam cupit. Liberis consultum cupimus.*

Nota. *volo* je včasi = *censere. Ego volo in virtute vim esse. Aliqui volunt, summum bonum in voluptate positum esse,* menijo, da je idr.

§229. 6) Glagoli *jubere* (ukazati), *vetare* (prepovedati), *prohibere* (zabraniti), *sinere, pati* (dovoliti) imajo *acc. c. infi.* in pa *nom. c. inf.* in sicer tako-le:

a) acc. c. inf. rabi se, če je ukazujoča oseba naznanjena;
inf. act. stoji, če ima delovati oseba, kteri se ukazuje;
inf. pass. če je óna druga oseba (stvar) trpna, da se goditi ima kaj-ž njo.

kot: *jubeo Gajum venire*, Gaju ukazujem priti (da naj pride).
jubeo Gajum adduci, ukažem Gaja privesti (da naj ga kdo privede);

b) nom. c. inf. rabi se, če ukazujoča oseba ni znana; tu stopi oseba, kteri je ukazano, ali s ktero se ima kaj goditi, v nominativ kot subjekt. (cf. §. 234). — *patior* se konstruuje samo z *acc. c. inf.*; — *non patior* ima tudi *ut.*

Glagol *jubere etc.* sklada se z osebo, drugi glagol stopi po pomenu v *inf. act.* ali pa *pass.*
(*jubeor, juberis, jubetur* — meni, tebi, njemu se ukazuje).

kot: *Gajus jubetur venire*, Gaju je priti ukazano (da naj).
Gajus jubetur adduci, ukazano je, privesti Gaja.
Jubeor Gajum adducere, meni se ukazuje, da naj privedem Gaja.
Non sinor Gajum adducere.
Sinitur Gajus adduci.

npr.: *Caesar legatos discedere vetuerat. Caesar naves longas aedificari jussit. Nullos honores mihi decerni sino*, nepustim, da bi se. *Caesar tertiam aciem castra munire jussit. — Nolani muros portasque adire vetiti sunt. Consules jubentur exercitum scribere*, ukazano jim je, da naj nabirajo. *Consilium meum a te probari, facile patior. In Macedoniam sena milia peditum scribi jussa sunt*, bilo je ukazano, naj se jih nabere 6 tisoč. *Jussus es consul renuntiari*, velili so, naj bodeš

izvoljen. *Perinique patiebar animo, te a me digredi. Natura non patitur, ut alienis spoliis facultates augeamus.*

Nota. Sam infin. imata pri sebi *jubere, vetare* v splošnih poveljih, pravilih (brez ozira na osebo določno).
kot: *Hesiodus eādem mensurā reddere jubet, qua acceperis, aut etiam majore.*

§ 230. 7) *Verba affectuum*, t. j. glagoli, ki izražujejo dušne občutljeje veselja, žalosti, čudenja, jeze idr. imajo za seboj *acc. c. inf.*, kedar je odvisni stavek kot predmet dotičnega občutljeja (česar se veselim, za čimer žalujem idr.) — *acc. obj.*

Taki so: *gaudere, laetari, juvat me; dolere, angi, sollicitari; indignari, mirari, queri; aegre, indigne moleste, graviter — ferre.*

npr.: *Te in Epirum salvum venisse, vehementer gaudeo*, da si prišel, to me veseli, tega sem vesel. *Te non esse Romae, moleste fero*, težko mi je, da te ni. *Virtutes queruntur, se esse relictas*, tožijo, da so zapuščene (o tem tožijo, da so zap.). *Utrumque laetor, et sine dolore corporis fuisse te, et animo valuisse. Miror, te ad me nihil scribere*, temu se čudim, da ne pišeš. *Inferiores non dolere debent, se a suis superari*, nad tem, da.

Nota. Kedar pa odvisni stavek naznanja le vzrok dotičnega občutljeja, rabi se *quod.* (cf. §. 187, 2).
kot: *Dolebam, quod socium amiseram*, bil sem žalosten, ker sem izgubil drúga. — pa: *Dolebam, me amisisse socium*, žaloval sem, da sem ga izgubil.

§ 231. 8) *Acc. c. inf.* rabi se tudi, če se vsklikne, vpraša z nevoljo, žalostjo, začudenjem — *acc. exclamationis.*

npr.: *O spectaculum miserum! ludibrio esse urbis gloriam!* oj nezgode! da bi naša slava bila na porogo! *Me miserum! te in tantas aerumnas propter me incidisse. — Tene, Atti, hoc dicere*, kaj ti bi to rekel? *Me non esse cum bonis*, da bi jaz ne bil?!

§ 232. *Acc. c. inf.* nastopi pri komparativu, in v primerjenih stavkih sploh, v obeh členih, ako sta zavisna od verba *dicendi, sentiendi.*

npr.: *Decet, cariorem esse patriam nobis, quam ipsos nos. Platonem ferunt idem sensisse, quod Pythagoram. Antonius ajebat, se tantidem frumentum aestimasse, quanti sacerdotem.*

§ 233. Opomba. — Ako bi pri *acc. c. inf.* utegnilo nastopiti dvoumje, da se nebi védelo, kteri izmed dveh akusativov je subjekt,

kteri pa objekt, takrat mora nastopiti subjektivni akusativ v ablativ *(a, ab)* in glagol v *inf. pass.*

npr.: *Intelligimus, ipsa natura liberos a parentibus amari* (ne pa: *liberos parentes amare). Scito, me a patre deductum esse ad Scaevolam (me patrem deduxisse?)*

Nominativus cum infinitivo.

§ 234. *Constructio nominativi cum infinitivo,* zove se to, če za verbi *sentiendi, declarandi,* stopi subjekt odvisnega stavka v nominativ kot glavni subjekt, mesti v akusativ. — Zove se tudi: osebna konstrukcija, mesti neosebne.

Oblikuje se ta konstrukcija toko-le:

Glagol glavnega stavka sklada se s subjektom odvisnega stavka v številu in osebi, a glagol odvisnega stavka stopi v dotični infinitiv.

kot: *Sempronius hoc fecissi dicitur* — mesti: *Dicitur, Sempronium hoc fecisse. Romani fortes fuisse traduntur* — mesti: *Traditur, Romanos fortes fuisse.*

V sloven. je subjekt glavnega stavka le splošno, nedoločno naznanjen: pravijo, menijo, trdijo — da; misli se, zdi se, vidi se, bajè, pripoveduje se — da.

kot: *Hostes victi esse traduntur,* govorí se, pravijo, da so sovražniki premagani.

Roscius patrem occidisse existimatur, misli se, sumi se, da je Roscij očeta usmrtil.

Roscius patrem occidisse arguitiur, dolžijo ga, da je idr.

Gajus dives esse videtur, zdi se, da je bogat; vidi se, da je bogat; kakor je videti, on je bogat.

Pomponius id fecisse perhibetur, trdijo, trdi se, da idr. Romul je bajè Amulija ubil.

§ 235. Vselej imajo *nom. c. inf.* (osebno konstr.) ti-le glagoli:

a) videri — za vse osebe in po vseh časih (zdi se, zdélo se je).

b) dici, putari — za vse osebe v nesestavljenih časih,

c) fertur, feruntur; traditur, traduntur (le v 3. osebi — bajò, bajè, neki),

d) perhiberi (trdi se), *existimari* (misli se), *argui* (dolžijo), za vse osebe, toda le v nesestavljenih časih,

e) juberi, vetari, prohiberi, in pa *credere* v *perf. pass.*

npr.: *Nisi ego vobis cessare videor, cum bella non gero,* če se vam ne zdi, da jaz, idr. *Adolescentes mihi sic mori videntur, ut cum aquae multitudine flammae vis opprimitur,* meni se vidi, da, idr. *Lectitavisse Platonem studiose, audivisse etiam Demosthenes dicitur,* pravijo, da je prebiral, celó poslušal Platona Demosthenes. *Solon sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod ante commissum non erat,* prav je storil Solon, pravijo, da ni nič določil, idr. *Luna solis lumine collustrari putatur,* mnenje je, da, idr. *Aristides unus omnium justissimus fuisse traditur,* sporočilo je, da, idr. *Tyndaridae fratres non modo adjutores in proelio, sed etiam nuntii fuisse perhibentur,* trdi se, da, idr. *Romulus Amulium regem interemisse fertur,* sporočilo je, da idr. (da ga je neki, idr.). *Semiramis puer esse credita est.*

§ 236. Nota 1. Razun teh so nekteri njim enaki, ki se utegnejo osebno rabiti, pa imajo večidel za sebó *acc. c. inf.*

kot: *nuntiatur, indicatur, memoratur, auditur, reperitur, scribitur, demonstratur.*

npr.: *Adesse equites nuntiabantur. Caesar a Gergovia discessisse audiebatur. — Ecce repente nuntiatur, piratarum esse naves in portu,* naznanjeno je bilo, da, idr.

Nota 2. Vselej je *acc. c. inf.*, če je glavni stavek v sestavljeni obliki (*part. perf.* ali *fut. pass. — est*), razun pri *vetari, juberi, videri, credi.*

npr.: *Traditum est, Homerum caecum fuisse. Ubi tyrannus est, ibi dicendum est, nullam esse rempublicam.*

Nota 3. Če nastopi za *nom. c. inf.* še drugi stavek, nadaljuje se pripoved v *acc. c. inf.*

npr.: *Peregrina res traditur eo anno facta. Vulturnum, Etruscorum urbem, ab Samnitibus captam esse.*

Časi infinitiva.

§ 237. Čase za infinitiv ima latinščina tri — za tri glavne čase — *praesens, praeteritum, futurum.*

Raba jim je po pravilih za časoslovje obče (§. 157), iz ozira na glavni stavek, namreč:

a) infinit. praes. kaže istočasje z glavnim stavkom; rabi se toraj

pri *praes.* za sedanje reči,

pri *praet.* za istočasno-pretekle reči *(infin. imperfecti),*

pri *futur.* za istočasno-prihodnje reči.

npr.: *Puto, te existimare, me nunc oblitum consuetudinis rarius scribere. Socrates dixit, scire se, nihil se scire,* on vé,

da nič ne vé. *Gaudere me, tum dicam, si mihi hoc verbo uti licebit,* da se veselim, rekel bom, ko bom smel.

b) infin. perf. kaže predčasno od glavnega stavka; rabi se pri *praes.* za *imperf.* in pa *perf.* pri *praeter.* za *plusquamperf.*

npr.: *Hoc tibi affirmo, in maxima laetitia conspectum tuum mihi defuisse. Mihi Petronius dixit, ter te scripissse ad se. Nihil certi habebamus, nisi nos accepisse a te literas.*

c) infin. futur. rabi se iz stališča glavnega stavka za prihodnje reči pri vseh časih.

Mesti infinitiva futuri nastopi oblika:

futurum esse, ut — / *fore, ut —* } *conj. praes.* kedar je v glav. stavku *praes.*

futurum esse, ut — / *fore, ut —* } *conj. imperf.* kedar je v glavnem stavku *praeteritum.*

in sicer treba je to, ako nima glagol supina, in večidel je v rabi mesti *inf. futur. pass. (-um iri).*

npr.: *Non spero, esse passuros, qui arma habent,* upam, da ne bodo dopustili. *Quintus frater scripsit, se ad te venturum esse,* pisal je, da pride. *Nuntio tibi, lege Fufia absolutum iri Catonem. — Putasne fore, ut legem non ferat. Non speraverat Hannibal, fore, ut in Italia populi ad se deficerent.*

Nota. *memini* (spominjam se) ima za pretekle reči *infin. praes.*, kedar se spominja, kako se je godilo (= *imperf.*), kot: *Memini Catonem mecum disserere,* kako se je razgovarjal.

Oratio obliqua

(nenaravnostni govor, po smislu — smiselni).

§238. *Oratio obliqua* je, če se navede govor kake osebe po zapopadku in smislu, ne po besedah; zavisen je od kakega glagola *dicendi (respondit, dixit, ait, ajunt, nuntiavit, orationem habuit).*

Za rabo je pomniti:

a) Vsi glavni stavki, zavisni od verba *dicendi,* stoje v *accus. cum infin.*

b) vsi odvisni stavki, ki bi sicer imeli indikativ, stopijo v konjunktiv (cf. §. 188, 195).

c) imperativ in vprašavni stavki stopijo v konjunktiv (cf. §. 199).

d) oratorična vprašanja imajo infinitiv (§. 210).

e) opazke pisatelja imajo indikativ.

f) časi ravnajo se po pravilih časoslovja za odvisne stavke (§. 157, 217) — navadno *imperf. plusquamperf.*

Nota. Vendar rabi se tudi *praes.* in *perf.* če pisatelj govori iz stališča navedene osebe, in to:

1) pri ukazovanji (imperat.) — *Ad haec Marius respondit: ... ab armis discedant, Romam supplices proficiscantur.*

2) pri občno veljavnih resnicah in trditvah. — *Caesar respondit: Consuesse deos, quo gravius homines doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiores interdum res concedere.*

3) v pogojnih stavkih I. in III. oblike. — *Ariovistus respondit: ... si quid ille a se velit, illum ad se venire oportere.*

g) pronomina rabijo se tako:

Za prvo osebo kot tretjo v *oratio obliqua* vzame se refleksiv *sui, sibi, se, suus;* v nasprotju *ipse* (za naglašen *on*), kot: *Caesar incusavit milites, cur de sua virtute, aut de ipsius diligentia desperarent.*

direktni *tu* je indirekt. = *ille.*

direktni *hic, iste* je indirekt. = *ille, is.*

Adverb: *hodie = eo die; cras = postero die; nunc = tum.*

Slovenščina rabi ali indikativ z veznikom da, češ da; ali pa konjunktiv naj bi, da naj bi; zakaj bi? če bi. (djal je, veli, pravijo).

Izgledov pri Caesaru in Liviju obilo; tu samo nekaj za splošno.

Caes. b. g. I. 13. Divico ita egit cum Caesare: Si pacem populus Rom. cum Helvetiis faceret (f), in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios (a), ubi eos Caesar constituisset; sin bello persequi perseveraret, reminisceretur (c) et veteris incommodi populi Rom. et pristinae virtutis Helvetiorum.

Idem c. 44. Ariovistus pauca respondit: Transisse Rhenum sese non sua sponte (g), sed rogatum a Gallis. Sedes habere sese in Gallia ab ipsis (g) concessas, obsides ipsorum voluntate datos. Non sese Gallis, sed Gallos sibi bellum intulisse. Se prius in Galliam venisse, quam populum Romanum. Quid sibi vellet? cur in suas regiones veniret? (c).

Idem c. 10. Mandata remittunt, quorum haec erat summa: Caesar in Galliam reverteretur, Arimino excederet, exercitus dimitteret.

Liv. I. 50. Herdonius ferociter in Tarquinium erat invectus: An quidquam superbius esse (d), quam ludificari sic nomen Lat.? Cui enim non adparere (d), affectare eum imperium in Latinos? Sin suos ejus poeniteat, quid spei melioris Latinis portendi (d)?

Cic. Tusc. Aristides nonne ob eam causam expulsus est, quod praeter modum justus esset (b) — češ da je.

GLAVA XVIII.

Participium (deležnik).

§ 239. Particip je glagol v obliki adjektiva.

Kot glagol

a) zahteva samostavnikove sklone, kakor bi bil *verbum finitum*.

b) naznanja časove dobe z ozirom na drugo dejanje (istodobni, preddobni, sledeči).

Kot adjektiv

sklanja se po vseh sklonih, in v vseh spolih.

Razloček med adjektivom in participom je:

Adjektiv opisuje kàko lastnost osebe (reči);

particip naznanja dejanje, ali stanje osebe (stvarí), nikdar ne osebe (stvarí) same; zatoraj se naslanja vselej na kak drugi glagol.

§ 240. Latinski glagoli imajo v rabi:

Participium

	activi	*passivi*
praes.	*verba activa*	—
	verba deponentia	—
futur.	*verba activa*	*verba activa*
	verba deponentia	*verba deponentia*
perfect.	*verba deponentia*	*verba activa*

Nota. Nekteri imajo v perfektu trpno obliko, pa tvorni pomen, zovejo se *semideponentia* (napol depon.), kot:

ausus (*audere*)
gavisus (*gaudere*)
solitus (*solere*) (§. 89).
fisus, confisus (*fidere*)
pransus (*prandere*), ki je zajutrkoval
coenatus (*coenare*), najedši se
potus (*potare*), napivši se
juratus (*jurare*), prisežni
conjuratus, zarotnik
adultus (*adolescere*), odrastli
concretus (*c. crescere*), zrastli
deflagratus (*deflagrare*), pogorélec
obsoletus (*obsolescere*), zastareli
inveteratus (*-scere*), vkoreninjen
praeteritus (*-ire*), pretekli, minoli.

Nota 2. Nekteri glagoli depon. imajo v participu perf. tudi trpni pomen, razun tvornega, kot:

adepta libertas	*experta libertas*	*partitae copiae*
confessa res	*meditatum scelus*	*perfunctus labor*
dimensum opus	*metata castra*	*populatus, dep. ager*
emerita stipendia	*pactum pretium*	*stipulata pecunia etc.*

Nota 3. Nekteri partic. perf. imajo pomen sadanjika, kot: *solitus, ratus,* misleč (vselej); *usus, fisus, veritus, gavisus, arbitratus* (često).

Pomen participov.

§ 241. 1) *Partic. praes.* izražuje dejanje (stanje), med kterim se godi drugo dejanje — dejanje istodobno z glavnim glagolom.

npr.: Te besede je slišal mimo gredé, *audivit praetereiens.*

2) *Partic. perf.* kaže dejanje dovršeno v sedanjosti, ali pa je dovršeno z ozirom na glavno dejanje.

npr.: *Epistolam scriptam tradimus,* spisani list oddajem. *Miles reversus mortuus est,* vernivši se tekar je umerl.

3) *Partic. futur. act.* izražuje naméro, voljo, naklepe, pa tudi osodo kake osebe, ki jej je prèteča. (cf. §. 247, 3).

In je li govor o sedanjih ali preteklih, ali prihodnjih rečéh, prideva se: *sum, es, est etc.; eram, eras etc.; ero, eris etc.,* ki naj kaže časovno dobo; — to se zove: *conjugatio periphrastica actīva* (opisna).

npr.: *Qui reipublicae praefuturi sunt, duo Platonis praecepta teneant,* kteri namérjajo (želijo) državo vladati. *Profecturus eram ad te, quum frater tuus venit,* ravno sem mislil iti. *Orator experiatur mentes eorum, apud quos aget aut acturus erit. Audaces progrediuntur milites in proelium perituri* (kojim je osoda, da poginejo) = da poginejo. *Si una est animus interiturus cum corpore,* če mu je namenjeno. *Moriture Deli?* (ki boš umrl).

4) *Partic. futur. pass.* naznanja, da se dejanje mora (ima) zgoditi, ali pa da se ne smé z ozirom na vnanje okoliščine — fisični morati.

Sloven. treba je, ima se tvoriti, storiti je.

Sam na sebi pomeni ta particip, da se mora (ima) kaj zgoditi, in prihodnjosti nima v sebi; — mogli bi ga zvati: *part. praes. passivi.*

Časovo dobo kaže v zvezi z *est, erat, erit etc.,* in to zove se *conjugatio periphrastica passiva.*

Oblikuje se tako: Stvar (oseba), ki se mora (ima) ž njoj kaj goditi, stopi kot subjekt v nominativ, particip sklada se ž njo kot

praedikat; ako pa stvar (oseba) ni izražena, s ktero se ima kaj goditi, rabi se neutrum. Delujoča oseba stopi v dativ; če pa je v stavku uže kak dativ osebni, takrat stopi oseba v ablativ z *a, ab.* — *Mihi scribendum est — mihi epistola scribenda est,* moram pisati pismo.

npr.: *Caesari omnia uno tempore erant agenda, signum tuba dandum, ab opere milites revocandi,* Caesar je moral (mu je bilo) vse ob enem delati. *Hannibal nihil differendum ratus milites convocat,* mislé, da ne smé odlašati. *Gajo ego a me referendam gratiam non puto. Deo ab hominibus actae vitae olim ratio reddenda erit.*

§242. Nota. Slovenski morati izražuje latinščina še z drugimi besedami po pomenu stavka.

debere — pri dolžnostih, zakonih, úmovih sklepih, dokazih.

cf. *Actio menti congrua* (ujemati se) *esse debet; 2 + 2 = 4 esse debet.*

videri, existimare, putare — pri trditvah.

cf. *Dives esse videtur,* ta človek mora bogat biti, ker tako dela.

oportet — kar se spodobi, kar zahteva vljudnost.

cf. *Me ames oportet, si veri amici futuri sumus.*

opus est — naznanja namen za kaj.

cf. *Etiam si opus esse videbitur, ipse conveniam,* ako bo treba, pridem za pričo sam.

necesse est — pri neobhodni potrébi, neovrgljivi resnici.

cf. Če vzameš od treh dve, mora ostati ena, *necesse est restare tertiam* (*partem*).

Raba participov.

I. V jednotnem stavku.

§243. 1) Nekteri prarticipi imajo čisto adjektivni pomen, ter se rabijo za attribut.

Taki so: *sapiens, patiens, intelligens, insipiens, doctus, eruditus, falsus, invisus,* in nekaj drugih adjektivno rabljenih.

npr.: *Temeritas est florentis aetatis* (dobe), *prudentia senescentis,* cveteč, ostareli. *Metus est opinio magni mali impendentis,* misel na preteče zlo. *Hoc est officii inchoati, non perfecti,* to je pričetne, ne dovršne slušnosti dolžnost.

2) Particip se rabi substantivno včasi, paziti je to:

a) za *mascul.* in *femin.* rabi se v odvisnih sklonih *(cas. obliqui)* ne pa v nominativu in vokativu.

b) za *neutrum* se rabi v nomin., akus., vokat. (drugodi ne, ker bi postal govor dvoumen).

npr.: *Facilius est, currentem incitare, quam commovere languentem,* tekočega — lenega. *Vera dicentibus facile cre-*

dam, resnico goverečim. *Jacet corpus dormientis uti mortui*, spečega, kakor mrtvega. *Male parta male dilabuntur. Caesaris praeclare gesta laudibus extulerunt*, slavno dovršena dela so proslavili.

Nota. Particip rabljen za substantiv opisuje se z adverbom.

3) *Partic. praes. act.* + *esse (est, erat)* velja za glav. glagol.

npr.: *Senectus est operosa et semper agens (= operatur et agit)*, je delavna in deluje. *Jugurtha profecto jussis vestris obediens erit (= obediet*, poslušen bode vam).

§ 244. Particip dopolnjuje in opisuje praedikat; veže se ali s subjektom ali pa z objektom.

1) *Part. praes. act.* in *perf. pass.* kažeta stanje, okoliščine, položaj dotične osebe (stvari) pri kakem prizoru.

npr.: *Romani ovantes et gratulantes Horatium accipiunt*, veseli (vsklikovaje) in ploskaje (čestitaje). *Epaminondas imperantem patriam Lacedaemoniis reliquit, quam acceperat servientem*, zapustil je domovino vladajočo, ki jo je prejel bil služečo. *Centuriones armati Mettium circumsistunt*, oroženi. *Persae mortuos cerâ circumlitos condunt*, z voskom ovite.

Nota 1. *Videre, audire* — imata vselej particip za seboj, ako je govor o neposrednjem, telesnem videnju in slišanju.

npr.: *Catonem vidi in bibliotheca sedentem, multis circumfusum Stoicorum libris*, videl sem ga sedeti, z knjigami obsutega. *Eam calamitatem ita moderate tulit Timoleon, ut nemo eum querentem audierit*, nihče ga ni slišal tožiti. (Nep. 20, 4).

infin. pa se rabi, kedar se vé, vidi duševno (posrednje) in pozveda od drugih.

npr.: *Magonem tria hujus praedia possidere audio* (od drugih). *Jam eum egressum esse in bellum videbam* (vedel sem, da je šel).

infin. rabi se tudi, kedar se povdarja dejanje samo na sebi, ne pa stanje osebe. — cf. *Alterum sedere in accusatorum subselliis video*, vidim, da je celó navzočen.

Nota 2. *fingere* (obraziti), *inducere* (navajati, navedem), *facere* (veleti, trditi), imajo *part. praes. act.* da kaže stanje.

npr.: *Apelles finxit Alexandrum fulmen tenentem*, s strelo v roki. *Teiresiam nunquam inducunt poëtae deplorantem caecitatem suam*, plakajočega navesti. *Plato facit deum mundum creantem*, pravi, da, idr.

V passivu pa je infinitiv. cf. *Plato mundum a deo construi facit. Onus asportari video.*

2) *Partic. perf. pass.* imajo za seboj glagoli *habere, tenere, possidere* kot dodatek k objektu, naj kaže, da dejanje traja v posledku.

Taki participi so zlasti: *cognitum, spectatum, perceptum, exploratum, persuasum etc.* — *habeo.*

npr.: *Si Curium nondum satis cognitum habes, valde eum tibi commendo. Siculi ad meam fidem, quam habent spectatam et diu cognitam confugiunt. Roscii patrimonium domestici praedones ereptum possident. Constrictam teneri tuam conjurationem non sentis?*

3) *Partic. futur. pass.* rabi se pri glagolih, kteri pomenijo dati, izročiti, oskrbeti, prevzeti.

kot: *curare, dare, tradere, mandare, suscipere, locare* (v najem dati, prevzeti), *conducere etc.*

Tak particip kaže namen, kaj se ima zgoditi z osebo (stvarjo), in se veže z objektom (pass. s subj.).

Slovenščina ima tu ali infinitiv ali namenivnik (Janežič, §. 401, *b*), ali stavek z da, da bi, ali pa primeren samostavnik.

npr.: *Curat (tradit) filium erudiendum*, dal je sina učit — da bi se izučil — v poduk. — *Demus nos philosophiae excolendos. Cic.* — *Diomedon Epaminondam pecunia corrumpendum suscepit*, prevzel je, da bi podkupil. *Nep 15. Domum hostibus reliquimus diripiendam*, dali smo jo oropati. *Redemptor columnam faciendam conduxerat*, najemnik je stavbo stolpa prevzél. *Heraclius omnia bona Syracusanis possidenda tradidit*, v last jim je dal vse. *Pueris sententias ediscendas damus*, damo izreke učit. *Conon muros reficiendos curavit*, dal (rekel) je zidovje popraviti. *Lentulus attribuit nos trucidandos Cethego, ceteros cives interficiendos Gabinio, urbem inflammandam Cassio, Italiam vastandam Catilinae. Cic. 4, 6.*

II. Particip v skrčenem stavku.

§245. Particip namestuje odvisni stavek. Veznik odvisnega stavka, ali pa relativno zaime *qui, quae, quod* (ako stoji mesti kakega veznika cf. §. 248. *b*) se izpusti, glagol stopi v particip, ter se nasloni na glavni glagol, in tako nastane jeden stavek iz dveh. — To se zove participijalna konstrukcija.

§246. Particip je ali appositiven ali pa absoluten.

1) Appositivni particip je *a)* tisti, ki se rabi, kedar je subjekt odvisnega stavka naznanjen v glavnem po kakem zaimenu; tak zaimek se izpusti, mesti njega nastopi dotični substantiv, particip pa se veže s substantivom v sklonu, spolu in številu.

b) če je subjekt odvisnega stavka nanašavnik *qui, quae, quod;* tak nanašavnik odpade, glagol stopi v particip ter se ujema s tisto besedo, kteri je bil odvisni stavek v pojasnjevanje pridan.

npr.: *Patribus consultantibus allatus est tristis nuntius,* ko so se očetje posvetovali, došlo jim je žalostno sporočilo. *Curio ad focum sedenti magnum auri pondus Samnites attulerunt,* ko je Kurij pri ognjišu sedel, prinesli so mu = prinesli so Kuriju, ko je pri ognjišu sedel.

Odiosum est genus hominum officia exprobrantium, vrsta ljudi, ki grajajo. *Lex est recta et a numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria,* ki zapoveduje dobro, prepoveduje nasprotno.

2) Absolutni particip *(ablativus absolutus)* je, če imata oba stavka vsak svoj subjekt, in odvisnega subjekt ni zapopaden v glavnem stavku. — Tu stopi subjekt odvisni s participom vred v ablativ *(absolutus),* ujemajoča se v spolu in številu.

npr.: *Ingruente hieme grues calidiora loca petunt,* kedar se bliža zima, grejo žerjavi. *Aristide patriā pulso Persae Graecos aggressi sunt,* ko je bil pregnan Aristides, napadli so Perzijani.

§ 247. **Časova doba za particip**

določi se vselej iz ozira na čas glavnega glagola, namreč:

1) partic. praes. nastopi pri vseh časovih, če je dejanje v odvisnem stavku istodobno (ravnočasno) z glavnim glagolom.

Slovenščina ima ali *partic. praes.* ali pa kak veznik.

npr.: *Alauda volitans cantillat,* leté pòje. *Sole oriente stellae fugiunt,* kedar solnce vzhaja, zginejo zvézde. *Plato scribens mortuus est,* ko je pisal = pišé. *Nobis consulibus vigilantibus liberi erimus brevi tempore,* če bomo mi budni, prosti bomo kmalu.

2) partic. perf. nastopi, če se je — ali bode zgodilo odvisnega stavka dejanje pred glavnim.

Slovenščina ima *partic. praet.* na -ši, -vši, ali kak veznik.

npr.: *Epistolā scriptā in hortum descendi,* pismo spisavši = ko sem pismo spisal, šel sem na vrt. *Epistola scripta a te veniam,* ko spišem pismo, pridem. *Jupiter mihi promisit, me reversurum esse Troja eversa,* da se vrnem Trojo razdejavši — ko Trojo razdénem. *Aeneas, Troja a Graecis expugnata, in Italiam*

venit, prišel je, ko so Trojo porušili. *Aristide patria pulso, Persae Graecos agressi sunt*, ko je bil pregnan Aristide. *Dionysius tyrannus, Syracusis expulsus, Corinthi pueros docebat*, pregnan — ko so ga spodili bili.

Nota. Ker latinščina nima *partic. perf. act.* oblikuje se tako, da se

a) odvisni stavek spremeni v passiv, ter nastopi *ablat. absol.* (kakor je videti pri navedenih izgledih), cf. *Consilio convocato, ostendit Caesar quid fieri vellet*, sklicavši zbor, razložil je, kaj hoče.

b) da se vzame dotični *verb. deponens;*

navadni so: za *dicere — locutus, expugnare — potitus, invadere — ingressus, ire — profectus, redire — reversus, commonere — cohortatus, adhibere — usus, accipere — nactus, adeptus, consecutus.*

3) partic. futur. act. nastopi, če kaže odvisni stavek dejanje, ki ima nastopiti za glavnim dejanjem — večidel naznanja namen, namero, nakano (cf. §. 240, 3 — v rabi zlasti pri Liviju).

npr.: *Cornelius cum exiguis copiis Genuam repetiit Italiam defensurus*, da bi Italije vároval. *Ad mare rediit, facilius ita descendenti Hannibal occursurus*, češ, da bo lože oviral. *Urbem vobis adimit (Hannibal) agros relinquit, locum assignaturus, in quo novum oppidum aedificetis*, z namenom, da vam določi kraj. *(Liv. 21, 13). Perseus, unde profectus erat, rediit, belli casum de integro tentaturus* (da bi poskusil). *Liv. 42, 62.*

§248. **Particípijalno oblikujejo se**

stavki raznih vrst; sploh kteri kažejo glavn. glogolu (subjektu) ali začasne okoliščine in lastnosti, ali čas, ali vzroke, ali namerè, ali način idr., ter se tako nasloni odvisni stavek na glavnega. —

Od todi ime *participium* — slov.: deležnik.

Posamezne vrste so:

1) Relativni (nanašavni) stavki (§. 245 *b*) konstruujejo se particípijalno, če je zaimek kteri -a -o, ki — v nominativu ali pa v akusativu.

npr.: *In foro mulierum turba erat, nec sacrificantium, nec precantium deos patrio more*, krdelo žensk, ki niso žrtvovale (darovale) niti molile. *Conon muros, dirůtos a Lysandro, utrosque reficiendos curat.* zidove, ki jih je bil Lysander porušil.

Nota. Vendar mora nastopiti relat. *qui -ae -od*, ker latinščina nima spolnika (Artikel), ter bi nebilo razlike med particípom relativnim in adverbijalnim; relativ ima določni pomen.

a) če se nanaša relativni stavek na sam pronomen (on, ki).

npr.: *Accusant ii, quos populus poscit, causam dicit, is, qui unus relictus ex caede restat.*

b) če relativni stavek osebo ali réč natanko opisuje, daje jej posebne znamke, ter jo razločuje od drugih.

npr.: *Albinus is, qui graece scripsit historiam, qui consul cum Lentulo fuit.*

c) če se stavi dvoje dejánj (oseb) v nasprotje (substantivno).

npr.: *Multo plus proficit is, qui inflammat judicem, quam is, qui docet* (ne *docens*).

d) kedar se ozira na številnik: *unus, alter, omnis, aliquot, pauci, nemo.*

npr.: *Multa, quae impedita naturâ sunt, consilio expediuntur. Nemo eorum rediit, qui missi sunt.*

e) kedar relativni stavek naznanja stalne znamke, zlasti pri geograf. opisovanju, legi pokrajin.

npr.: *Silva Arduenna, quae ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum pertinet.*

f) če je odvisni stavek kot apposicija.

npr.: *Eo signa conferri jubet* (*Caesar*), *quae res ad insequendum retardabat* (ne *res retardans*) *hostes.*

2) Temporalni (časovni) stavki, kteri naznanjajo časovne razmere glavnega stavka, ter kažejo, je li se godilo glavno dejanje pred, med ali po dejanju izraženem v odvisnem stavku.

Slovenščina ima vezi: ko, med tem ko, potem ko, kedar, pokler.

npr.: *Valerium hostes acerrime pugnantem occīdunt,* med tem, ko se je naj hrabreje boril. *Alexander Persidis fines aditurus Susa urbem Archelao tradidit,* ko je hotel (mislil) napasti. *Aër effluens huc et illuc ventos efficit,* kedar se prevaja zrak. *Quibus dictis Sulpicius discessit,* to rekši = ko je to rekel. *Summota cetera multitudine senatus Alorco datus est.*

3) Kausalni (vzročni) stavki, ki kažejo glavnega stavka vzroke, nagibe, pripomočke.

Slovenščina ima: ker, češ da, s tem da, particip na -é, -č, -aje, -vši.

npr.: *Dionysius cultros metuens candenti carbone sibi adurebat capillum,* ker se je bal britve. *Pericles Athenienses solis obscuratione territos, redditis causis, metu liberavit,* s tem, da je pokazal vzroke = vzroke povedavši. *Albani sacra oblivioni dederunt, velut diis quoque cum patria relictis,* češ da (ker) so bogovi zapuščeni. *Milites reversi sunt vertĭti perfidiam sociorum,* vrnili so se, bojé se nezvestobe.

4) Koncessivni (dopustni) stavki, če se godí glavno dejanje vkljub odvisnega. — Slovenščina ima: da si tudi, če ravno, ako ravno, če prav, — in

Kondicijonalni stavki III. oblike. — Slov.: ako, če,

npr.: *Mendaci homini ne vera quidem dicenti credere solemus*, da si tudi resnico govori. *Risus interdum ita repente erumpit, ut eum cupientes tenere nequeamus*, ako ravno bi hoteli.

Maximae virtutes jacent omnes, voluptate dominante, ako sladnost vlada. *Pietate adversus deos sublata fides etiam tollitur*, če je pobožnost izginila. *Reluctante natura labor irritus est*, ako se natura vstavlja.

5) Stavki, ki kažejo način, okoliščine glavnemu stavku. Tak particip ima pri sebi *non* — kedar je glavni stavek trdiven; *nisi* — kedar je zanikan.

Slovenščina ima: ne da bi, da si ni, ali particip (= ohne dass).

npr.: *Constat, Numam non petentem in regnum accītum esse*, ne da bi prosil. *Dicam non reverens assentandi suspicionem*, povém, neboječ se suma. *Romani Graecis non rogati auxilium tulerunt*, da si jih niso prosili. — *Orator nisi multitudine audiente elŏquens esse non potest. Nihil potest evenire, nisi causa antecedente. Cic.*

Nota. Če dotični particip ni v rabi, vzeme se *ut non* = da nebi. npr.: *An potest Cornelius condemnari, ut non Marii fortuna condemnetur?*

§ 249. 6) V stavkih, ki imajo po dva glagola koordinovana, ali če je drugi posledek prvega, stopi prvi v particip, mesti da bi se vezala z *et, que*.

Sloven. ima: in, ter, pa.

npr.: *Sunt sidera, quae infixa coelo non moventur*, prilépljene so, ter se ne premikajo. *Hannibal consulem insidiis circumvĕntum occīdit*, zasačil i usmrtil. *Pomponius novos milites ex Italia advectos (advexit et) in naves imposuit*, pripeljal pa dél na brodovje.

Nota. Pri glagolih, ki pomenjajo priti, dojti, oditi, stopi v particip drugi glagol.

npr.: *Legatus ab Antiocho in castra venerat de pace afférens mandata*, prišel ter prinesel. (*Liv. 37. 34*). *Legati superveniunt* (vrh tega še poslanci pridejo) *bona tantum repetentes*. (*L. 2. 3*). *Veniunt annuntiantes* (pridejo ter nam povejo).

§ 250. 7) Particip nastopi mesti samostavnikov, t. j. *subst. verbalia*, ki imajo pomen celega stavka. — Tàk substantiv se spremeni v stavek, ter particip se določi po §. 247.

Slovenščina ima ali substantiv ali particip.

a) Part. praes. rabi se, če je naznanjeno dejanje ali stanje kake osebe v tem istem stavku med glavnim dejanjem.

npr.: *Eo sensu dormientes egemus*, v spanju, spéči, kedar spimo. *Aranti Cincinnato nuntiatum est, eum dictatorem esse factum*, med oranjem — ko je oral. *Considius decēdens provincia satisfacere hominibus non potuit*, pri odhodu. *Sol oriens et occidens diem noctemque efficit*, vzhajajoče, zahajajoče. *Lavanti regi hostes adesse nuntiatur*, v kopelji — ko se je kópal. *Omne malum nascens facile opprimitur*, v začetku.

b) Partic. perf. pass. in *futur. pass.* (za sedanje in prihodnje reči) rabita se, če ima *subst. verbale* pri sebi genitiv (večidel *genit. objectivus*). *Subst. verb.* se spremeni v particip, genitiv stopi v glagolov sklon, t. j. tisti padež, kojega zahteva glagol po svojem pomenu.

Raba ta je zlasti v navadi pri praeposicijah *ab, ad, de, in, post*, in sploh v odvisnih sklonih.

npr.: *Ab oppugnanda Neapoli absterruerunt Hannibalem conspecta moenia*, pogled na ozidje je ostrašil od napada. *Lustrum* (petletna svečanost) *propter captum Capitolium et consulem occisum condi religiosum* (sveta naloga) *fuit*, zarad premage kapitola in umora konsula. *Ante Romam conditam Troja eversa est*, pred vstanovljenjem Rima. *De retinenda libertate tibi assentior*, kar se tiče ohranitve svobode. *Claudendis portis Hispani indicarunt, quid timerent*, z zapiranjem vrat, vrata zapiraje. *Terra mutata non mutat mores*, sprememba kraja nespreminja običajev. — *Ab orto sole usque ad occidentem*, od vzhoda do zahoda; *ante Epaminondam natum; post Christum natum.*

§ 251. 8) Kedar je v odvisnem stavku glagol *esse*, ki nima participa, stopi sam subjekt s praedikatom vred v *ablat. absol.* in tako se nahaja veliko takih ablativov, ki spadajo k raznim vrstam stavkov — največ je temporalnih.

Naj češče se rabijo v takih ablativih absol. besede: *auctor, dux, judex, magister, praeceptor, testis, socius, adjutor;* zlasti imena višjih uradov. — kot praedikati: *salvus, incolumis, invitus, vivus, reliqus, quietus, serenus, etc.*

npr.: *Ciceronc et Antonio consulibus*, za konsulovanja Cicerona; *Verre praetore; te judice*, pod tvojim predsedništvom; *me auctore*, na moj predlog; *natura duce*, ako je narava voditeljica;

sapientia praeceptrice; Caesare imperatore, pod vodstvom Caesarjevim; *Romulo rege*, za Romula kralja; *deo propitio*, ako Bog pomore; *invīta Minerva; me invīto abduxit pecŭdes*, zoper mojo voljo = čeravno sem branil. — *Roscio incolumi* (dokler bo živ R.), *non arbitratur Chrysogonus, sese ejus patrimonium posse abtinere. Cic. R. Am. 1. Hi utrumvis salvo officio* (ne da bi oskrunili) *se facere posse arbitrantur. Cic. R. Am. 1. Cato, vivo quoque Scipione* (ko je še živel) *allatrare ejus magnitudinem solitus est. Liv. 38, 52. Exigua parte aestatis reliqua Caesar in Britanniam contendit. C. 4, 20. Sereno quoque coelo aliquando tonat. Sen. Honores, quos quieta republica desperant, perturbata se consequi posse arbitrantur. C. C. 2, 8.*

Opombe za particip.

§252. Ni rabiti participa vselej syntaktično, čeravno je pravilen gramatično.

1) Pri konjunkcijah naj je pravilo to:

Če je odvisni stavek kratek, in ima z glavnim jeden subjekt, rabi se particip; če je obširen in s povdarkom izrékan, rabi se konjunkcija.

Samo za *dum* = ko, dokler, so stalna pravila ta:

Če je en subjekt, en kraj, en čas, takrat mora biti particip; če pa sta subjekta in kraja razna, onda mora biti *dum*.

npr.: *Hipparchus in Marathonia pugna cecĕdit arma contra patriam ferens.* pa: *Dum ea Romani parant consultantque, jam Saguntum summa vi oppugnabatur.*

2) Če je strinjenih več odvisnih stavkov raznih vrst (temporalni, kausalni, relativni etc.), menjava se tako, da nastopi zdaj particip, zdaj konjunkcija.

npr.: *His rebus gestis cum omnibus de causis Caesar pacatam Galliam existimaret, in Illyricum profectus est. Tum Evander excĭtus concursu pastorum, postquam causam facinoris audivit, rogitat, qui vir esset.*

Več participov smé se sniti lé, če so vsi enovrstni, in enega subjekta. kot: *Caesar paucos dies ibi commoratus, omnibus vicis incensis, frumentisque succissis in fines Ubiorum se recepit. (tempor.). Caesar Galliam pacatam existimavit, superatis Belgis, expulsis Germanis, victis Sedunis. (causal.).*

3) Ogibati se je participa, kjer bi se sešlo več enoličnih sklonov, ter nastal govor dvoumen.

npr.: *Omnes et habentur et dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quae libertate usa est* (ne: *perpetua potestate in civitate usa libertate). Senatus epistolis a legatis missis lectis censuit* (nápačno). *Liv.*

4) Neutrum participa perf. pass. sam (brez substant.) kot abl. absol. je nápačen; kot: *audito, cognito, comperto, nuntiato, edicto ut etc.* (Livij ga ima, pa ni posnemati).

GLAVA XIX.

I. Gerundium.

§ 253. *Gerundium* je deklinovan infinitiv v obliki participa futur. pass., pa tvornega pomena. — *Gerundium* ima celo veljavo glagolsko, ter se veže z glagolovim sklonom, in opisuje z adverbom (ne adjektivom).

Toraj: če veljá glagol kot subjekt, ali pa kot objekt, rabi se infinitiv; v drugih sklonih in v akusativu s praeposicijo nastopi gerundium.

Slovenščina ima ali samostavnik (često glagolnik), ali pa rabi glagol pri raznih sklonih razno.

Sklanjava glagola (t. j. infinitiva).

Nom.	*parcere inimicis honestum est*	— prizanašati je pošteno.
Gen.	*scribendi ars utilis est*	— umétnost pisanja.
Dat.	*administrando par est*	— zmožen oskrbovati (za oskrbovanje).
Acc.	*scribere (doceo) disco*	— učim (se) pisati.
	ad parcendum pronus est	— voljen je prizanašati.
Abl.	*docendo discimus*	— z učenjem (učé) se vadimo.

§ 254. Če gerundium zahteva akusativ, nastopi neka attrakcija, namreč objekt stopi v sklon gerundia, a *gerundium* ravna se po objektu v spolu in številu, — to se zove *Gerundivum*, npr.:

Gen. *Ars administrandae reipublicae.*
Dat. *par administrandae reipublicae.*
Acc. *ad administrandam rempublicam aptus.*
Abl. *in administranda republica insignis.*

Nota. Glagoli *utor, fruor, fungor, potior,* rabijo se pri gerundivu kot *verba activa transitiva.*

npr.: *Justitiae fruendae causa bene morati reges constituuntur. Oculos conturbatus non est affectus* (sposoben) *ad suum munus fungendum. Hostes in spem potiendorum castrorum venerunt. Ea utenda vasa semper vicini rogant. Pla.*

a) Gerundivum nastopi

1) navadno — pri dativu, pri akusat. in ablat. s praepos.

2) često — pri genitivu, pri ablativu brez praeposicije.

b) Ne smé biti gerundiv

1) pri genitivu, če je objekt neutrum kakega pronomina ali adjektiva. — *Studium aliquid agendi; cupīdo plura cognoscendi.*

2) pri ablativu, če je náglas na glagolu. — *Pater non iterando laudes, sed veniam errori petendo orabat.*

c) Če je objekt pronomen *me, te, se, eum, nos, vos,* jedno je ali ostane akusativ, ali nastopi genitiv *(objectivus) mei, tui, sui, nostri, vestri;* toda gerundium **di** ostane za vse spole in števila v singularu.

kot: *Cupidus sum tui videndi; dedit sui irritandi copiam* (povod, priliko); *ejus (Philumenae) videndi cupidus; venimus nostri purgandi causa; vestri hortandi causa loquor.* — cf. *Principes non tam sui conservandi, quam tuorum consiliorum reprimendorum causa Roma profugerunt. Valde sum cupidus in longiore te oratione audiendi.*

Raba gerundia in gerundiva.

§255. Genitiv rabi se

1) pri substantivih raznega pomena, če zastopa glagol kak drug samostavnik, ter služi za praedikat, — *ars pingendi* (umetnosti je več; gerundium kaže, ktero si misliš); *spes vincendi = spes victoriae; studium agri colendi = agriculturae.*

Zlasti pri *causa, gratia* — zarad.

pri adjektivih, kteri sicer zahtevajo genitiv, kot: *cupidus, studiosus, perītus, ignarus etc.*

pri glagolih pa ne (razun *est*).

npr.: *Legendi semper occasio est, audiendi non semper,* za branje je zmiraj prilika, poslušati ne vselej (kakošna prilika?) *Nec ulla nostris aut ministrandi aut auxiliandi dabatur facultas,* prilika delovati, pomagati. *Cum spe vincendi abjeci-*

sti etiam pugnandi cupiditatem, up zmage, želja bojevati se. *Titus equitandi peritissimus erat*, vajen jahanja — jahati. *Dumnorix, navigandi insuetus, mare timebat*, nevešč v jadrenju. — *Adhortandorum militum causa hanc orationem exorsus est*, naj bi vojake osrčil. *Interficiendorum tribunorum et trucidandae plebis consilia inita sunt. Duae sunt rationes conficiendae pecuniae, versura, tributa*, dva načina napraviti si denarja. *Demosthenes Platoni audiendi stodiosus fuit. Multi sunt cupidi bellorum gerendorum.*

Slovenščina ima ali sam infinitiv, ali substantiv ali pa stavek z da.

npr.: *Falsus testis dicendae causae potestatem innoxio ademit*, mogočnost zagovarjati se — da bi se bil zagovarjal. *Nec irae nec ignoscendi modum repererunt*, zmernost niti v jezi, niti v odpuščanju.

Nota. Nekteri substantivi, kot: *tempus, mos, consuetudo, consilium, ratio, jus, occasio*, imajo infinitiv, in genit. gerundii (cf. §. 226); in sicer: infinitiv nastopi, ako se jemlje glagol kot subjekt; genitiv stoji, ako biva substantiv kot subjekt, glagol pa kot praedikat.

npr.: *tempus est, hinc jam abire me* = *Tò abire temporaneum est*, da odidem, t. j. na času sedaj, čas je, treba je.

tempus est abeundi, to je čas za odhod (ne počakovati).

cf. *Hic in provincia consulatum inire consilium erat* (= *decrevit*). *Nam tam pugnandi, quam diffugiendi fuit utrorumque consilium* (kakošen sklep?)

2) Pri **est** ima latinščina včasi *genit. gerund.* s tem pomenom, da kaže, na kaj meri dejanje, za kaj je sposobna stvar, čemu služi.

npr.: *Regium imperium initio conservandae libertatis, augendaeque reip. fuerat. Quidquid tribunus plebi loquitur, et si prodendae patriae, dissolvendaeque reipublicae sit, adsuestis audire*, naj si meri na izdajo domovine.

§ 256. Dativ rabi se sploh pri besedah, ktere sicer zahtévajo dativ.

1) pri substantivih, *a)* ki so imena uradov, *b) comitia, locus, dies* — kedar kažejo namen dejanju.

npr.: *Duumviri creati sunt aedibus dedicandis*, za posvačevanje. *Decemviros legibus scribendis intra decem annos et creavimus et sustulimus. Philo Romae juridicundo sors evēnit. Triumviri coloniis deducendis. Expectabant, quam mox consulibus creandis comitia indicarentur. Galli haud procul,*

ubi nunc Aquileja est, locum oppido condendo ceperunt, za vstanovljenje, zidanje mesta, *(locum castris metandis designare). Omnibus hibernis oppugnandis hic dies dictus est,* dan odločen za napad. *Tum legibus condendis opera dabatur* (bolje: *operam dare, ut —).*

2) pri adjektivih — *par, impar* = zmožen, nezmožen za kaj (vselej), kot: *Divites oneri ferendo pares; solvendo sum impar; par disserendo; aptus, utilis, idoneus, accomodatus* imajo dativ včasi, — pa bolje *ad c. accus.*

npr.: *Aqua nitrosa* (slana, solnata) *utilis est bibendo* (bolje *ad bibendum). Charta emporētica* (kupljeni papir) *inutilis est scribendo. Plin.*

3) izmed glagolov imajo vselej dativ: *adesse, interesse, praeesse.*

npr.: *Etenim quī* (zakaj?) *praeesse agris colendis flagitium putas? Cic. R. Am. 18. Alicui senatus consulto scribendo Lamia adfuit* (pričujoč pisanju).

Včasi imajo dativ: *studere* (bolje: infin.); *operam dare* (bolje: *ut), intentus esse, sufficere, tempus impendere* (bolje *ad c. acc.).*

§257. Akusativ rabi se pri praeposicijah; često pri *ad,* ki kaže namen; redko pri *in, ob, inter.*

npr.: *Ut ad cursum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis, sic homo ad intelligendum et agendum natus est. Sensus ad res perspiciendas idonei. Non solum ad discendum propensi sumus, verum etiam ad docendum. Pars exercitus ad populandum agrum missa. Duorum mensium spatium datum est ad legem inspiciendam. Omnes vires in libertatem defendendam contulit. Cic. Phil. 10, 8. Cicero inter agendum nunquam est destitutus scientia juris. Flagitium est eum condemnare, a quo ob absolvendum pecuniam acceperis.*

paratus ima *ad,* tudi *infin.*

insuetus ima *ad,* tudi *genit,* tudi *infin.*

§258. Ablativ rabi se

1) brez praeposicije kot instrumental. — Sloven. *part. praes.* (-é, -č, -aje), tudi substantiv s praeposicijo.

2) s praeposicijo *a, de, ex, in* (kot gerundiv je enak partic. futur. pass. cf. §. 250, *b*).

npr.: *Hannibal varie militum versat animos, castigando adhortandoque*, grajaje in opominjevaje. *Hominis mens discendo alitur, et cogitando*, z učenjem in mislé. *Ab iisdem tribunis mentio de agris dividendis illata est*, o delitvi. *Pueri ne verberibus quidem a contemplandis rebus* (od premišljevanja), *perquirendisque* (od preiskave) *deterrentur. Virtutes cernuntur in agendo*, po delovanju. *Ex providendo est appellata prudentia. Hannibal visenda Capua magnam diei partem consumpsit.*

II. Supinum.

Latinščina ima dva supina, ki sta obliki glagolskega samostavnika; na **-um** *(accus.)*, na **-u** *(abl.)*.

§ 259. *Supinum* na **-um** ima pomen kakor slovenski namenivnik, namreč namen pomikanja iz kraja na druzega, in je tvoren, ter zahteva sklon svojega glagola.

kot: Prišla sem semkaj vaše pomoči iskat — *rogatum, quaesitum, impetratum;* spat iti — *cubitum ire.*

npr.: *Populus Campanus nos legatos misit, amicitiam petītum*, prijateljstva prosit. *Miserunt Delphos consultum, quidnam facerent*, vprašat. *Tarquinius orabat Veintes, irent ultum suas veteres injurias. Lacedaemonii Agesilaum bellatum miserunt. Copias dimisit Caesar hiematum*, zimovat.

Nota 1. Slovenščina ima namenivnik tudi pri glagolih dati, izročiti (Janežič, 401. *b*), kjer rabi latinščina *part. fut. pass.* cf. dal je sina učit, *filium erudiendum tradidit; vestes reficiendas curavi*, dal sem obleko popravit, popravljat.

Nota 2. Glagoli s pomenom hiteti, kot: *festinare, properare, accelerare, maturare*, vežejo se z infinitivom.

Supinum nima obširne rabe, mesti njega so druge oblike navadniše.

npr.: *Legati venerunt pacem petitum* =
qui (ut) p. peterent
pacis petendae causa
ad pacem petendam
pacem petituri.

§ 260. *Supinum* na **-u** je trpnega pomena, in ne zahteva sklona.

1) Rabi se:

a) kot ablat. na vprašanje — od kod? npr.: *cubitu surgere, venatu redire.*

b) pri substantivih: *fas, nefas.*

c) pri adjektivih: *facilis, difficilis, incredibilis, mirabilis, honestus, turpis, jucundus, utilis, horribilis etc.*

2) Naj bolj navadni so: *dictu, factu, cognitu, auditu, inventu, memoratu.*

Slovenščina ima tukaj infinitiv s predlogom za, ali brez za, in tu je v sloven. infinitiv kot subjekt, v latinskem pa je dopolnek praedikata. cf. *Haec res difficilis est dictu* = ta reč je težka za povedati, pa: To reč je težko povedati = *dicere hanc rem difficile est.*

npr.: *O multa dictu gravia, perpessu aspera,* težko povedati, hudo za trpeti. *Quid est tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapiens oratio? Hannibal (incredibile dictu) biduo Adrumētum pervēnit. Pleraque dictu, quam re* (storiti), *sunt faciliora. Si hoc fas est dictu. Nefas est dictu, miseram fuisse Fabii senectutem. Quod optimum factu videbitur, facies. Alpinus amnis omnium Galliae difficillimus transitu est.*

Tudi ta *supinum* ni obširne rabe; zlasti pri adjektivih oblikuje se raje drugače:

npr.: mesti: *Res facilis est inventu* — rabi se:
res facilis est ad inveniendum,
rem invenire facile est,
rei inventio facilis est,
res facile invenitur,
rem facile invenies etc.

GLAVA XX.

Particulae (členki).

I. *Conjunctiones* (vezniki).

§ 261. 1) *Copulativae* (spojni, vezavni): *et, que, ac (atque)* — i, in, ter, pa, a; *etiam, quoque* — tudi, še celó; *nec, neque* — ne, ni, niti, in ne, pa ne, tudi ne, še ne.

Nota. *que* je enklitičen, ter se stavi za besedo; prideva se tudi enozložnim praeposicijam, zlasti kedar se ista ponavlja (*pro vita civium, proque universa patria*); vendar se devlje raje k substantivu (*in templisque*).

et — rabi se, če se navaja več različnih, za-se veljavnih reči, in kaže vnanjo zvézo.

npr.: *Nostri a duce et a fortuna deserebantur*, vodja in sreča. *Stultitiam et temeritatem et injustitiam et intemperantiam dicimus esse fugienda.*

ac, atque *(ac* ne rabi se pred vokalom in črko *h)* — pridévlje prvi réči še kaj jej pripadajočega (bodi si srodno ali nasprotno).

Rabi se, če ste dve stvari enakoveljavni, zlasti kedar ste si synonyma; če druga prvo bolj opisuje, razlaga; če konkretnemu pojmu pridaje splošnega.

npr.: *dies atque noctes*, dneve in (še) noči sem porabil. *Res tanta atque tam atrox*, tolika in tako zlobna réč. *Consociatio hominum atque communitas*, združenje in medsobnost (občinstvo). *Hebeti ingenio atque nullo*, topega in nikakoršnega uma. *Urbs ex omni impetu, atque totius belli ore ac faucibus erepta est atque servata. Perfectus atque absolutus sermo*, dovršen in dognan; *oro atque obsecro*, prosim in rotím.

atque rabi se tudi v prestopu govora na drugi oddelek po vvodu. *(atque ut inde oratio mea proficiscatur, unde exorsus sum etc).*

que — veže dve v eno celoto spadajoči réči; bodi si, da daste obé jeden pojem, bodi si, da druga posleduje iz prve; pri naštévu več stvari sklepa naštév.

npr.: *Senatus populusque Romanus* (skupno). *Quae pertinent ad victum cultumque* (skupno). *Post proelium Philippense interitumque Cassii* (posledično). *Redite in patriam, ad penates, ad conjuges liberosque vestros* (poštévno). *Hostem devicit oppressitque*, prezamagal ter uničil (posledično).

nec, neque, in, ne, ter ne, a ne, pa ne, tudi ne, niti — rabi se, kedar je drugi člen zanikan, naj si je prvi ali nikan ali prinikan.

npr.: *Opinionibus vulgi rapimur in errorem nec vera cernimus*, ter ne vidimo resnice. *Testes non sciunt, nec viderunt*, nevejo niti so videli.

Ako pa je drugi prinikan in posledek zanikanega stavka, rabi *ac, et.*

npr.: *Proelio commisso impetum hostes ferre non potuerunt, ac terga verterunt*, niso mogli, ter so idr. *Non animo deficiam, et, quod suscepi, perficiam.*

etiam, tudi, še celó *(*v prinikanih stavkih) *ne quidem*, **še ne, ne, niti ne** (v zanikanih stavkih) — veže včasi kakor

et enakoveljavne rečí. — Češče rabi se tako, da prideva prvej reči kaj bolj važnega, ter povzvišuje rék.

npr.: *Si infantes pueri, mutae etiam bestiae paene loquuntur*, še celó živali. *Hic adjutorem servum contra dominum repudiavit, tu etiam accusatorem adhibuisti*, celó za tožnika si porabil ga. *Ingenioso homini esse ego iratus, ne si cupiam quidem, possum*, nemorem, niti ne ko bi hotel. *Ingemiscere nunquam viro concessum est, ejulatus ne mulieri quidem*, še ženski ne.

quoque, tudi, ravno tako — prideva enako veljavne rečí; rabi se le pri samostavnikih in zaimenih, — ne pa pri glagolih in pridevnikih; in se zapostavlja naglašeni besedi.

npr.: *Quod ego facio, tu quoque animum inducas. Reliquae quoque virtutes per se colendae sunt.*

Nota. Če se veznik opusti, zove se to *asyndéton* (brezvezje). *Veni, vidi, vici. Catilina abiit, excessit, erupit.*

Če je navedenih več rečí in ima vsaka svoj *et, que*, zove se *polysyndéton* (mnogovezje).

§ 262. Po dvojni vezniki so v navadi:

et — et, i — i, in — in, pa — pa, nekaj — nekaj; slovenščina rabi pa še raje jeden veznik ali: in pa.

neque — neque, *nec — nec, neque — nec, nec — neque*, niti — niti, ne — ne, in ne, ne pa.

neque — et, *et — neque*, ne — in, in ne, pa ne, nekaj — nekaj ne.

npr.: *Audivi Ulixem fuisse et audacem et malum*, predrzen in (pa) zloben. *Atticus mendacium neque dicebat neque pati poterat*, niti govoril, niti trpel. *Natura neque nata est, et aeterna est. Pompejo et animus praesto fuit, nec consilium defuit. Et delectare et prodesse; nec delectare nec prodesse.*

nec — nec deli včasi splošno zanikano reč. *(Nemo, nec pater nec filius*, nihče, niti oče niti sin).

que — que rabijo pesniki. V prozi samo pri relativu, ali če je jedna beseda kak pronomen person.: *quique — quique; seque hostemque perdidit.*

cum — tum, to — in zlasti (to), (to) — pa tudi (to), i — i zlasti, kakor — tako posebno.

npr.: *Volvendi sunt libri cum aliorum, tum imprimis Catonis. Ex victoria cum multa mala, tum certe tyrannis existet* (samosilstvo).

modo — modo, *tum — tum*, zdaj — zdaj, časi — časi, nekaj — nekaj.

npr.: *Modo ait, modo negat*, zdaj pritrdi, zdaj zanika. *Citus modo, modo tardus incessus*, časi hiter, časi počasen hod; časi hitro, časi lagoma. *Disserens in utramque partem tum Graece tum Latine*, zdaj grški, zdaj latinski; nekaj grški, nekaj latinski.

non tam — quam, ne toli — koli, ne toliko — kolikor, manje *a*, nego *b* = bolj *b*, nego *a*.

npr.: *Non tam fratri pietatem quam patriae praestitit*, ne toliko bratu, kolikor očetnjavi = bolj očetnjavi, nego bratu.

cf. Sloven.: Jabelko ni tako dobro, kakor lepo = bolj lepo kakor dobro.

Sloven. ravno tako — kakor latini se tako:

a) tam — quam, če sta oba člena enakovažna.

npr.: *Tam esse clemens* (milosrčen) *tyrannus, quam rex importunus* (okruten) *potest*. Tako mehkočuten samosilnik, kakor neugoden kralj.

b) non minus — quam, če ima povdarek prvi člen.

npr.: *Patria hominibus non minus cara esse debet, quam liberi*, ne manj očetnjava nego otroci = ravno tako.

c) non magis — quam, če ima povdarek drugi člen.

npr.: *Domus erat non domino magis ornamento, quam civitati*, ne bolj gospodarju kakor mestu = ravno tako.

non modo, *non solum, non tantum* — **sed etiam**, *verum etiam, sed potius*, ne le, ne samo — ampak tudi, pa tudi, marveč.

npr.: *Tu autem non solum natura et moribus, verum etiam studio et doctrina sapiens es. Neque vero se Milo populo solum, sed etiam senatui commisit; neque senatui modo sed etiam publicis armis.*

non modo non — sed ne ... quidem, ne samo (to) ne — ampak še ne (niti) to.

npr.: *Non modo non irasci, sed ne dolere quidem licet*, ne le ne jeziti se, ampak še žalovati ne smemo.

Nota. Latinščina sploh rada veže posamezne misli z vezniki, tako namreč, da se nasloni sledeči stavek na prednjega z dotičnim veznikom. Zlasti je *quod, quod si* često v rabi; — ta *quod* neprevaja se, ali pa se tako, kakor bi bil pred *si, nisi* kak: *et, autem, enim etc.*
(Izgledov pri Cic. in drugih mnogo).

§ 263. 2) *Adversatīvae* (protivni): *sed, verum* — ali, nego, ampak, toda; *autem, vero* — a, pa, pak; *at* — ali, toda, toda vendar, ali vendar; *atqui* — in vendar, pa vendar, ko pa, ker pa; *tamen* — vendar, vendar le; *sed tamen* — pa vendar, toda vendar.

sed — vvaja stavek, ki prednega (prinikavnega) omejuje in popravlja, zanikanega pa oméče.

npr.: *Ingeniosus homo, sed* (toda, ali) *in omni vita inconstans. Otii fructus est non contentio animi, sed* (ampak) *relaxatio* (odmor).

sed — rabi se časi, če se govor odkrhne, ter prestopi na kaj drugega: *Sed haec parva sunt, veniamus ad majora. Ego sane a Quintio dissentio* (tega ne bom razlagal). *Sed ea, quae restant, audiamus.*

verum — ima tak pomen, kakor *sed*, samo da je mehkeji.

npr.: *Hermagŏrae peccatum reprehendendum videtur, verum* (ali) *brevi. Non quid nobis utile, verum* (ampak) *quid oratori necessarium sit, quaerimus.*

vero — nadaljuje prednji stavek, ter navaja kaj še bolj važnega.

npr.: *Quod expetendum, id approbandum; quod vero* (kar pak) *approbaveris, id gratum habendum. Scimus nostris moribus musicen abesse a principis persona* (nepristoji se mu); *saltare vero in vitiis poni.* plesati pa šteje se v greh.

tum vero — po tem pa, in potler; *jam vero* — sedaj pa; *age vero* — nuj; *verum enimvero* — in res, resnično.

autem — postavlja kaj različnega prvemu stavku nasproti.

npr.: *Ignoti, quum faciem ejus intuerentur, contemnebant qui autem virtutem noverant, non poterant admirari satis.* kteri pa so poznali. *Gyges a nullo videbatur; ipse autem omnia videbat.*

autem včasi samo veže nadaljevanje govora.

npr.: *Nunc quod agitur, agamus; agitur autem* (namreč, pa) *liberine vivamus, an mortem obeamus.*

Včasi prideva samo kako razlago: *Foedera et leges (erant autem eae duodecim tabulae) conquiri jusserunt.*

Nota. *autem, vero* zapostavljata se prvi besedi stavka, ako pa je prva kak predlog, onda drugi.

at — rabi se, če se navaja ravno nasprotje, ali kaj nepričakovanega; rabi se zlasti v ugovarjanju.

npr.: *Non cognoscebatur foris, at domi; non ab alienis, at a suis. Brevis nobis a natura vita data est; at* (toda) *memoria bene redditae* (dobro končanega) *vitae sempiterna. Id quum omnibus mirum videretur; at* (ali) *ille merito, inquit, facio.*

atqui — rabi se, če se na prednji stavek trdivno ugovarja.

npr.: *O rem, inquis, difficilem et inexplicabilem; atqui explicanda est,* pa vendar se mora razviti.

atqui se rabi tudi pri sklepanju v drugem členu.

npr.: *Mors aut negligenda aut optanda; atqui* (ker pa) *tertium non est, quid igitur timeam?*

tamen — stoji v glavnem stavku pri dopustnih stavkih, in je korrelativen z *etsi, tametsi, quamquam, quamvis.*

npr.: *Tametsi miserum est, tamen possim ei aliquo modo ignoscere* (čeravno — pa vendar).

tamen navaja reči, ki jih vsled prednjega stavka ni bilo pričakovati.

npr.: *Hi oratores non sunt molesti, sed tamen insident et urgent.*

§ 264. 3) *Disjunctīvae* (ločivni): *aut, vel* — ali, *ve, sive, seu* — ali pa, ali tudi; *aut,* ali; *aut — aut,* ali — ali, loči pojme, ki so si nasprotni, ter izključujejo drug drugega; loči tudi pojme med seboj različne, tako da veljá vsak za-se.

npr.: *Quaedam partes terrae incultae sunt, quod aut frigore rigent, aut uruntur calore. Hic vincendum aut moriendum est. Omnia bene sunt oratori dicenda, aut* (ali pa) *eloquentiae nomen relinquendum est. Oratio aut optime sonat, aut rem maxime expōnit. De hominum genere, aut omnīno de animalium loquor.*

aut, aut — aut rabi se časi mesti *neque, neque — neque,* ako je spredej splošna nikavnica: *nemo, nihil, nusquam, neque etc.* ter je tako celi stavek zanikan, *aut* pa le podaja oddelke; to je zlasti v vprašanjih, ki imajo pomen zanikavne trditve.

npr.: *Neque enim sunt* (nije), *aut* (niti) *obscura aut* (niti) *non multa post commissa. Num aut ille lanista* (borec) *omnino a gladio recessisse videtur, aut iste discipulus magistro de arte concedere? (= neque recessit, neque concedit). Consciorum nemo aut latuit aut fugit. Ubi sunt ii, quos miseros dicis, aut quem locum incolunt? (= nusquam sunt, nec ullum locum incolunt). Quid habet ista res aut lætabile aut gloriosum?*

vel, ali; *vel — vel*, ali — ali, kaže na različne reči pa ne nasprotne, ter naznanja, da veljá ena ali druga dvéh (več) različnih reči. (eno bode, *a* ali *b*).

npr.: *Opinabantur, regem vel hostium ferro, vel inopiā paucis diebus periturum. Nisi quis deus vel casus subvenerit.*

vel — rabi se, kedar se beseda z drugo zamenja, ali, če se vzame primerniši izraz.

npr.: *In ardore coelesti, qui aether vel coelum nominatur. Laudanda est, vel etiam amanda civitas. Oppidum vel urbs. Venit Epicurus, homo minime malus, vel potius optimus*, dà, celó.

ve, ali (enklitika) — rabi se pri čisto malenkostnem razločku.

npr.: *Venerunt post concionem duabus tribusve horris*, dve ali tri ure pozneje. *Esse ea dico, quae cerni tangive possunt.*

sive *(seu)*, ali; *sive — sive*, bodi si — bodi si, naj si bo — ali, rabi se, če sta navedena dva vzroka, pogoja, slučaja, pa ni določeno kteri je glavni (ono je, bodi si *a*, bodi si *b*).

npr.: *Helvetii, sive eo timore perturbatos Romanos a se discedere existimarent, sive eo, quod frumentaria re intercludi posse confiderent, insequi coeperunt. Ita sive casu, sive consilio deorum princeps poenas persolvit.*

sive rabi se, če se vzameta za jeden pojem dva izraza, pa ni določeno, kteri je boljši; tudi *sive potius*, če se izraz popravlja.

npr.: *Mundus sive cosmus. Lavinius urbem matri seu novercae reliquit. Quid perturbatius hoc ab urbe discessu sive potius fuga?*

§265. 4) *Causales* (vzročni, razložni, dokazovavni): *nam, enim* — zakaj, kajti, sàj. *(nam* stoji vselej od začetka; *enim* za eno ali drugo besedo).

nam, enim — potrjujeta prednji stavek, ker mu navajata vzroke ali pa razloge; — *nam* je krepkeji, *enim* šibkeji.

npr.: *Celebratote, Quirites, illos dies cum conjugibus ac liberis vestris. Nam multi saepe diis honores habiti sunt, sed profecto justiores nunquam. Eadem constituendarum legum causa fuit, quae regum; jus enim semper quaesitum fuit aequabile, nec enim aliter jus esset.*

nam = sloven. namreč razlaga včasi prednji stavek.

npr.: *Rerum bonarum et malarum tria sunt genera; nam aut in corporibus, aut in animis, aut extra esse possunt.*

Nota. Sloven. namreč ne latini se, kedar se naštévajo osebe ali pa izgledi;

npr.: *Alcibiadem tres historici summis laudibus extulerunt:* (namreč) *Thucydides, Theopompus, Timaeus.*

Sestavljenci: *namque, etenim, enimvero* nadaljujejo govor, tako da *namque* daje vzroke, *etenim* razloge, *enimvero* zatrjuje.

§ 266. Vzročni *(causales)* v odvisnih stavkih so:

quia, quod, quum (cf. §§. 185—188), *quoniam, quando, quandoquidem* — ker.

quia — kaže vnanje, resnične (objektivne) vzroke;

quod — domišljene (subjektivne), ki bi utegnili biti;

quum — rabi se, če je kak dogodek dejanju vzrok, ali razlog.

npr.: *Non ea res me deterruit, quominus literas ad te mitterem, quod* (ker) *tu nullas ad me miseras, sed quia* (ker) *nil quod scriberem, reperiebam. Ita fit, ut adsint, quod* (morda, menijo) *officium sequuntur, taceant autem, quia periculum metuunt* (to je res). *Dionysius, quum in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex turri alta solebat.*

quoniam *(= quum jam)* — rabi se, če se vzamejo okoliščine resnične za vzrok, razlog dejanju.

npr.: *Vos Quirites, quoniam jam nox est, in tecta vestra discedite. Quid nunc? quoniam ambo nos delusistis* (ukanila), *datisne argentum?*

quando, *quandoquidem,* ko = ker — blizo enakega pomena s *quoniam,* samo da je temporalni smisel bolj naglašen.

npr.: *Quando id non potest fieri* (ker = ko = kedar), *quod vis, id velis, quod fieri potest. Quandoquidem apud te nec auctoritas senatus nec aetas mea valet, tribunos pl. appello. L. 8. 33.*

§ 267. 5) *Conclusīvae* (sklepavni, posledični) so: *itaque, igitur, ergo, ideo, idcirco, proinde* — tedaj, toraj, za-to, in tako, po tem takem.

itaque rabi se, če naznanja stavek, kaj se je zgodilo z ozirom na okoliščine izražene v prejšnjem stavku.

npr.: *In Phocione tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire; itaque* (zato) *a servis sepultus est.*

Nostri aeriter in hostes impetum fecerunt; itaque (in tako) *hostes repente procurrerunt.*

igitur, tedaj — rabi se pri logičnem sklepanju (stavi se zadej).

npr.: *Si mentiris, mentiris; mentiris autem, mentiris igitur. Si est aliquid in rerum natura, quod hominis mens efficere non possit, est certe id, quod efficit illud, homine melius. Atqui res coelestes ab homine confici non possunt. Est igitur id, quo illa conficiuntur, homine melius* (ker pa — tedaj).

ergo, toraj (močneji nego *igitur*) — rabi se v logičnih sklepih, če drugo mora nastopiti iz prvega.

npr.: *Ne fugam quidem facilem aut tutam habebant; pauci ergo effugerunt. Negat haec filiam me suam esse; non ergo haec mater mea est.*

ideo, *idcirco, propterea*, zató, zarad tega, zatoraj — kažejo nasledek prvega stavka.

npr.: *Nihil laborabas; ideo, quum opus est, nihil habes. Id aliud alii esse videtur; idcirco alius alio nomine appellat. Quia mihi natalis est dies; propterea te vocari ad coenam volo.*

quare, *quamobrem, quapopter, quocirca*, česar radi, in zato, in za tega del, zavolj česar — vežejo nanašavno na prednji stavek.

proinde, dakle, po tem takem, naj toraj — rabi se samo v zapovednih stavkih.

npr.: *Vercingetorix tempus victoriae venisse demonstrat; proinde* (naj toraj) *agmine impeditos adoriantur. Proinde aut exeant, aut quiescant*, dakle naj ali idejo ali mirujejo.

Conditionales (pogojni): *si, si non, nisi, sin*, glej §. 219.

§ 268. *II. Negationes* (nikavnice).

1. Pomen.

non — samo zanikuje, da ni časa, da se dejanje negodi *(non credo, non est intus)*.

haud — zanikuje kakor *non*, toda mehkeje, z nekako vzdržnostjo, in bolj subjektivno;

rabi se pri adjektivih in adverbih *(haud magnus*, ne kaj velik, *haud bonus*, ne ravno dober; *haud satis*, ne prav dosti).

pri glagolih se ne rabi, rasun v *haud scio an*, nevem če ne = bržkone.

ne — je branivna nikavnica, odbija misel, naj se ne god dejanje; rabi se pri imperativu in imperativnem konjunktivu.

ne veljá za *non* pri: *ne quidem, neque, nequeo, nescio, nemo (non homo), nullus (non ullus), nunquam (non unquam).*

Nota 1. *non* rabi se za sloven. malo v rékih: tako malo — *adeo non, tam non;* kako malo — *quam non.* (Tako malo skrbijo nekteri — *adeo non curant;* kako molo skrbijo nekteri — *quam non curant*).

Nota 2. *ne — quidem* rabi se tako, da stopi med *ne* in *quidem* ona beseda, ktera ima logičen naglas.

npr.: *Ne Gajus quidem id tentavit,* tega še Gaj ni poskušal; *Gajus id ne tentavit quidem,* Gaj tega še poskušal ni; *Gajus ne id quidem tentavit,* Gaj še tega ni poskušal.

Nota 3. Za sloven. ne pa, in ne, a ne, ter ne, rabi se:

a) *et non, ac non* mesti *neque,* če je ena beseda zlasti zanikana.

npr.: *Constanter et non timide,* stanovitno, ne pa strahljivo.

b) sam *non* pri strogem nasprotju.

npr.: *Haec morum vitia sunt, non senectutis,* napake šege, ne pa starosti.

§ 269. 2. Raba.

Nikavnice stoje navadno pred tisto besedo, kojo zanikujejo,

a) če je zanikan celi stavek, t. j. da se praedikat odreka, stoji ona pred glagolom, in v sestavljenih oblikah pred pomožnikom *(est, sunt).*

npr.: *Sapiens temeritatem non laudat. Non ergo sunt homines deliciis affluentes audiendi; homines deliciis affluentes audiendi non sunt.*

b) če ima logičen povdarek zlasti jedna beseda zanikan, stoji nikavnica pred tisto.

npr.: *Vi possidetur, quoties vel non dominus vi dejectus est. Cethēgus homo non probatissimus*

c) če ima nikavnica prav tehten povdarek, stopi stavku na čelo. npr.: *Non, si tibi antea profuit, semper proděrit.*

d) Le pri glagolih *dicendi, sentiendi* dévlje latin. negacijo k glavnem glagolu, ki pa meri na odvisni infinitiv; kot: *negare* (reči da ne idr.), *non censere* (misliti, da ne), *non arbitrari, non putare, non existimare etc.*

npr.: *Negavi, me id facturum esse,* rekel sem, da ne bom tega storil.

e) Različno od sloven. ne sme *non* stati sam, če je prvi člen prinikan, drugi pa zanikan; tu se ali glagol ponovi, ali rabi — *non item.*

npr.: brati znam, pisati pa ne. — *Vincere scis, victoria uti nescis. Scio Latine, non item Graece.*

§270. 3) Dve nikavnici.

Če ste dve negaciji v stavku, ovrže prva drugo; v slovenskem pa se krepijo (nikdar nobeden ti ne bo verjel).

To je zlasti pri rekih: *non nescio, non ignoro* — ni mi neznano = znano mi je; *non nego,* priznavam; *non possum non,* ne morem da nebi = moram.

cf. *Quod (scil. navigare) fortasse non nollem, si possem ad otium* (za kratkočasje). *Non potui non dare literas ad Caesarem.*

Nota. Nikavnice se pa ne ovržejo, ter stavek ostane zanikan, če prva splošno zanikuje, in druga (*neque — neque, ne — quidem*), prvo nadaljuje in razlaga.

npr. *Non medius fidius* (bormež, za boga) *prae lacrimis possum reliqua nec cogitare nec scribere,* nemorem niti misliti niti brati. *Nemo nnquam neque orator neque poëta fuit, qui quemquam meliorem quam se putaret. Non praetercudum ne id quidem,* ni prezirati še tega ne. (cf. §§. 264, 269).

Če se nahaja *non* v jednem stavku z nikavnicami: *nemo, nihil, nullus, nunquam, nusquam.* gledati je, stoji li *non* pred óno, ali za óno.

a) če je spredej, ovrže negacijo, ter splošno prinikuje.

Tako: *non nemo,* ne nikdor = marsikdo,
non nulli, ne nobeni = nekteri,
non nihil, ne nič = nekaj,
non nunquam, ne nikdar = včasi;

b) če je zadej zanikavnice, onda spada k glagolu ter daje s prvo nikavnico krepko trditev.

Tako: *nemo non,* niga ki nebi = vsak,
nihil non, nič kar bi ne = vse,
nusquam non = povsod,
nunquam non = vselej.

npr. *Video de istis abesse non neminem,* nekteri, dokaj jih. *Aperte adulantem nemo non videt, nisi qui admodum est excors,* vsak vidi. *Nihil non ad rationem et tamquam ad artem dirigebat,* vse je vravnal po pravici in razumu. *Id dicere nunquam non est ineptum,* vselej.

§271. III. *Adverbia* (prislovi — členki v ožjem pomenu).

1) *Nae, vero, profecto, certe, certo, sane.* Vsi ti imajo ta pomen, da zatrjujejo izrek; toda med saboj so si različni.

nae, pač — je subjektivnega pomena, rabi se pri zaimenih.

npr.: *Nae ego homo infelix*, jaz sem pač nesrečen človek.

vero, res, pač res — zlasti v priznavnih odgovorih.

npr.: *Fuisti saepe, credo, in scholis philosophorum. Vero, ac libenter quidem.*

profecto, res, resnično — kaže na objektivno gotovost reka. — npr.: *Mores et instituta nos profecto melius tuemur.*

certe, certo, rés, gotovo — različna sta si v tem, da *certe* zatrjuje celi stavek in je subjektiven, *certo* zatrjuje jedno besedo in je objektiven.

primeri: *Certe hoc scio*, gotovo vem = res je, da vem,
certo hoc scio, za gotove vem = vem, da je res.

ngr.: *Certe, si animus nihil praesentiret, non totiens de ipsa vita dimicaret. Sapientis est, nihil ita exspectare, quasi certo futurum.*

certe je = slovenskem vsáj, če subjektivno pritrjuje oddelek, ako že nevelja celo.

npr.: *Quamvis non fueris suasor, approbator certe fuisti*, če nisi nasvetoval, pa si vsaj potrdil.

2) *Nimirum, scilicet, videlicet, nempe, quippe* — kajti, namreč, se ve da, kaj pa da, naravno, pač res, in sicer.

Rabijo se, kedar se dodaje razlog (povod) prejšnemu stavku.

nimirum — naznanja, da ja misel neovrgljiva.

npr.: *Est illud maximum, animo ipso animum videre; id nimirum habet Apollinis praeceptum, ut se quisque noscat*, kajti to pomeni, izrek Apollinov idr.

scilicet, videlicet — pravita da je razlog čisto naraven (sam po sebi umeven).

npr.: *Darius in fuga negavit se unquam bibisse jucundius; nunquam videlicet sitiens biberat*, se ve da, ker ni nikdar žejen pil. *Cur igitur eos manu misit* (osvobodil)*? metuebat scilicet, ne indicarent*, bal se je namreč.

nempe, sáj — rabi se, če človek meni, da mu drugi pritrdijo; v odgovoru na vprašanje je jednak slovenskemu: menda? kaj ne?

npr.: *De templis loquimur relinquendis; quid tandem de sacerdotibus? Vestalibus nempe una illa sedes est*, saj vendar imajo

samo to bivališče. *Quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta reipublicae?* menda one, koji so sami kinč?

quippe — ima blizo tisti pomen *(nempe)*.

npr.: *Hi milites, postquam victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecere; quippe* (saj tudi) *secundae res sapientium animos defatigant.*

Rabi se često: *quippe qui, quippe quum*, če so ovi stavki v razlog.

3) **Quidem** — naglaša zlasti jedno besedo v stavku in se prevaja na slovenski razno: sáj, vendar, pač, namreč, sicer.

npr.: *Id quidem calamitate edocti memoria retinere debemus*, imejmo vsaj to v spominu. *Nunc quidem profecto Romae es*, sedaj si vendar res v Rimu. *Mihi quidem persuasum est*, jaz vsáj sem prepričan. *Multa utilia quidem, sed non honesta*, marsikaj je sicer koristno, pa ne pravedno. *Apud Graecos antiquissimum edoctis genus est poëtarum. Homerus quidem* (namreč) *et Hesiodus fuerunt ante Romam conditam.*

4) *Fortasse, forsitan, forte*, morebit, morda, utegnil bi — omejijo rek, in povejo, da bi se moglo (utegnilo) zgoditi kaj.

fortasse (z indikativom) naznanja mogočnost bolj gotovo.

forsitan (s konjunkt.) je bolj dvomljiv, negotovo izražujoč.

forte rabi se pri *si, nisi, ne, num* (morda kdo je = *si quis*).

npr.: *Requiretur fortasse nunc, quemadmodum reliquum possit magnum esse bellum. Forsitan quaeratis, quis iste furor sit. Ibo et visam huc ad eum, si forte est domi. Si quae te forte res aliqnando offenderit.*

5) *Modo, tantum, solum, dumtaxat* — samo, če; *saltem* — vsáj, naznanjajo, da velja samo jedno, drugo je izključeno; in sicer:

modo — v oziru stopnje (više ali niže), in omenjuje besedo.

tantum — v oziru števila, in deva v nasprotje z drugim.

solum — je izključiven, in prideva praedikat le eni reči.

dumtaxat = sloven. prav za prav — kaže da velja praedikat le v enem oziru.

saltem — kaže, da se zniža množina ali stopnja na jeden predmet, (če ne vsega, vsáj to).

npr.: *Qui ea mediocriter modo consideraverit,* le malo. *Senos tantum denarios exegit. Nomen tantum virtutis usurpas, quid ipsa valeat, ignoras. De una solum re dissident, de ceteris congruunt. Nos animo duntaxat vigemus, res familiaris perdita est. Consules potestatem habebant tempore duntaxat anuam, jure ipso regiam. Si illud non licet, saltem hoc licebat. Si alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium.*

Dodatki.

I. Razstava besedi.

§ 272. V porazstavi besedi *(ordo verborum)* je latinščina, kakor slovenščina, jako gibčna. Kakor slovenščina, drži se po obče tudi latinščina logičnega smisla, t. j. stavi besede v reku tako, kakor nastajajo misli v duhu. Vendar nastopijo mnoge spremembe, bodi si z ozirom na prednji ali sledeči stavek, ali po namenu osebe govoreče, po važnosti posameznih pojmov.

Pičnih pravil ni moč staviti, pač pa nekaj občnih načél.

V prostem stavku.

Čim važniša je beseda, tem imenitniše mesto zavzema. Naj važniši je subjekt, potem praedikat.

Naj imenitniše mesto v stavku je prvo, potem zadnje, najmanje veljave je sreda.

§ 273. Splošna pravila: *A)* gramatični, *B)* rhetorični red.

A. 1) Subjekt stoji od kraja, praedikat na koncu stavka, objekt pa v sredi. — To je navadni (gramatični) ali naravni red.

2) Kar spada k subjektu in substantivu sploh, stoji za njim (adjektiv, apposicija, genitiv, substantiv s praeposicijo); kar spada k praedikatu, stopi pred njega (neposrodnji objekt [akusativ], posrednji objekt [odvisni skloni], adverb) — to oboje je v sredi med subjektom in praediketom.

3) Če je več pojasnil v stavku, stopi glagolu naj bliže tisto, na ktero glagol meri, prvo med drugimi pa tisto, ki ima naj močneji naglas; primeri:

Pater librum donavit; pater filio suo librum donavit; pater magno cum gaudio filio suo librum donavit; pater hodie magno cum gaudio filio suo librum donavit.

npr.: *Sol oriens et occidens diem noctemque conficit. Lacedaemonii Lysandrum ephŏrum expulerunt. Sensus, interprĕtes ac nuntii rerum, in capite tamquam in arce mirifice ad usus necessarios et facti et collocati sunt. Hannibal recto itinere per Umbriam usque ad Spoletum venit. Caesar a lacu Lemano ad montem Juram millia passuum decem murum fossamque perducit. Carthaginienses ratem, ducentos longam pedes, quinquaginta latam a terra in amnem porrexerunt. Themistocles de instantibus verissime judicabat. Augustus reconciliatus Antonio privignam ejus duxit uxorem. Caesar oppidanis partem exercitus auxilio reliquit.*

V slovenskem nastopi navadno najpred subjekt s svojimi dodatki, in potem glagol z vsem, kar ima za seboj.

§ 274. *B)* Ako ima v stavku kaka beseda poseben povdarek — logični náglas — takrat stopi ona na imenitniše mesto, bodi si kakoršna koli. — To je umétni (rhetorični) red.

Primerljeji so razni:

1) Na prvem mestu smé stati vsaktera beseda, ako ima tehten povdarek za smisel stavka.

npr.: *Praeclare in epistola quadam Alexandrum filium Philippus accusat. Duodequadraginta annos Dionysius tyrannus fuit opulentissimae civitatis. Ultimas terras lustrasse Pythagoram, Democrĭtum, Platonem accepimus. Equitibus Romanis, honestissimis viris, afferuntur ex Asia quotidie literae.*

Ravno tako tudi na zadnjem.

npr.: *Namque omnes civitates in partes divisae sunt duas. Omnes mundi partes undique medium locum capessentes nituntur aequaliter. Nonne quivis potest intelligere, omnium machinatorem unum esse Chrysogonum?*

Nota. Včasi stoji najvažniša beseda na zadnjem mestu, ker zarad konjunkcije ali relativa nemore stati na prvem.

npr.: *Tantum abest, ut nostra miremur, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes. Antithetis* (nasprotje) *antiqui jam delectabantur, et maxime Gorgias; cujus in oratione plerumque efficit numerum concinnitas.*

2) Včasi stopi praedikat na prvo mesto, ter subjekt bolj omolkli ostane.

npr.: *Data est quibusdam etiam machinatio quaedam atque sollertia. Dicebat melius quam scripsit Hortensius.*

3) Včasi stopi subjekt na zadnje mesto, ter bolj zamolkli praedikat pripravlja posluh na-nj.

npr.: *Sublata igitur aegritudine sublatus est metus. Apellata est ex viro virtus; viro autem propria est maxime fortitudo.*

4) Včasi menjata subjekt in praedikat svoja stališča, ter sta naglašena oba:

npr.: *Vicit tamen gratiam senatus plebis ira. Vadit in eundem carcerem paucis post annis Socrates. Comprehensus est in templo Castoris servus, extorta est confitenti de manibus sica.*

5) Če ste naglašeni dve besedi, ki dajete gramatično jeden pojem, stopi ena spredej, druga zadej stavka.

npr.: *Tantam ingenuit animantibus conservandi sui natura custodiam. Quae possunt verborum, quae rerum ipsarum esse vestigia! Magna est comitiis consularibus repentina voluntatum conversio! Hunc tu, tua voluntate, Tarquini, remove metum. Magna sapientium civium bonorumque penuria.*

6) Če sta si dva pojma v nasprotju, stavita se skupej kedar sta v istem stavku; kedar pa sta v dveh raznih stavkih, nastopi jeden od kraja, drugi na konec.

npr.: *Cur igitur victus est a Milone Clodius? Quia non semper viator a latrone, nonnunquam etiam latro a viatore occiditur. Ex falsis verum effici non potest. Datames locum delegit talem, ut non multum obesse multitudo hostium suae paucitati posset. — Necessitatis inventa antiquiora sunt, quam voluptatis. Errare mehercle mallem cum Platone, quam cum istis vera sentire.*

7) *Chiasmus* (navzkrižje) zove se to, če stopita dva stavka ali pojma v nasprotje tako, da sta skupej ali substantiva, ali praedikata, ali pa subjekta s praedikatoma. — Oblika: *b a : a b, a b : b a.*

npr.: *Fragile corpus animus sempiternus movet. Ratio nostra consentit, pugnat oratio. Stulti malorum memoria torquentur, sapientes bona praeterita grata recordatione delectant. Fateor vulgi judicium a judicio meo dissensisse. O vitae philosophia dux? O virtutis indagatrix expultrixque vitiorum.*

8) Rado se devljejo skupej besede, ktere so enakega debla, ali enakega pomena, ali če je tista beseda v dveh oblikah, zlasti se pronomina shajajo.

npr.: *Sublato tyranno tyrannida manere video. Aliis aliunde est periculum. Mortali immortalitatem non arbitror contemnendam. Omnia disturbavit, et aliud alio dissipavit. Ut ad senem senex de senectute, sic hoc libro ad amicum amicissimus de amicitia scripsi. Sint semper omnia homini humana meditata. Agrippa Atticum orabat, ut se sibi suisque reservaret. Magni est judicis, statuere, quid quemque cuique praestare oporteat. Jure gentium ita comparatum est, ut arma armis propulsentur. Ambo noxii, alter in alterum causam conferunt.*

Posamezna pravila.

§275. 1) Apposicija je navadno za imenom; le če je *appellativum* važniša beseda, stopi spredej.

npr.: *Ipse augur Tib. Gracchus auspiciorum auctoritatem confessione errati sui comprobavit.*

Tako so v rabi: *urbs Roma; fabula (Oedipus), tragoedia, ludi, imperator* (= cesar) *Claudius, provincia.*

2) Adjektiv — če pripada jeden adjektiv dvema samostavnikoma, stoji ali spredej, ali pa v sredi.

npr.: *Incredibili virtute atque exercitatione. Fuit et animo magno et corpore.*

Če se dva adjektiva vežeta z jednim samostavnikom, stojita oba ali spredej, ali zadej, ali pa samostavnik stopi med nju.

npr.: *Egregia ac praeclara indoles. Senatum afflictum et abjectum excitavit. Ignavus miles ac timidus.*

Če se veže adjektiv s substantivom, ki ima pri sebi genitiv, devlje se navadno genitiv v sredo.

npr.: *Optima vivendi ratio. Tota philosophorum vita.*

3) Genitiv — stoji gramatično za svojim substantivom; če pa zahteva rhetorični naglas, stoji pred njim; in sicer naj si je zavisen jeden genitiv od dvéh besedi, ali pa dva genitiva od jedne besede.

npr.: *Salus hominum fama nititur. Omnium Gallorum fortissimi sunt Belgae. Quae multitudo et varietas insularum! Vitae necisque habent potestatem.*

Če je zavisen jeden genitiv od dvéh besedi, sme stopiti v sredo.

npr.: *Perturbatio vitae sequitur, et magna confusio.*

Če sta odvisna od jedne besede *genit. objectivus* in *subjectivus*, stopi *genit. subject.* spredej, *object.* pa zadej, ali vmés.

npr.: *Siculorum spes exigua reliquarum fortunarum. Sullae pecuniarum translatio a justis dominis ad alienos non debet liberalis videri.*

§ 276. 4) Pronomina — *pronomina personalia* in *demonstrativa* so bolj samostalnega pomena, ter stoje navadno spredej; *possessiva* in pa *indefinita* imajo adjektivni pomen, ter stoje za svojim substantivom; *quidam* je enklitičen.

npr.: *His temporibus in senatum non ventitabam. Animi est ista mollities. Ego, homo imperītus juris. Praeclarum mihi dedisti judicii tui testimonium. Cluentius non ostentatione aliqua nomen Oppianici detulit. Si de rebus rusticis agricola quispiam, aut de pingendo pictor aliquis diserte diceret.*

Tudi demonstrativ stopi zadej, če je adjektivnega pomena — ta — tisti znani idr.

kot: *Ut ex eodem Ponto Medea illa profugisse dicitur. Nisi Ilias illa* (slovita) *exstitisset, tumulus Achillis nomen etiam obruisset. Pelopidas hic, de quo scribere exorsus sum.*

Če ima substantiv pri sebi še adjektiv, stopi demonstrativ večidel v sredo.

kot: *Antiquo illo more. Magnus ille Alexander. Honestum illud Solonis.*

Ipse — v zvezi z drugim zaimenom stoji zadej.

npr.: *Me ipse consōlor. Sua ipsi frumenta corrumpunt. Ne smet ipse aperiret, sibi ipse fecerat viam.*

Quisque — je enklitičen in stoji za superlat., ordinal., possess. in refleksivom.

npr.: *Epicurēos doctissimus quisque contemnit. Quinto quoque anno Sicilia censetur. Minime sibi quisque notus. Suum quisque opus a vulgo desiderari vult.*

5) Relat. *qui* stoji vselej na čelu svojega stavka; pred njim smé stati samo praeposicija *(propter quem, de quorum fide, a quo etc.)*

npr.: *De Scauro et Rutilio licet breviter dicere, quorum (nam horum) neuter summi oratoris habuit laudem.*

Ako se snideta dva relativa, nastopi najpred tisti, ki kaže na glavni stavek, in za njim relativ odvisnega stavka, t. j. najpred oni, ki se ozira na substantiv predidočega stavka, potem oni, ki se nanaša na substantiv ali pronomen sledečega stavka.

npr.: *Magna est admiratio copiose sapienterque dicentis. Quem qui audiunt, intelligere etiam et sapere plus quam ceteros arbitrantur. Epicurus non satis politus est iis artibus, quas qui tenent, eruditi putantur. Senatus ille, quem qui e regibus constare dixit, unus veram speciem Romani senatus cepit.*

§277. 6) *esse (est, fuit, erat)* ima razna mesta (po pomenu).

a) če je rabljen kot vezilo *(copula)* med subjektom in praedikatom, takrat je enklitičen ter nastopi za subjektom, ali pa za praedikatom.

npr.: *Omnium rerum mors est extremum. Omne corpus mortale est.*

Nota. V tem pomenu nastopi v prvem mestu le takrat, če zatrjuje. (kot: *Fuit* (res je bil) *haec oratio non ingrata Gallis*).

b) če naznanja bitje, t. j. da biva kaka reč, takrat nastopi od kraja.

npr.: *Est coeleste numen! Est, est profecto illa vis. Erat inter Labīenum atque hostem difficili transitu flumen.*

§278. 7) Praepositiones — stoje pred svojim substantivom, razun: *tenus, versus* (kakor *ergo, causa, gratia),* ki so vselej zdaj.

Pred praeposicijo smejo nastopiti: demonstrativ, relativ, naglašeni adjektiv, kedar so v zvezi s kakim substantivom.

npr.: *Qua in urbe; qua in re; ista in re; hanc ob rem; quos ad sumtus; quorum in fide. — Magno cum periculo; gravi de causa. magna cum cura; tanto in honore; quanta de spe decīdi.* — pa *medius* ima vselej praeposicijo spredej. — npr.: *vocare in medium; in medio relinquere; tollere de medio.*

Med praeposicijo in substantiv smé stopiti:

a) genitiv,

b) členki: *ve, que, autem, vero, tamen, enim.*

c) adverb, ako je zavisna beseda — gerund. ali particip.

npr.: *Ob hostium timorem; ad judiciorum certamen. Post vero Sullae victoriam; post enim Chrysippum; ob eamque causam; ad bene beateque vivendum; de praeclare gestis a te rebus.*

§ 279. 8) *Conjunctiones* — stoje navadno na čelu stavka.
So pa enklitične: *enim, vero, autem, quoque, quidem, igitur.*
Kedar se snide *est* z *autem, enim, igitur*, pomniti je:

a) če stoji *est* na prvem mestu (6. Nota) nastopi členek prècej za njim.
npr.: *Est enim difficilis cura rerum alienarum.*

b) če je na prvem mestu kaka druga beseda z tehtnim naglasom, takrat nastopi za njo *est* kot enklitika, in členek na tretje mesto.
npr.: *Intrandum est igitur in rerum naturam. Duplex est enim vis animorum.*

c) če ima *est* naglas ter ni enklitika, nastopi za členkom na tretje mesto = (cf. 6. *b*).
npr.: *Quod enim est jus civile, quod neque inflecti gratia neque perfringi potentia possit?* (koje pravo je tako? — ni ga).

§ 280. 9) *Negationes (non, haud)* — stoje vsigdar pred praedikatom, in sploh pred besedo, kojo zanikujejo.
npr.: *Pleraeque orationes scribuntur habitae jam, non ut habeantur. Quoniam libere loqui non licet, tacite rogant.*
Če je praedikat sestavljen iz participa in *esse (sum)*, stoji navadno *non* pred *sum* (če ni nasprotje).
npr.: *Regulo non fuit Jupiter metuendus. Quia perfecta res non est, agere non possumus.*
Če je zanikan sam infinitiv ali particip, stoji pred njim.
npr.: *Hanc epistolam cur non scindi velim, nulla est causa.*
Zlasti pri *possum* z infinitivom je razen pomen po staji besede *non;* cf. *Hoc facere non possum*, nemorem storiti; *non facere possum*, lahko opustim — morem da ne storim.
V nasprotju je *non* tik zanikane besede.
npr.: *Otii fructus est non contentio animi, sed relaxatio. Callicrates religione ab incepto non deterritus, sed incitatus est.*
Od začetka stoji *non* v sklepavnih stavkih.
npr.: *Non igitur de improbo, sed de callide improbo quaerimus.*

Blagoglasje (sonus vocum, suavitas).

§ 281. Pri razpostavi je gledati tudi na to, da se rabijo lepoglasne besede, in vežejo med sebó rythmično *(numerose)*.

Kako se to godi, učiti more le vaja in dober okus. Positivnih pravíl staviti ni lahko; tu le nekaj negativnih (kar nesmé biti).

Latinščina se ogiba:

1) da se ne snide preveč trdih in ostrih glasov, zlasti ne sibilantov *(ingens stridior, stirps splendida, rex Xerxes).*

2) ne smé biti zaporedoma več besedi enake končnice *(Horum duorum fortissimorum virorum).*

3) várovati se je zevi *(hiatus)*, t. j. da se ne snideta dva enaka vokala skupej. *Illa arca, tibi idem, tumultu uno).*

4) ne smé biti zaporedoma več enoglasnih, ali enozložnih besedí. *(Cur tu in hac re te debere cedere crederes?)*

Naj se ubirajo kratke besede med daljše, in skl ene s tehtno večzložno; enozložnih je v navadi le — *est, fuit.*

npr.: *Hannibal, vir fortissimus multis variisque perfunctus laboribus, anno acquievit septuagesimo.*

V zloženem stavku.

V zloženem stavku velja za stavo rekov v obče isti logični princip, kakor v prostem za rèd posameznih besedí.

Kakor v prostem stavku, tako je razločevati tudi v zloženem stavku *A)* gramatični; — *B)* rhetorični rèd; oba pa sta logična.

§ 282. *A)* 1) Na prvem mestu stoji glavni stavek, če odvisni izvirajo iz njega, ter dajó po celi dopolnek.

npr.: *Socrates judicibus respondit, se meruisse, ut amplissimis honoribus praemiisque decoraretur. Ipse Divitiacum docet, quantopere communis salutis intersit, manus hostium distineri.*

2) Na prvem mestu stoji odvisni stavek, kedar vvaja in napeljuje na glavnega.

Toraj stoji: pogoj pred pogojenim; vzrok pred učinkom in nasledkom; krajevni in časovni stavki pred glavnim dejanjem; splošno prèd posebnim.

npr.: *Si homines rationem in fraudem convertunt, non dari illam, quam dari humano generi melius fuit. Quoniam jam nox est, in tecta vestra discedite quirites. Alexander quum interemisset Clitum, vix a se manus abstinuit. Quum antea*

distinebar maximis occupationibus, tum hoc tempore multo distineor vehementius.

Nota. Kondicionalno-koncessivni stavki stoje navadno za glavnim, ker ga razlagajo, dopolnjujejo, ali pa omejujejo.

npr.: *Scipioni magna erat gloria proposita, si Hannibalem ex Africa retraxisset* (ako bi namreč idr.). *Socratis ingenium variosque sermones immortalitati scriptis suis Plato tradidit, quum ipse literam Socrates nullam reliquisset.*

§283. *B)* Rhetorični red stavkov ima mnogo sprememb in oblik, po važnosti posameznih oddélkov, in po blagoglasju.

1) Gramatični red se obrne, t. j. prvi stavek na drugo mesto in nasprotno.

npr.: *Quid quaeque nox aut dies ferat, incertum est. Pons sublicius* (na kole, leseni) *iter paene hostibus dedit, ni unus vir fuisset, Horatius Cocles.*

2) Glavni stavek se prekroji, in dene vmés eden ali več odvisnih stavkov.

npr.: *Itaque haec vobis provincia, Quirites, | si et belli utilitatem et pacis dignitatem sustinere vultis, | non modo a calamitate sed etiam a metu calamitatis defendenda est. Stultitia, | etsi adepta est, | quod concupivit, | nunquam se tamen satis adeptam putat.*

3) Glavni stavek stoji včasi v sredi, in odvisni so vvrščeni okoli njega.

npr.: *Ipsi animi, magni refert, quali in corpore locati sint. Hac victoria Lysander elatus, | quum antea semper factiosus audaxque fuisset, | sic sibi indulsit, | ut ejus operā in maximum odium Graeciae Lacedaemonii pervenerint.*

4) Če je vpletenih več stavkov, ki imajo jeden subjekt (obj.) stopi ta na čelo cele periode.

npr.: *Epaminondas, quum vicisset Lacedaemonios apud Mantineam atque ipse gravi vulnere exanimari se videret, quaesivit, salvusne esset clypeus. Litavicus, quum milia passuum circiter 30 ab Gorgovia abesset, convocatis subito militibus, lacrimans: quo proficiscimur, iniquit, milites?*

V slovenskem je večidel vselej odvisni spredej (ko je Epaminonda idr.).

5) Včasi sta pred glavnim stavkom dva odvisna, tako da prvi spada k drugima dvema (skup vzetima).

npr.: *Cur nolint, etiamsi tacent, satis dicunt,* zakaj nečejo pravijo, čeravno molčijo (čeravno molče, pravijo, zakaj notè). *Cujus rei quae consuetudo sit, quoniam apud homines peritos dico, pluribus verbis docere non debeo.*

V slovenskem nastopi glavni stavek v sredo, odvisna se ovijata okoli njega.

§ 284. Slovenščina in latinščina ste si pri razstavi besedi v zloženem stavku različni.

Za slovensko velja pravilo:

Preklati se smé samo glavni stavek; odvisni pa ne (odvisnega utegne krojiti le kak nanašavni).

Odvisni se vvrstijo po svoji celoti okoli glavnega, kakor so zavisni drug od drugega, ne vpletajo se ne (spredej: vzročni, časovni; zadej: posledični, nanašavni, dokazovavni, zapopadni idr.).

Če je glavni stavek preklan, vzame v sredo le bistvene dele.

Latinščina vpleta odvisne stavke v glavne, odvisne v odvisne, pa tudi glavne v odvisne; in tako strinja formalno (gramatično) v plastično enojno celoto, kar je ločenega logično.

Slovenščina loči tudi gramatično, kar je logično ločenega ter vvrščuje celotne stavke.

npr. Cic. Cat. III. 2.

Atque ego, ut vidi, quos maxime furore et scelere esse inflammatos sciebam, eos nobiscum esse et Romae remanisse, in eo omnes dies noctesque consumpsi, ut, quid agerent, quid molirentur, sentirem ac viderem, ut, quoniam auribus vestris propter magnitudinem sceleris minorem fidem faceret oratio mea, rem ita comprehenderem, ut tum demum animis saluti vestrae provideretis, quum oculis maleficium ipsum videretis.

[A a *a* b A c (*b*) c d (*c*) d *d*]

Ko sem videl, da so med nami v Rimu ostali oni, koji sem vedel, da so naj bolj uneti besnosti in hudobije: obrnil sem vse dneve in noči na to, da pozvem in vidim, kaj delajo, kaj počenjajo, naj bi začil stvar tako, da vi skrbite za svoj blagor še le po tem, ko vidite hudodelstvo samo; kajti vašim ušesom bi bil moj govor premalo verjeten zavoljo prevelike hudobije.

[a *a* b A c *b* d *c* B].

Caes. b. g. I. 23.

Helvetii, seu quod timore perterritos Romanos discedere a se existimarent, eo magis quod pridie superioribus locis occupatis proelium non commiserant, sive eo, quod re frumentaria intercludi posse confiderent, commutato consilio atque itinere converso nostros a novissimo agmine insequi ac lacessere coeperunt.

[A a *a* b A]

Helvetije so spremenili svoj naklep, obrnili se nazaj, ter jeli naše napadati od zadej in dražiti jih, bodi si ker so menili, da so se Rimljani straha preplašeni odmaknili od njih, tem bolj ker se prednji dan niso bojevali, čeravno so bili posedli vrhunce, bodi si ker so se nadejáli prekračiti Rimljanom pot do živeža.

[A a *a* 1 b]

II. So nektere posebnosti v oblikovanju stavka, različne od navadne konstrukcije, to so

A) Gramatične figure (oblikovje protiredno).

§ 285. *Ellipsis* — je to, če je izpuščena beseda (večidel glagol), ki se more povzeti iz smisla stavka; ali pa, ki se mora dodati v mislih, da bode stavek logično popoln.

Najvažniše ellipse so:

1) *est, sunt* izpuščata se v gnomičnih rekih; često tudi pri participu.

npr.: *Quot homines, tot sententiae (scil. sunt); Suus cuique mos (sc. est). Omnia praeclara rara (sc. sunt). Quod rarum carum (sc. est). — Habenda (sc. est) ratio valetudinis, utendum modicis exercitationibus (sc. est).*

2) *inquam, inquit* — izpušča se v živahnem govoru, toda osebe se morajo vselej navesti odločno.

npr.: *At ille —, tum ego —, tum Brutus —, cui ego.*

3) *dico, facio, ago* — izpuščajo se v kratkih stavkih, če je naznanjeno hvalno ali nehvalno dejanje znane osebe.

npr.: *Bene itaque Pittacus ille (sc. dixit). Melius hi quam nos (sc. fecerunt). Nil per vim umquam Clodius, omnia per vim Milo (sc. agebat).*

Nota 1. *facere, fieri* — izpuščata se v kratkih stavkih svarilnih.

npr.: *Ne quid nimis*, nikar preveč... *De evertendis urbibus valde considerandum est, ne quid temere, ne quid crudeliter (sc. fiat). Ne quid tale posthac (sc. facias*, da mi ne storiš!)

Nota 2. Pri: *Nihil aliud quam*, misliti je glagol *facere*, v pomenu: nič druzega nedelajo, nego idr.
npr: *Nihil aliud (sc. agimus), quam admonemus, cives nos eorum esse.* cf. Dem.: Nič druzega nego motijo se oni, ki reč tako predlagajo.

4) Tudi drugi glagoli se izpuščajo v kratkih stavkih, če je lahko dovzeti pomen.

npr.: *Cicero Attico salutem (sc. dicit). Sed haec et multa alia coram (sc. tractabimus,* to pa drugi pot). *Ille ex me (sc. quaesivit), nihilne novi audissem. A me Caesar pecuniam (sc. postulat). Unde? — quo?* = odkod? kam? (greš — ideš).

5) *Quid?* stoji često brez glagola; zlasti, kedar pripravlja na sledeče vprašanje.

npr.: *Quid? tu me hoc tibi mandasse existimas?* kaj? mar meniš? *Quid poëtae? (sc. cupiunt), nonne post mortem nobilitari volunt?*

6) *Verba sentiendi (putare, existimare, interrogare, etc.)* so često izpuščena pred *infin. c. acc.* če so v smislu navedene osebe. (cf. *orat. obliq.*).

npr.: *Consulis alterius nomen invisum fuit; nimium Tarquinios regno adsuesse* (mislili so si). *Ariovistus pauca respondit etc.* (ter vpraša): *Quid sibi vellet? cur in suas possessiones veniret? Manlius fidem moliri coepit* (zaup, zvestobo omajeval); *acriores quippe* (misli si) *aeris alieni stimulos esse. Liv. 6. 11.*

7) *Verba experiundi* (poskušati; da bi videl), so večidel izpuščena, ter nastopi: *si* s konjunktivom (cf. §. 205. *si* = če).

npr.: *Equitatum ostentare coeperunt* (da bi poskušali, če) *si forte a re frumentaria Romanos excludere possent. Hannibal cum quinque navibus Africam accessit* (*ut videret,* da bi videl), *si Carthaginienses ad bellum inducere posset.*

8) Za stavki z *ut, ne, quod* izpusti se *verb. dicendi (hoc dico, scitote,* vedite, naj omenim idr.) ter se misel izréka v obliki glavnega stavka.

npr.: *Atque ut inde oratio mea proficiscatur, unde haec omnis causa ducitur* (vedite), *bellum grave et periculosum vestris vectigalibus ac sociis a duobus regibus infertur. Quod scribis te velle scire, qui sit reip. status* — naj povem — *summa dissensio est.*

Ne hostem, ne belli genus ignoretis — pomislite — *cum iis est vobis pugnandum, quos terra marique priore bello vicistis.*

9) Substantivi se navadno ne izpuščajo; razun besed: *aedes, templum* pri genitivu božanstva (npr.: *Quum ventum est ad Vestae — sc. templum).*

Tudi taki se izpuščajo, ki se lahko umejo, kot: *tertia, quinta, decuma (sc. pars); primas, secundas agere (sc. partes* — rola, naloga); *aestiva, hiberna (sc. castra) etc.*

§ 286. *Pleonasmus* — je, če se izrazi pojem, ki je ali vžé naznanjen v stavku, ali pa umeven sam po sebi; navadni so:

1) V nanašavnem stavku se povzame substantiv, na kojega se nanaša relativ.

npr.: *Caesar intellexit, diem instare, quo die frumentum militibus metiri oporteret. Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire possent. Ea lege, qua lege; nullo modo, qui modus.*

2) *potius* je rabljen včasi odveč pri komparativu, pri glagolih: *malo, praestat* (ki imata komparativni pomen).

npr.: *Populo Romano ita erat libertas insita, ut emŏri potius, quam servire praestaret. Mihi in tanto odio quaevis fuga potius, quam ulla provincia est optatior. Siculi ab omnibus se desertos potius, quam abs te defensos esse malunt.*

3) *putare, existimare, videri* (zlasti pri Cic.) rabijo se često odvečno v naklonih, kjer bi moral stati zavisni.

npr.: *Videte, quem in locum rempubl. venturam esse putetis (= ventura sit). Tum facilius statuetis, quid apud externas nationes fieri existimetis (= quid fiat). Reliquum est, ut de Catŭli auctoritate et sententia dicendum esse videatur (= ut dicatur).*

§ 287. *Anakoluth* — je, kedar govor prestopi iz ene konstrukcije v drugo. — In slučaji taki so:

1) Snidete se dve konstrukciji tako, da se z eno stavek prične, in konča z drugo.

npr.: *Et id, de quo verbis ambigebatur, uter populus foedus rupisset, eventus belli velut aequus judex, unde jus stabat, ei victoriam dedit* (mesti: *re dijudicatum est,* ali pa: *ventus dijudicavit).*

2) Glagol glavnega stavka je konstruovan po glagolu odvisnega stavka, ali sploh glagol druzega stavka deluje na drugega.

npr.: *Si, ut Graeci dicunt, omnes aut Grajos esse aut barbaros, vereor, ne Romulus barbarorum rex fuerit* (mesti: *si Graji, barbari sunt).*

3) Glavni stavek je pretrgan po odvisnih stavkih, ter se povzame zopet veznik: *ergo, igitur, sed, verum etc.* in nadaljuje (včasi spremenjen v konstrukciji).

npr.: *Nam tum, quum ex urbe Catilinam ejiciebam — non enim jam vereor hujus verbi invidiam, quum magis sit timenda, quod vivus exierit — sed tum, quum illum exterminari volebam, reliquam conjuratorum manum simul exituram putabam.*

§ 288. Attrakcija — je, če se vzame subjekt odvisnega stavka v glavni stavek kot objekt, zavisno od glavnega glagola.

npr.: *Qui se ex his minus timidos existimari volebant, non se hostem vereri, sed angustias itineris ... aut rem frumentariam, ut satis commode supportari posset, timere dicebant* (mesti: *ut res frum. supp. posset). Vereor Pamphilum, ne orata* (dogovor) *nostra nequeat diutius celare (= ne Pamphilus nequeat). Quaeramus igitur causam, quae eum impulerit (= Quaeramus, quae causa impulerit).*

§ 289. Hendiadys — zove se to, da sta vezana priredno dva substantiva z *et, que, atque,* mesti da je jeden v genitivu zavisen od drugega; ali pa če se adjektiv spremeni v dotični substantiv ter priredi z vezniki.

npr.: *Nihil a me dicitur, quod non dignum hoc conventu et silentio esse videatur* (mesti *hujus conventus silentio). Ad memoriam posteritatemque prodere (m: memoriam posteritatis). — Monumentis et literis* (pismeni spomeniki) *oratio est coepta mandari, Tum primum periculo atque negotiis compertum est, in bello plurimum ingenium posse (m. periculosis negotiis). — patera et auro bibere (= patera aurea).*

§ 290. 1) Zeugma zove se to, da se veže praedikat z dvema ali več substantivi gramatično, ki pa logično pripada samo jednemu.

npr.: *Helvetii ea spe dejecti navibus junctis ... si perrumpere possent, conati, operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu desistunt — (repulsi* gre na *milites* in *tela* — pri *munitione* bilo bi *prohibiti). Quod imperium crudele (—), ceterum prope necessarium cognitum ipso eventu est (cognitum est* ne spada k *crudele). Germanicus, quod arduum, sibi, cetera legatis permisit —* (k *sibi* misliti je *sumpsit).*

2) Syllepsis — je nasprotno zeugmi, kedar namreč glagol logično pripada dvema subjektoma, gramatično pa se veže z jednim.

npr.: *Beate vivere alii in alio (sc. ponunt), vos in voluptate ponitis. Tu verba defendis, ego rem (sc. defendo).*

§ 291. *B)* **Figurae verborum**

zove se to, če se posamezne besede lastovito stavljajo, ponavljajo, in vežejo, ter dajejo govoru večo živahnost.

Važniše so:

1) *Anaphŏra (repetitio),* kedar se ponavlja ista beseda od začetka več stavkov.

npr.: *Me cuncta Italia, me omnes ordines, me universa civitas priorem consulem declaravit.*

2) *Epiphŏra (conversio),* če se ponavlja ista beseda na koncu več stavkov.

npr.: *Poenos populus Romanus justitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.*

3) *Geminatio (anadiplōsis, epizeuxis),* če je beseda ponovljena.

npr.: *Excitate, excitate ipsum, si potestis, a mortuis* (Demosthen: Imate, imate denarja dovolj).

4) *Gradatio* (klimaks, léstva), če se prednja beseda vzvišavalno ponavlja.

npr.: *Luxuria in urbe creatur; ex luxuria existat avaritia necesse est; ex avaritia erumpat audacia; inde omnia scelera.*

cf. Slom.: Kar je toči ostalo, vzela je slana; kar ni slana vzela, pobrale so povodnje; kamor niso povodnje dosegle, je prehiter sněg zavalil.

5) *Asynděton, polysynděton* (§. 261), če je izpuščen veznik — če se ponavlja isti veznik.

npr.: *Nos libertatem militibus, jura, leges, judicia, imperium orbis terrae, dignitatem, pacem, otium pollicemur. — Caesarem et res quotidie, et dies, et opinio hominum, et sua natura mitiorem facit.*

6) *Antithĕsis (contrarium)*, nasprotje iste besede.

npr.: *In otio tumultuarius, in tumultu es otiosus.*

7) *Annominatio (paronomasia* — enakozvuk, enakozvočje), če se snidete v stavku dve enakozvučni besedi raznega pomena.

npr.: *Nolo esse laudator, ne videar esse adulator. Deligere oportet, quem velis diligere.*

8) *Enallăge (Heterōsis* — zamémba), če se stavkovi členi zamenijo (adjektiv mesti substantiva, adverb mesti adjektiva, *abstractum* m. konkretnega).

npr.: *Serus in coelum redeas* (m. *sero); conjugium*, m. *conjux; Aegris corporibus similis animi aegritudo.*

9) *Hypallăge (trajectio epithĕti)*, če se k glagolu sklon narobe stavijo, ali pa če se adjektiv vjéma z drugo besedo, nego k kteri spada logično.

npr.: *Dare classibus austros* (mesti: *dare classes austris). Majora initia rerum* (m. *majorum rerum initia). Iracunda classis Achillei* (m. *iracundi Achillei). Regina dementes ruinas parabat (demens reg.).*

10) *Hystĕron protĕron* — je, če drugi pojem stoji pred prvim.

npr.: *Moriamur et in media arma ruamus.*

11) *Prolepsis* — če praedikat pristoji še le po učinku glagola.

npr.: *Et scuta latentia condunt (sc. ita ut lateant).*

§ 292. *C)* **Figurae sententiarum (rhetorične oblike)**

zovejo se taka oblikovanja misli, kjer se jemljejo ali lastoviti izrazi, ali pa, če se govor izvanredno zasukne, ter vzbuja pozornost in zanima s tem, da se odlikuje od navadnega govorjenja.

Važniše in navadne so:

1) *Aposiopēsis (reticentia* — zamolk) — je, če se konec stavka pogoltne (zamolčí).

npr.: *An hujus legis ille mentionem facere ausus esset vivo Milione? De nostrum enim omnium ... non audeo totum dicere (sc. libertate et vita actum fuisset). Quos ego ... (sc. compescam), sed motos praestat componere fluctus.*

2) *Apostrŏphe (allocutio* — nagovor) — je, kedar se nagovarjajo nenavzočne osebe ali stvari kakor da bi bile navzočne.

npr.: *Vos enim jam Albani tumuli atque luci, vos inquam, implōro atque obtestor, vosque Albanorum obrŭtae arae ... vestrae tum religiones viguerunt, vestra vis valuit, ... vobis illae ... poenae solutae sunt. Cic. Mil. 85.*

3) *Dubitatio (aporía* — zadrega) — je, če govornik pomišljuje — kaj — kako — kam — od kod?

npr.: *Quid primum querar? aut unde potissimum ordiar? aut quod, aut a quibus auxilium petam? Deorumne immortalium? populine Romani? vestramne fidem implōrem.*

4) *Exclamatio (ecphonēsis* — vzklik) — v živahni navdušnosti rabljen.

npr.: *O tempora! o dii immortales! ubinam gentium sumus! quam rempublicam habemus!*

5) *Dissimulatio (irōnia* — poroga) — je, če si misli govornik ravno nasprotno od tega, kar izražajo besede.

npr.: *Novum crimen, Caesar, et ante hunc diem non auditum Tubero ad te detŭlit, Ligarium in Africa fuisse.* (Lig. je moral biti v Afriki — to ni *crimen).*

6) *Prosopopoiia (sermocinatio* — poosobljevanje) — je, kedar navaja govornik nenavzočne osebe, kakor bi same govorile; ali pa če se daje beseda neživočim stvarem, kakor kó bi osebe bile.

npr.: *Me exanimant hae voces Milonis: „Valeant, valeant cives mei; sint incolŭmes, sint florentes, sint beati; stet haec urbs praeclara, mihique patria carissima, quoquo modo erit merita de me“ etc. Cic. Mil. 93. — Patria tecum sic agit: „Nullum jam aliquot annis facinus exstitit, nisi per te; nullum flagitium sine te“ etc. Cic. Cat. I. 7.*

§ 293. D) **Tropi (zamene, prilike).**

K oratoričnim oblikam spadajo tudi *tropi* (zamena, promena), t. j. če se vzame za pojem izraz druzega pojma, ki je s prvim v kaki razmeri. — Važniši in navadni so:

1) *Metaphŏra (translatio* — prenosba) — je, kedar se vzame mesti pravega izraza lastnost, ali izraz kake druge reči, ki je prvej podobna, t. j. pojem enake reči se prenese na drugo enako reč (okrajšana prilika, prispodoba).

npr.: *Ardens studium; incensus ira* (unet, goreč, o ognju); *flos Italiae* (mesti *juventus* — cvet domovine); *lumina civitatis* (m. *principes* — prvaki); *Corinthus lumen Graeciae* (biser); *portus calamitatis (refugium* — pritekališče, pribežališče); *caput conjuratorum* (m. *dux); post equitem sedet atra cura; vela contrahere* (m. *non superbire).*

2) *Metonymia (immutatio* — preimemba) — je, če se vzame jedno imé dveh medsobnih pojmov.

Taki so: vzrok in učinek, tvarina in stvar, delavec in delo, orodje in tvor, kraj in kar je na njem, posestnik in posestvo, znamek in pomen etc. — Tu se vzame jedno mesti druzega.

npr.: *Boum labores* (m. *segetes); ferrum* (m. *gladius* — jeklo = meč); *Ceres* (m. *fruges); Bacchus* (m. *vinum); ardet Ucalegon* (m. *domus Ucalegontis* — sosed gori); *tota urbs* (m. *cives omnes); umbra* (m. *arboris); palma* (m. *praemium); arctus* (sever).

3) *Synecdŏche (intellectio* — povzémba) — je, če se vzame jedno ter zapopada tudi drugo; taki pojmi so: celota in dél, vrsta in jedinstvo (pojedina reč — *individuum),* splošno in posebno, množína in jednina.

npr.: *tectum* (m. *domus* — pod streho vzeti); *Cato* (m. *homines sevēri); miles* (m. *milites* — vojaščina); *pauper ubique jacet (homines pauperes); perrumpere limina* (m. *portam); Cicerones* (izvrstni govorniki).

4) *Allegoria* (vpodobljenje, govor v podobah) — je, če so vsi bistveni oddelki stavka tropi, ali podobe.

npr.: Cela oda Hor. I. 14. *O navis referent in mare te novi fluctus etc.* — kjer je država prispodobljena barki.

Nota. Pri tropih je paziti na rabo vsakterega jezika; vsak jezik ima svoje prispodobe. Če se latinske prispodobe nevjemajo z slovenskimi, mora se prevajati v pravem pomenu.

npr.: *Omnia mea tela sic in te conjiciam, ut nemo per tuum latus saucietur* — t. j. tako te bom tožil, da zarad tebe nihče ne bode škode trpel.

Priloge.

§294. I. Posebna pravila za mero (quantitas).

(I. §. 9).

Jednozložne.

1) Jednozložne besede končujoče se na samoglasnik so dolge: *ā, ē, dē, prō, mē, tū, sī, nē.*

Kratke so enklitike: *-quĕ; -vĕ, -nĕ, -tĕ, -psĕ, -ptĕ.*

2) Jednozložne končujoče se na soglasnik so dolge, če so samostavniki, ali sploh spremenljive *(declinabilia)*, npr.: *sōl, mōs, jūs, vās (vāsis), vēr, vīs, plūs.*

Kratke pa so: *cŏr, fĕl (fellis), mĕl (mellis), ŏs (ossis), vĭr.*

3) Jednozložne na soglasnik, če so *indeclinabilia*, so kratke; npr.: *ăb, ăd, ăt, bĭs, ĕt, ĭn, ŏb, pĕr, săt, sĕd, tĕr, tŏt, ŭt, vĕl.*

Dolge pa so:

a) besede: *ēn, nōn, sīn, quīn, crās, cūr, pār (păris).*

b) adverbi na *-ic -uc: sīc, hāc, hōc, hūc.*

Končnice mnogozložnih besedí.

A) Vokalične končnice.

Mnogozložne besede končujoče se na samoglasnik imajo zadnji zlog po obče tako:

kratek navadno na *-a -e.*

dolg navadno na *-i -o -u.*

Posebej veljajo ta-le pravila:

a je kratek v samostavnikih, in sploh v sklanjanih besedah. npr.: *mensă, viă, aliă, signă, nominĕ, marĭă, cornuă* idr.

a je dolg:

1) z ablat. sing. I. sklanj. in vokat. grških imen na *-as.* npr.: *mensā, viā, aliā, Aeneā, Phidiā.*

2) v imperat. I. spregatve, npr.: *laudā, laborā* idr.

3) v nepregibnih: *circā, frustrā, contrā, anteā etc.*

kratek pa je v: *ită, quiă, ejă.*

e je navadno kratek, npr.: *servĕ, dominĕ, temporĕ; fortĕ, saepĕ, propĕ, temerĕ; laudarĕ, laudatĕ, legĕ, carpĕ.*

e je dolg:

1) v abl. V. sklanj. npr.: *faciē, rē, diē; hodiē, pridiē.*

2) v imperat. II. spregatve: *monē, movē, docē etc.*

Nota. Kratek *ĕ* v *cavĕ, vidĕ, valĕ, manĕ, tacĕ.*

3) pri adverbih II. sklanj. npr.: *rectē, falsē, liberē;* dalje v: *ferē, fermē;* pa kratek v: *benĕ, malĕ.*

i je navadno dolg, npr.: *dominī, agrī, nominī, pastorī; audīvī, docuī, audī, obedī; vigintī, herī, ubīque, ibīque.*

i je kratek v: *nisĭ, quasĭ, utĭnam, utĭque, sicubĭ, necubĭ;* in v vokat. grških imen *Alexĭ.*

o je dolg

1) v dat. in ablat. II. sklanj. npr.: *dominō, murō, agrō etc.*

2) navadno v adverbih, npr.: *falsō, paulō, quandō, ideō, quō, ergō, intrō* — in pa — *ambō.*

o je kratek

1) pri *egŏ, duŏ, octŏ.*

2) pri adverbih *citŏ, modŏ, illicŏ, immŏ.*

o je anceps v nom. III. sklanj. in I. osebi pri glagolih, npr.: *ordŏ, virgŏ, similitudŏ; monĕō, vituperō, legŏ etc.*

u je vselej dolg, npr.: *fructū, exercitū, cornū, diū etc.*

B) Konsonantične končnice.

1) Mnogozložne besede končujoče se na soglasnik imajo sploh zadni zlog kratek; razun tistih, ki se končujejo na *-c* ali na *-s.* — npr.: *agĕr, nomĕn, illŭd, animăl, calcăr, laudăt, laudĕm, laudĕr etc.*

2) Besede na *-c* imajo dolgega: *istīc, istūc, illāc, illīc, illōc.*

3) Besede na *-s* imajo tako:

v nom. sing. III. sklanj. imajo imparisyllaba na *-as, -es, -is, -os, -us* zlog dolg, če je v genit. pred končnico zlog dolgi. npr.: *aetās (ātis), acstās (ātis), mercēs (ēdis), quiēs (ētis), līs (lītis), dōs (dōtis), salūs (ūtis), palūs (ūdis).*

Kratek je, če je v genit. pred končnico zlog kratki. npr.: *anăs (ătis), segĕs (ĕtis), hebĕs (ĕtis), cuspĭs (ĭdis), pulvĭs (ĕris), pecŭs (ŭdis), genŭs (ĕris), compŏs (ŏtis), impŏs (ŏtis).* Izjeme: *abiēs (ētis), ariēs (ētis), pariēs (ētis), Cerēs (ĕris).* Sicer je

as dolg v akus. plur. I. sklanj. — *mensās, magnās;* v 2. osebi I spregat. — *laudās, vituperās.*

es navadno dolg — *pastorēs, omnēs, monēs, laudēs, ēs* (ješ, jem). Kratek je v 2. osebi od *sum* — *abĕs, adĕs, potĕs* — ín v *penĕs.*

is je dolg:

1) kjer se nahaja v padežih množine, kot: *vīs, ventīs, omnīs (= omnēs), nobīs, forīs, quīs (= quibus).*

2) v 2. osebi jednine pri IV. spregat.: *audīs, servīs;* in sploh, kteri imajo v množini *-ītis: velīs, nolīs, malīs, sīs, vīs* (hočeš).

is je kratek:

1) pri III. sklanj. v nom. parisyllaba, v genit. vsi, npr.: *crinĭs, funĭs, finĭs; pastorĭs, nominĭs etc.*

2) v 2. osebi III. spreg. in sploh, kjer se nahaja pri glagolih: *legĭs (ĭtis), laudatĭs, laudabĭs. docuerĭs.*

os je dolg v akus. plur. II. sklanj.: *virōs, malōs, justōs.*

us je navadno kratek i pri substantivih i pri glagolih, npr.: *dominŭs, uniŭs, pastoribŭs; laudamŭs.*

us pa je dolg pri IV. sklanj. v genit. sing.; v nom. akus. vok. plur.: *hujus fructūs, hi fructūs, hos fructūs, o fructūs!*

II. Metrika.

§ 295. **Vvodni pojmi.**

1) Enakomerna spreminjava zlogov dolgih s kratkimi zove se pevska mera — *metrum* *).

2) Vers *(versus* — stih) je vrsta po pevski meri umetno ubranih dolžin in kratčin, tako da se dajo brati v eni sapi.

Vers je sestavljen iz oddelkov, ki se zovejo stopice — *pedes*.

3) Stopice *(pedes)* so ali dvozložne ali večzložne. Zlogi so ali kratki ali dolgi. Časa trenótek, da se izgovori kratek zlog, zove se *mŏra* = 1 (znamek ∪); dve mori daste dolžino = 2 (znamek –); dolžina se lahko razkroji v dve kratki (– = ∪∪).

Vsaka stopica ima na nekem zlogu povdarek — *ictus*, dvig, naglas (znamek (′), to se zove *arsis;* drugi zlogi se ulegajo (padajo), to se zove *thesis*.

4) Enakomerno spreminjavo *arse in these* imenujemo *rhythmus* (lepoglasje).

Arsis je vselej na prvi dolžini

(′ –, ′ ∪, ′ ∪∪; ∪ ′, ∪∪ ′).

Če se pričenja rhythmus s theso, zove se dvigajoča mera; če pa z arso, zove se padajoča mera.

5) Če zadnja stopica v versu ni polna, zove se *versus catalecticus (catalexis* — prenehljej), in sicer *catal. in syllabam*, kedar ima samo jeden zlog; *catal. in dissyllabum*, kedar ima dva; *hypercatalecticus* je, če ima zlog odveč.

---

* *metrum* ima več pomenov: *a*) mera speva sploh; *b*) mera posameznih versov; *c*) posamezne stopice in dipodije, če se vzamejo kot celota (*monométer, dimèter, trimèter, pentameter, hexameter*).

6) *Jambi, Trochaei* in *Anapaesti* berejo se v dipodijah, to je, po dva skupej, in tu je prva arsa glavna, druga je bolj zamolkla. 1 dipodija daje 1 *metrum (dimêter* = 2 dipodiji).

7) Če daktylični metrum prestopi v trochaičnega, zove se *versus logaoedicus* — logaoedični.

Elisio. Hiatus.

§ 296. Kedar se končá prednja beseda na vokal ali na *m*, in sledeča pričenja z vokalom ali s *h*, takrat odpade na koncu besede vokal ali *m* z vokalom vred; ali bolje: samoglasnika na koncu jedne in od kraja druge besede povzemeta se v jeden zlog — to se zove *elisio* — izpahnjenje.

npr.: *sapere aude* = *saper' aude; improvisi aderant* = *improvis' aderant; tollere humo* = *toller' humo; hostem inimicaque castra* = *host' inimicaque castra; dicam equidem* = *dic' equidem.*

Nota. Ako nasleduje glagol *est*, izpahne se njegov *e*, npr.: *homo est* = *homo 'st; nostrum est* = *nostrum 'st.*

Enozložne besede elidovati ni lepo.

npr.: *Sī ad vitulam spectas.*

Tudi redko odpade dolgi vokal pred kratkim.

npr.: *Intimo amore.*

§ 297. Ako vokal ne odpada, nastane zév, t. j. *hiatus;* tega se pesniki ogibljejo, vendar ga rabijo zlasti epiki v nekterih slučajih, namreč:

1) za dolgim vokalom v thesi, kateri postane kratek.
npr.: *Insulaĕ Jonio in magno.*
2) za dolgim vokalom v arsi.
npr.: *Et succus pecorī et lac subducitur agro.*
3) pri interjekcijah, ki se nikdar ne odpahujejo.
npr.: *ō et de Latiā ō et de gente Sabina.*
4) pri krepkih interpunkcijah.
npr.: *Et vera incessu patuit dea. Ille ubi matrem.*

§ 298. Pesniki imajo pri rabi zlogov nektere svobode, in to zlasti pri lastnih imenih, ki bi se sicer neradi ujemali z metrum. Te so:

1) Včasi se rabi kratki zlog za dolgega *(systŏle);* tudi dolgi za kratkega *(diastŏle).*

npr.: *Prĭamides* mesti *Prĭămides, Aenĕades* mesti *Aenēades, unĭus* m. *unīus;* perf. *ĕrunt* m. *ērunt.* cf. *dedĕrunt stetĕruntque.*

2) Kratki zlog konec besede, če je v arsi, rabi se za dolgega včasi.

npr.: *Liminaquĕ lausque dei. Pectoribŭs inhians.*

3) dva vokala sredi besede povzameta se v en zlog *(synaerĕsis)*, navadno v: *dein, deinde, proinde, dehinc huic, cui.*

4) *i, u* sta včasi konsonanta = *j, v.*

npr.: *arjetis = arietis, silvae = siluae, tenvis = tenuis, consiljum = consilium.*

§ 299. **Caesura (presek, odmor, oddihljej).**

Caesura je to, če beseda jenja sredi stopice, ali če stopica sega v dve besedi, tako da stopico učinita konec prve in začetek druge besede. — To je podična (stopična) *caesura* — presek.

npr.: *Una sa|lus vic|tis nul|lam spe|rare sa|lutem.*

Ako pa jénja beseda s stopico vred, zove se *diaerĕsis;* takih ne smé biti veliko, ker bi vers razkrojile in nebi se glasil lepo.

primeri: *Sparsis | hastis | longis | campus | splendet et | horret.* Rabi se *diaeresis*, le ondi, če treba daljega oddihljeja.

Caesura je bistveno potrebna v dolgih versih *(dactyl. hexam.)* da si bralec nekaj oddahne in z glasom premolkne — odmor. In tako se razdelí stih na dva oddelka, prvi kaže na drugega. — Ta caesura, ki stih delí, imenuje se glavna caesura ali stihična, in se naznamljava z ‖ ; druge so podične z |.

V trozložnih stopicah more nastopiti presek ali za arso — | ∪∪, to je možka (čvrsta) caesura, ali pa za prvo theso — ∪ | ∪, to je ženska (mehka) caesura.

Caesuri namen je *a)* da gramatični rhythmus navskrižuje pesniškemu, ga kròji ter daje versu lepoglasje.

primeri: *Has res | ad te | scriptas | Luci | misimus | Aeli;* in pa: *Utile o|pus manu|um ‖ vari|o ser|mone le|vemus.*

b) da glavna caesura vers deli na dva oddelka, ki pa ne smeta niti enako dolga biti, niti oba enako končati se, ne oba z arso, ne oba z theso.

npr.: *Hexam.* — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ‖ ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪.

jamb. trim. ∪ — ∪ — ∪ ‖ — ∪ — ∪ — ∪ —

Nota. Nekteri versi imajo pred prvo stopico neki nastop; če je jeden zlog, zove se *anacrūsis;* če sta dva je pa *basis.*

§ 300. **Stopice naj bolj navadne so:**

1. dvozložne.

∪ ∪	*Pyrrhichius:*	*bĕnĕ*
— —	*Spondēus:*	*vīrtūs*
∪ —	*Jambus:*	*pŏtēns*
— ∪	*Trochaeus (chorēus:*	*mātĕr*

2. trozložne.

∪ ∪ ∪	*Tribrăchys:*	*dŏmĭnŭs*
— — —	*Molossus:*	*lībērtās*
∪ ∪ —	*Anapaestus:*	*bŏnĭtās*
— ∪ ∪	*Dactylus:*	*ōmnĭă*
∪ — ∪	*Amphibrăchys*	*pĕrītŭs*
— ∪ —	*Amphimacer (Creticus)*	*fēcērānt*
∪ — —	*Bacchīus:*	*dŏlōrēs*
— — ∪	*Antibacchīus:*	*prāeclārŭs.*

3. čveterozložne.

∪ ∪ ∪ ∪	*Proceleusmaticus:*	*cĕlĕrĭtĕr*
— — — —	*Dispondēus:*	*prāecēptōrēs*
∪ ∪ — —	*Jonicus a minore:*	*ădŭlēscēns*
— — ∪ ∪	*Jonicus a maiore:*	*mūtābĭlĭs*
∪ — ∪ —	*Dijambus* (dipodija):	*ămōenĭtās*
— ∪ — ∪	*Ditrochaeus* (dipodija):	*īnfĭdēlĭs*
∪ — — ∪	*Antispastus:*	*vĕrēnūndŭs*
— ∪ ∪ —	*Choriambus:*	*īmpătĭēns*
— ∪ ∪ ∪	*Paeon primus:*	*crēdĭbĭlĭs*
∪ — ∪ ∪	*Paeon secundus:*	*mŏdēstĭă*
∪ ∪ — ∪	*Paeon tertius:*	*ŏpŭlēntŭs*
∪ ∪ ∪ —	*Paeon quartus:*	*cĕlĕrĭtās*
∪ — — —	*Epitrĭtus primus:*	*lăbōrāndō*
— ∪ — —	*Epitrĭtus secundus:*	*cōmprŏbāvī*
— — ∪ —	*Epitrĭtus tertius:*	*aūctōrĭtās*
— — — ∪	*Epitrĭtus quartus:*	*īnfīnītŭs*

4. peterozložni.

∪ — — ∪ —	*Dochmius:*	*ăbūndābĭt jūs.*

Posamezna metra.

§ 301. *Jambus.* — Jambski (jambični) rhythmus bere se v dipodijah (⏑ ⏓ ⏑ –).

Spremembe dopušča te-le: prvi zlog vsake dipodije (1. 3. 5.) sme biti dolg *(spondeus* mesti jamba); *b)* vsaka dolžina, razun zadnje stopice, sme se razkrojiti v kratčine (⏑ ⏑⏑ = ⏑ ⏓).

Navaden je *versus jambicus trimeter (senarius*, 6 stopic), Caesuro ima po thesi 3. stopice, ali pa 4. stopice.

⏑ ⏓ ⏑ – ⏑ ‖ ⏓ ⏑ – ⏑ ⏓ ⏑ ⏒

⏑ ⏓ ⏑ – ⏑ ⏓ ⏑ ‖ – ⏑ ⏓ ⏑ ⏒

§ 302. *Trochaeus.* — Trochejski rhythmus bere se po dipodijah (⏓ ⏑ – ⏑). Spremembe utegne imeti té: *a)* zadnji zlog vsake dipodije (2. 4. 6. stopice) smé biti dolg *(spondeus* mesti trochaeja). *b)* prva dolžina se smé razkrojiti u kratčine (⏑⏑ ⏑ = – ⏑).

Navaden (pri komikih) je *tetrameter catal. (septenarius)*, ki ima za 2. dipodijo diaereso:

⏓ ⏑ – ⏑̄ | ⏓ ⏑ – ⏑̄ ‖ ⏓ ⏑ – ⏒ | ⏓ ⏑ ⏒

cf. *Nulla vox humana constat ‖ absque septem literis.*

§ 303. *Dactylus.* — Jednotnih daktylskih rhythmov najbolj navaden je *hexaměter*, ki se rabi sam brez male spremembe.

Hexameter (kot tak) obstoji iz 5 daktylov in 1 spondeja (ali 6 dakt. kojih zadnji je *catal. in dissyllabum).*

Mesti prvih 4 dakt. smé nastopiti spondeus; v 5. stopici je navadno daktyl; če pa tudi tu nastopi spondeus, zove se *versus spondaicus.*

cf. *Constitit atque oculis Phrygia agmina circumspexit (Virg.)*

Caesuro ima hexameter v 3. stopici za arso (možka — *pentemimerés)*, ali tudi za prvo theso (ženska — *katá triton trochaion).* Včasi je caesura za arso 4. *(heftemimerés)* stopice, in takrat mora biti še ena v 2. stopici.

Daktylski hexameter se rabi v epiki *(versus heroicus)*, v didaktičnih spevih, v satirah in epistolah.

Pentaměter — obstoji iz dveh delov ločenih po diaeresi; vsak del sestaja iz dveh daktylov in arse tretjega *(dact. cat. in syl.);* mesti prvih dveh dakt. smeta stati dva spondeja.

Pentameter se ne rabi sam, ampak v zvezi s hexamet. daje elegijski — *distĭchon.*

cf. *Tempora cum causis Latium digesta per annum*
Lapsaque sub ter|ras ‖ ortaque signa ca|nam.

§ 304. *Anapaest* — bere se v dipodijah, navaden je dimeter, t. j. 4 anap. ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – z diaereso za prvo dipodijo.

cf. *Lĕvĭūsquĕ fĕrīt ‖ lĕvĭōră dĕūs.*

mesti anapaesta smé nastopiti spondeus, mesti spondeja pa daktyl.

cf. *Prāebētquĕ sĕnēs cāsă sĕcūrōs.*

§ 305. Nota. V zvezi z druzimi metri rabi se daktyl v teh oblikah:

a) Versus Alcmanius je = *dactylicus tetrameter catalecticus in dissyllabum.*

–́ ⏑⏑ –́ ⏑⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑

b) Versus Archilochius minor. = *dactylicus trimeter catalecticus in syllabam.*

–́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏓

c) Versus Adonius = *dactiylicus dimeter catalecticus in dissyllabum.*

–́ ⏑ ⏑ –́ ⏑̄

§ 306. **Sestavljeni versi**

so taki, v kojih se nahajajo razni rhythmi; naj laglji so logaoedični, kjer daktylski rhythmus prestopi v trochaejskega.

I. Versus Aristophanicus ima daktyl in troch. dipodijo.

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ – ⏑̄

cf. *sanguine viperino.*

II. Versus Alcaicus decasyllabus ima 2 daktyla in troch. dipodijo.

–́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ – ⏑̄

cf. *necte meo Lamiae coronam.*

III. Versus Archilochius major ima 4 dakt. in 3 troch. mesti daktylov smejo biti spondeji; pred troch. je diaeresa.

–́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑̄

cf. *solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni.*

Sestoječi iz Choriambov so:

IV. Versus Glyconēus ima *a)* basis (troch. ali spond.); *b)* choriamb. *c)* jamb.

⏓ ⏑̄ | –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓

cf. *nil mortalibus ardui 'st.*

V. Versus Pherecrathēus ima basis in choriambus hypercatalectus.

⨯ ◡̄ | ‒́ ◡ ◡ ‒ ◡̄

cf. *cras donaberis haedo.*

VI. Versus Asclepiadēus minor ima basis, 2 choriamba in jamb.

⨯ ◡̄ | ‒́ ◡ ◡ ‒ | ‒́ ◡ ◡ ‒ | ◡ ◡

cf. *Maecenas, atavis edite regibus.*

VII. Versus Asclepiadeus major ima basis, 3 choriambe in jamb.

⨯ ◡̄ | ‒́ ◡ ◡ ‒ | ‒́ ◡ ◡ ‒ | ‒́ ◡ ◡ ‒ | ◡ ⏓

cf. *nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem.*

Trochaejsko-daktylska sta:

VIII. Versus Sapphicus minor ima trochaejsko dipodijo (pri Horaciju 4. zlog dolg), 1 dakt. in zopet troch. dipodijo.

‒́ ◡ ‒ ‒ | ‒́ ◡ ◡ | ‒́ ◡ ‒ ◡̄

cf. *integer vitae scelerisque purus.*

IX. Versus Sapphicus major ima *a)* troch. dipod., *b)* choriamb. *c)* daktyl, *d)* troch. dipod.

‒́ ◡ ‒ ‒ | ‒́ ◡ ◡ ‒ | ‒́ ◡ ◡ | ‒́ ◡ ‒ ◡̄

cf. *oderit campum, patiens pulveris, atque solis.*

Jambično-daktylski:

X. Versus Alcaicus hendecasyllabus ima *a)* jambično dipodijo hypercat. *b)* daktyl, *c)* troch. dipod. catal.

◡̄ ‒́ ‒ ‒ | ‒́ ◡ ◡ | ‒́ ◡ ◡̄

cf, *dulce et decorum 'st pro patria mori.*

XI. Versus Iambelĕgus ima jamb. dimeter in pa dact. trimeter catal. in syll.

◡̄ ‒́ ◡ ‒, ◡̄ ‒́ ◡ ⏓ | ‒́ ◡ ◡ ‒́ ◡ ◡ ⏓

cf. *tu vina Torquato move consule pressa meo.*

XII. Versus Elegiambus je obrnjen jambelĕgus.

‒́ ◡ ◡ ‒́ ◡ ◡ ⏓ | ◡̄ ‒́ ◡ ‒, ◡̄ ‒́ ◡ ‒

cf. *jussus abire domum, ferebar incerto pede.*

§ 307. **Nazivi.**

Če se ponavljajo v spevu versi jedne mere (kakor hexam. v epiki), zove se *monostîchon* (jednovrsten).

Če se povračata po dva razne mere, veli se *distîchon.*

Če se ponavljajo po štirje, to je *tetrastîchon.*

In kakor se nahaja ali jedna ali dve, ali tri mere, imenuje *monókolon, díkolon, tríkolon.*

Epóda je prav za prav zveza dveh versov, kjer je daljemu pridan krajši za dodatek.

Kitica (strofa) je, če se ponavljajo štirje (navadno) umetno v celoto vpleteni versi. Mera utegne biti razna, ali sta si po dva versa enaka, ali so trije enaki in jeden različen *(díkolon tetrástîchon)*, ali pa dva enaka in druga dva različna od teh in med seboj *(trí-kolon tetrástîchon)* — kot strofa Alkajska.

§ 308. **Pregled Horacijevih meter.**

Horatius rabi v satirah in epistolah tekoči hexameter. t. j. kot *monósticha (monókola)*, da se isti vers ponavlja.

V odah in epodah so ti-lé:

1) *Asclepiădēum (monóklon)* 4 krat ponavljan.

– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | – ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | – ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

v I. 1. III. 30. IV. 8.

2) Asklepiadeična strofa I. *(glycon. + asclep.) díkolon.*

– – | ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

v I. 3, 13, 19, 36, III. 9, 15, 19, 24, 25, 28, IV. 1, 3.

3) Asklepiadeična strofa II. *(3 asclep. + glycon.).*

– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | – ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

– – | ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒

v I. 6, 15, 24, 33. II. 12, III. 10, 16, IV. 5, 12.

4) Asklepiadeična strofa III. *(3 asclep. + 2 pherecratei).*

– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒
– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒
– – | ⏑ ∪ ∪ – ⏒
– – | ⏑ ∪ ∪ – ∪ ⏒

v I. 5, 14, 21, 23, III. 7, 13, IV. 13.

5) *Asclepiadeum majus (monókolon),* 4 krat ponavljan.

– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – ‖ – ∪ ∪ – | ∪ ⏒
– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒
– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – ‖ ⏑ ∪ ∪ – | ∪ ⏒
– – | ⏑ ∪ ∪ – ‖ – ∪ ∪ – ‖ – ∪ ∪ – | ∪ ⏒

v I. 11, 18, IV. 10.

6) Sapfična strofa *(3 Sapph. minor + Adonius) díkolon.*

⏑ ∪ – ⏒ | – ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏒
⏑ ∪ – – | – ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏒
⏑ ∪ – – | – ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏒
⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ⏓

v I. 2, 10, 12, 20, 22, 25, 30, 32, 38, II. 2, 4, 6, 8, 10, 16, III. 8, 11, 14, 18, 20, 22, 27, IV. 2, 6, 11. *Carmen saeculare.*

7) Sapfična strofa veča *(Aristophanicus + Sapph. major).*

⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏓
⏑ ∪ – ⏒ | ⏑ ∪ ∪ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏓
⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏓
⏑ ∪ – ⏒ | ⏑ ∪ ∪ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏓ v I. 8.

8) Alkaična strofa (2 enajstzlož. *alcaic.* + *dim. jamb.* + desetzlož. *alcaic.) trikolon.*

∪ ⏑ ∪ – | ⏓ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏓
∪ ⏑ ∪ – | ⏓ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏓
∪ ⏑ ∪ – | ⏓ ⏑ ∪ – ⏓
⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ – ⏓

v I. 9, 16, 17, 26, 27, 29, 31, 34, 35, 37. II. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 19, 20. III. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 17, 21, 23, 26, 29. IV. 4, 9, 14, 15.

9) Archilochična strofa I. *(Hexam. + archiloch. minor) dikolon.*

– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | ∪
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | ∪̄ v IV. 7.

10) Archil. strofa II. *(Hexam. + jambelĕgus) dikolon.*

– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪
∪ – ∪ – | ∪ – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | ∪̄ v Epod. 13.

11) Archil. strofa III. *(jamb. trim. + elegiamb.).*

∪ – ∪ – | ∪ – ∪ – | ∪ – ∪ –
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | ∪̄ | ∪ – ∪ – | ∪ – ∪ | ∪̄ v Epod. 11.

12) Archil. strofa IV. *(Archilochius major + jamb. trim. catal.)*

– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ – ∪ – ∪̄
∪ – ∪ – | ∪ – ∪ – | ∪ – ∪̄
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ – ∪ – ∪̄
∪ – ∪ – | ∪ – ∪ – | ∪ – ∪̄ I. 4.

13) Alkmanična strofa *(Hexam. + tetram. dact. catal. + alcman.).*

– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪
v I. 7, 28. Epod. 12.

14) Jambična strofa *(jamb. trim. + dim).*
v Epod. 1—10.

15) Pythiambična strofa I. *(Hexam. + jamb. dim. cat.).*
v Epod. 14, 15.

16) Pythiambična strofa II. *(Hexam. + jamb. trim. acat.).*
v Epod. 16.

17) Hipponakteična strofa ali *Trochaicum* (*Troch. dim. cat.* + *jamb. trim. cat.*).

⏑ – ⏑ | ⏑ – ⏑
⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑
⏑ – ⏑ | ⏑ – ⏑
⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ v II. 18.

18) *Versus Jonicus a minori.*

⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏑ – ⏑ v III. 12.

III. Vaga, denarji, mera.

§ 309. Rimljani so imeli pri vagi (pezi), denarjih in meri za jednico (Einheit) svoj *as* (t. j. *heîs*, doriški *aîs*, tarentinski *ās*). cf. *Quidquid unum est, assem ratiocinatores vocant. Balbus.* — *Divisio solidi, i. e. librae, quod as vocatur. Volusius.*

Ta celota (kot jednica — Einheit) je bila po duodecimalni sistemi razdeljena na dvanajst enakih delov — *unciae*. Tedaj je *as* velika jednota, *uncia* je mala jednota, in po teh so računili.

1) Utežna mera (pezovanje). Kot *as* za pezo veljal je rimski funt — *libra*, *pondo* (nesklanjano) = 21 lotov in 0.37 kvintelca dunajske tehte.

Primera starih in avstrijskih vag.

Rimsko	Grško	Avstrijsko	
		staro	novo
1 libra	0·0125 attišk. Talen.	21 lotov, 0·37 kvint. ali 0.66 dunajsk. funt.	0·37 kilogr.
80 librae	1 att. talent = 60 Min. à = 28 lotov dunajskih.	52·73 dun. funt.	29·53 „
1⅓ „	1 Mina = 100 Drachm. à = 1⅓ quint.	0·88 dun. funt.	0·49 „
1/75 „	1 Drachma	0·0088 dun. funt.	0·0049 „
1·517 „	1·138 Mine	1 dunajski funt	0·56 „
2·709 „	2·032 Mini	1·786 dun. funt.	1 kilogram

Oddelki *librae* so bili ti-le:

uncia	$^1/_{12}$ *as*	= 1 unča = 0·03 kilog. = 31·2 gr.
sextans	$^1/_6$ „	= 2 unči
quadrans	$^1/_4$ ($^3/_{12}$)	= 3 unče
triens	$^1/_3$ ($^4/_{12}$)	= 4 „
quincunx = *quinque unciae*	$^5/_{12}$	= 5 unč
semis = *semi as* . .	$^1/_2$ ($^6/_{12}$)	= 6 „
septunx = *septem unciae*	$^7/_{12}$	= 7 „
bes = *bi as* = *binae partes*	$^2/_3$ ($^8/_{12}$)	= 8 „
dodans = celota —	$^1/_4$ $^3/_4$ ($^9/_{12}$)	= 9 „
dextrans = celota —	$^1/_6$ $^5/_6$ ($^{10}/_{12}$)	= 10 „
deunx = *de uncia* = (cel. —	$^1/_{12}$) $^{11}/_{12}$	= 11 „
as	$^{12}/_{12}$	= 12 „

Za *2 as* = 2 funta rabili so besedo: *dipondius;* za *3 as* = *tressis* besedo *tripondius;* dalje: *quadrussis, quinquessis, sexis, septissis, octussis, nonussis, decussis, bicessis* = *20, tricessis* = *30, centussis* = *100 as.*

Ti izrazi so se rabili tudi za druge pomene, npr.: *heres ex asse* = kdor je vse podedoval; *ex quadrante* = dedič četrtine; *ex dodrante* = dedič treh četrtin.

Za denarstvene pomene so bili v navadi samo: *as, semis, triens, quadrans, sextans, uncia.*

§ 310. 2) Denarji. Prvotni denar pri Rimljanih je bil v navadi bakren, *aes cyprium* = *cuprum.*

Kot *as* (jednota) veljal jim je *aes grave* (*aes librale*), t. j. funt bakra. — Veljave je bil v raznih časih razne:

1 as libralis (*aes grave*) prvotno	= 75	kr. avstr. veljave.
od l. 260 pred Krist. *sextentarius*	= $12^1/_2$	kr. „ „
okoli l. 217. pr. Kr. *as uncialis*	= $6^1/_4$	kr. „ „
okoli l. 191. pr. Kr. *as semiuncialis*	= 3	kr. „ „

N. Dechant* je preračunil bakreni denar porezno tako:

1 as	= 23·34 kr. a. v.	*1 Sextans*	= 3.89 kr.
1 Semis	= 11·67 kr. a. v.	*1 Uncia*	= 1.945 kr.
1 Triens	= 7.78 kr. a. v.	*1000 asses*	— 233 for. 40 kr.
1 Quadrans	= 5·835 kr. a. v.	*10000 asses*	= 2334 for. — kr.

* Progr. z. d. Schotten, Wien, 1871.

Srebrni denar je bil vpeljan malo pred prvo puniško vojsko, *an. 486 u. c.* (268 pr. Kr.) in takrat je bil tudi bakreni as zmanjšan po pezi, tako da je

Srebra	bakra		
1 denarius =	10 *asses*	=	38·4 kr. a. v.
1 quinarius =	5 „	(½ *den.*) =	19·2 „ „
1 sestertius =	2½ „	(¼ *den.*) =	9.6 „ „
Victoriatus		=	28·8 „ „
100 sestertii		=	9 for. 60 kr.
1000 sestertii		=	96 „ — „
1,000.000 sestertii		=	96000 „ — „

Nota. 1 1 rimski funt srebra je dal
72 *denarii* =
144 *quinarii* =
288 *sestertii* t. j. austr. velj. 27 for. 65 kr.

Zlaták — *aureus (numus)* je veljal od prve puniške vojske do Nerona = *25 denarii* = 9 for. 60 kr. avst. velj.; pozneje je bil manjši, za Konstantina okoli 4½ for.

Računili so, tudi pri velikih zneskih, po sestercijih; znamek je bilo IIS, ali HS, t. j. 2 asa in pol = pol tretji as = 2½ asa *(semis tertius)*.

Način v porabi bil je trojin:

a) Sestertius -ii = 1 sest. — z glavnimi števniki (navadno do 1999), npr.: *ducenti sestertii = 200 sest.; mille quingenti triginta srstertii = 1530 sest.*

b) Sestertia -orum, tudi *sestsrtium* (kot *plurale tantum)* = 1000 HS z distrib. števniki za množino tisočev; tako da sestercia stopi v genit. ali pa je appositivni adjektiv z izpuščanim *milia*, npr.: 12000 HS = *duodena milia sestertiūm = duodena milia sestertia = duodena sestertia; bina sestertia etc.* t. j. tolikrat po 1000.

c) Sestertium -i = 100.000 (kot *sing. tantum)* z adverbial. števniki za izraženje milijonov, npr.: 1 milijon = *decies sestertium* (pravo *decies centena milia sestertium* — pa *decies centena* izpade), *vicies sestertium* = 2 milijona.

Grški denarji:

Chalcus . .	1 kr.	
Obulus . . .	6 „	
Drachmé . .	40 „	
Mina (100 drachm)	— 40 for.	
Talent (60 min.)	— 2400 „	na blizo.

3) Primera starih in avstrijskih mêr.

§ 311.

A) Dolgostna mera (Längenmass).

Kot *as* (jednica, jednota — Einheit) za dolžino so imeli Rimljani svoj *pes* (čevelj = $11\frac{1}{6}$ palcev).

Rimsko	Grško	Avstrijsko	
		staro	novo
1 milja, 5000 pedes	4800 čevljev	792⁰ 4′ 2″ (= 1/5 milje)	1503·337 met.
1 actus, 120 pedes	115·2 „	19⁰ 6″ 9·3‴	36·08 „
1 decempeda, 10 pedes	9·6 „	1⁰ 3′ 6″ 1·8‴	3·007 „
1 passus, 5 pedes	4·8 „	4′ 9″ 0·9‴	1·503 „
1 cubitus, 1·5 ped.	1·44 „	1′ 5″ 1·46‴	0.451 „
1 palmipes, 1·25 pedes	1.2 „	1′ 2″ 3·22‴	0·376 „
1 Pes	0·96 „	11″ 4·98‴	0·3 „
1 semipes, 0.5 pes	0·48 „	5″ 8.49‴	0·15 „
1 palmus 0·25 pes	0·24 „	2″ 10·24‴	0·075 „
1 digitus	0·03 „	8″ 56‴	0·0094 „
1·0416 (= $1\frac{1}{24}$) ped.	1 čevelj	11″ 10·685‴	0·313 „
0·125 milje	1 stadium, 600 čevljev	99⁰ 6″ 3‴	187·917 „
1·0513 pedes	1·0092 čevlj.	1 dunajs. čevelj	0·316 „
3·326 pedes	3·193	3·164 dun. čev.	1 meter

Nota. Ob cesti je stal na vsakih 1000 *passus* miljski kamen (*milliarium*). Tedaj: *ad quintum lapidem* = 5 rimskih milj = 1 milja naša. Rimska milja = 8 stadij; naša milja = 40 stadij. — Plinius 2, 23, pravi: *Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos viginti quinque.*

§ 312. *B*) **Ploskovna mera (Flächenmass).**

Rimsko	Avstrijsko	
	staro	novo
1 jugerum	723□° 31□′ 76□″ 83·57□‴ (nablizo za 76□° manjši od $^1/_2$ avstr. orala)	2567·5664 □metrov = 25·6757 arov; = nekaj čez $^1/_4$ hektara
1 actus quadratus = $^1/_2$ jugerum	361□° 33□′ 110□″ 41·73□‴	1283·783 □metrov = 12·838 arov
1 actus minimus = $^1/_{60}$ jugerum	12□° 2□′ 30□″ 30·19□‴	42·793 □metrov

§ 313. *C*) **Otla mera (Hohlmass).**

Rimsko	Grško	Avstrijsko	
		staro	novo
1 amphora	$^1/_2$ médimnos	0.48 vedra = 19$^1/_2$ bokalov	27·17 litrov = 0·272 hektolitrov
1 urna = $^1/_2$ amph.	$^1/_4$ médimnos	0·24 vedra = 9 bok. 2$^1/_2$ masl.	13·58 litr.
1 modius = $^1/_3$ amph.	$^1/_6$ médimnos	0.16 vedra = 6 bok. 1$^1/_2$ masl.	9·057 „
1 longius = $^1/_8$ amph.	1 hous	0.06 vedra = 2 bok. 1$^1/_2$ masl.	3·396 „
1 sextarius	$^1/_6$ hous	0·01 ved. = 1$^1/_2$ m.	0·566 „
1 hemina	1 kotyle	0·005 vedra	0·283 „
1 quartarius	$^1/_2$ kotyle	0·0025 vedra	0·14 „
1 cyathus	$^1/_6$ kotyle	0.00083 vedra	0.05 „
1·5 amphora	1 metretés	0·72 ved. = 28 bok. 2$^3/_4$ masl.	40·76 litr. = 0·407 hektol.
2 amphorae	1 médimnos = 6 modii	0·96 ved. = 38 bok. 1 masl.	54·34 litr. = 0·54 hektol.
1·766 sextarii	0·294 hous	0·707 bokalov	1 liter
3·68 amphorae	1·84 médimn.	1·767 vedro 1·626 mernik	1 hektoliter
2·082 amphorae	1.041 médimn.	1 vedro	0·566 hektol.

IV. Rimski koledar.

§ 314. Rimski mesec se je pričenjal vselej z novo luno, in je bil razdeljen na tri dele; začetek delom so bile:

a) Calendae (Kalendae), prvi dan meseca — od *calare*, naznaniti, ker je bila razklicana luna.

b) Nonae, 5. ali 7. dan, — tako zvane, ker je bilo med *Nonae* in *Idus* 9 dni, prištevši te dvoje.

c) Idus, 13. ali 15. dan, — od etruškega glagola *iduare*, deliti, ker so delile mesec na dva dela.

Meseci: Marec, maj, julij, oktober so imeli *Nonae* na na 7. dan, *Idus* pa na 15; drugi na 5. in pa 13. dan.

Mesečna imena se vežejo v adjektivni obliki s temi substantivi *(Cal. Non. Idus)*, npr.: *Calendis Januariis* 1. januarja; *Nonis Septembribus*, 13. septembra; *Idibus Martiis*, 15. marca.

Prednji dan pred *Cal. Non. Id.* zove se *pridie* s akus. *(pridie Calendas Apriles)*.

Drugi dnevi se tako določijo, da se odšteva od teh treh glavnih delov, kolkeri dan je pred *Non. Idus, Calend.* (prihodnjega meseca), in sicer:

Število za *Nonae* in *Idus* se pomnoži za 1 (10. Marca t. j. 15 + 1 = 16 — 10 = 6, *die sexto ante Idus Martias)*. Od *Idus* naprej se odšteva od kalend prihodnjega meseca tako, da se dnevi tekočega meseca pomnože za 2 (27, marca t. j. 31 + 2 = 33 — 27 = 6, *die sexto ante Calendas Apriles)*.

Ante in *die* se navadno izpuščata: *sexto Calendas*. Mesto navadnega: *die ante* rabi se *ante diem: ante diem sextum Calendas*, okrajšano: *a. d. VI. Cal.* — ne: pred 6. dnevom, ampak 6. dan pred Kalendami.

ante diem velja za jeden izraz in se veže tudi s praeposicijami *ad, in, ex.*

npr.: *Dixi ego idem in senatu, caedem te optimatum contulisse in ante diem V. Cal. Novembres.*

incipere aliquid ex a. d. III. Cal. Febr. pričeti kaj na 30. januarja.

Nota. Meseca *Julius* in *Augustus* zvala sta se pred *Julius Caesarom Quintilis, Sextilis*.

Mesečni dni po našem	Marec. Maj, Julij, Oktober (31 dni)	Januar, Avgust, December (31 dni)	April, Junij, September, November (30 dni)	Februar (28 dni, prestopnega leta 29 dni)
1	Calendis	Calendis	Calendis	Calendis
2	VI)	IV) *ante*	IV) *ante*	IV) *ante*
3	V) *ante*	III) *Nonas*	III) *Nonas*	III) *Nonas*
4	IV) *Nonas*	*Pridie Nonas*	*Pridie Nonas*	*Pridie Nonas*
5	III)	Nonis	Nonis	Nonis
6	*Pridie Nonas*	VIII)	VIII)	VIII)
7	Nonis	VII)	VII)	VII)
8	VIII)	VI) *ante*	VI) *ante*	VI) *ante*
9	VII)	V) *Idus*	V) *Idus*	V) *Idus*
10	VI)	IV)	IV)	IV)
11	V)	III)	III)	III)
12	IV) ante Idus	*Pridie Idus*	*Pridie Idus*	*Pridie Idus*
13	III)	Idibus	Idibus	Idibus
14	*Pridie Idus*	XIX	XVIII)	XVI)
15	Idibus	XVIII)	XVII)	XV)
16	XVII)	XVII)	XVI)	XIV)
17	XVI)	XVI)	XV)	XIII)
18	XV)	XV)	XIV)	XII)
19	XIV)	XIV)	XIII)	XI)
20	XIII)	XIII)	XII)	X)
21	XII)	XII)	XI)	IX)
22	XI)	XI)	X)	VIII)
23	X)	X)	IX)	VII)
24	IX)	IX)	VIII)	VI)
25	VIII)	VIII)	VII)	V)
26	VII)	VII)	VI)	IV)
27	VI)	VI)	V)	III)
28	V)	V)	IV)	*Prid. Calendas Martias*
29	IV)	IV)	III)	
30	III)	III)	*Prid. Calendas*	
31	*Prid. Calendas* sledeč. meseca	*Prid. Calendas* sled. meseca	sled. meseca	

ante Calendas (sledečega meseca) — ante Calendas (sledečega meseca) — ante Calendas sledečega meseca) — ante Calendas Martias

V. Kratice (compendia scripturae).

1. Imena osebna.

A.	*Aulus*	*L.*	*Lucius*	*Sex.*	*Sextius*
Aen.	*Annaeus*	*Mam.*	*Mamercus*	*Ser*	*Servus*
App.	*Appius*	*M.*	*Marcus*	*Sp.*	*Spurius*
C.	*Caius, Gaius*	*N.*	*Numerius*	*T.*	*Titus*
Cn.	*Cneius, Gnaeus*	*P.*	*Publius*	*Ti.*	*Tiberius.*
D.	*Decimus*	*Qu.*	*Quintus*		

2. Uradna imena.

Aed. Cur.	*Aedilis curulis*	*Imp.*	*Imperator*	*P. M.*	*Pontifex Maximus*
Aed. pl.	*Aedilis plebis*	*J. O. M.*	*Jupiter optimus maximus*	*Praef.*	*praefectus*
Cs. Cos.	*consul*			*Proc.*	*proconsul*
Coss.	*consules*	*Leg.*	*legatus*	*Prop.*	*propraetor*
D.	*divus*	*P. C.*	*Petres Conscripti*	*Tr. pl.*	*Tribunus plebis.*
Cos. Des.	*consul designatus*	*P. P.*	*pater patriae*		
Equ. R.	*Eques Romanus*	*Pr.*	*praetor*		

3. Državni i sodnijski izrazi.

F.	*filius*	*S.*	*Senatus*	*C.*	*condemno*
N.	*nepos*	*S. C.*	*Senatus consultum*	*N. L.*	*non liquet*
Quir.	*Quirites*			*T. R.*	*uti rogas* (dà)
P. R.	*Populus Romanus*	*S. P. Q. R.*	*Senatus populusque Romanus*	*A.*	*antiquo* (ne)
Resp.	*respublica*	*A.*	*absolvo*	*Q. B. F. F. S.*	*quod bonum felix faustumque sit.*

4. V koledarju in listih.

Kal.	*kalendis*	*S.*	*salutem*	*Val.*	*vale*
P. K.	*pridie kalendas*	*S. D*	*salutem dicit*	*S. V. B. E. E. Q. V.*	*si vales bene est ego quidem valeo*
Non.	*Nonis*	*S. P. D.*	*salutem plurimam dicit*		
Id.	*Idibus*				
Postr.	*postridie*	*D. Id. Ap.*	*dabam Idibus Aprilis*	*IIS. HS.*	*sestertius, semis tetius* $2^1/_2$ *as.*
a. d.	*ante diem*				

Kratice poznejih časov.

A. C.	*Anno Christi*	*L. S.*	*loco sigilli*	*i. e.*	*id est*
a. C.	*ante Christum*	*M. S.*	*manuscriptus (liber)*	*cf.*	*confer*
A C N.	*ante, post Chrs-*			*sc.*	*scilicet*
P C N.	*tum natum*	*L. B.*	*lector benevole*	*v. c.*	*verbi causa*
a. u. c.	*ab urbe condita*	*S. T.*	*salvo titulo*	*e. g.*	*exempli gratia*
A. D.	*anno Domini*	*P. T.*	*pleno „*	*sqq.*	*sequentia*
a. c.	*anni currentis*	*P. M.*	*pro memoria*	*V.*	*Vidi.*
h. a.	*hujus anni*	*l. c.*	*loco citato*		
h. m.	*hujus mensis*	*l. l.*	*loco laudato*		

Kazalo

nekterih syntaktičnih pravil.

(Število kaže paragraf; N. Nota).

Abest ut 176 3.
abundare etc. z abl. 64.
abunde, z genit. 48 3.
ac, atque 261.
acc. c. inf. mesti *nom. c. inf.* 236.
adire aliquem 24 N.
adjektiv slov. subst. 86
admonere, konstr. 52 N.
adspergere, 41.
adulari, *aemulari*, *aequare* } z akus. 27.
affatim, gen. 48 3.
afficere, akus. abl. 64 N.
alea ludere, 57 N.
ali v disjunkt. vpraš. 207.
aliquis, quidam, 125.
altus, latus, 31 2.
ambo, uterque, 103 3.
an, 206 *b.*
apposicija v genit. 16.
„ pri *ipse*, 49 2 N.
attribut, 13.
aptus z *ad.* 35 N.
autem, 263.

Akusativ pri *verba affectuum.*

Izgledi za §. 25, ki so izostali ondi:

Modo quandam vidi virginem suam matrem lamentari mortuam. Eandem virtutem istam veniet tempus, quum graviter gemes. Ariovisti crudelitatem, velutsi coram esset, horrebant Sequanni. Hic civium luctus, quia meum casum luctumque doluerunt. Matronae annum, ut parentem eum (Brutum) luxerunt. Nescio quo pacto hoc fiat simulatque candidatus accusationem, meditari visus est (na tožbo misliti,) *honorem desperare visus est.*

Bello, in bello, 70.
Canere fidibus 57 N.
causa, gratia, ergo 45 N.
cavere 43. 197.
celare 29.
certe, certo 271
certiorem facere 28 N.
circumdare, circumfundere 41.
coenatus 240 N.
conjuratus, 240.
communis, gen. dat. 35. 50.
condemnare 53 N.
consilium capere 171 N. 222.
constituere, ut 171. *inf.* 222 2
consulere, dat. 43; *ut* 168.
convenire 24 N; 78. N.
crederes 161.
cum, raba pri abl. 58.
cupere, 43.; *ut* 171 *inf.* 222, *acc. c. inf.* [228.
curare, ut 168. *part. f. pass*, 244 3. kot imper. 197.
Dati, izročiti, s part. fut. pass. 259 N,
de, ex, in, mesti genit. 47 N.
decet, dedecet, 32.
deficere, z akus. 27.
deponens, v part. trpno. 240 N.
desperare, z akus. 25.
differre, 73.
difficilis, z inf. in supin. 260.
dignus, indignus, z abl. konj, 35 62. 191.
distributiva, 105. poraba.
ditionis, potestatis facere, 49 N.
docere, konstr. 29.
dolere z abl. 60 2.
domus, raba 75.
donare 41.
dubitare, z inf. 180
dummodo, dummodo ne, dum, dum ne, *modo ne* — samo da, samo da ne. da le, da le ne, 182 (popravi ondi)
Esse, z dat. = biti h čemu, 38; imeti 42; z genit. 49 54. gen. gerund. 255 2.
est quod, non est quod, z konjunkt. 193 N.
ex, pri genit. partit. 47 N.

ex, in, pri mestnih imenih, 74.
exuere 41. konstruk.
Fac, 197.
facere, s part. act. infin. pass. 244 N.
„ *non possum,* 179 N.
fallit, fugit, 32.
facilis, z infin. in supin. 260.
fertur, nom. c. inf. 235.
festinare, etc. z infin. 259 N.
fidere, dat. 35; abl. 73 2.
fieri, z genit. 49.
fisus, 240 N.
flocci, nauci, 54 N.
fore ut, s konj. praes. impf. 237.
fretus, z abl. 62.
fugere, z akus. 27.
fungi, frui, v gerundivu trpno 254 N.
Gaudere, z abl. 60 2. acc. c. inf. 230; *quod* 187 2.
gemere, z akus. 25.
genit. *partitiv.* pri singularu 47 N.
glagoli z dat. v sloven. drugače 39.
glagoli neprehajavni bivajo preh. 24.
Habere, z dat. 38; z dvema nom. in akus. 21. 28; genit. pretii. 54.
haud scio an, 209.
hic — ille, 114—117.
horrere, z akus. 25.
humi, 75.
Idem — tudi, 109 N.
ime mi je I. 42.
imena lastna adjektivno, 85.
imperativ v *orat. obliqua,* 238.
imponere, konstr. 43
in, pri abl. temp. 70. N.
incumbere, konstr. 43.
induere 41.
infinitiv v vprašanji 210.
inimicus, z dat. 35; genit. N 1.
inire, z akus. 24.
injuria mea etc. 45 N.
inscribitur (*liber,* naslov), 123.
ipse, kot apposic. 113 N.
inspergere, konstr. 41.
instar, z genit. 45 N.
intercludere, 41 N.
interdicere, 64 N
interest, refert, konstr. 55.
inveniuntur, qui indik. konj. 192.
Jubere, vetare, konstr. 229. cf. 235:
juvare, z akus. 27.
Lacrimari, z akus. 25.
laetari, z abl. 60 2. acc. c. inf. 230; *quod* 187 2.
licet, z inf. 221 2; s konj. 182.
locus, raba 67.
lugere, z akus. 25.
Magis — quam, s positivom, 93 N.
manere, konstr. 43.
memini, raba, 52, pomen. N.
metuere, dat. akus. 43.
miseret, 32.
modo, tantum, solum — razloček 271 5.
modo, modo ne — samo da, da ne, 182.
monere, z *ut, acc c. inf.* 225. N *cf.* 171.
morati (prevod) 242 N. *cf.* 179. N.
movere 67 3.
Nam = namreč 265; namreč se nepreveja *ibi.* N.
natus, 31 N.
necesse est 242.
nefas s supin 260.
nempe, nimirum 271 2
nequidem, raba 268 N.
nemo qui, s konj. 193.
nesio an 209.
nihil, z adj. v genit. nom. 48 N.
nikavnice, kje stoje. 269.
nimis, z gen. 48 3.
nisi, si non 219.
non = malo. tako malo 268 N.
non dico = nego 269 *d.*
non minus quam,
non magis quam, 97.
non nemo, nemo non, 270.
non posum non = *moram, ibi*
num, ne, (večkrat) 208.
Occasio, z gerund. infin. 255 N.
olere, (dišati po čem), z akus. 26.
operam dare, konstr. 168 256.
oportet, pomen, 242; v indik, 159 s konj. brez *ut,* 227 N. z inf. 221 227.
opus est, konstr. 65 242.
Paene, prope z indik. 159 3.
par, z genit. dat. 35 N.
pars, kollektivno, 6 N.
participija semidepon. 240 N.
parum, z genit 48 3.
pellere (*ex*) 67 N.
per, mesti abl. 60 N.
perfectum nima pomena preteklosti 139 N.
persuadere 225 N.
piget, poenitet, 32.
possum, 159.
potiri, raba 73 N.
poscere 30.
praedikat v sing. pri pluralia 15.
praeesse, z dat. gerund. 256.
praeposicija pri jednem, več subst. 78.
praesens, perf. mesti, imp. plusq. 238 N.
prohibere 178.
proinde 267.
putares 161.
Quam pri kompar. mora stati 92. 71 N.

que, pomen, 261.
qui, quae, quod mora biti, 248 N.
quia, quod, quoniam, pomen, 266.
quidam, aliquis, quisquam. 125—127.
quis? qui? razloček, 118 201 N.
quo, qua, abl. pri komp. 71 N. 2.
quippe qui 171 2.
quod, s konj. 188 195 238.
quodsi, 121.
quum — ker, 266.
„ = *quod*, 186 N.
Ravno tako — kakor (prevod) 262.
recordari, reminisci, konstr. 52 N
refert, 55.
rus, 75.
Satis, z genit. 48 3.
sedanji, 123.
scilicet, 271 2.
sed, verum, vero, 263 2.
sequi, z akus. 27.
si = če, 205.
similis, genit. dat 50 35 N.
sinon, nisi, 219.
sis = *si vis* 197 N 2.
sitire, z akus. 25
solus, kot apposicija 113 N.
solum, tantum, 271 5.
statuere ut, 171; *accus. c. inf.* 222 2.
subjekt ni izražen. 3 N.
subjekt pronom; praedik. subst. 17.
supinum, raje druga konstruk. 259 260.
sunt qui, s konj. in indik. 192.
Tako imenovan (prevod), 123.
takratni, 123.
tam — quam, 262.
tantum, 271; z genit. 482.
taedet 32.
tempus, z gerund. in inf. 255 N.
terra marique, 67.
terrarum, pri adv. 56.
timere, z dat. akus. 43
tudi — *idem*, 109 N.
Ubi, unde, z genit. 56.
ubi, ubi primum, s perf. 153.
ubicumque, indik. 159 5.
uni -ae -a, 103 2.
unus, kot apposic. 113 N.
unus, ex, de, 47. N.
ut, bodi si, 166.; pri verb. dicendi 171.
izpuščen 171; razlágavni 176; *ut, ne*: sloven. 172.
ut quisque, 102.
usui esse, 38.
utilis ad, 256.
utinam 162.
utor, trpno 254 N.
Valere ad, (*evertendas leges*) 257.
vel 264.
velim, vellem, 162 N.
vereor, ut, ne, 172.
verum, vero 263 3.
vescor, 73.
vestri, vestrum, 45 47.
videre, (*audire*) s partic. inf. 244 N.
videri, nom. *c.* inf. 235.
videres, 161.
vitam, vivere, 26.
vocabulum, vox, z genit. 45 N 2.
vprašanje, v infin. in partic. 201 N 4.

K. LYCEAL BIBLIOTHEK ZU LAIBACH